

Kenneth Garth Huston

Lady Evelyn.

Ex dono D^ri Mede Medici
Celeberrimi JE

DE
STATU
MORTUORUM
ET
RESURGENTIUM
LIBER.

ACCESSERUNT

EPISTOLÆ DUÆ

CIRCA

LIBELLUM

DE

ARCHÆOLOGIIS PHILOSOPHICIS.

Autore *THOMA BURNETIO*, S. T. P.

LONDINI: MDCCXXIII.

MONITUM.

Ujusce libri duo tantummodo vel tria exemplaria typis mandanda curavisse fertur clarissimus autor: eo, nimirum consilio, ut tum eruditorum amicorum judicium exploraret; tum cogitata sua diligentius repetita curis secundis perpenderet: illum, deinde, suasu gravium quorundam Theologorum, apud se pressit. Reperto itaque, in scriniis post obitum ipsius, codice, in quo nonnulla

nulla immutarat, quædam addiderat; visum est, in paucissimorum usum, aliquot exemplaria recudere: Quippe quia ægre ferrent ex doctioribus nonnulli, magno summi viri studio excultum opus aliquando forsan interire posse. Adhibita tamen est cautela ne in vulgus emanaret. Quisquis igitur hunc libellum in manus sumpserit, is se nullo modo passurum a quoquam aut calamo aut typis describi, data fide, obstringitor.

Epistolarum, ad libri calcem additarum, priorem autor ipse paulo post Archæologias *editas juris publici fecerat: alteram cum hoc libro impressam, penes se tenuit; ambas nunc in lectoris gratiam, simul edere placuit.*

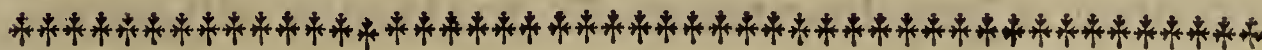

DE

STATU MORTUORUM

ET

RESURGENTIUM.

CAP. I.

Introductio, Argumentum, & modus tractandi.

TEnuis, incertus & ſæpe miſer rerum noſtrarum ſtatus in hodiernâ vitâ, facit ut quæritemus meritò, an ab hâc ſolâ pendeat humana felicitas. Cúmque ex duabus partibus, Animâ & Corpore, compoſiti & integrati ſimus: Corporiſque vita peritura ſit, penitúſque extincta infra curriculum unius ſæculi; quærendum ultrà, an

ſuperſit Anima, altera pars hominis, extincto corpore: vel unà vivant, unà moriantur ambo, ſocii individui. Hoc ſi conceſſeris, actum eſt de nobis, periimus toti: nec ultrà diſquirendum eſt quicquam de rebus quæ jam eſſe deſierunt.

Sin è contra, ſuperſtes ſit Anima, diſſoluto corpore: & ab eodem libera, ſeorſim vivat vigeátque: multa rogitare licet, multa diſquirere, circa Animam ita ſeparatam & ſubſiſtentem: Quali fruatur vitâ, quo ſtatu: & ſi eodem fruitura ſit perpetuò? Quòd ſi vices mutaverit, an Corpus qualecunque habitura ſit iterum: Quæ bonarum & malarum diſcriminatio: Quæ præmia, & pœnæ, pro cujuſque merito? Juvabit, denique, immortalis Animæ fata & fortunam proſequi, ab exitu ſuo & emancipatione à terreno corpore uſque ad rerum conſummationem.

Hæc pro virili tractaturi ſumus in ſequenti opuſculo: & inter tractandum ſecernemus, quantum licet, *clara ab obſcuris*, *arcana à popularibus*. Ut quodque ſuum ſibi locum habeat, ſive in luce, ſive in umbrâ. Deus interim, Pater Luminum, greſſus noſtros dirigat, tenebras depellat, & fallaces rerum imagines: ut veritatem, cujus amore flagramus, puram & intemeratam tandem intueamur.

Cap.

Cap. II.

Beatitudinem humanam non pendere tantummodo ex hâc vitâ, ſed expectandam eſſe aliam.

DEum eſſe: Rerum omnium Authorem, & Moderatorem ſummum: tam Optimum, quàm Maximum: Rectum, æquum, juſtum: hoc poſtulat rerum Natura, hoc communis hominum conſenſus. Poſitóque hoc fundamento, Mens humana, ab intuitu hodierni ſtatûs, ad futurum aliquem præſagiendum ſtatim impellitur. Nempe cùm animadvertit, in hujuſce Mundi regimine, ſive in hâc parte œconomiæ divinæ, leges æqui & recti, in bonis & malis diſtribuendis, non cuſtodiri, inde facilè colligit, aliquid ſupereſſe: nondum expleri omnes partes hujus dramatis; & erigitur expectatione earum rerum quæ ſecuturæ ſunt in alterâ vitâ, quaſi in proximâ ſcenâ.

Bona fortunæ & felicitas externa non adhærent Virtuti & Sapientiæ in hâc vitâ: His non minùs gaudent, nec infrequentiùs, inſulſi, pravíque homines. Quòd ſi in his ſita eſſet ultimò felicitas humana, & hîc penitùs terminanda, hunc perturbatum rerum ordinem

minimè ferret ſummus mundi Rector, idémque judex æquiſſimus. Ut bonis bene ſit, & malis malè, eſt vox Dei, vox hominis, vox univerſæ naturæ: Teſtor verò Cœlum, Terram, & conſcia Sidera, apud nos miſeros mortales, intra hodiernæ vitæ limites, hoc jus æternum & Sacroſanctum non exerceri. Ergo, ponas modò Deum juſtum ſanctúmque, ad hoc conſequens eſt, fore præmia & pœnas in alterâ vitâ: nec ab hodiernâ ſolummodo, humanam pendere beatitudinem, aut miſeriam.

Nec hîc tempora noſtra querimur, ut ſolent infelices: aut ſæculum hodiernum præ aliis Ferreum dicimus: Antiquum obtinet Mundus. Conſule omnium temporum, omnium gentium Faſtos, Romanos, Græcos, quoſcunque velis: ubique reperies *Socratas* & *Catones*, viros eximios, moribus animiq; dotibus & indole ſingulares, iniquâ ſorte oppreſſos. Hos odit vulgus prophanum & obſtreperum: Calumniis inſectantur invidi: nec facilè patiuntur liberale ingenium, virtutis & veritatis tenax, rerum potentes & Tyranni. Hic rerum noſtrarum ſtatus.

Præterea, ut rectitudini & juſtitiæ divinæ non congruit ſors promiſcua Bonorum & Malorum, in perpetuum: ita tenuitas, ac, ut ita dicam, vilitas, hodierni Statûs: Si unicus eſ-

ſet,

ſet, nulli primus, nulli ſecundus: nec dignitati Dei conditoris, nec Incolarum, hoc eſt, humanarum Animarum, dignitati, reſponderet. Si, præter noſtrum, innumerabiles Mundos Deum condidiſſe ſtatuas, erit tibi quidem aliquantulum levior hæc difficultas: Qui verò, præter Tellurem hodiernam, (Atomum, ſi parvitatem ſpectes: ſi ſpurcitiam, ſterquilinium) nullum agnoſcunt mundum habitabilem, nullos incolas: nec quicquam futurum extinctâ hâc vitâ: næ illi Majeſtati divinæ graviter officiunt; & Deum ſibi fingunt homine magnanimo minorem. Dein ſi, præter Tellurem ipſam, res humanas, quæ hîc agitantur, obſerves: adeò minutas eſſe reperies, aut confuſas, aut ærumnoſas, ut à malo numine conſtitui, & ab impotenti tolerari, ſuſpicaberis. Inter principes; quid aliud quàm Bella & cædes: inter privatos, lites, jurgia, calumniæ & cauſarum diſceptationes quotidianæ: ſæpe etiam de lanâ caprinâ? Multum ubique ineptiarum & ſtultitiæ, parum ſapientiæ: &, quod gravius eſt, raræ brevéſque voluptates, multus & diuturnus labor & dolor: vel ex morbis vel inopiâ, vel inimicitiis, aliiſve incommodis. Adeò ut hujuſce vitæ Fabula, Deo, nec Authore, nec ſpectatore digna videatur: nimirum ſi abſcindas ſequelas omnes, & cum futurâ vitâ connexum.

Vid. Theor. Tell. l. 1. c. 10.

Sed

Sed progredior ultrà: Non tantùm Deo indigna ſunt, ſed etiam Animâ humanâ, res & negotiola hodiernæ vitæ, ſi futuræ ſpem & proſpectum adimas. Deprimimur, in hoc ſtatu mortali, infra locum, & gradum, & præſtantiam naturæ noſtræ: Unde iſte nobis *pudor*, in nonnullis rebus aut affectibus naturalibus? unde iſtæc modeſtia aut perturbatio, in naturâ humanâ? non tantùm cùm peccamus, ſed cùm ipſius naturæ deſideriis aut neceſſitatibus obſequimur. Cur pudet nos noſtrûm, & naturæ propriæ? ſi infra nativam dignitatem nihil agimus: ſi nec capaces ſumus præſtantioris ſortis: nec digniorem habuimus unquam, aut habituri ſumus. Præterea, deſtinemur, in hâc vitâ, nugis & occupatiunculis, quæ nec decent, nec replent, animam rationalem, rerum multò majorum & meliorum compotem. Quod optimum eſt, quod nobiliſſimum, quod divinum in nobis, tantùm non obruitur onere & curâ corporis: reculíſque & officiis ad victum, veſtitum, valetudinem neceſſariis. * His tamen non indiget

* *Ecquis eſt qui putet hominem natum ad cibos tantùm & potus percolandos: reliquóſq; bruti corporis appetitus ſatiandos? ad ventos aucupandos, & ſpes evanidas & fallaces per totam vitam? Quâ tamen brevi inſaniâ tranſactâ, in terram recondatur, & in pulverem reſolvatur.* Atque hic finis hominis, & rerum humanarum. *Non temere & fortuitò ſati & creati ſumus: ſed profectò fuit quædam vis, quæ generi conſuleret humano: nec id gigneret aut aleret, quod cùm exantlaviſſet omnes labores, tum incideret in mortis malum ſempiternum.* Cic. Quæſt. Tuſc. 1. in fine.

Anima

Anima, ſed in ſervitutem cogitur, ut mancipium corporis. Subjicitur hîc vanitati, & ingemiſcit, vilibus & minutis occupata. Quorſum verò ſublimis ille intellectus, quo cœleſtia & æterna contemplatur: quo Cœlos & Terram metitur: nobilis ardor, & aſpiratio, ad altiora & majora? Quorſum illa ſitis immortalitatis, quæ nunquam explebitur? Quorſum illa virtus heroica, in nonnullis, quæ exuperat privata commoda, & poſtponit, ob commune bonum, aut virtutis amorem? Hæc faciunt ut credam quum Deus nihil moliatur ineptè, nec inanes nobis indiderit inſtinctus: fore tandem ut, ab hoc carcere liberi, novâ luce, & præſtantiori vitâ, boníſque fruamur ſempiternis.

VIDES, Mentem humanam, & liberiores ipſius motus, coërceri, & quaſi ſuffocari, in hoc corpore; & quo erectior eſt, & excelſior, in ſuis cogitationibus, eo magìs ſe impediri ſentit. *Cui bono* igitur hæc vis & amplitudo animi noſtri, quibus fertur ultra fines & limites hujuſce vitæ, ſi reverâ nihil ſuppetat aut ſuperſit ultrà? Deus & Natura fruſtra nobis dedêre has alas, ſi tantùm reptare ſuper Terram, nunquam humo ſe tollere, nunquam æthera petere, licuerit. Fruſtra quidem, ſed & incommodè: nam quò elatior eſt animus in ſuis contemplationibus, & à ſenſibus abſtractior,

ſtractior, eò minùs curat res terrenas, & magìs inhabilis redditur ad vitæ communis officia. Quòd ſi hæc unica ſit vita cujus eſt capax, & quaſi Totum rei humanæ, perit Anima ſuâ virtute: atq; omnis ſapientia, præter mundanam, & quæ eò ſpectat, eſt ſtultitia. Infamis indignitas & calumnia, in Deum & homines. Quis hoc ferre poteſt, cui mica ſalis, aut generoſæ indolis? Quis non indignatur has injurias, ſibi, gentique humanæ impoſitas? Id unicum addam, ſi is ſit ſtatus rerum humanarum, qui hîc fingitur: atque id ſciviſſem ante diem natalem, hanc vitam, mihi oblatam, cum indignatione reſpuiſſem: Neque vivere, neque mori, operæ pretium eſſet.

Hactenus à Naturâ Divinâ, & humanâ, rationes & argumenta ſumpſimus, ad probandum vitæ futuræ ſpem certam & indubiam; occurrit alius argumentandi modus, à naturâ rerum, conjunctim cum naturâ divinâ: & ſic ſe habet. Si Deus eſt, ſunt etiam æternæ & immutabiles Boni & Mali rationes: Turpis & Honeſti, Juſti & Injuſti diſcrimina: His autem poſitis, ſequitur, ni fallor, fore alium, præter hodiernum, rerum humanarum ſtatum & ordinem. Forſan primâ fronte, non patet hæc ita eſſe connexa: Sed connexionis vim, in utrâque parte argumenti, paucis aperiam. Nomine

mine *Dei*, omnes intelligunt numen ſummum, & infinitè perfectum. Perfectiones divinas agnoſcunt ſemper, inter alias, ſapientiam, bonitatem, juſtitiam, & puritatem omnimodam: quæ, cùm ſint perfectiones in Deo, id erunt pariter pro ratâ proportione, in naturis quibuſcunque intellectualibus à Deo creatis. Dantur itaque Boni & Mali, juſti & injuſti, turpis & honeſti diſcrimina, ab æterno: non ab impoſitione hominum, aut legibus tantùm humanis, conſtituta: ſed ab immutabili Dei naturâ & perfectione promanantia. Cúmque Deus, ſive perfectio ſumma, ſit menſura omnium: Rectúmque index ſui & obliqui: quæ deviant ab hâc regulâ, ſive his oppoſitæ & objectæ qualitates, erunt eo ipſo vitia, labes & errores: ab æterno pariter ſic conſtituta. Atque hæc eſt pars prima Argumenti noſtri. Secundò, Diſcriminatis hoc modo rebus & actionibus, diſcriminantur etiam homines in duos ordines, Bonos & Malos; juſtos & injuſtos; honeſtos & turpes. Illi placent Deo, Hi diſplicent: Illos amat, Hos averſatur. Deus enim non poteſt non amare ſui imaginem: perfectiones ſuas, ubicunque occurrunt, agnoſcere: Quod ſibi conforme eſt, & divinæ naturæ particeps, fovere & amplecti. Et è converſo, quod incongruens, diſcors, &

oppoſitum ſuæ naturæ, repudiare & abhorrere. Quum verò Deus ſit æqui rectíque amantiſſimus, idémque potentiſſimus, non erit otioſus ſpectator: jus faciendum curabit, nec eandem felicitatem amicis & inimicis, dignis & indignis, impertiet: ſed bene aut malè merentibus ſuam unicuique portionem debitam. Et quo quiſque eſt perfectior, virtute, pietate, ſapientiâ: Deóque proximior indole & naturâ, eo erit altior & beatior. Hoc autem, cùm neutiquam fiat, ut palàm eſt omnibus, in hodiernâ vitâ: Conſequentiſſimum eſt, &, inſtar Dei ipſius, ſtabile & immobile, ut in futurâ aliquâ peragatur.

Atque hæc hactenus: Solet hîc adjici, coronidis loco, atque ultimi argumenti, *Conſenſus Gentium univerſalis* de vitâ futurâ. Nec immeritò, ut mihi videtur; vox enim naturæ, ſi rectè intelligatur, eſt index, teſtíſque veritatis. Sed hujus argumenti vim duobus modis labefactare ſtudent adverſæ ſententiæ fautores. Primò, negant hanc opinionem aut ſpem vitæ futuræ univerſalem eſſe inter Gentes: ſaltem ſi barbaras includas. Dein, inter Gentes excultas & literatas: inter ipſos Philoſophos: aiunt nonnullos in alteram partem fuiſſe propenſiores.

Ad primum quod ſpectat, quotquot è Gentibus Numen

Numen aliquod coluerunt: aut cultum religiosum, ritúsve, qualitercunque superstitiosos, instituêre: eo ipso testati sunt & prodidere aut spem aut metum vitæ futuræ; & prout Diis suis placerent vel displicerent, se præmia vel pœnas accepturos. Reliqui autem Ethnici, siqui sunt istiusmodi, qui nihil divini sapiunt, nihil humani sapere, non minùs videntur: sed, pecudum instar, vitam agere belluinam. Ac proinde iniquum esset, ab his homuncionibus metiri genus humanum: ab his fæcibus hominum, & ipsius barbariei, reliquorum omnium vires & virtutes æstimare. Siquis vellet alicujus herbæ vim nativam inquirere, non flaccidam & exuccam colliget, è solo sterili: sed qualis nascitur in agris non malignis, & rore cœli, solisque radiis vegetatur, secundùm usum ordinémque naturæ; & quod huic herbæ competit, id ad suam speciem pertinere, aut toti generi proprium & naturale, statuet. Vel si gemmæ nitorem ac indolem scire velles, non tantùm *brutam*, ut aiunt, inspicies: scabram & terræ sordibus obductam: sed extersam & politam: Et quid tum valeat, quam vibret lucem, aut virtutem emittat, id totum naturæ & viribus ipsius attribues, & exinde pretium lapidi constitues.

Ad secundum quod spectat, siqui sunt aut fuerunt inter literatos aut Philosophos, qui vi-

tam futuram abnegant, hos ex eorum esse numero constat, qui nihil in rerum naturâ, præter Materiam: aut saltem nullum, in rebus mortalibus, Turpis & Honesti discrimen naturale, recipiunt. Sequenti capite refellendi sunt priores: & ad posteriores quod attinet, si probatum dedimus, à naturâ Dei, Boni & Mali æterna esse discrimina, errorem, quo nititur illa sententia, diruimus: & eâdem operâ, & orationis filo, connexam ostendimus vitam futuram cum illâ Dei rerúmque naturâ. Ut summatim dicam, res eò redit, *Si Deus est, est etiam vita futura*: & qui illum agnoscunt, hanc è medio tollere, aut ipsius fidem è mente humanâ eradicare, frustra satagunt.

Quam nobis monstravit vitam naturæ lumen, hactenus secuti sumus: sed clarius lumen emicat ex oraculis sacris: vitámque futuram, palàm & in aperto omnibus ostentat. Non diffitendum est, in œconomiâ Judaicâ, vitam æternam, quasi in umbris & dubiæ lucis crepusculo, constitisse: sed in religione Christianâ, Sol nihil monstrat evidentius in medio die, quàm nobis immortalitatem Authores Sacri. Ut nihil hîc dicam de Resurrectionis doctrinâ speciatim, aut de judicio supremo: notum est, tam Christum quàm Apostolos, vitam hodiernam & futuram ubique discri-

discriminâsse: atque in hâc discriminatione verti cardinem religionis nostræ. *Quid profuerit homini*, inquit Christus, *si lucratus fuerit mundum totum, Animæque suæ jacturam fecerit?* Anima, cui omnia succedunt ex voto in hodiernâ vitâ, disperdi non potest, aut esse misera, nisi in alterâ. Alibì ait Christus, *Facite vobis amicos ex Mamonâ injusto, ut, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Dein alio loco, *Ne timete vobis ab iis, qui trucidant corpus, Animam autem non possunt trucidare: sed timete potiùs eum, qui potest & Animam & corpus perdere in Gehennâ.* Denique, *Qui me abnegaverit in conspectu hominum, abnegabitur in conspectu Angelorum Dei. Et qui bonis suis spoliatus fuerit in hâc vitâ, mei causâ, reddam illi multipla in ævo futuro.* His, & aliis innumeris locis, sæculum hodiernum & futurum distinguit, tractátque, ut opposita, aut disparata, Christus. Nec tantùm in sermone aperto, sed etiam in parabolis, idem premit argumentum, *de Lazaro & Divite* verba faciens. *De Margaritâ inexputabilis pretii*: *de tritico & loliis*: cæteríque hujusmodi. Et in suâ concione ad populum è Monte: In colloquiis quotidianis: ubique loci, & nullo non tempore, hujusce mundi bona aut mala parvi ducenda prædicat, præ Regno

Marc. viii. 36.

Luc. xvi 9.

Mat. x. 28.

Luc. xii. 9.

Matt. xix. 29.

Regno cœlorum, & futurâ beatitudine aut miſeriâ. Denique, ſuâ reſurrectione à mortuis, & aſcenſu in cœlum viſibili, vitam eſſe futuram, non verbis edocuit modò, ſed etiam ante oculos expoſuit.

Eandem calcant ſemitam Apoſtoli: duplicémq; vitam, ſtatúmve duplicem, animæ ubi-
1 Cor. xv. que attribuunt. *Si in hâc ſolùm vitâ*, inquit
19. Sanctus Paulus, *ſpem habemus in Chriſto, mi-*
2 Cor. v. *ſerrimi omnium ſumus.* *Scimus verò*, ut alibi
1, 4. loquitur, *ſi terreſtris hujus domûs noſtræ tabernaculum diſſolutum fuerit, nos ædificium ex Deo habituros; domicilium non manu factum, æternum in cœlis. Etenim qui ſumus in hoc tabernaculo, ſuſpiramus gravati: non eo exui cupientes, ſed ſuperindui: ut abſorbeatur mortalitas*
Rom. viii. *à vitâ.* Pariter ad *Romanos* ait, totam natu-
18, 19. ram, unà cum nobis, ingemiſcere gravatam, & ad immortalitatem quandam aſpirare. Nec ullo modo *pares eſſe hodiernæ vitæ perpeſſiones, gloriæ in nobis revelandæ.* Sed quid multa? in ſcriptis Apoſtolicis, vitam futuram, vitam æternam, ſonat omnis pagina: tam fundamentum, quàm præmium, fidei noſtræ: atque hanc im-
2 Tim. i. mortalitatem *in lucem eduxiſſe dicitur Chriſtus,*
10. *in ſuo Evangelio*; Hanc nimirum apertiùs explicuit, & efficaciùs, quàm aut *Moſes* in ſuâ Lege, aut in ſuis Scholis Philoſophi.

Cap. III.

Animam humanam esse substantiam Immortalem: distinctam à corpore, & ab omni materiâ.

Posita hominum vitâ futurâ, sequitur necessariò Animæ humanæ immortalitas. Sed hanc alii adventitiam, & gratiâ tantùm divinâ superadditam: alii congenitam: animámque suâ naturâ indissolubilem, statuunt. Alterutro modo immortalem esse, manifestò testatur, ut suprà vidimus, Scriptura Sacra: cùm de vitâ æternâ, resurrectione mortuorum, judicio, præmiis pœnísque futuris, cœlo & inferno, aliísque cognatis disserit: quæ, mortuo & dissoluto corpore, animam usque durare, vivere, sensu & cogitatione frui supponunt. Utcunque operæ pretium erit, opinor, paucis inquirere, si, præter illam gratiam Dei extraordinariam, quæcunque tandem fuerit, id habeat Anima humana, dependenter quidem à Deo, sed vi & principiis suæ naturæ originariæ, ut immortalis sit, & incorruptibilis. Nec enim mediocriter assensum fidémque corroborat, & efficaciores reddit, ea, quæ credimus, in ipsâ rerum naturâ videre radicata.

In Animâ, præter cogitationes, aut vim cogitandi, nihil omnino experimur, aut deprehendimus. Quicquid agit Anima, ſive in ſeipsâ, ſive exteriùs, non tactu aut impulſu agit, ſed vi alicujus cogitationis: intellectûs, voluntatis, appetitûs, aut alterius nominis. Et cùm patitur, ſive à ſeipsâ, ſive exteriùs, ea etiam eſt ſpecies aliqua cogitationis. Ut nihil prorſus in mente noſtrâ reperiamus, præter varios modos aut vim cogitandi. Quòd ſi integra natura Animæ, & eſſentia, ut dicunt, in cogitatione conſiſtat, eſt eſſentialiter vita, & indeſinenter activa vel ſui conſcia: nec perire poteſt aliter quàm annihilatione. Nam ſi cogitationem omnem adimas, aut vim cogitandi, tollis ipſam eſſentiam Animæ: quod idem eſt ac deſtruere vel annihilare Animam. Id quidem eſſe penes Deum, non negamus, nec id quæritur impræſentiarum: Sed negamus, vitam ipſius perire poſſe, aut vim cogitandi, ſuperſtite Animæ eſſentiâ. Id quod, opinor, ab hâc conſtitutione Animæ, modò recipias, rectâ & neceſſariò ſequitur.

Qui hoc modo naturam mentis humanæ conſtituunt, eo ipſo immortalem conſtituunt, & indeficienter activam, vel ſui conſciam, niſi redigatur in nihilum. Qui verò, præter hanc vim cogitandi, & vitalem energiam, ut

vocem illam mutuemur, Animæ attribuunt *extensionem* & dimensiones: idque fundamenti loco ponunt, antecedenter ad omnem cogitationem: videant illi, quî poterunt probare futuram Animæ vitam. *Vitam*, inquam: non durationem simplicem: Nam aliud est simpliciter durare, instar stipitis aut saxi: aliud *vivere*, sensu & cogitatione frui; id quod omnes intellectum volunt nomine Immortalitatis & vitæ futuræ. Positâ autem, loco animæ, substantiâ extensâ, quæ non includit necessariò vitam aut cogitationem, pendebit à causis externis, aut à gratiâ divinâ, ut, ab hoc corpore separata, his fruatur vel careat. Sed nemini lites moveo, qui immortalitatem nobis conservat, sartam tectam: sive à naturâ, sive à gratiâ eam promanare statuat.

IN argumento nostro progredior; Qui hanc nobis eripere immortalitatem, ipsis oculis chariorem, satagunt: Animam non tantùm extensam suo modo, sed verè & reipsâ corpoream, adeóque instar corporis dissolubilem esse volunt. Hos ubique humanæ naturæ inimicos habeo. Sed adversùs inimicos etiam, jura quædam & officia sunt servanda. Non itaque contumeliis & probris vexemus alii alios, sed honestè, positísque præjudiciis, causam paucis disceptemus.

Dari aliquid *Incorporeum* in rerum naturâ, ſi libet, ex communi conſenſu, in compendium cauſæ pro conceſſo habebimus. Sin minùs tibi placeat quicquam concedere quod non extorquetur vi rationis, probabimus imprimis Deum non eſſe *Corpus* aut *Corporeum*. Poſitóque hôc fundamento, inde ad naturam Animæ noſtræ, de quâ agitur, examinandam deſcendemus.

Quanquam inter abſurda, quæ probationis non egent, id meritò numerari poſſit, *Mundum corporeum ſeipſum condidiſſe*: ſinè manu artificis, ſinè propoſito aut conſiliis præconceptis; Nec minùs abſurdum, ſummam illam ſapientiam & potentiam, quæ relucent in artificio & regimine naturæ, cæcæ rudique materiæ inſitam eſſe & innatam: Ita tamen comparantur nonnullorum ingenia, ut quicquid non tangit ſenſus externos aut imaginationem replet: ſive, ut apertiùs dicam, quicquid non eſt corporeum, id totum pro nihilo habeant. Age itaque rem paucis expendamus. Si Deum ipſum eſſe Corporeum ſtatuas, erit Deus vel totus Mundus Corporeus, tota maſſa materiæ: vel aliqua ipſius pars, ſpecies, aut ſingulare genus. Hoc poſterius ſi dixeris, nihil efficies: quoniam nullum eſt immutabile genus materiæ. Una quidem atque eadem eſt omnis materia

materia quoad ſubſtantiam: ſed quoad modos & qualitates, mutatur indies. Quæ dura eſt hodie, cras molleſcit aut funditur: & quæ hodie eſt tenuis & ſubtilis, concreſcit poſtridie, amiſſo ſuo motu. Tranſit nempe motus indeſinenter (& ipſius interventu reliquæ qualitates) ex aliis in alias materiæ partes: & nihil manet ſub eâdem formâ perpetuùm. Quapropter Deus iſte tuus eſſet inſtar *Protei*: vel potiùs pro variis mutationibus materiæ moreretur & reviviſceret. Præterea, cùm non ſit materia univerſa, non eſſet ubique præſens: nec id tantùm, ſed etiam diſrupta eſſet & hiaret ipſius ſubſtantia multis in locis, interpoſitis aliis corporibus. Nempe ſi Deum eſſe velis materiæ partem fluidam & tenuem, durorum corporum interpoſitione continuitas ipſius ſolvitur. Si partem duram & craſſam, fluidis intercurrentibus multoties & multifariàm à ſeipſo diſtrahitur. Nec tam unicum Deum hoc modo efficies, quàm innumeros: nec Deum integrum, ſed tot divulſa membra & fruſta Dei. Denique, vel in ſingulis particulis totum Deum includis, vel partim in hâc, partim in illâ. Sed utroque modo eſt mera ſtultitia, quam non operæ eſt perſequi.

Vides, quàm malè conficitur Deus ex materiâ aliquâ particulari, quamcunque ſumpſeris.

 ris.

ris. Nec minùs abſurdum eſt, aut impoſſibile, univerſalem Materiæ maſſam in Deum erigere, & in naturam divinam. Si totam mundi aſpectabilis molem, & Corpora, quæcunque: Cœleſtia, Terreſtria: animata, inanimata: Lapides, Ligna, Metalla, & quæque ſordidiora Deum eſſe fingas: Hoc utique ſuperat omnium Gentium ſtultitiam; illi enim Numen ſuum aliud eſſe ducebant à marmore, aut trunco, aut quâvis ſtatuâ ei conſecratâ. Hanc quidem incolere quodammodo Deos ſuos credidere: ſed Incolas ab æde, gladium à vaginâ diſtinguebant. Tu autem in unum idémque confundis. Præterea, ſecundùm tuam ſententiam, edimus bibimúſque Deum quotidie, imò ſub pedibus calcamus. Et quicquid patitur Materia, cùm impellitur huc illuc, ſcinditur, crematur, conteritur, aut alio modo torquetur, id totum patitur Deus. Materiam enim dicis eſſe Deum, & ſiquidem eſt divina, certè non erit inſenſilis. Hæc quidem aliena ſunt ab omni ratione, ſed te premit adhuc gravius abſurdum: non tantùm malè pati Deum facis, ſed etiam, quod vix ſuſtineo dicere, Impium eſſe & nefarium. Enimverò, ſi Deus eſt totus mundus, erit etiam omnes ipſius partes: ſive animatæ, ſive inanimatæ: turpes aut honeſtæ, puræ aut impuræ, ipſi denique

nique homines Dæmonésque maligni. Sed ab his infandis abstinendum.

Hæc & hujusmodi alia, supremi Numinis majestate indigna, tuam comitantur hypothesin: quæ Deum deprimit & confundit cum Materiâ. Nec minùs cum ratione pugnas ex alterâ parte, dum Materiam evehis ad naturam divinam: & perfectionibus, quarum neutiquam capax est, invitam & reluctantem induis.* Recolamus, si placet, Quid nomine *Dei* omnes intelligunt: Intelligunt, opinor, omnes *Naturam infinitè perfectam*; Ecquis autem hominum est, qui naturæ corporeæ omnes inhærere perfectiones, ab hôc fonte promanare, ab his radicibus enasci, aut sibi aut aliis persuadere poterit? Primò, nihil habet vis aut actionis in seipsâ moles Corporea: nec aliunde accipere potest, si nihil eâ sit præstantius. Dein, aliunde acceptam, exercere nequit, nisi per divisionem sui in varias partes, motúmque localem istarum partium. Sed nec divisibilitas, nec latio de loco in locum, cum infinitâ perfectione convenit. Secundò, si nullam vim activam, multo minùs *Cogitationem*, in se continet aut includit moles corporea: minimè omnium, cogitationes perfectione infinitas: Sapientiam, potentiam, bonitatem infinitam. Præter alias perfectiones,

in

in quibus numen divinum cæteris rebus omnibus prælucet.

At dices forſan (ut cauſæ noſtræ nihil indulgeamus) non quidem includi aut contineri manifeſtò *Cogitationem*, in conceptu Materiæ aut molis corporeæ: ſed includi forſan occultè, aut remotè, extra mentis noſtræ aciem & captum. Reſpondeo, Inter omnes Ideas mentis humanæ, nullam nobis præſentiorem eſſe, aut perſpectiorem, quàm Ideam *Materiæ*, ſive ſubſtantiæ extenſæ. Omnes ipſius dimenſiones evidentiſſimè concipimus: Ipſius præterea diviſibilitatem, mobilitatem, figuras, ſitus & proportiones. Et quæ circa has proprietates verſantur Scientiæ, omnium habentur evidentiſſimæ, & maximè demonſtrabiles. Quúmque nullâ ex his proprietatibus, aut aliâ quâcunque, quæ ſub intelligentiam humanam cadit, connexam reperiamus *Cogitationem*: inanis videtur ſuſpicio, & ſinè omni veritatis ſpecie, hanc præſtantiſſimam, quam fingis, Materiæ proprietatem aut perfectionem, in eâdem Ideâ contineri quidem, ſed non eluceſcere: nec à mente noſtrâ inde poſſe quomodocunque attingi aut derivari.

Dico, *Hanc Præſtantiſſimam* Materiæ proprietatem: cæteræ enim, quas recenſuimus, proprietates, parvi ſunt momenti, dignitatis exiguæ,

exiguæ, ſi conferantur cùm Cogitatione, &, quæ inde fluunt, perfectionibus. Hæ conſtituunt Naturam Divinam, & quicquid eſt præclarum aut eminens in Naturâ humanâ; Illæ, nec vitam habent, nec ſenſum: nec ullam rerum maximarum vim aut virtutem. Truncatur dimidiâ parte, eâque nobiliori, quæ nobis viſa eſt integerrima omnium, & conſummatiſſima, Idea: nempe Illa *Materiæ* vel *Naturæ corporeæ*. Deus nos celavit (damno quidem noſtro, ſi non injuriâ) quod optimum eſt, & ſcitu digniſſimum, in naturâ & notione corporum: mancam nobis, adeóque fallacem, hanc imponendo Ideam. Sed ficta eſt hæc calumnia in Deum & in homines. Quod Materiæ proprium eſt, includitur in ipſius Ideâ: & quod alienum eſt, & alterius generis, ut cogitatio, aut vis cogitandi, in eâdem non includitur, nec includi debet: niſi quidlibet in quolibet includere velis, & diſtinctiones rerum penitus confundere.

SED, ut pergamus in argumento, non modò non cohærent, ſed repugnant & ſibi invicem adverſantur, Natura Divina & Corporea. Hæc, infinitè perfecta: Illa, multifariàm & manifeſtò imperfecta: impotens & enervis in ſe, ſed patibilis omni modo à vi externâ. Hæc, immutabilis: Illa, perpetuis mutationibus ob-

noxia,

noxia. Hæc, ſimplex & uniformis: Illa modificationibus diverſis, & compoſitionibus innumeris variata. Quibus abunde patet, inter naturam Divinam & Corpoream, non modò nullam eſſe connexionem, affinitatem, aut ſimilitudinem: ſed etiam manifeſtam repugnantiam; Et, quod ad hæc conſequens eſt, *Deum eſſe incorporeum.*

POSITO hôc fundamento, quo propiùs accedamus ad propoſitum, aſſerimus ſecundò, *Dari poſſe aliquid incorporeum, præter Deum.* Hoc à præmiſſis manifeſtò deducitur, ſinè morâ aut lite; nam cùm Deus ſit incorporeus, exinde patet, naturam incorpoream implicare nullam repugnantiam, vel eſſe naturam poſſibilem. Productio autem rei poſſibilis non eſt impoſſibilis. Et cùm idem Deus ſit omnipotens, penes illum erit, quicquid eſt poſſibile, actu & reipsâ producere.

DENIQUE, Tertiò affirmamus, *Animam humanam eſſe naturæ incorporeæ:* vel eſſe ſubſtantiam incorpoream. Præmittere potuiſſem huic propoſitioni, alteram, magìs generalem, & quaſi intermediam: Nempe, *Non tantùm dari poſſe, ſed etiam actu & reipsâ dari,* vel exiſtere in rerum naturâ, *ſubſtantias incorporeas præter Deum.* Dein, adjunxiſſe, *Talem, in ſpecie, eſſe Animam Humanam.* Sed utrumque,

que, si placet, sub hoc capite complectemur. Primò, inquam, in genere, intra Universi ambitum sunt quædam substantiæ incorporeæ præter Deum. Nihil enim ex parte rei, ut ex præfatis constat, impedire potuit Deum Optimum Maximum, quò minùs in mundo condendo, crearet has naturas incorporeas: & absque illis imperfectum esset quodammodo Opus Mundanum, & potiori sui parte mutilatum. Siquis extructâ Æde magnificâ, in eâdem apparandâ & instruendâ, nihil adhiberet pretiosæ supellectilis: sed vasa tantùm fictilia, aut lignaria, aut alterius materiæ vilis instrumenta: neglecto omni ornatu lauto, vel honesto: Hunc hominem, hunc herum, aut malesanum diceres, aut opibus exhaustum, aut miserè avarum? Neque minùs, si rerum universarum Conditor, in opere suo absolvendo, & adornando, præstantissimum apparatum, Naturas intelligo incorporeas, prætermisisset: promptum pronúmque foret dicere, eum, aut invidiâ laborâsse, aut aliquâ impotentiâ, quò minùs opus suum perficere, aut potuisset, aut voluisset. Qualis quantúsque esset hiatus: Quantum in rebus Inane: si inter Deum & Materiam, Naturam summam & infimam, nihil intercederet? In hoc intervallo locus est innumeris rerum ordinibus, iisque eximiis:

quibus omissis aut suppressis, nec sui, nec suscepti & inchoati operis, dignitati & honori providisset Deus. Denique, in rerum naturâ multa sunt ubique phænomena, quæ nec ad Deum immediatè, nec ad materiam, commodè referri possunt: Hæc naturas intermedias postulant, & causas secundas à Deo: omni vi corporeâ superiores. Sed his immorandi non est hîc locus.

Parata hoc modo, & quasi complanatâ viâ, devenimus tandem ad conclusionem ipsam in quâ terminatur argumentum. Nempe, *Inter has substantias incorporeas, locum habere Animam humanam:* sive, ex earum numero hanc esse unam. Cardo rei, ut vides, in eo vertitur, ad utram rerum classem, corporearum vel incorporearum, pertineat Anima Humana.

Ut hoc manifestiùs pateat & distinctiùs, excutiamus paulisper & quasi introspiciamus nosipsos: Quid simus, Quantum valeamus, quisque sibi conscius est, atque suæ existentiæ: De eâ siquis dubitaverit, ipsâ illâ dubitatione convictus se existere necesse est fateatur. Sed Quid simus, qui dubitamus, qui volumus, nolumus, lætamur, dolemus, cogitamus mille modis: Quid sim, inquam, qui hæc præsto patiórve, maxime quæritur. Imprimis sentio

me

me esse Ens distinctum ab aliis omnibus. Nec dolorem meum sentit alter, nec alterius ego: Nec voluptatem aliósve affectus. Præterea, plus aut minus aliis sapio, & Velle suum cuique est, & mihi meum. Mihi ipsi valeo aut ægroto, esurio, dormio; Denique vivo aut morior mihi soli.

Propter hanc conscientiam actionum & passionum, mihi propriam, singularem, & incommunicabilem, me quoddam *Individuum* appello, ab omni alio Ente divisum & distinctum. Distinctum à Deo, quatenus sum Ens imperfectum, tam intellectûs quàm voluntatis erroribus obnoxium. Et distinctum ab omni alio Ente, cùm nec illa cogitationes sensúsve meos percipiant, nec illorum ego. Interea actiones illæ aut passiones, quarum sum unicè conscius, necesse est pertineant ad aliquam substantiam, ut ipsius proprietates aut facultates: Non ad Deum, prout antea monstravimus, & patebit infrà clariùs: Spectant igitur ad Substantiam aliquam creatam, corpoream aut incorpoream.

His prænotatis, vides in eo verti causæ nostræ cardinem, ad utram rerum creatarum classem, corporearum vel incorporearum, referenda sit Anima Humana. Quum verò, magnâ ex parte, nos lateant rerum essentiæ: nec aliter dignoscere possimus, quid sint intus, &

quantum invicem diſtent, quàm per effecta & proprietates: non abs re erit, primo loco, comparare qualitates & effecta utriuſque naturæ, corporeæ & incorporeæ, ſive corporis & Animi noſtri: ut indè diſcamus, an idem ſint, vel diverſa: & ſi diverſa, qualiter diſcrepent, vel adverſentur.

Vidimus ſuprà, in ideâ naturæ corporeæ non includi cogitationem: nec reciprocè cogitationem includere ullas proprietates corporis: ac proinde nos fefellit Author naturæ, ex utrâque parte, ſi cogitatio pertineat ad Materiam. Et niſi velimus ſapere ultra facultates, vel præter, vel contra: nulla naſcitur occaſio ex ideis noſtris, nulla ratio, confundendi aut uniendi cogitationem cum naturâ corporeâ.

At inquies forſan, ea quandoque experientiâ diſcimus, quæ ex ideis ſolis elicere nunquam potuiſſemus. Eſto: ſed nullâ experientiâ conſtat, Mentem noſtram agere aut pati per modum Materiæ: nec, è contra, Materiam agere aut pati per modum Mentis, ſive vi cogitationis ſuæ. Notum eſt, Materiam agere aut pati motu, tactu, & impulſu. Sed nullo modo conſtat mentem noſtram agere aut pati tactu ſuo vel impulſu, aut indè excitatis motibus. Exempli gratiâ, cùm digitum moveo, aut linguam, aut aliud corporis membrum,

brum, motu voluntario: nullius conſcius ſum impulsûs à mente facti, aut alliſionis, aut protruſionis, in illam partem corporis. Eſt quidem motus ſpirituum, vel tenuioris ſucci, unde provenit ultimò motus iſtius membri: ſed quæritur jam prima origo, vel cauſa iſtius motûs ſpirituum in cerebro, quatenus in nobis eſt: & modus quo provenit immediatè à mente, vel ab actione mentis. Dico autem, me conſcium eſſe nullius actionis mentis meæ, ad hunc motum efficiendum, præter volitionem, aut voluntatis meæ imperium. Hanc autem volitionem tactu aut impulſu peragi, vel effectum ſuum ita ſortiri, nullâ conſcientiâ percipio, nullâ experientiâ deprehendere poſſum.

Et quoad paſſiones Animæ, à Corpore, & ab objectis impreſſas: Hi affectus quatenus ſunt in Animâ, nihil habent cognatum, nihil ſimile, motui locali: aut iis corporis motibus quibus excitantur. Exempli gratiâ, In dolore & triſtitiâ Cor conſtringitur: & dilatatur in lætitiâ & gaudio: ſed nemo fingere poteſt hujuſmodi conſtrictionem aut dilatationem in ipsâ Animâ: Quaſi Anima hominis eſſet muſcularis, ex fibris & tendinibus compoſita. Senſus etiam doloris, cujus conſcii ſumus, & quem clarè percipimus, nec motum localem, nec ullum mobile, nobis repræſentat: ſed eſt Idea

propria,

propria, nulli alii aſſimilanda, & à motu locali diverſiſſima.

Denique, in ſenſationibus externis, in ſaporibus, odoribus, aut ſonis percipiendis, id quod ſentimus proximè, τὸ πάθος Animæ, nullam habet imaginem materiæ aut motûs. Et cùm videmus objecta externa, per imagines in oculo depictas, Imagines illæ non poſſunt deferri, motu æquali, & in eâdem integrâ figurâ, ad ſedem Animæ in cerebro: in quâcunque parte, aut regione, ſedem habeat, & peragatur perceptio. Neque magìs, perturbatæ & confuſæ, objectum diſtinctè (ſuâ vi) repræſentare poſſunt. Minimè omnium ſuſpicari licet has imagines, aut imaginum reliquias, eſſe ipſas cogitationes quæ exinde ſubſequuntur in Animâ. Atque eadem eſt ratio de imagunculis vel *notis memorialibus*: quæ ſunt admodum imperfectæ, & perinde diſpares ſuis Archetypis. Denique, ſiquæ ſunt præterea cogitationes, ad hanc claſſem referendæ, nihil eas includere extenſi, figurati, aut corporei, ſi introſpicias, reperies.

Hactenus de primâ Mentis humanæ operatione, quæ dicitur *ſimplex Apprehenſio*. Sive illa ſit Idea pura & abſtracta: ſive cum motu, in aliquâ parte Corporis, conjuncta. Sunt autem in nobis, præter Ideas, & apprehenſiones

ones ſimplices, ſuperiora quædam principia aut facultates: Judicium, Ratio, & rationum ſequelæ aut textura. Eſt denique ſupremum aliquod principium, quod his omnibus præſidet: & propterea rectè dicitur à Græcis τὸ ἡγεμονικὸν, & τὸ αὐτεξούσιον. Dominium habet & imperium, tam in Animæ operationes, quàm in motus Corporis. Atque hæc omnia ſeorſim expendenda ſunt, cùm naturam mentis noſtræ inveſtigamus. Progrediamur itaque, ſi placet, in his pauliſper examinandis. Diſtribuuntur, ut ſuprà diximus, operationes mentis humanæ, ſuo ordine & conſecutione, in perceptiones ſimplices, judicia, ratiocinationes, &, ſi velis, Methodum, ſive cogitationum ſeriem rite ordinatam. Methodus enim complectitur & diſponit plures ratiocinationes: Ratiocinatio connectit plura judicia: Judicium plures Ideas, aut ſenſationes comparat & comprehendit. Ita, ſi progrediaris ordine, Ideæ ſunt velut Elementa prima cognitionis: & quaſi Literæ Alphabeti, ex quibus conſtant dictiones: ut ex dictionibus ſententiæ & periodi: & ex ſententiis oratio. Atque ita Cogitationum ſcala ſermonis partibus quodammodo reſpondet.

De Ideis ſatìs dictum eſt: ſuccedunt Judicia & Ratiocinia, in quibus Idearum σχέσεις, relationes

lationes, proportiones, & reſpectus mutuos, mens contemplatur. Illud enim notandum, Ideas per ſe, & ſeparatim ſpectatas, nullam efficere veritatem, nihil concludere, neque affirmare aliquid aut negare. Hæc eſt alia mentis actio aut facultas, quæ ex contemplatione rationum & reſpectuum inter has ideas, (Ideas hîc latè ſumptas intelligo) de iiſdem (& conſequenter de rebus quas repræſentant) aliquid affirmat vel negat: prout ſibi invicem congruunt vel diſcordant, implicant vel excludunt, cohærent vel adverſantur: idque ſecundùm varios gradus & modos. Jam finge, ſi libet, Ideas ipſas eſſe motus corporeos: quid demum ſunt hi reſpectus Idearum? hæ anſulæ & appendices? Quid denique præfectus ille Idearum, aut Judex, qui tam Ideas, quàm earum reſpectus, examinat, confert, expendit, dijudicat, componit: & ex earum comparatione varias format propoſitiones, & propoſitionum conjugationes?

Denique, Hunc progreſſum cogitationum, à ſimplici perceptione ad judicium, à judicio ad ratiocinationem, indè ad ordinatam rationum ſeriem & contextum: Hunc progreſſum, inquam, fieri credis ab impulſu unius partis Animæ in aliam: aut quâvis motuum ſequelâ, ſecundùm leges corporum & motûs localis?

lis? Mehercule non id credis: Consule teipsum, intus verte oculos, interroga Animam, sui compotem & consciam, an nihil aliud sint hæ operationes quàm mutationes corporeæ: tactus, impulsus, aut collisiones corporum seu corpusculorum; productæque aliæ ab aliis secundùm leges motûs localis. Nisi mentiatur in seipsam Anima tua, & se deprimere studeat in inferiorem rerum classem: quam à Deo non habet, sed à suâ in seipsam iniquitate meretur: Fatebitur ingenuè, se nihil experiri istiusmodi, nec colligere posse quovis indicio, hæc in se peragi modo corporeo: Virtute sui corporis, aut alterius cujuscunque: Sed vi sibi propriâ, & secundùm leges naturæ cogitantis, ex conceptu Idearum, & respectuum inter Ideas, novos conceptus oriri, magìs compositos: novos quasi partus, aut superfœtationes.

Ad confirmandum hoc Animæ testimonium de seipsâ, modò libera sit & ingenua: recolamus paulisper quod suprà diximus: In nudis Ideis, separatim sumptis, & sinè reflexione, non consistere *verum* aut *falsum*, propriè sic dictum: sed in rectâ dispositione plurium Idearum inter se, secundùm suas formas & habitudines. Sic enim formantur propositiones & judicia in mente, ex his contexi-

tur deinceps ratiocinatio: & ex utriſque denique ſermo qualiſcunque, oratio aut diſſertatio. Ex dictis duo conficiuntur, primò, vim animi maximam perſpici in relationibus rerum vel Idearum contemplandis, diſcernendis, dijudicandis. In his vertitur & progreditur ratio ab alio ad aliud, per nexus aut reſpectus mutuos: ab his dependet omnis cogitationum ſeries, progreſſio, & catena. Ideæ imaginativæ, ſeorſim ab his ſumptæ, ſunt inſtar arenæ ſinè calce: Harum cæmenta ſunt dictæ relationes ab intellectu perceptæ. Ab *intellectu*, inquam, *perceptæ: ſecundò* enim notandum, hujuſmodi relationes rerum, nullas habere imagines in cerebro: nullas notas in phantaſiâ. Neque enim repræſentari poſſunt quâvis imagine corporeâ, quum nullas partes aut lineamenta, nullam extenſionem habeant. Termini ſubjecti repræſentari poſſunt quomodocunque, Triangulum putà, vel quadrangulum, vel quiddam iſtiuſmodi: Sed comparatio vel proportio inter hos terminos, vel alterutrius partes, vel inter alia quæcunque, eſt ratio à rebus inter ſe comparatis reſultans, quæ nullis lineis, nullis coloribus, depingi poteſt. Huc transferre licet quod de naturâ divinâ dixit
Iſa. xl. 18. Propheta, *Cui aſſimilabitis Deum fortem: & quam ſimilitudinem comparabitis ei?* Quam, quæſo,

quæſo, ſimilitudinem ſimilitudinis: aut effigiem proportionis abſtractæ: quovis modo, vel in cerebro, vel aliâ quâcunque materiâ, ductam aut inſcriptam concipere licet? Ita rationes veri & falſi, turpis & honeſti, poſſibilis & impoſſibilis; & notionum etiam univerſalium, quæ ex comparatione plurium rerum oriuntur: Hæ, inquam, & hujuſmodi Ideæ, in medullâ aut fibrillis cerebri nullam habent plicam, nullam umbram, nullam formam aut figurationem. Sed de hoc argumento ſatis.

Hactenus unum idémque filum ſecuti ſumus: nempe gradationes mentis noſtræ in ſuis operationibus: quibus à ſimplici perceptione procedit ad judicia, & rationes, & indè ad compoſitiſſimas ſeries & ſyſtemata cogitationum in artibus & ſcientiis: & ad prolixos propoſitionum ordines, tam in contemplatione, quàm in praxi, & rerum humanarum regimine. Has vires & virtutes meritò admiramur in mente humanâ: quibus à machinâ ſui corporis diſtinguitur, & ab omni materiâ. Redeamus jam ad alterum, quod ſuprà notavimus, non minùs admirabile principium aut facultatem: quâ Mens perinde diſtinguitur à machinâ ſui corporis, & in ipſius motus imperium ſibi vendicat. Hoc principium *τὸ αὐτεξούσιον* nuncupavimus: Latini dicunt *Liberum*

Arbitrium, voluntarium, aut vim animi ſpontaneam. Imprimis, vi hujus principii corpus regimus, ſpiritúſque, quò libet, amandamus, ad movendas has aut illas partes. Reſiſtimus præterea propenſionibus corporis: appetitibus, affectibus, ſenſibúſque externis & internis: cùm id nobis viſum fuerit.

Quid hoc autem rei eſt, quæſo, quod obluctatur corpori, ſi nihil ſumus præter corpus? Cùm fluvius decurrit in hanc partem, non poteſt ſuâ vi aquas ſiſtere, aut retro flectere in partem contrariam. Materia nulla agit in ſeipſam: Nulla Machina eſt ſuorum motuum conſcia, & ex illâ conſcientiâ ſuorum errorum correctrix & reformatrix. Si errat, neſcia pergit errare: donec admotâ manu artificis, aut domini, in ſtatum rectum ordinatur & reſtituitur.

Hoc principium *Reflexivum*, ut ita dicam, eſt inimitabile omni machinæ, & omni materiæ. Hæc vis *αὐτορθωτικὴ* & ſui ſe pœnitens, vires & nervos automatorum corporalium tranſcendit. Eſtque reverà, ut ſingulare & proprium naturæ intellectuali, ita in eâdem maximum & diviniſſimum. Non tantùm admiror illud *ἀεικίνητον* in mente noſtrâ: quo tamen omnia materiata ſuperat; ſed eſt adhuc excelſius quiddam, quod tam corpori, quàm Animæ, dominatur:

minatur: quod præeſt exigendis rationibus omnium in utroque motuum: Et quaſi *Alter Ego*, & ſupremus Judex, utriuſque actiones recenſet & emendat, vel pro arbitrio confirmat. Dic mihi, quid intereſt inter ſomnum & vigiliam? Cùm ſomniamus, cogitationes ſequuntur aliæ alias fortuitò ſecundùm phantaſmata oblata ſinè mentis imperio aut regimine, ſive aptè cohæreant, ſive ſecus. Cùm vigilamus autem, eſt aliquid, quod corrigit has cogitationes, moderatur, imperat, ſiſtit, flectit in has illas partes, & rejectis abſurdis connectit & componit in ſeriem rationalem. Quid eſt illud ſuperius principium, quod præſidet his motibus corporis, his cogitationibus animi, regítque pro arbitrio? Illud ego Mentem ſummam & imperatricem appello.

Quoad animæ motus & cogitationes noſtras, illud imprimis experimur: Mentem, pro innatâ ſuâ libertate & dominio, ad quamcunque velit cogitationem proſequendam, ſeſe applicare: in eâdem hærere diutiùs vel breviuſculè: Hanc deſerere, & ad aliam ſe convertere, pro ſuo beneplacito. Præterea, notandum, Hoc αὐτεξούσιον, in exercendo ſuo imperio, ſive in corpus, ſive in Animam, conſulere quandoque & ducem ſequi, Rationem: Quandoque ſecus, ídque nimis crebrò; agitque

que tum effrænatè & ἀυτοκρατορικῶς, & ſæpe ruit in ſui ipſius perniciem. Cùm verò ſociam ſibi adſciſcit rationem, Dei inſtar agit: & tam voluntatis errores, quàm ſenſuum, imaginationis, affectuum, ipſiúſque Rationis, ad examen revocat. In hoc elucet maximè vis animi divina. In omni quidem actione aut paſſione Animæ, infimâ licèt, & abjectiſſimâ: ut in ſenſatione, appetitu quocunque aut affectu: eſt quiddam ſuperius omni vi corporeâ. Illud *Conſcium* & *Percipiens* intelligo, ubique præſens: cui non ſufficit Materia, aut materiata qualiacunque. Sed cùm aſcenditur per gradus jam memoratos, ad ſupremum apicem naturæ noſtræ, longiſſimè diſtamus à terrâ & terrenis, & in altum cœlum immergimur, ab omni organicâ aut machinali conſtructione remotiſſimi. Sed progrediamur. In naturâ cogitativâ duo concurrunt, quæ concurrere nequeunt in Materiâ, aut naturâ corporeâ: putà Actio & actionis unitas. Concipimus cogitationem per modum actionis, ídque actionis unitiſſimæ. Materia autem, vel eſt expers actionis, ut corpora torpida, dura & quieta: vel eſt expers unitatis, ut eſt materia fluida aut volatilis: quæ multifariis particulis conſtat, hinc illinc motis, abſque nexu aut unitate. His

præmiſſis,

præmiſſis, hæc omnia in nodum conſtringamus.

DATUR in nobis *Univerſale Percipiens*, vel Univerſale *Conſcium:* quod omnes operationes Animæ pervadit, per omnes ipſius actiones & paſſiones diffunditur: Quid illud ſit, quæro à Te? Ecquod eſt membrum, pars, aut particula Corporis? Una eadémque res eſt, quæ ſentit objecta externa: quæ judicat, & ratiocinatur: quæ vult aut intelligit: Denique, quæ impreſſiones omnes recipit, & actiones omnes exerit aut comitatur. Oportet ut hoc Percipiens univerſale ſit admodum ſimplex & unitatis ineffabilis, ut tot impreſſiones recipiat ſinè confuſione: & tot ſimul intueatur rerum rationes & reſpectus. Nulla pars aut portio materiæ, tantæ ſimplicitatis aut unitatis capax mihi videtur. Quicquid recipitur, recipitur ad modum Recipientis: & ubi plures ſunt partes aut particulæ in Recipiente, impreſſio erit divulſa, aut confuſa. Si tota impreſſio incidit in idem punctum, orietur confuſio: ſi in diverſa, diſtractio. Nihil unum percipiet totum, vel conſcium erit totius impreſſionis & objecti. Ut autem in objectis externis percipiendis, ita in iiſdem, aliiſve quibuſcunque, comparandis & dijudicandis, eſt quid unum, quod rationes ſingulorum, tanquam tot fila, apprehendit

hendit tractátque: dividit aut connectit, protendit aut abrumpit, & variis modis torquet & contexit. Et his omnibus variationibus & operationibus, præter vim propriam singularum operationum, est quædam vis communis quæ permeat omnes, veluti Anima animæ. Hoc universale Percipiens, vel universale conscium debet esse. Quid unum, imò unissimum, si ita loqui liceat: & simplicissimum. Unitatis & simplicitatis tantæ, ut antea diximus, quanta concipi non potest in ullâ substantiâ extensâ, divisibili, & partibus distantibus compositâ.

Vid. Suar. de subst. Inter.

His ita discussis, quâ potui brevitate, Mentem nostram alterius esse naturæ à corpore, & vi corporeâ quâcunque, superioris, clarum mihi videtur ex omni parte; sive Ideas utriusque naturæ contemplemur, sive motus & operationes animæ: atque illud *Universale Conscium* quod singulis inhæret. Multis aliis utuntur argumentis viri docti, iisque invictis, ad probandum Animæ distinctionem à corpore, & quâlibet ipsius parte. Certè Anima cujusque est quid permanens, & est eadem numero per totam vitam: Nulla autem pars corporis manet eadem numero per totam hominis ætatem; Sed effluit sensim quælibet particula, & nova succedit: ignara & inconscia

rerum

rerum quas nôrit aut fecerit altera præcedens. Sed non opus est pluribus hîc immorari, quum nos clarè & cumulatè docuerit institutio Christiana immortalitatem Animæ, & ipsius à corpore distinctionem, tam in ortu, quàm occasu. In ortu hominis textus sacer discriminat corpus ab Animâ, cùm ait, Deum formâsse corpus è terrâ: & dein inspirâsse Animam. Nec minùs moriente homine, & dissoluto composito, utramque partem seorsim ad suam originem remittit. *Tunc revertetur pulvis in terram, ut antea fuerat: spiritus autem revertetur ad Deum, qui dederat eum.* Propterea nos monuit Christus, Corpus quidem occidi posse & extingui ab hominibus, Animam verò superesse, imperditam & impercussam. Et moribundus ipse, Spiritum suum in manus Dei commendavit, dum Corpus pependit in Cruce.

Gen. ii. 7. Ecclef. xii. 9. Mat x. 28. Luc. xxiii. 46.

PRÆTEREA, vivere adhuc, (aut istoc saltem tempore,) Abrahami & Patriarcharum Animas, asseruit Christus. Atque sinum Abrahæ, aut Paradisum, dat in sedem piis, vel pœnitentibus Animabus, hoc corpus exutis. Impiis autem infernum aut Gehennam. Comparuere Moses & Elias in transfiguratione Christi: vitâ mortali defuncti ante multa sæcula. Revocavit etiam ad sua corpora, quoties

Matt. xxii. 32. Luc. xvi. 22. Luc. xxiii. 43. Joh. xi 43. Mat. ix. 25.

ties libuit, defunctorum animas Chriſtus: reſumpsitque ſuum corpus, poſt triduanam mortem, & aſcendit in cœlos vivus & gloriâ circumdatus. Ita, dictis, factis, omni modo, teſtatus eſt Chriſtus, Animas humanas à corpore diſtinctas eſſe, & poſt mortem ipſius ſuperſtites.

QUOD morientes *obdormire* dicamur in * ſacris literis, id nihil officit immortalitati Animæ; neque enim Anima perit in ſomno, aut ceſſat ab omni genere actionis: ſed, ligatis ſenſibus, mundo externo non afficitur. Quod quidem fieri poteſt in ſtatu mortis, vel in *ſtatu ſeparato*, ut dici ſolet; cùm Deo vivitur, & Mundo Intellectuali: donec expergiſcamur in reſurrectione, & reſumptâ ſpecie viſibili & corporeâ, cum mundo externo commercium renovemus: Nos eò revocanteChriſto, qui Dominus eſt vivorum & mortuorum. Sed de hâc re erit infrà dicendi locus. Rom. xiv. 9.

UT hunc ſermonem finiamus, notare licet, pro cujuſque indole & ingenio, diſtinctionem Animæ & Corporis faciliùs aut difficiliùs percipi. Si cuiquam dubitare liceret, quod forſan nonnullis licet, de ſui ipſius corporis ex-

* *Satis patet in ſacris literis* mortuos vivere *ſuo modo: Sive ſtatum intermedium ab interitu corporis ad reſurrectionem eſſe ſtatum vitæ qualiſcunque.* 1 Theſ. v. 10.

iſtentiâ,

iſtentiâ, atque rerum omnium externarum: is eſſet utcunque certus de ſuæ Animæ exiſtentiâ. Quod ſatìs indicat Corpus & Animam non eſſe idem, neque neceſſariam inter ſe habere connexionem. Hic dubitabundus, inquam, certus eſſet interea de ſuæ Mentis exiſtentiâ, ex hâc ipsâ incertitudine, vel dubitatione. Actio enim, vel operatio, qualiſcunque ſit, demonſtrat rem exiſtere cujus eſt actio. Nec eò unquam pervenire poſſunt Scepticorum pervicaciſſimi, ut negent dubiténtve ſeipſos exiſtere. Tollant motum è rerum naturâ: Tollant Solem & Sydera, & quæcunque ſenſus noſtros afficiunt: ſuum ipſorum Corpus, ſi fas ſit: manebit uncunque res illa cogitans, dubitans, quæ cætera ſuſtulit aut negat exiſtere: nec ſe confundere poteſt cum iis, de quorum exiſtentiâ dubitat. Denique, Quæ hoc modo, & à ſuo, & ab omni corpore diſtinguitur Anima, habenda eſt ſubſtantia incorporea: quemadmodum initio diximus. Nec diſſolvetur diſſoluto corpore, nec eo pereunte peritura eſt. Sed vitam ſibi propriam poſſidens, manet ſuperſtes & immortalis, futuræ capax miſeriæ aut fœlicitatis.

Cap. IV.

Quæ futura ſit Animæ conditio, diſſoluto Corpore: ſive de ſtatu Animarum intermedio, in intervallo Mortis & Reſurrectionis: quoad modum & gradus fœlicitatis aut miſeriæ.

QUum jam probatum dederimus, tam per notitias naturales, quàm per evidentiſſima ſacrorum authorum effata & teſtimonia, Animas humanas manere ſalvas & ſuperſtites, extincto hoc corpore: Diſpiciendum proximè, Quo genere vitæ deinceps fruituræ ſint: aut quali ſubſiſtant ſtatu, ab hoc corpore ſeparatæ. Id quidem primariò in quæſtionem hîc venit, Habituræ ſint necne, poſt ſeparationem ab hôc corpore, aliud corpus: cujuſcunque id ſit generis; vel fortè manſuræ ſint nudæ, ab omni corpore, ab omni materiâ ſejunctæ & abſtractæ, uſque ad Reſurrectionem. Hujuſce quæſtionis ſolutio nos rectà duceret in notitiam futuri ſtatûs Animæ: Sed cùm alia ſit generalior, & minùs obſcura: quæ de gradibus fœlicitatis aut miſeriæ ante Diem Judicii

dicii instituitur: Libet hîc primùm ad examen revocare, per modum introductionis, opinionem Neotericorum quorundam, qui Animas statim à morte, recens eductas è corporibus, aut efferunt in cœlum, ad summam gloriam, & visionem beatificam: aut deprimunt ad cruciatus Inferni, summámque miseriam. Quorum utrumque videtur mihi nimium & extremum, in suo genere.

E reformatis Theologis non pauci, metu Purgatorii, omnem statum intermedium Animarum quodammodo sustulerunt. Scilicet in evitandis vitiis, sæpe incidimus in illam stultitiam, ut curramus in contraria. Satìs notum est, Purgatorium Pontificium esse inventum humanum, ad captum populi, & in usum sacerdotii accommodatum: nec metu hujus phantasmatis deserenda est Antiquorum doctrina de inexpletâ Animarum fœlicitate aut miseriâ ante diem Judicii. Sed ad malos & miseros quod spectat, id jam missum facimus: satìs erit impræsentiarum ostendere, neque sacris literis, neque antiquæ fidei consentaneam esse eorum sententiam, qui Bonorum vitâ defunctorum animas transferunt ad Cœleste Regnum, summámque illam gloriam, quæ Visio Beatifica dici solet, ante Resurrectionem & adventum Christi.

Qui

Qui ſibi aliiſque pollicentur viſionem Dei beatificam ſtatim à morte, æquum eſt ut nobis oſtendant promiſſionem aliquam Evangelicam, quâ ſubnixa tanta fides ſuſtineatur. In his enim & ſimilibus, quæ non fluunt à naturis rerum immediatè, ſed à voluntate & ordinatione Dei, ſpes nulli innixa promiſſo divino, eſt temeraria. Age itaque cedò authores ſacros, tantæ ſpei, & tam ſubitaneæ fœlicitatis vades & teſtes. In illis locis ſacrarum literarum, quæ nos Deum aliquando viſuros teſtantur: qualia ſunt, *Matt.* v. 8. 1 *Cor.* xiii. 12. Id ſtatim à morte cujuſpiam futuram eſſe minimè docetur. Quin docemur potiùs ex adverſo, Id tandem fore cùm apparuerit Chriſtus: Neque manifeſtatum iri filios Dei, niſi in Reſurrectione.

1 Joh. iii. 2. Rom. viii. 19, 23. Col. iii. 4.

Præterea, Secundùm eadem oracula ſacra, & Apoſtolorum dicta, non niſi in adventu Chriſti, & in reſuſcitatione Mortuorum, gloriam ſuam & ſolenne præmium aſſequentur ſancti. Divus Petrus coronam pollicetur fidis Chriſti Paſtoribus, cùm Princeps Paſtorum apparuerit. Neque populo, opinor, citiùs quàm paſtori referetur merces. Sanctus Apoſtolus Paulus in militiâ Chriſtianâ nemini ſecundus, non niſi in die Domini ſe coronam ſuam recepturum eſſe ait. Et depoſitam apud Deum Animam

1 Ep. v. 4. 2 Tim. iv. 8.

Animam suam tum demum, unà cum vitâ æternâ, reddendam sibi confidit. *Mihi persuasum est, eum posse depositum meum in ILLUM DIEM custodire.* Ac si tempus intermedium à die mortis ad *illum Diem*, quasi silens & inglorium, non magni faciendum duxisset. Quod utique minimè fecisset Vir Sanctus, si intervallum illud summâ gloriâ & beatificâ Dei visione replendum esse, apud se interim rescivisset. Denique, cùm misericordiam alicui precatur: cùm gaudia promittit, aut pœnas & ultionem minatur: Illa omnia ad diem illum Domini referre solet Apostolus. Hæc tam bona, quàm mala, ad horam mortis referre oportuisset, si statim ab obitu, animæ humanæ in summas pœnas, aut in summam gloriam, immerguntur.

2 Tim. i. 12.

℣. 18. 2 Theff. i. 7, 8, 9, 10.

NOTANDUM porrò, Quemadmodum Animam suam apud Deum custodiendam usque ad illum Diem, deposuit Apostolus, quasi decubiturus: Ita, in stylo sacro, *Dormire*, vel *obdormire*, dicuntur Mortui: & *expergefieri* denuo in die Judicii & Resurrectionis, & alibi passim in utroque fœdere. Scio hæc non intelligenda esse sensu prorsus literali: multo minùs ita crassè, ac si vitæ & actionis omnis expers esset Anima post mortem: neque enim omnis vis cogitandi unquam excuti potest è mente

1 Cor. xv. 6, 18, 20, 51.

1 Theff. iv. 13, 14.

mente humanâ. Sed utcunque alieniſſimus eſt hic loquendi modus à ſtatu aut poſſeſſione viſionis beatificæ: quæ tam ſecundùm Theologiam, quàm Philoſophiam, eſt perfectiſſima Animæ operatio: ac proinde ſomno aut ſomnio, ubi imperfectiſſimè agit Anima rationalis, nullo modo conferenda.

Dignus eſt certè qui expendatur uterque iſte ſermo Sancti Pauli, ad Corinthios & ad Theſſalonicenſes, de ſpe & ſtatu mortuorum. Hortatur Theſſalonicenſes ne doleant immodicè ſuper mortuis, ſive *dormientibus in Jeſu:* eorum inſtar, qui omni ſpe deſtituuntur. Quâ verò ratione hos conſolatur Apoſtolus, & immodicum dolorem repellit? Num ex eo quod cœlum ſummum & cœleſtem gloriam protinus ingrediantur piorum animæ, à corporibus ſuis ſolutæ? Hæc quidem maxima fuiſſet conſolatio, & medicina præſentiſſima. Attamen nec ab hoc capite, nec à poſſeſſione beatitudinis immediatâ, ſolatium petit, & fomenta doloris: ſed à ſpe certâ beatæ reſurrectionis, reditûſque futuri cum Chriſto, in adventu ſuo glorioſo. *Nolim autem vos in ignorantiâ verſari, Fratres, quod ad eos attinet qui obdormierunt, ut ne contriſtemini ſicut reliqui qui ſpem non habent. Nam ſi credimus Jeſum mortuum eſſe & reſurrexiſſe, ita etiam Deus eos, qui obdormierint*

1 Theſſ. iv. 13, 14. 18.

dormierint in Jesu, adducet cum eo. —— *Itaque consolamini alii alios istis sermonibus.*

Porro, in altero sermone Sancti Pauli capite decimo quinto ad Corinthios, ita argumentari videtur, ac si tota spes nostra penderet à resurrectione: neque digna esset vita futura quam quæreremus: digna labore & periculis obeundis, nisi tandem essemus resurrecturi à mortuis. Quòd si verò ab exitu hodiernæ vitæ in gloriam illam beatificam statim evehimur, beati futuri sumus, imò beatissimi, licèt nulla sequatur resurrectio. Amplissimum esset virtutis præmium, omni certamine dignum, divinus ille status animi: & in cœlesti illâ luce semper versari, summa fœlicitas. 1 Thess. 30.

Eodem tamen modo idem Apostolus ad Romanos octavo capite, in comparatione malorum & perpessionum hujus vitæ cum gloriâ futurâ, præterit hanc visionem beatificam, & tempus resurrectionis unicè respicit: ac si ante terminum illum nihil compensationis obtingeret sanctis. *Reor enim minimè pares esse præsentis temporis perpessiones gloriæ in nobis revelandæ.* Quando verò revelandæ, statim à morte? minimè, sed cùm *corporis nostri redemptionem expectamus*; nempe, in resurrectione. Similiter etiam *secundâ epistolâ* ad *Corinthios*, ait, Leves afflictiones hujus vitæ con- ℣. 18, 23. —iv. 17.

 ficere

ficere nobis æternum pondus ſuperexcellentis
1 Theſſ. gloriæ. —— *Scimus enim ſoluto hoc Tabernaculo,*
v. 1. nos ſtatim abituros eſſe in viſionem Dei bea-
tificam. Non id reperio; Quid dein? *nos æ-*
dificium ex Deo habituros æternum in cœlis;
Mat. xix. corpus cœleſte, quo tandem induemur. Vi-
28, 29. Act. iii. des igitur in doctrinâ Chriſtianâ omnia huc
19, 20. 2 Theſſ. referri: Neque facilè reperies ullam retributi-
i. 7. onem, præter pacem, requiem, animíque ſo-
Apoc. xx. 6. latium, in Evangelio promiſſum, ante reſur-
rectionem, primam vel ſecundam.

Alia loca quæ huc ſpectant, brevitatis cau-
Tit. ii. 12, ſâ, prætermitto: (quæ tamen ut expendas di-
13. Col. iii. 3, ligenter, omnino conſulo.) Audiamus tantùm
4. 1 Joh. iii. vocem illam de cœlo, *Beati mortui qui mori-*
2, 3. *untur in Domino.* Quare verò Beati? Quo-
Apoc. xiv. 13. niam viſione Dei beatificâ ſtatim fruituri ſunt.
Hoc non occurrit apud Prophetam: Quid tum
demum? *ut requieſcant à laboribus, inquit*
Spiritus: & opera eorum eos ſubſequantur;
1 Cor. v. 5. ſuum præmium tandem habitura. Hic rerum
Hebr. ix. 23, 28. ordo; hæc nobis, non alia, expectanda bea-
1 Cor. i. 7. titudo. Aſſerimus igitur, juxta religionis Chri-
ſtianæ decreta, aut à ſpe gloriæ futuræ, aut à
requie & gaudio interno, ſanctorum vitâ de-
functorum, orituram eſſe fœlicitatem: donec
affulſerit lætus ille dies, quo, à mortuis eos
revocatos,

revocatos, Angelis ſimiles, & ſibi conformes reddet Chriſtus.

QUÆ præterea legimus in ſacrâ hiſtoriâ de mortuis in vitam revocatis, & de animarum ſedibus & receptaculis, huic explicationi reſpondent. Ecquis enim credat Chriſtum revulſiſſe Lazarum à viſione beatificâ, ut in hanc vitam miſeram pedem referre cogeret; aut ſinum Abrahæ, quò tranſlatum legimus alterum Lazarum, eundem eſſe locum cum regno cœlorum: eundem ſtatum cum viſione Dei; aut clamantes ſub altari animas: aut nondum conſummatos Fideles, in ſupremâ gloriâ verſari? Apoc. vi. ſi Patres in hæc loca conſulamus, multò aliter Heb, xi. 39, 40. reſpondebunt. Denique quum Chriſtus adduxit ſecum in Paradiſum animam Latronis, non in ſupremum cœlum, beatæ viſionis ſedem adduxit: eò enim non aſcendit Chriſtus in triduo mortis; neque veteres authores, aut Hebræi *, aut Chriſtiani, id *Paradiſi* nomine intelligunt. Hæc omnia ſi expendamus animo libero, & eò quò nos ducit ſacrarum literarum lumen, faciles ſequamur: neque ab hâc ſemitâ deflectamus quamcunque ob cauſam, aut pedem ultrà promoveamus: dicendum e-

* *Judæi Animarum fœlicitatem ante diem judicii imperfectam eſſe ſupponunt.* Vid. Pocock. not. miſc. c. vi. p. 176.

rit, aut repetendum potiùs, Beatos esse mortuos in Domino, quòd pace, requie, consolatione impræsentiarum gaudeant: Beatissimos olim futuros, cùm, in adventu Christi, gloriosa corpora induti, Deum ineffabili modo visuri sunt.

NEQUE obstat huic nostræ sententiæ, quod Phil.i.23. 2Cor.v.8. dixerit Paulus, *se fore cum Christo, & quasi domi cum Domino*, si moreretur. Nam quamcunque præsentiam ab Apostolo hîc intelligi supponas, sive corporalem & visibilem, sive spiritualem & internam, causæ nostræ nihil officiet. Si corporalem præsentiam intellexit Paulus, de tempore resurrectionis hoc intellexit: interquiete mortis pro nihilo habitâ; Animæ enim à corpore separatæ & ab omni materiâ, nullam habere póssunt præsentiam corporalem & externam cum Christo, durante illo statu; Hoc ex naturâ rei est impossibile. Si igitur hujusmodi præsentiam intelligat Apostolus, tempus separationis sive obdormitionis, ut ipsius phrasi utar, ei in computum non venit: sed, ob rei certitudinem, & insensibilem moram, resurrectionem cum morte proximè conjunxit. Atque eo minùs alienus sum ab hâc explicatione, cùm Apostoli sententiam de appropinquante & repentino Christi adventu, pluribus in locis suarum Epistolarum, animadverto.

verto. Quin etiam in primo versu hujusce capitis ad Corinthios, conjunxit tempus exuendi corpus terrestre, & induendi corpus cœleste: nullâ habitâ ratione temporis intermedii. *Scimus enim*, inquit, *nos, si terrestris hujus domûs tabernaculum dissolutum fuerit, ædificium ex Deo habituros, non manu factum, æternum in cœlis.* Ubi dissolutionem hujus corporis cum alterius assumptione immediatè conjungit, licèt jam effluxerit plusquam sesquimillennium à morte Pauli, & nondum habet suum corpus cœleste. Tempus autem inperceptum, in quo nulla rei accidit, nec accidere potest, mutatio, pro nullo habetur. Præterea, dixerat Apostolus illo capite ad Corinthios, se *non cupere exui hoc corpore:* hîc autem ad Philippenses, ait, se *cupere discedere* vel *dimitti à corpore:* proinde hæc dictio posterior ita temperanda est & explicanda, ut priori non repugnet & adversetur. Et si hâc phrasi, *esse cum Domino*, utatur Apostolus eodem sensu in his locis, quo alibi: ut, *Et ita semper erimus cum Domino:* necesse est ut idem utrobique tempus, eundemque statum resurrectionis intelligamus. Certè Christus abiturus ad cœlum non promisit discipulis eos se recepturum esse ad seipsum ante suum reditum ad terras. Denique notandum, ex naturâ rei, Christum

2 Cor. v. 1. Heb. ix. 27

℣. 4.

Ephes. ii. 6. 1 Thess. iv. 17. Ephes. iv. 10.

Joh. xiv. 3.

ſtum jam aſcendiſſe ſupra ſummos cœlos glorioſo corpore amictum: nec eò aſcendere poſſe, aut habitare ſanctos, donec corpus ſuum cœleſte pariter induti fuerint: Quod cùm nemini concedatur (niſi raptis in cœlum inſtar Enochi) ante Reſurrectionem, ut hæc dicta Apoſtoli exponamus de præſentiâ corporeâ & locali, ratio rei non patitur, nec ordo & œconomia divina.

QUAPROPTER ſi malueris præſentiam Chriſti ſpiritualem & internam hîc intelligere, non repugno. Hujuſmodi præſentiam Chriſti, etiam in hâc vitâ habent ſancti, & habituri ſunt in futurâ, pluribus modis: quibus omnibus, ex hac interpretatione, piorum animæ poſt mortem dici poſſunt *eſſe cum Chriſto*. Primò erunt cum Chriſto, quatenus erunt in cuſtodiâ Chriſti. Chriſtus jamjam moriturus, animam ſuam in *manus Patris* depoſuit: id eſt in cuſtodiam & tutelam Patris. Cùm verò Chriſtus moriendo viciſſet mortem, atque ita vitæ & mortis Dominus factus eſſet, *Stephanus* moribundus in *manus Chriſti* animam ſuam tradidit; *Domine Jeſu, ſuſcipe ſpiritum meum*, expirans dixit. Eodem modo Anima Sancti Pauli eſſet cum Chriſto, in ipſius tutelâ, & apud eum depoſita, uſque ad reſurrectionem. Dein dicuntur eſſe cum Chriſto animæ ſanctorum

Luc. xxiii. 46.

Act. vii. 59.

rum post mortem, propter consolationem internam gaudiúmque quod à Christo recipiunt. Ex quo Christus venit in mundum, vicítque mortem, solatio & fœlicitati *mortuorum in Christo* aliquod augmentum accessisse nihil dubito: tam ex influxu virtutis divinæ, quàm ex certissimâ spe & quasi intuitu gloriosæ resurrectionis: ideóque in intervallo mortis, Christum nobis adesse, & nos cum illo vivere & versari, rectè dicitur. Denique, in hoc loquendi modo respicitur oppositio: ut ex utroque loco, ad Corinthios & ad Philippenses, manifestum est: *Esse cum Christo*, & *esse in hoc mundo* opponuntur; Cùm excedimus ex hoc mundo, non extinguimur, non abolemur, non in nihilum abimus: ubinam sumus? apud Deum, apud Christum; Deo vivimus. Christo præsentes sumus: Nósque iterum in Theatrum mundi secum reducet, vegetos & vitæ plenos.

Luc. xx. 38.
Col. iii. 3, 4.

NON itaque mirabimur dixisse Paulum, *Mors mihi lucrum.* Mirandum potiùs tantillum dixisse tantum Apostolum; Qui tot mala, tot molestias, tot pericula, tot labores sustinuerat in hâc vitâ: Qui famem & sitim, & frigora & nuditatem: & plagas, & verbera, & carceres, & saxa, & naufragia: omne genus incommoda, terrâ maríque, pertulerat: huic

2 Cor. xi.

mortem

mortem hâc vitâ optabiliorem esse, mirari non possumus. Si mors solummodo quies esset, & malorum induciæ, tanti utcunque valeret. Hinc itaque discamus de nobismetipsis misellis, præmiisque nostris modestiùs sentire: neque statim, clausis morte oculis, polliceri nobis aliisve visionem beatificam: cùm Apostolus gentium, qui de religione Christianâ, siquis alter, bene meruerat, nil tale tantúmve sibi promittere videatur. Paucioribus contenti simus in illo intermundio, ut ita dicam: neque parum esse ducamus, Animam immortalitatis suæ consciam, & divini amoris plenam, Deo & sibi acquiescere: spem insuper lætam & arrectam habere in adventum Christi, gloriámque cum eo participandam.

Denique, ut in fine hoc addam, vim doctrinæ Christianæ de Resurrectione labefactare mihi videntur, ipsámque resurrectionem quasi inutilem reddere, qui animabus, statim à morte, visionem beatificam & statum gloriæ concedunt. Animabus enim in supremâ luce divinâ constitutis, quid opus est corpore? Inquies, ut corpus etiam particeps fiat gloriæ & præmii, ut erat olim aut malorum quæ perpessa est Anima in hâc vitâ, aut bonorum operum quæ fecerat. Nugas mihi dicis: *Animus cujusque is est quisque*; νοῦς ἐφορᾷ ϗ νοῦς

επακέει· nihil percipit corpus, neque boni, neque mali; nec voluptate fruitur, nec dolore afficitur materia, quocunque modo vertas, cuicunque rei adjungas. Frustra igitur coronabis gloriâ rem insensilem: aut boni malíve authorem facies, id quod nec intellectu, nec voluntate præditum est. Præterea, ex tot corporibus quæ terimus in hujus vitæ cursu, per singula septennia, quodnam dederis animæ in consortium & participationem gloriæ & præmii? cujus ætatis, juvenile aut senile? quod ultimò excussit anima, vel quo maximè gaudebat & complacuit: & quo jure hoc potiùs quàm illud? litem tibi movebunt cætera, ut in partem fœlicitatis veniant. Si quis per totam vitam in pietate se exercuisset, nunc mala ferens Christi causâ, nunc bona sua in charitate diffundens: tandémque exiret Martyr, octogenarius senex: quotum hujus viri corpus in gloriam sumpseris? Annon respondendum est, ut olim Christus, cùm, quotum è septem maritis habitura esset fœmina in resurrectione, quæreretur, *Erratis, neque Scripturas scientes, neque potentiam Dei.* Non corporis gratiâ, sed animæ, constituitur Resurrectio? & singulis animabus, ut seminibus, Deus dat proprium aptúmque corpus, pristino in terrâ putrefacto. Dissoluto hoc tabernaculo, *ædificium* 1 Cor. xv. 37, 38. 2 Cor. v. 1.

I *ex*

ex Deo habituri ſumus. Sed de hâc re infrà plura: Pergamus in propoſito.

Diximus enervari vim reſurrectionis ab hâc ſuppoſitâ ſupremâ beatitudine ante reſurrectionem. Rectè enim quæritur à Sancto Auguſtino, *Quid opus eſt ſpiritibus corpora ſua in reſurrectione recipere, ſi poteſt iis, etiam ſinè corporibus, ſumma illa beatitudo præberi?* Ideóque apud antiquos, & in primis Eccleſiæ ſæculis, ſicut infrà oſtendemus, Hæretici, qui negabant reſurrectionem corporis, hanc præmaturam animarum glorificationem, aut ſoli, aut potiſſimùm tuebantur. Nuperis autem ſæculis quis non videt invectum hunc novæ fidei articulum in Eccleſiam Romanam, conſiliis prudentûm & politicorum: quo ſanctis invocandis, aliiſque id genus inſtitutis commodior anſa præberetur; cæteriſque, quæ adhærent, lucroſis dogmatis patrocinium. Rectè notavit *Bellarminus*, hanc doctrinam *fundamentum eſſe omnium aliarum* quæ ad ſanctos ſpectant; nempe quæ ſpectant ad ſanctorum *cultum*, ſanctorum *canonizationem*, ſanctorum *Imagines*, ſanctorum *Reliquias*, denique *peregrinationes* & *vota* iis nuncupata. Vides quantam catenam, auro & argento gravem, ſecum trahit hoc dogma. Et ſi his annectas *Purgatorium*, ſive ſtatum animarum quæ ad cœlum

Gen. ad lit. *l.* xii. *c.* 35.

De Beat. ſanct. Ord. diſput.

cœlum non rectà eunt, sed, vivorum precibus & suffragiis sanctorum, eò seriùs aut citiùs evehuntur, habes aurifodinam quâvis Indiâ ditiorem. Sed væ illis, *qui cauponantur verbum Dei.* 2 Cor. ii. 17.

Non tamen hâc censurâ digni sunt, siqui, sinè omni spe lucri, consolentur moribundos, animéntque velut ad cœlum confestim abituros, & ad suprema gaudia; exeunt è carcere in libertatem, & quæ ex pio affectu dicuntur ad minuendum mortis metum, non sunt explicanda cum rigore, instar articulorum fidei. Piorum animæ, ubi primùm excesserint ex hâc vitâ, in tuto consistunt, extra ictus, extra pœnas, extra errandi pericula: Et licèt cœlo externo nondum gaudeant, nondum Regno fruantur, sunt tamen in jure proximo & inextinguibili ad illud possidendum: ideóque facili anticipatione eo jam frui dici possunt. Festinamus quidem omnes ad occupandam hæreditatem, atque impetu quodam ferimur in optatam gloriam & beatitudinem: Crediderunt è primis Christianis multi, jam tum instare adventum Christi: ut ex Epistolis Apostolicis, & antiquis Patribus mihi apertissimum est: Atque eâ fide corroborati, persecutiones mortémque fortiùs pertulerunt. Ab ipso temporum decursu, detecto hoc errore, in alium,

quæſo, ne incidamus: neque cœlum invitum ad nos detrahere, aut invadere potiùs quàm hæreditate accipere videamur: *ordinem promotionis juſtorum ſupergredientes*; ut inquit *I-*
Lib.v.c.31. *renæus.* Jam tandem adveſperaſcit mundus, in proximis ſtat Chriſtus & præ foribus; non alio igitur, præter hoc, indigemus ſolatio, *Ecce venio citò: & merces mea mecum eſt, ut reddam unicuique prout opus ipſius erit. Amen, etiam veni, Domine Jeſu.* Πῦ σῦ, Θάνατε, τὸ κέντρον; πῦ σῦ, ᾅδη, τὸ νῖκος;

Hæc breviter de ſtatu vitâ defunctorum, ex ſacris literis. Præterea in rebus controverſis non exigui ponderis eſſe ſolet apud pleroſque, primævæ & incorruptæ antiquitatis fidem inſpicere. Licèt enim, præteritis Apoſtolis, nulli hominum, nulli ſæculo, infallibilitatem tribuamus: neque primis, neque mediis, neque ultimis: tamen, cùm nondum religio Chriſtiana, aut in artem aut imperium erecta fuerat, veritatem nudam ſimpliciùs & ſinceriùs ſequebantur Chriſtiani. Quid itaque ſenſerint veteres de primâ & proximâ beatitudine ſanctorum, ſive de ſtatu animarum ante diem reſurrectionis, operæ pretium erit paucis inquirere.

Quo fonti propiores ſunt rivi, eo ſolent eſſe puriores: & quò Apoſtolis aut temporibus

bus Apostolicis proximiores sunt Christiani patres, eò magìs probati & irrefragabiles habentur doctrinæ orthodoxæ testes. Quanquam igitur Patres Græcos generatim à partibus nostris in hâc causâ stetisse non dubitem, satìs erit in hoc capite, tria prima Ecclesiæ sæcula inspicere; in quibus, ni fallor, nullum reperies, Græcum aut Latinum, præter Hæreticos, atque unum forsan *Cyprianum* qui defunctorum animas, statim à morte, ad visionem Dei & cœlestis gloriæ possessionem transferebat; eo scilicet modo quo nuperis sæculis decretum est in Ecclesiâ Romanâ.

HANC quidem fuisse sententiam multorum Hæreticorum, in primis Ecclesiæ sæculis, qui unà tollebant è medio resurrectionem, constat ex *Justino Martyre*, *Irenæo*, *Tertulliano*, aliisque. In Dialogo cum *Tryphone* hæc habet *Justinus*. *Οἱ καὶ λέγουσι μὴ εἶναι νεκρῶν ἀνάστασιν,* M. p. 307.
ἀλλὰ ἅμα τῷ ἀποθνήσκειν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀναλαμβάνεσθαι εἰς τὸν οὐρανὸν, μὴ ὑπολάβητε αὐτοὺς χριστιανούς. Quique dicunt non esse mortuorum resurrectionem, verùm simul atque moriantur, animas ipsorum recipi in cœlum: ne existimetis eos esse Christianos. Vides hæc duo conjungi à *Justino*, ac si nexum aliquem inter se haberent; saltem iidem Hæretici qui negabant re-

ſurrectionem corporis, animas ſtatim à morte efferebant in ſupremum cœlum.

Huic loco S. *Juſtini* lux oritur ex *Irenæo:* qui iſtius ævi hæreticis utrumque errorem ſimul attribuit, libro quinto, cap. xxxi. *Quoniam autem quidam ex his qui putantur rectè credidiſſe, ſupergrediuntur ordinem promotionis juſtorum, & modos meditationis ad incorruptelam ignorant, hæreticos ſenſus in ſe habentes: Hæretici enim diſpicientes plaſmationem Dei, & non ſuſcipientes ſalutem carnis ſuæ, contemnentes autem & repromiſſionem Dei;——ſimul atque mortui fuerint, dicunt ſe ſupergredi cœlos, & Demiurgum, & ire ad matrem, vel ad eum, qui ab ipſis affingitur, patrem. Qui ergo univerſam reprobant reſurrectionem,—quid mirum ſi nec ordinem reſurrectionis ſciant? Nolentes intelligere quoniam ſi hæc ita eſſent, ut dicunt, ipſe utique Dominus, in quem ſe dicunt credere, non in tertiâ die feciſſet reſurrectionem, ſed ſuper crucem expirans, confeſtim utique abiiſſet ſurſùm, relinquens corpus terræ,* &c. Id certè conſtat ex his primævis Patribus, aliiſque hæreſeων ſcriptoribus, Hæreticos olim, nempe *Gnoſticos, Baſilidianos, Valentinianos, Marcionitas*, & iſtius colluviei alios, hujus quam refellimus, ſententiæ, primos fuiſſe authores, primóſque vindices.

Experti

EXPERTI ſumus interea tam *Juſtini*, quàm *Irenæi* judicium in hoc argumento; non ſtatim propellunt, ut vides, in ſupremum cœlum ſedéſque gloriæ, animas calentes ab hôc corpore. Id alibi etiam teſtatur *Juſtinus* cum *Tryphone*, his verbis, Τὰς μὲν τῶν ἐυσεϐῶν ψυ- M p 223. χὰς ἐν κρείττονί ποι χώρῳ μένειν, Τὰς δὲ ἀδίκους καὶ πονηρὰς ἐν χέιρονι· τὸν τῆς κρίσεως ἐκδεχομένας χρόνον τότε. *Piæ quidem animæ in loco quodam meliori manent, injuſtæ verò & pravæ in deteriori: judicii tempus tandem expectantes.* *Irenæus* etiam, ad finem uſque capitis jam citati, eandem ſententiam pluribus proſequitur. *Si ergo Dominus legem mortuorum ſervavit, ut fieret primogenitus à mortuis, & commoratus uſque ad tertiam diem in inferioribus terræ, pòſt deinde ſurgens in carne, ut etiam fixuras clavorum oſtenderet diſcipulis, ſic aſcendit ad Patrem; quomodo non confundentur, qui dicunt inferos quidem eſſe hunc mundum, qui ſit ſecundùm nos; interiorem autem hominem ipſorum derelinquentem hìc corpus, in ſupercœleſtem aſcendere locum? Cùm enim Dominus in medio umbræ mortis abierit, ubi animæ mortuorum erant, pòſt deinde corporaliter reſurrexit, & poſt reſurrectionem aſſumptus eſt: manifeſtum eſt quia & diſcipulorum ejus, propter quos & hæc operatus eſt Dominus, animæ abibunt in inviſibilem locum,*

defi-

definitum eis à Deo, & ibi usque ad resurrectionem commorabuntur, sustinentes resurrectionem, pòst recipientes corpora, & perfectè resurgentes, hoc est corporaliter, quemadmodum & Dominus resurrexit; sic venient ad conspectum Dei. His simillima habet *Andreas Archiepiscopus Cretensis*, sermone in vitam hum. & in Defunctos. (Sed erat opinor sexti sæculi) impressus est Ludg. Bat. 1619. in 4. BB. Ox.

Huic explicationi *Irenæi*, ab exemplo Christi desumptæ, consimilia habet *Tertullianus, de Animâ, cap.* lv. quæ loca se invicem illustrant & confirmant. *Quòd si Christus Deus*, inquit, *quia & homo, mortuus secundùm Scripturas, & sepultus secus easdem, huic quoque legi satisfecit, formâ humanæ mortis apud inferos functus: nec antea ascendit in sublimiora cœlorum, quàm descendit in inferiora terrarum, ut illic Patriarchas & Prophetas compotes sui faceret: habes & regionem inferûm subterraneam credere, & illos cubito pellere, qui satìs superbè non putant animas Fidelium inferis dignas; servi super dominum, & discipuli super magistrum, aspernati si fortè in Abrahæ sinu, expectandæ resurrectionis solatium capere.* Dein infrà in eodem capite apertiùs ait, *Nulli patet cœlum, Terrâ adhuc salvâ, ne dixerim clausâ; cum transactione enim mundi reserabuntur regna cœlorum.*

Et

Et in fine ejusdem capitis, in suo de *Paradiso* libello, in quo deperdito non exiguam jacturam fecimus, ait, *se constituisse omnem animam apud inferos sequestrari, in diem Domini.* Pluribus locis in hôc de *Animâ* tractatu idem testatur aliis verbis. Neque minùs alibi ut in c. xlvii. *Apologetico: Et si Paradisum nominemus, locum divinæ amœnitatis, recipiendis sanctorum spiritibus, non cœlum intelligimus.* Et contra *Marcionem* quarto. *Eam itaque regionem si-* c. xxxiv. *num dico Abrahæ, etsi non cœlestem, sublimiorem tamen* inferis, *interim refrigerium præbituram animabus justorum, donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudinē mercedis expungat.* Vide plura, si placet, his gemina, apud eundem *de Resurrectione carnis*, cap. xxiii. Sed de *Tertulliano* satìs: cùm de *ipsius* mente in hâc parte nullum sit dubium.

CUM his Patribus jam nominatis idem sentit *Origenes*, quoad animas sanctorum, tam novi quàm veteris Testamenti: quibus, usque ad resurrectionem, inferiorem fœlicitatis gradum impertit. Sententiam ipsius habes homiliâ septimâ in *Leviticum*, his verbis: *Nondum enim receperunt lætitiam suam, ne Apostoli quidem: sed & ipsi expectant, ut & ego lætitiæ eorum particeps fiam.* Atque hujus rei testem adhibet *Magistrum gentium* Paulum *ad*

Hebr. xi. additque, *Vides igitur quia expectat adhuc* Abraham, *ut quæ perfecta ſunt conſequatur. Expectat* & Iſaac & Jacob, & *omnes prophetæ expectant nos, ut nobiſcum perfectam beatitudinem capiant.*

Sub fine tertii ſæculi *Victorinus* Martyr & *Lactantius* vixêre, quorum uterque cauſæ noſtræ patrocinatur. Nota ſunt *Lactantii* verba, libro ſeptimo *Inſtitutionum*; *Nec tamen* Sect. xxi. *quiſquam putet animas poſt mortem protinus judicari; omnes enim in unâ communique cuſtodiâ detinentur, donec tempus adveniat quo maximus Judex meritorum faciat examen; tum quorum fuerit probata juſtitia, ii præmium immortalitatis accipiunt.* Itidem *Victorinus* ad illud Apocalypſεωs, *c.* vi. 9. *de animabus ſub altari*; Cùm altare exterius, non interius quod eſt cœlum, hìc intelligendum eſſe notâſſet, ibi vult expectare animas donec tempus noviſſimum adveniat, quo præmia & pœnæ diſtribuentur. *Sed quia*, inquit, *in noviſſimo tempore ſanctorum remuneratio perpetua, & impiorum ventura damnatio, dictum eſt iis, EXPECTATE. Et pro corporis ſui ſolatio acceperunt*, inquit, *ſtolas albas*, id eſt, *donum Spiritûs Sancti.*

Præterea, cùm ex antiquiſſimis Patribus plures, ſi non prorſus omnes, animas huma-

nas

nas εἰς Ἅδου descendere voluerint, inde testantur, non statim, ex eorum sententiâ, in summum cœlum, summámque gloriam eas evehendas esse. Quanquam enim *Hades* latæ significationis sit quoad animas separatas, tam justas, quàm injustas, nemo tamen unquam dixit animas ἐν Ἅδου positas, quascunque, ibidem gaudere visione beatificâ; cùm igitur eò loci collocent omnes animas antiqui Patres, omnes itidem ab illâ visione & gloriâ per id temporis excludunt. De *Justino*, *Irenæo* & *Tertulliano*, jam conclusum est; quandoquidem ex descensu Chisti εἰς Ἅδου probant illi, ut suprà vidimus, aliarum omnium animarum futuram in eundem descensionem; *cùm discipulus*, ut aiunt, *non sit supra magistrum.* Et ex hoc ipso argumento inverso, *Macarius*, Episcopus Hierosolymitanus, in Concilio Nicæno, Philosopho exponens incarnationem Christi, eum εἰς Ἅδου descendisse indicat, ut similis nobis fieret per omnia. *Gelas. Cyzic. de Conc. Nic. l. i. c. 23.* Κατεφερόμεθα μετὰ τὸν θάνατον εἰς τὸν Ἅδην, ἀνεδέξατο καὶ τοῦτο, καὶ κατῆλθεν ἑκουσίως εἰς αὐτόν. Unde etiam nostram è morte, hoc est, ἐξ Ἅδου resurrectionem eum effecisse ait. Et subjungit postea de hâc re cæterísque in eodem capite, αὐτὴ ἡ τῆς ἐκκλησίας Ἀποστολικὴ καὶ ἀμώμητος πίστις, &c. *Hæc est Ecclesiæ fides Apostolica & inculpata.* Huc

 spectat

ſpectat etiam id quod habet *Euſtathius*, *Antiochiæ* Patriarcha, apud *Theodoretum*, ad illud
In Dial. i. Pſalmiſtæ, *non derelinques animam meam ἐν*
Pſal. xvi. *Ἅδῃ*, ubi *Ἅδην χωρίον τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν* appellat, probátque animam Chriſti fuiſſe verè humanam quod tam in hâc vitâ, quàm in alterâ, humanam ſortem ſubiverit: *ἀλλὰ μὲν ἡ τȣ̃ Ἰησȣ̃ ἑκατέρων πεῖραν ἔσχε. γέγονε γὰρ καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, καὶ τῆς σαρκὸς ἐκτὸς γενομένη ζῇ καὶ ὑφέστηκε. λογικὴ ἄρα καὶ ταῖς ψυχαῖς*
In Not. *τῶν ἀνθρώπων ὁμοȣ́σιος.* Denique in veteri frag-
Hœſchel.ad Phot. mento *περὶ τῆς τȣ̃ παντὸς αἰτίας*, ſive Caii ſit, ſive alterius perantiqui Chriſtiani, omnes animas tam juſtorum quàm injuſtorum *ἐν Ἅδῃ* retineri, non ſemel dicitur. Ita incipit, *Καὶ ȣ̃τος μὲν ὁ περὶ δαιμόνων λόγος· περὶ δὲ ᾅδȣ, ἐν ᾧ συνέχονται ψυχαὶ δικαίων τε καὶ ἀδίκων, ἀναγκαῖον εἰπεῖν.* Hoc dein repetit cum habitaculorum diſtinctione his verbis, *οἱ δίκαιοι ἐν τῷ ᾅδῃ νῦν μὲν συνέχονται, ἀλλ' ȣ̓ τῷ αὐτῷ τόπῳ ᾧ καὶ οἱ ἄδικοι. μία γὰρ εἰς τȣ̃το τὸ χωρίον κάθοδος, ȣ̃ τῇ πύλῃ,* &c. ubi Angelos cuſtodes ponit, qui ingredientes animas ſegregant, & quamlibet ad ſuam ſedem condignam, ad ſuam regionem propriam, ad locum ei debitum, amandant aut conducunt. Denique, hìc uſque ad reſurrectionem eas morari aſſerit: *ȣ̃τος ὁ περὶ ᾅδȣ λόγος· ἐν ᾧ ψυχαὶ πάντων κατέχονται, ἄχρι καιρȣ̃ ὃν ὁ*

θεὸς

θεὸς ὥρισεν· ἀνάςασιν τότε πάντων ποιησόμενος.

Hos authores, haud infra tertium sæculum natos, testes habemus doctrinæ primitivæ de Animabus ἐν Ἅδῃ. Quibus liceat adjungere duos Episcopos Cæsarienses, inferioris, opinor, sed incertæ ætatis: intelligo *Andream*; & *Aretham*, qui ex commentariis *Andreæ* suos in Apocalypsin decerpsit. Ab his autem ita scribitur. Θάνατος μὲν χωρισμὸς ψυχῆς καὶ σώματος· ᾅδης δὲ, τόπος ἡμῖν ἀειδὴς, ἤγουν ἀφανὴς καὶ ἄγνωςος, ὁ τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐντεῦθεν ἐκδημούσας δεχόμενος. *Mors est separatio animæ & corporis: Hades autem est regio nobis inconspicua, sive nos latens & notitiam fugiens, quæ animas nostras hinc emigrantes excipit.* Denique, iidem Episcopi ad *cap.* vi. Apocalypseως, *de animabus clamantibus sub altari*, idem confirmant, & sententiæ Pontificiæ de visione beatificâ penitus & ex omni parte adversantur: His verbis, Διὰ τούτων τὴν τοῦ κόσμου συντέλειαν αἰτούμενοι φαίνονται οἱ ἅγιοι· διὸ μακροθυμεῖν ἄχρι τῆς τῶν ἀδελφῶν τελειώσεως κελεύονται, ἵνα μὴ χωρὶς αὐτῶν τελειωθῶσι, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόςολον. Αἱ δὲ λευκαὶ ςολαὶ τὴν ἐπανθοῦσαν αὐτοῖς τῶν ἀρετῶν ἐμφαίνουσι λαμπρότητα· ἣν ἠμφιεσμένοι, εἰ καὶ μήπω τὰς ἐπαγγελίας ἐκομίσαντο, τῇ γοῦν ἐλπίδι τούτων, ἅπερ νοερῶς ἐνοπτρίζονται, πάσης ἀπηλλαγμένοι παχύτητος, εἰκότως εὐφραίνονται τοῖς κόλποις Ἀβραὰμ ἀναπαυόμενοι.

ἀναπαυόμενοι. Πολλοῖς γὰρ τῶν ἁγίων εἴρηται, χώρους ἀξίους εἰληχέναι τῶν τῆς ἀρετῆς ἐργατῶν ἕκαστον, δι' ὧν καὶ περὶ τῆς μελλούσης αὐτῶν δόξης τεκμαίρονται. Propter hæc Mundi consummationem expetere sancti videntur, quoniam expectare atque moram ferre jubentur usque ad fratrum suorum mortem, ne ante illos, juxta divinum Apostolum, consummentur. Candidæ autem stolæ virtutum splendorem, qui illustris in illis existit, insinuant. Quo circumfusi, etiamsi promissiones nondum adepti sint, eorum tamen bonorum spe, quæ spirituali oculo jam contemplantur, ab omni interim materiâ crassâ liberati, meritò lætantur; in sinu Abrahæ pacatè requiescentes. Multorum enim sanctorum sententia est, unumquemque virtutis cultorem, locum factis suis dignum post hanc vitam sortiri, ex quo de gloriâ sibi præparatâ certam conjecturam facere valeat. Hæc de *Hade* juxta antiquissimos: quem commune animarum receptaculum, ex hâc vitâ discedentium, usque ad resurrectionem, constituerunt.

עולם הנשמות

Denique ad dictorum veritatem corroborandum, notatu dignum est, quâ modestiâ & moderatione locuti sunt beati Martyres, *Polycarpus*, *Clemens Romanus*, *Ignatius*, de loco & statu Sanctorum ex hâc vitâ exeuntium; non mox in summum cœlum & visionem beatificam

tificam recipiendos esse aiunt, sed * εἰς τόπον αὐ-
τοῖς ὀφειλόμενον, ita *Polycarpus*, in locum iis *In Epist.*
debitum vel proprium: vel εἰς τὸν ἅγιον τόπον, *suâ ad* Phil.
ut de *Paulo Clemens Romanus*, οὕτως ἀπηλλάγη
τοῦ κόσμου, καὶ εἰς τὸν ἅγιον τόπον ἐπορεύθη, *sic è
mundo migravit, & in locum sanctum abiit.*
Id postea appellat χῶραν εὐσεβῶν, in eâdem E- *Art.* li.
pistolâ. Sed dignus est, quem perpendamus,
locus ille: ubi ait omnes ab *Adamo* usque ad
hodiernum diem, quotquot mortui sunt in
charitate perfecti, requiescere in regione pio-
rum tanquam in suis cubiculis: in adventu
Christi & resuscitatione mortuorum educendos
& manifestandos. Αἱ γενεαὶ πᾶσαι ἀπὸ Ἀδὰμ
ἕως τῆς δὲ ἡμέρας παρῆλθον, ἀλλ' οἱ ἐν ἀγάπῃ τε-
λειωθέντες κατὰ τὴν τοῦ χριστοῦ χάριν ἔχουσιν χῶραν εὐ-
σεβῶν· οἳ φανερωθήσονται ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῆς βασι-
λείας τοῦ χριστοῦ· γέγραπται γὰρ, εἴσελθε εἰς τὰ τα- Isa. xxvi.
μεῖα μικρὸν ὅσον, ἕως οὗ παρέλθῃ ἡ ὀργὴ καὶ θυμός
μου, καὶ μνησθήσομαι ἡμέρας ἀγαθῆς, καὶ ἀναστήσω ὑ-
μᾶς, ἐκ τῶν σηκῶν ὑμῶν. Hæc omnia senten-
tiæ nostræ quadrant: & quod χῶραν εὐσεβῶν ap-
pellat *Clemens*, id χῶρον κρείττονα nominat *Ju-
stinus*, & χώρους ἀξίους vel τόπους ἀξίους alii; &
quod τόπον αὐτοῖς ὀφειλόμενον *Polycarpus*, τόπον

* Non ad *cœlum aut gloriam* sed ad τόπον ὀφειλόμενον τῆς δόξης dicit Clemens, Ep. c. 5. Citat Clericus ad Mat. xvii. 18. Ita etiam εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον Judæ Act. i. 25.

ἴδιον

ἴδιον appellat *Ignatius*, & quod τόπον ἅγιον *Clemens*, ἱερὰ πρόθυρα *Chrysostomus*. Hæc non malè conveniunt inter se, & respondent illi temperamento, quod sanctorum fœlicitati ante resurrectionem adhibet Scriptura Sacra. Ita, de statu piorum qui in *sinu Abrahæ* re-
Luc. xvi. 25. quiescunt; cùm loquitur Christus, eorum beatitudinem appellat παράκλησιν, *solatium*, non supremam gloriam. Id quod alibi in sacris literis dicitur *requies* & *relaxatio*, placidóque somno comparatur. En *Stylum Sacrum*, & virorum Apostolicorum; ex alterâ parte en *Stylum Pontificium* & Ecclesiæ Romanæ: Sanctorum animas *mox recipi in cœlum, & intueri clarè ipsum Dominum Trinum & Unum, sicuti est*. Deus bone! unde desumpta sunt hæc verba? ex quo libro Sacræ Scripturæ; ex quibus monumentis primitivæ Ecclesiæ? Christus
Joh. xiv. 2, 3. jamjam moriturus, ait discipulis suis, *vado parare vobis locum. Et si abiero & paravero vobis locum, iterum veniam & recipiam vos ad meipsum: ut ubi ipse ero vos etiam sitis*. Vides igitur hunc locum gloriosum, paratum iis à Christo, non possidendum esse donec venerit Christus; tum demum juxta ipsius votum ad Patrem, habitabunt Sancti unà cum Chri-
Joh. xvii. 24. sto, & *spectabunt ipsius gloriam. Satiabor,*
Psl. xvii. 15. *Domine, cùm evigilavero, aspectu vultûs tui.*

PRÆTEREA,

PRÆTEREA, nec ſacris literis, nec rationi naturali conſentaneum eſſe videtur, ſummas pœnas exigere, aut ſumma præmia erogare, antequam res in judicium deducta fuerit, & de cujuſque causâ conſtiterit. Judicium autem nullum memorat Scriptura Sacra ante finem mundi. *Ille eſt dies quo Deus judicaturus eſt orbem terrarum per Chriſtum.* Tum demum *cujuſque opus probabitur.* Tum *reportabit quiſque congruenter ad id quod fecerit in corpore.* Tunc *Throni poſiti, tunc libri aperti: Et judicatum erit de ſingulis ſecundùm opera ipſorum.* Tunc ſeparantur Juſti ab injuſtis, Oves ab Hœdis: Illis ad dextram poſitis, his ad ſiniſtram: & in utroſque fertur ſententia. Hæc ex ore Chriſti excipimus, *Quum autem venerit Filius hominis cum gloriâ ſuâ, & omnes ſancti Angeli cum eo, Tunc ſedebit in throno gloriæ ſuæ. Et cogentur coram eo omnes gentes, & ſeparabit eos, alios ab aliis, ut paſtor ſeparat oves ab hœdis. Et ſtatuet oves ad dextram ſuam, hœdos ad ſiniſtram. Tunc dicet Rex iis qui ad dextram ipſius, Adeſte, Benedicti Patris mei, poſſidete regnum paratum vobis à jacto mundi fundamento. Tunc etiam dicet iis qui ad ſiniſtram, Execrati, abite à me in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis ejus.* En tempus judicii, modum; præmia & pœnas,

Act. xvii. 31.
1 Cor. iii. 13, 14, 15.
2 Cor. v. 10.
Apoc. xx. 11, 12, 13.
Mat. xxv. 31, 32, &c.

datámque executioni ſententiam. Et hæc omnia futura, ubi venerit Filius hominis.

Hæc autem, inquies, de Judicio Generali intelligenda ſunt. Verùm eſt præterea judicium ſecretum & particulare, quod ſtatim à morte cujuſque inſtitutum eſt, & quamlibet animam exeuntem è corpore mox excipit. Cedò loca, ſi placet, Sacræ Scripturæ quæ hoc teſtantur: videamus quantum valent, ſi clarè probent judicium privatum ante diem judicii ſolennis. Loca quæ citavimus ſunt aperta & ipsâ luce clariora: neque ullum judicium prævium ſubinnuunt, ſed excludunt potiùs. In his autem quæ pendent à voluntate Dei & à revelatione divinâ, non licet ad arbitrium fingere novam rerum œconomiam, ut hypotheſi ſerviamus. Dici poteſt quælibet anima, exiens è corpore, judicium tacitum aut privatum ſubire, quatenus ſibi conſcia eſt bene aut malè tranſactæ vitæ: teſtémque ſuum, ſuámque ſententiam in ſinu gerit; & pro eâ, quâ eſt, diſpoſitione & affectu, vel iratum vel amicum numen ſentit: & quaſi de proximo, quid ſibi impendeat fati, proſpicit & intuetur. Sed hæc nihil efficiunt extra animam: tota res intus geritur: manétque in eodem loco, ſtatu, habitúque anima, uſque ad reſurrectionem.

Obser-

Observatum est à nobis *antea, ab Ecclesiâ Romanâ, per illam anticipatam Sanctorum gloriam, inutilem reddi *Resurrectionem*; neque minùs per eandem anticipationem, *Judicium generale* quodammodo superfluum redditur. Enimvero, *si jam de singulis judicatum sit secundùm opera ipsorum:* si justi ab injustis jam separentur, atque hi cœlo gaudeant & visione Dei, illi pœnis, tam externis quàm internis crucientur, Quis locus futuro judicio? Quid actum agis; de re judicatâ quid denuo judicium instituis? Nequid fortè erratum fuerit in primâ sententiâ, recognoscitur causa? vel damnati appellant alium judicem? Non id quidem, inquies, sed ut sententiæ privatim datæ, æquum rectúmque toti mundo innotescat. Rectè, si pars læsa querelam adhibet; sed unumquemque damnatum supponis *αὐτοκατάκριτον* esse. Et tardè quidem de jure pœnarum quæstio affertur, cùm jam eas sustinuerint damnati per aliquot sæcula. Neque magìs congruum esse videtur, ex alterâ parte, in eorum jus inquirere, qui possessione, non sæcu-

* *V. p. 66. & Lactan. Lib.* vii. *c.* xxi. *p.* 653. Citatur etiam Genebrardus enumerans multos Patres, qui crediderunt Animas non fruituras visione beatificâ ante resurrectionem, dum excusat Johannem 22. papam, Gassend. de Animorum Immort. *tom.* ii. *M. p.* 654. *col.* ii. *ult.*

lari modò, ſed pluſquam millenni, cœlum u-
ſu capiunt.

Ut redeamus à judicio ad reſurrectionem, operæ-pretium erit inquirere quid nobis proſit Reſurrectio, juxta Theologiam Pontificiam. Illi aiunt Beatitudinem animæ non futuram eſſe intenſiorem poſt reſurrectionem, quàm

Bellarm. *de beat. ſanct.* c. ii. & v. antea; & pro definito habent *Animarum gloriam non augendam eſſe in reſurrectione: niſi extenſivè*, ut aiunt, *non intenſivè:* accidentaliter, non in ſe. Animam enim manere in eâdem viſione Dei beatificâ, in eodem lumine, in eâdem gloriâ, in eâdem operationum ſuarum perfectione, in eâdem denique beatitudine intrinſecâ, quam habuit ante reſurrectionem. Quantillum eſt quod nobis accedit à reſurrectione, ſecundùm hos Theologos?

1 Cor. xv. Quàm malè convenit illis cum Sancto *Paulo?* Tantine eſt hoc leve fœlicitatis additamentum in reſurrectione, ut abſque eo nos omnium hominum miſerrimos eſſe diceret beatus Apo-

Vid. Chryſ. *in loc.* ſtolus? ut abſque eo, immortalitatem animæ pro nihilo haberet? ut abſque eo, in hâc vitâ ſolâ ſpem noſtram collocandam eſſe duceret? Denique, ut abſque eo, omnem beatitudinem præviam, ſive viſionem Dei dixeris, ſive aliam, ne no-

℣. 30, 31. 32. minaret quidem? Hinc ſuum præmium unicè

2 Tim. iv. 8. repetit: hinc ſuam coronam Apoſtolus. Hinc aliis,

aliis, contra vim mortis, aut malorum quorumcunque, consolationem maximè arcessit. 1 Thess. iv. 13, 14. Postremò, quod *Paulus* noster *æternum pondus gloriæ* appellat, id illi levis superpondii Rom. viii. 18, 23. loco habent. Et quod Sanctus *Petrus*, *immarcescibilem gloriæ coronam* nuncupat, id illi gloriæ nostræ appendiculam quandam, non partem maximam aut principalem faciunt. 2 Cor. iv. 17, &c. v. 1. 1 Pet. v. 4. Denique, Christus ipse redemptionem sanctorum non nisi in fine mundi appropinquare & expectandam esse docet. Nec retributionem Luc. xxi. 28. promittit ante resurrectionem justorum. xiv. 14. Tantùm distant à doctrinâ Evangelicâ Ecclesiæ Romanæ decreta in hâc parte! Id quod Apostoli, quod Beati Martyres, quod Antiqui Patres maximum Evangelii promissum, fidei Christianæ fundamentum, spei anchoram habuerunt, secundùm illa decreta tantùm non irritum, inutile, & superfluum redditur.

Quid plura? Hanc vitam reducem, hanc spem redivivam nobis lucratus est Christus, haud minore pretio quàm sui ipsius vitæ dispendio: Heb. ii. 14, 15. suâ resurrectione confirmatam. 2 Tim. i. 10. Et quicquid non resurgit, pro deperdito habet 1 Pet. i. 3. & 21. in illo sermone sacro, utì postea *Paulus*, loco memorato, cùm de hoc argumento disserit Joh. vi. 39, &c. ad *Corinthios*. Hoc est mirandum, & divinæ virtutis opus: ex morte ipsius victoria & triumphus.

umphus. Hic eſt perfectionis noſtræ terminus, quò nitimur, quò aſpiramus omnes. Neque habent quo ulteriùs progrediantur quàm maximè ambitioſa deſideria. Tunc enim erimus *ἰσάγγελοι*, eâdem cum Angelis amicti luce, eundem Deum intuentes.

Phil iii. 10.

Ex hactenus dictis ſatìs mihi conſtare videtur, tam per ſacras literas, quàm antiquiſſimorum Patrum teſtimonia, Beatitudinem Sanctorum, aut unicè aut potiſſimùm pendere à Reſurrectione. Atque illam perfectionem ſummam, ſummam fœlicitatem & gloriam, quæ *viſione Dei Beatificâ* ſignificari ſolet, Animabus non impertiri ante Diem judicii, & adventum Domini. Si verò ex numero Teſtium cauſa hæc eſſet dirimenda, facile foret his primorum ſæculorum Patribus, quarti etiam ſæculi, & deinceps, plures adjungere. Sed vis Sacrarum Literarum, quæ ſola ſufficit, nimio comitatu quandoque obſcuratur. Proinde notabo tantùm, ſeorſim per modum appendicis, ex authoribus ſubſequentis ætatis loca quædam manifeſtiora ejuſdem argumenti, quæ pro ſuo quiſque otio & animo conſulere poſſit, aut miſſa facere.

APPENDIX.

APPENDIX.

QUARTI sæculi habetur Author *Quæstionum & Responsf. ad Orthodoxos*, apud *Justinum Martyrem*: qui eidem *Justino*, in suâ sententiâ de vitâ defunctorum statu ante resurrectionem, adhæret & astipulatur. Nam de tempore retributionis verba faciens (Responsf. ad Quæst. 60.) hæc habet, οὔτε γὰρ πρὸ ἀναστάσεως τῶν ἑκάστῳ βεβαιωμένων ἡ ἀνταπόδοσις γίνεται. *Nemini enim ante Resurrectionem rerum in vitâ transactarum retributio redditur.* Dein, diluens objectionem de Latrone rectà in Paradisum delato, sententiam pleniùs aperit (Quæst. & Resp. 76.) ὄφελος γέγονε τῷ λῃστῇ εἰς τὸ, &c. *Utilitas Latroni, quòd Paradisum sit ingressus, hæc fuit: quod fidei commodum reipsâ percepit, per quam dignus reputatus est, qui sanctorum cœtui adjungeretur: in quo usque ad diem Resurrectionis & remunerationis reservatur.*

Vide hanc m. excussam. Gerard. de Mort. tom. 8. p. 396, 397. &c.

DIVUS *Chrysostomus* tanti facit Resurrectionem, ut absque illâ immortalitatem Animæ parvi ducat: & reliqua omnia quæ possidentur à Sanctis ante id tempus, pro exiguâ parte beatitudinis & remunerationis habeat. Hunc, si placet, consule ad caput XV. prioris ad Corinthios, ubi, ad illa verba *Pauli, Si in hâc solùm vitâ*, &c. hæc habet, Τί λέγεις ὦ Παῦλε; πῶς, &c. *Quid ais Paule? Quomodo in hâc vitâ tantùm spem habemus, nisi corpus resurgat, licèt Anima maneat & immortalis sit?* Respondet sibi, *Licèt maneat anima, licèt Sexcenties esset immortalis, ut est: bona illa ineffabila sinè corpore non reportaret*; *Quemadmodum nec punietur antea: Omnia enim manifestabuntur ante tribunal Christi, ut unusquisque quæ fecit itidem recipiat in corpore: sive bona sive mala.* *Propterea*, dicit Apostolus, *si in hâc vitâ tantùm spem in Christo haberemus, omnium*

essemus

essemus miserrimi. Nisi enim resurgat Corpus, incoronata manet Anima, extra illam beatitudinem quæ est in cœlis.

His sententiam suam clarè explicuit *Chrysostomus*, eandémque confirmat alibi exemplis & similitudinibus, ad illud nempe dictum Apostoli, ad *Hebræos*, cap. xi. 40. *Hi mercedem non receperunt, ne sinè nobis consummarentur.* Verba ipsius hæc sunt: οὔπω ἀπέλαβον, ἀλλ' ἔτι μένουσι, &c. *Nondum receperunt mercedem, sed adhuc expectant? Qui istoc modo obiêre, in tantâ tribulatione, nondum receperunt illi? Tantum habent temporis ex quo vicerunt, nec dum receperunt mercedem: vos autem, nondum finito certamine, moras ægre fertis. Cogitate, quæso, quid & quantum sit,* Abrahamum, & *Apostolum* Paulum, *expectantes, quando tu consummatus fueris, ut tunc tandem possint mercedem recipere*, &c. Pergit adhuc in ejusdem argumenti contextu in sequentibus: & *Abelem* Protomartyrem, & *Noachum* in utroque mundo justitiæ præconem, non ante nos coronandos esse ait; ἵνα ὥρισε πᾶσι τῶν στεφάνων τὸν καιρόν. *Omnibus ad coronas recipiendas unum idemque tempus definiit.* Usque ad illud tempus pro sedibus Animarum Sanctarum nominare solet quandoque ἱερὰ πρόθυρα: sæpius autem *sinum* Abrahæ. Vide, si vacat, *Hom.* 24. *in prior. ad Corin.* & *Hom.* 40. *in Gen.* Ubi ait omnes justos à temporibus *Abrahæ* usque ad finem mundi id ambire & exoptare unicè, ut in ipsius sinu requiescant. Sinus autem *Abrahæ*, ut nôsti, non habetur pro summâ gloriâ, aut cœlo supremo. Denique, Hæc omnia confirmantur in sermone primo *Chrysostomi* de Resurrectione: cùm omnem spem nostram, omnem retributionem ad illud tempus & adventum Domini illîc referat: neque ullam nobis innuat citiùs contingere mercedem, præter illam quæ in hâc vitâ ex ipso certamine oritur, & ex ipsâ exercitatione virtutis & constantiæ Christianæ: quibus Anima fortior redditur, &, ut ipsius verbo utar, magis

magìs Philosophica. Utì enim, inquit, *Athletæ* certando fiunt firmiores & robustiores, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ ἀγώνων τῆς ἀρετῆς, καὶ πρὶν ἢ τὸν οὐρανὸν ἀνοιγῆναι, καὶ ἢ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ παραγενέσθαι, καὶ πρὶν ἢ τὰς ἀμοιβὰς ἡμᾶς ἀπολαβεῖν, (vides hæc tria idem valere apud *Chrysostomum*) μέγαν ἐντεῦθεν καρπούμεθα τὸν μισθὸν, τῆς ψυχῆς ἡμῖν φιλοσοφωτέρας καθισταμένης.

Hæc de statu & beatitudine Sanctorum ante Resurrectionem secundùm *Chrysostomum*. At dices forsan eundem Patrem aliis in locis liberiùs sublimiúsque loqui de hâc beatitudine intermediâ. Id quidem fieri potest. Oratores enim inter perorandum sæpe incalescunt aliquantulum, neque singula verba in aurificis staterâ ponderant. Cùmque sermones populares aut orationes funebres adornant, multæ sunt causæ quæ perorantem incitare possunt ad exaggerandam fœlicitatem *Mortuorum in Domino*: nullæ verò ad diminuendam, præter ipsius veritatis conscientiam. Utile esset ad consolandum & erigendum animos contra vim mortis: præsertim in subeundo Martyrio: ad excitandos affectus & pietatem confirmandam, calidè liberiúsque loqui de proximè futurâ Sanctorum beatitudine. Sed nulli consilio, nullis usibus inserviret, frigidiùs quàm par erat, & tenuiùs eandem repræsentare. Quapropter ad indagandam veritatem, & cujusque Authoris mentem in hoc argumento, unicus locus qui hanc fœlicitatem retinet infra terminos à nobis præscriptos, multos valet eorum, qui cum affectu eandem altiùs efferunt & attollunt. Rectè id notatum est ab aliis, *Non esse concionatorum verba eo rigore accipienda, quo primùm ad aures auditorum perveniunt. Multa enim declamatores per hyperbolen enunciant & inculcant, occasione locorum, temporum, & personarum, adducti, vel affectuum impetu, & orationis cursu rapti.* Hoc consultissimè dictum est, & in hoc argumento, siquo alio, locum habere debet. Six. Sen.

M Non

Non itaque mirabimur Oratores Sacros, ex amore erga mortuos, aut ad demulcendos vivos, molliori & laxiori usos esse stylo, & de *cœlo* statim *possidendo*, & *intuendo Domino*, verba fecisse. Cœlum laxè sumptum, quemlibet fœlicem Animarum post mortem denotat statum; Qui tamen multò frequentiùs *Paradisus* aut *sinus Abrahæ* apud Patres dicitur: notátque statum beatitudinis intermedium, & cœlesti inferiorem. *Generale Paradisi nomen est*, inquit, S. *Augustinus*, *ubi fœliciter vivitur*: Atque illud etiam est generale nomen aut notio cœli. Cœlo quodam *interno* fruuntur sancti statim à morte, externo autem frui non possunt sinè corpore. Dein *visio Dei aut Christi*, aut *præsentia divina*, quarum alicubi mentionem facit *Chrysostomus*, non alia esse potest ante Resurrectionem, quàm intellectualis. Erit quidem Anima proximior Deo in illo statu separato, quàm in hoc carcere; ipsiúsque virtutem sibi intimiorem, magísque præsentem & efficacem persentiet, ac si esset coràm, & in ipsius conspectu. Sed de supremâ beatitudine, & gloriosissimâ Dei visione hæc aut hujusmodi dicta non possumus exponere, nisi simul statuamus, hunc Patrem apertissimè sibi contradixisse. In legendis Authoribus, sacris, aliísve, pro regulâ haberi solet, à claris ambigua, ab accuratioribus & severioribus vulgaria & populariter dicta esse interpretanda. Hanc teneamus viam, & minùs errabimus. Denique, nos rectè interpretari verba sensúsque *Chrysostomi* circa statum mortuorum, indè licet argumentum sumere, quòd interpretes, Patrésque Græci, qui *Chrysostomi* maximè sequaces erant, putà *Theodoretus*, *Oecumenius*, *Theophylactus*, *Euthymius* *, eandem nobiscum sententiam sint amplexi. *Theodoretus* suam explicat sententiam, ubi antea *Chrysosto-*

Epist. 57. *& de Gen. ad lit. l.* 12, *c.* 34.

* *Vide plures Patres in hâc sententiâ in not. Cortholt. ad Justin.* xliv. Col. 1. & 2.

mus

mus, in *cap.* xi. ad *Hebræos*, verfibus ultimis: afferítque non alios aliis citiùs remunerari, citiùs coronâ gaudere, aut victores à Deo renunciari, fed cunctos fimul & femel in Refurrectione. Ad illa nempe verba Apoftoli, *Hi omnes teftimonio fidei probati, non acceperunt repromiffiones, ut non finè nobis confummarentur,* Hæc habet: ὁι μὲν ἐν τέτων ἀγῶνες τοσέτοι κ̀ τηλικέτοι, &c. *Eorum ergo fuerunt tot & tanta certamina, fed ii tamen coronas nondum acceperunt. Expectat enim univerforum Deus aliorum certamina, ut, foluto ftadio, omnes qui victoriam fuerint affecuti, fimul victores renunciet & remuneretur.* Nec alio fenfu *Oecumenius* illud dictum Apoftoli, atque illam hiftoriam veterum Heroum, fide præftantium, interpretatur: His verbis, Ἐκεῖνοι, φησι, κάθηνται ἀγέραστοι, τ̀ ἡμῶν περιμένοντες ἐπιστασίαν. *Illi*, Inquit Apoftolus, *fedent irremunerati*, finè præmio, *noftram expectantes miniftrationem* vel adventum. Ita etiam *Theophylactus* in locum, ὁι εἰρημένοι πάντες ἅγιοι, &c. *Dicti omnes fancti, etfi teftimonium haberent, quòd Deo per fidem placebant, nondum tamen affecuti funt cœleftium bonorum promiffiones.* Aliáque adjicit his paria atque gemina, in verfum fequentem, ex *Chryfoftomo* ferè defcripta. Denique eandem tuetur fententiam hic Author ad *Luc.* cap. xxiii. in explicando dicto Chrifti ad Latronem, *Hodie mecum eris in Paradifo.* Cùm enim Paradifum à cœlo diftinxiffet, atque eo modo Evangeliftam cum Apoftolo *Paulo,* loco fuprà citato, conciliâffet, addit, ὁ γὰρ λῃστὴς, &c. *Latro igitur Paradifum affecutus eft, non autem affecutus eft Regnum cœlorum; affequetur autem quando & cæteri omnes quos* Paulus *enumeravit. Interea Paradifum habet imprœfentiarum, fpiritualis quietis Regnum.* Huic explicationi affinis eft illa *Euthymii* in eundem locum: his verbis interpretis, *Chriftus fciens Latronis intentionem promifit quod illi optatiffimum videretur.*

Noverat enim Latro Paradisum è doctrinâ Mosaicâ; & tunc quidem dedit ei conversationem in Paradiso, tanquam Arrhabonem Regni sui, quod est fruitio ineffabilium ac æternorum bonorum, QVÆ OCVLVS NON VIDET, &c. *Nondum enim quisquam justorum accepit promissionem, veluti magnus docuit* Paulus. *Postmodum verò & huic traderet Regnum tempore universalis Resurrectionis.* Hæc de *Chrysostomo*, aliisque ipsius sectatoribus Græcis.

Inter Latinos ejusdem sæculi quarti, consule, si libet, *Hilarium*, *Ambrosium* & *Augustinum*, circa Statum Mortuorum. *Hilarius* suis in *Psalmos* commentariis sæpius attingit hoc argumentum, & ad illum locum *Psalmi* cxxxviii. *si descendero ad Infernum, ades:* Legem imponit universalem & inviolabilem animabus humanis, ut descendant omnes εἰς ἅδȣ: ídque propterea à Christo factum ait, ut omnem naturæ humanæ cursum ordinémque expleret. Idémque edocuerat antea ad *Psalmum* liii. Dein hîc retineri ait Animas, nempe ἐν ἅδῃ, usque ad diem Judicii: Ad *Psalmum* ii. & in *Psal.* cxx. ad illa verba, *Dominus custodiet introitum tuum, & exitum tuum*, hæc habet, *Non temporis hujus & sæculi est ista custodia, sed futuri boni expectatio est: cùm exeuntes de corpore, ad introitum illum regni cœlestis, per custodiam Domini fideles omnes reservabuntur, in sinu scilicet* Abrahæ *constituti.*

Hæc est doctrina *Hilarii* de mortuorum Statu: *Ambrosii*, qui scire desiderat, legat ipsius *cap.* x, xi, xii. *de bono mortis.* Capite decimo, promptuaria Animarum usque ad diem judicii recognoscit: *Coronæ enim dies*, inquit, *expectatur ab omnibus, ut intrà eum diem & victi erubescant, & victores palmam adipiscantur victoriæ.* Et Capite undecimo, lætitiam Animarum ante Resurrectionem per plures gradus exponens: *Quartò*, ait, *quia incipiunt intelligere requiem suam, & futuram suam gloriam prævidere: eâque se consolatione*

ne mulcentes in habitaculis suis cum magnâ tranquillitate requiescunt, stipatæ præsidiis Angelorum. Denique idem Author, *lib.* ii. *de Cain & Abel, cap.* 2. nimius mihi videtur in hâc parte: subindicat enim Defunctorum Animas, usque ad diem judicii, de suâ sorte incertas esse: his verbis, *solvitur à corpore Anima post finem vitæ hujus, adhuc tamen futuri judicii ambigua suspenditur.* Hæc de *Ambrosio.*

SUCCEDIT Sanctus *Augustinus:* Qui, licèt nonnunquam cautus & modestiæ retinens, quæstionis dirimendæ difficultatem aut invidiam declinet: communiter tamen Piorum omnium Animas (saltem si Martyres excipias) *extra cœlum, & extra gloriam,* in secretis receptaculis detinet, usque ad Resurrectionem & diem judicii. Ut ex his infrà locis, si per otium consulas & conferas, manifestò patebit, *Expos. ad* Psalm. xxxvi. ℣. 10. ad illa verba, *Adhuc Pusillum,* &c. *Enchirid. ad Lauren. c.* 118. *Gen. ad literam, l.* 12. *c.* 35. *De Civ. Dei, l.* 12. *c.* 9. *Retract. l.* 1. *c.* 14. *Confess. l.* 9. *c.* 3.

PLURES advocare testes singulares, aut ab hoc, aut à sequioribus sæculis, non erit operæpretium. Sed duo sunt præterea capita generalia, à quibus argumenta desumi possunt, quæ plures simul Patres, testésque complectuntur. Horum alterum est ab opinionibus cognatis primitivorum Patrum, quæ vitâ defunctorum quorumcunque statum, usque ad Resurrectionem, imperfectè beatum supponunt. Alterum est ab usu & praxi Ecclesiæ in suis precibus & oblationibus pro mortuis. Ad opiniones istas quod spectat, duas potissimùm intelligo. Illam quæ statuit Sanctos in Millennio reduces, regnaturos esse cum Christo in terris. Alteram, quæ sanctos ipsos purgandos esse docet in supremo Igne, sive in Conflagratione Mundi, antequam ad cœlum & visionem Dei asciscantur. Harum opinionum utraque magnos habuit fautores, multósque, in prioribus Ecclesiæ sæculis, prout infrà constabit

capitibus

capitibus ſexto & nono. Utraque autem ſupponit hos ſanctos nondum potitos eſſe ſummo bono, cœleſti gloriâ, aut viſione Dei: nec ad iisdem potiundum eſſe paratos, abſque præfatâ purgatione. Et ſive vera ſint, ſive minùs, hæc dogmata, teſtantur utcunque quid ſenſerint utraque hæc claſſis Patrum (quorum non eſt exiguus numerus) de vitâ defunctorum ſtatu: quantúmque, hâc in re, eandem nobiſcum tenuerint fidem & ſententiam.

Alterum caput quod multorum conſenſum involvit, eſt uſus & praxis Eccleſiæ in ſuis Liturgicis & officiis ſacris circa mortuos. In his Liturgicis, vel continentur tantùm gratiarum actiones & commemorationes pro ſanctis: de quibus hîc non agitur; vel oblationes præterea, & ſupplicationes pro mortuis; atque hoc ſatìs oſtendit, nondum perveniſſe, ex eorum ſententiâ, ad ſummam gloriam & beatiſſimam Dei viſionem, Animas illas pro quibus hæc fiebant ſacra: Fiebant autem pro Animabus ſanctiſſimis & præſtantiſſimis, Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Evangeliſtarum, Martyrum, aliorúmque Eccleſiæ Luminum: Ut videre licet, tam apud Liturgias Veteres, utcunque dubias aut interpolatas: quàm ex conſtitutionibus *Clementis*, ex *Cypriano*, *Dionyſio* Areopagitâ dicto, & *Epiphanio*.

Hujusce praxis, ſive licitæ & laudabilis, ſive non, hoc videtur eſſe fundamentum: Quòd omnes Animas, cujuſcunque ordinis, præter Animam Chriſti, ἐν ᾅδῃ, morari crediderint Antiqui, uſque ad Reſurrectionem. Atque iis nondum conſummatis profuturas eſſe Preces & Oblationes Eccleſiæ: *Preces* dico: nam, præter oblationes, adhibitas etiam fuiſſe ſupplicationes, ex Liturgiis & Authoribus præfatis, aliiſque, certum & irrefragabile mihi videtur. Ita, *ex. gr.* in Liturgiâ quæ dicitur *Jacobi*, ſupplicatur Deus, ut lucem & requiem daret omnibus defunctis, de fide rectè ſentientibus, ab *Abele* uſque ad hodiernum diem. Μνήσθητι, κύριε ὁ θεὸς, τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκὸς, ὧν ἐμνήσθημεν καὶ ὧν οὐκ ἐμνήσθημεν, ὀρθοδόξων,

ὀρθοδόξων, ἀπὸ Ἄβελ τοῦ δικαίου, μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας· αὐτὸς ἐκεῖ αὐτοὺς ἀνάπαυσον ἐν χώρᾳ ζώντων, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, ἐν τῇ τρυφῇ τοῦ παραδείσου, ἐν τοῖς κόλποις Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν, &c. Idem constat ex aliis Liturgiis, tam Græcis, quàm Latinis: ut videre est apud eos qui hísce colligendis & examinandis operam dederunt. Defunctis precantur præsentem requiem, & futuram Lucem & Gloriam: sempérque in omnibus officiis circa mortuos, irretorto oculo ad Resurrectionem respiciunt. Denique nihil occurrit, quod sciam, in antiquo usu Ecclesiæ, quod non respondeat hypothesi nostræ de statu Mortuorum & περὶ ᾅδου: ubi omnes Animæ præstolantur adventum Christi, sonitúmque supremæ tubæ.

HÆC de testimoniis Patrum, seorsim aut cumulatim. Sed hanc operam, magnâ ex parte, forsan dixeris supervacaneam: Quandoquidem Pontificii (Quorum interest maximè, ut cœlo, gloriâ, & visione Dei fruantur Sancti ante Resurrectionem) fatentur *, Patres generatim eâ de re nobiscum convenire: neque ab illis petendum esse auxilium aut patrocinium in hâc causâ: quæ pendet tota ab authoritate Ecclesiæ, & ipsius definitione; Eâque mehercule tardiusculâ, sæculo nempe decimo quinto in Concilio *Florentino*, ubi decretum est, Animas Sanctorum *mox recipi in cœlum, & intueri clarè ipsum Dominum, trinum & unum, sicuti est.* Interea nos ægre patimur tot tantósque Patres & præsides Ecclesiæ Christianæ versatos esse in errore per quatuordecim sæcula, & Veritatem tam serò inventam *Florentiæ*; tantâ etiam vi aut arte (ut refert istius synodi historia) extortam à Græcis: quos, aut malè sanatos, aut recidivos jam vi-

---

* Tot illi & tam celebres antiqui Patres, *Tertullianus, Irenæus, Origenes, Chrysostomus, Theodoretus, Œcumenius, Theophylactus, Ambrosius, Clemens Romanus, D. Bernardus*---huic sententiæ (quæ nunc in Concilio *Florentino*, magnâ demum conquisitione factâ, definita est) quòd Justorum animæ ante diem Judicii Dei visione fruuntur, non sunt assensi, sed sententiam contrariam tradiderunt. *Staplet. Defens. Auctorit. Eccles. l.* 1. c. 2.

demus.

demus. Hæc meditentur ii, quorum intereſt: Utcunque quoad Reformatos, nihil valet hæc authoritas Romana, Synodorum aut Pontificum. Nobis integrum eſt, rem æſtimare ex æquo, & ex omnibus ſuis momentis: Diligenter expendere, quò propendeat, quò nos ducat Scriptura Sacra: quò rei ipſius ratio: quò ætas intemerata Eccleſiæ; Nec id tantùm ante oculos habere, quid, his reclamantibus, factum ſit aut definitum nudiuſtertius in conventu *Florentiæ*. Dignum utique eſt hoc caput *de Statu Mortuorum* quod excutiatur penitus, & de quo contendamus pars utraque: huic enim ſuperſtructa eſt tota moles religionis & Pompæ Romanæ circa Sanctos: de iis Canonizandis, ut loquuntur: invocandis & colendis; nec de iis ipſis tantùm, ſed etiam eorum Imaginibus & Reliquiis. Hinc pendent etiam peregrinationes, & vota meritoria, & Sanctorum Miſſæ, & novum illud, ſed utiliſſimum, Purgatorii inventum. Quandoquidem idcirco ex hoc filo pendeat tantus apparatus, tantum pondus ſuperſtitionum: ex hoc fundamento, aut Lapide Angulari, tantum ædificium: noſtrâ plurimùm refert nihil temere concedere in hâc causâ, nec indulgere nimis piis affectibus, ſed malè fundatis, in re tam magni momenti.

CAP. V.

De statu naturali Animarum in intervallo Mortis & Resurrectionis; An nudæ sint, & ab omni corpore separatæ: vel Aerio, aliive, uniantur.

EXPEDITA quæstione primâ, de qualitate status intermedii, quoad fœlicitatem vel miseriam: sive de Animarum statu morali ante Resurrectionem; sequitur jam altera, & multo difficilior, de earundem statu naturali. Superesse, vivere, & cogitare Animas post mortem, sive dissoluto hoc corpore, probatum est in antecedentibus: Sed quod dixit Apostolus de suâ ecstasi, An *in corpore, vel extra corpus, Ego nescio, Deus novit:* Idem hìc usurpare licet: An, exuto hoc corpore, novum induat Anima: vel permaneat nuda & sinè corpore, usque ad resuscitationem mortuorum, *Ego nescio, Deus novit.* Saltem id inter *Obscura*, quæ nec lumine naturæ, nec ullâ revelatione, clarè constant, numerandum esse ducerem.

V. Dall. de pœnis l. 2. c. 12. p. 181. *&c.* Gerard. de ψυχοπαν. Tom. 8. p. 419. & de statu Animarum Separatarum. p. 403.

N QUUM

Quum hìc nullus locus ſit experimentis, haurienda eſt cognitio noſtra, vel ex innatis ſeminibus veritatis & ab ipsâ rei naturâ, vel è ſacris literis. Atque illius, Teſtes aut Interpretes habentur præcipuè Philoſophi: hujus autem, Patres Chriſtiani; His autem omnibus conſultis in hoc argumento, vix aliquid certi aut definiti reperies, ubi pedem figas. Quod ad Rationis lumen attinet, & rerum naturam, parum hinc opis aut auxilii ſperare licet in hâc quæſtione dirimendâ. Quum enim unio Animæ ad hoc corpus terreſtre, vel quodcunque aliud, non oriatur (quantum nobis innoteſcit) ab aliquâ neceſſitate naturali, vel connexione neceſſariâ inter haſce duas naturas: ſed à voluntate Dei, aut à decreto divino: Diſſolutâ hâc unione, pendebit ab eâdem voluntate Dei: vel, quod perinde eſt, à legibus naturæ nobis ignotis, ut novam unionem ſubeat Anima, vel maneat ſeparata ab omni materiâ. Sic enim manere poteſt, cùm ſit *ſubſtantia*, ſive res per ſe ſubſiſtendi capax.

Dein, ſi Philoſophos hâc in re conſulas, ſilent plerumque: Platonici verò, vel Platonicorum nonnulli, ſtatuunt, Animam, ſtatim ab exceſſu ex hâc vitâ & corpore, ſubituram eſſe corpus aërium: & exinde progredi ad Æthereum,

thereum, cùm virtute & ſapientiâ ſatìs profecerit. Ordine nempe retrogrado, quo in hanc infimam ſedem dilapſa eſt.

NIHIL quidem habet abſurdi hæc ſententia, ſed teſtium & probationis eget. Quî conſtat nos exuiſſe noviſſimè corpus aërium, cùm hìc nati ſumus? vel eoſdem eſſe debere gradus & ordinem aſcensûs & deſcensûs? vel denique nullum intercedere ſtatum ſilentii & ſeparationis ab omni corpore? Quum innumeri ſint mundi intrà univerſi ambitum, multiplices erunt, pro multifariâ Dei ſapientiâ, ordines, modi, & variationes, in revolutionibus Animarum: & quem nobis præſcripſit Deus ordinem, aſcensûs & deſcensûs, ad ipſius œconomiam ſecretam ſpectat, quæ nos latet in hâc vitâ.

SED ab Umbris & apparitionibus mortuorum, credis forſan probari poſſe, Animas humanas, exuto hoc corpore, aliud ſtatim induere: cujus ope ſe monſtrant aliquando viſibiles & conſpicuas in formâ humanâ. Fateor mihi nondum conſtare, nec perſuaderi poſſe, * Animas mortuorum apparere unquam, aut ap-

* *Vid. verba Chryſoſt. Hom.* xxix. *in* Mat. *&* *Hom. ult. de Lazaro. Maldonatus in* xvi. *Luc. versùs fin. citat Tertull. de animâ; ſed fallitur opinor, caput non citat. Citat etiam ibid. Athanaſium vel authorem, quiſquis ſit, ad Antiochum,* ix, xi, *&* xiii. *Iſidor.* lib. viii. *etymol.* c. ix. *&* *Theophyl. in* viii. Mat.

parituras esse, ante diem Judicii. Genii forsan, aut dæmones, vim illam habent, compingendi aërem, aut propria vehicula, in speciem humanam aut brutam: Eámque exercent aliquando, maximè apud gentes barbaras aut semibarbaras: sed hæc rariùs apud nos fieri existimo, & è sexcentis narratiunculis de spectris, vix unam reperiri historiam veram. His pascitur utcunque vulgus, vitæque futuræ renovatur memoria, & confirmatur fides. Sed maximam fabularum messem in hâc materiâ invexere Monastici, suis commentis aut visionibus imaginariis, ad introducendam firmandámque fidem Purgatorii.

Ponamus autem, si libet, mortuos habere corpora aëria, & vitam vivere animalem: multa hìc quærenda veniunt, ut exolvamur dubiis. Primò quam aëris regionem, superiorem vel inferiorem, habitare velis hos advenas? Si infra nubes colloces, omnibus cœli tempestatibus & intemperiebus obnoxii erunt: cùm perpetuò versentur sub dio, nullis tectis aut ædibus, cujuscunque generis, muniti. Cùm pluit, cùm ningit, cùm grandinat, cùm tonat, expositi hærent in medio aëre: atque tenera eorum corpora, necesse est non impetant modò, sed etiam trajiciant & transverberent hæc meteora: ventúsque impetuosior agitabit

tabit & transferet, ut nubes, in novas habitationes. Quòd si supra nubes & Telluris Atmosphæram constituere velis has Defunctorum Animas, tam malas, quàm bonas: ἔξω ᾅδε evehis, in regiones serenas & lucidas, quibus minimè dignæ sunt aut idoneæ, Animæ improbæ & impuræ. Neque has, opinor, ab aliis, Hœdos ab Ovibus, segregari velis ante diem judicii. Hæc de sedibus Mortuorum.

Secundo, de Mortuorum politiâ quærendum est. Oportet enim, si corporibus gaudent, & vitâ animantium, ut aliquam inter se habeant politiam & regimen. Visne igitur ut in eâdem omnes degant Republicâ, promiscuè: vel ut dispertiantur & distribuantur in diversas gentes, nominibus moribúsque distinctas, ut hîc in terris? Ut Galli, exempli gratiâ, habitent omnes simul, & separatim à reliquis: Ita etiam Hispani, Itali, Germani, Britanni, cæteræque gentes per terrarum orbem, suas sibi habeant sedes in aëre, seorsim alias ab aliis: suum etiam quæque regimen antiquum, suam Linguam, moréſque & religionem. Hæc utique definienda sunt & quærentibus explicanda. Imprimis verò difficile erit, limites imperiorum figere & conservare, in aëre fluxili: sinè fossis, aut fluviis, aut propugnaculis. Nec minor erit difficultas de constituen-

dis

dis Regibus. Ex antiquis quemnam ſolio reſtituent: primum vel ultimum? vel quod ſtemma Regium cæteris præferent? vel rejectis omnibus titulis antiquis, Digniori dabitur? Lites hinc orituras facilè video, & diſcordias, ac etiam Bella. Sed quibus modis armíſve pugnaturi ſint in aëre, nondum intelligo. *Mortui* certè *nequeunt mori*, an vulnerari poſſint, haud ſatìs ſcio.

De Linguâ etiam & ſermone Mortuorum oriuntur quæſtiunculæ. Mortuorum Dialogos finxere multi, ſed quâ linguâ colloquuntur mortui, neſcio. Maternâ, inquies, ſeu vernaculâ, quâ uſi ſunt in terris: ut Græci loquantur Græcè: Latini Latinè, & ſic de cæteris gentibus. Sed tempora mutantur, & populi, & linguæ, de ſæculo in ſæculum. Hodierni Romani Veterum Latinorum non callent linguam: nec quamcunque Latinitatem, vulgus Italorum: Quî confabulabuntur hi populi cum ſuo Romulo, aut Numâ? Celtarum & Scytharum linguas non retinent hodie, qui eaſdem ſedes, per occidentem & ſeptentrionem incolunt. Denique quid fiet à nobis, incolis hujuſce Inſulæ, qui tot habuimus origines & linguas? Britannicè loquemur in corporibus aëriis: vel Saxonicè, vel Normanicè, vel ut hodie fit mixtè & compoſité? Alteram fore ſuſ-

picor

picor *Linguarum confusionem*, Babelis illâ graviorem, si in hunc modum vita futura ordinanda esset.

In hodiernâ vitâ nascimur infantes, & sensim addiscimus sermonis usum, matre & nutrice magistris. Sed in aëriâ vitâ, nulla, opinor, est infantia. Etiam qui hinc discedunt Infantes, ibidem nascuntur adulti, sinè ætatis discrimine. Non prodeunt è sinu matris, neque crescunt & adolescunt, ut parvuli nostri: Sed statim ac ætherea vescantur aurâ, sermone pollent & ratione, sinè ullo tyrocinio literario. Hæc autem dico secundùm præfatam hypothesin, non ex animo: neque enim video, quî poterunt mortui, aut memoriam retinere veteris linguæ, aut novam imbibere unico haustu. Sed de sermone hæc satis.

De Religione restat adhuc non minima difficultas; habeant, necesse est, hi homines aërii cultum divinum, & Religionis formam aliquam & instituta. Vísne proinde, ut quisque, secundùm suam sectam, eandem, quam coluit in terris, prosequatur adhuc religionem? ut Judæi sequantur Legem Mosis, Mahometani Mahometis: Pagani suos Deos colant, & Christiani Christum. Dein Pontificios habere velis suum Papam, ut hìc infrà: & Reformatos, fidei suæ regulam, scripturam

ſacram? Sed quid dixi ſcripturam ſacram? de Libris aut Literis aëriis nihil intelligo: fruſtra ſcribitur in aquâ, multo magìs in aëre. Nulla religio ſuum Canonem, aut Legem ſcriptam, retinere poterit in iſtoc ſtatu: nec ſuos ritus ſacros, & œconomiam externam. Præterea, ſi omnes defunctorum Animæ, ab origine Mundi ad hodiernum diem, unà habitant in aëre, Judæi reperient ibidem ſuos Prophetas, & Chriſtiani ſuos Apoſtolos. Illi proinde de vero Meſſiâ meliùs inſtructi, ex oraculis & interpretatione ipſorum Prophetarum, fient ſtatim Chriſtiani. Hi pariter, ex ore Apoſtolorum accipient controverſiarum omnium, quæ inter Romanos & Reformatos pendent, deciſionem infallibilem. Ad hæc conſequens erit, tam Judæorum converſio, quàm Chriſtianorum unio. O Beatæ ſedes! O beati Mortui præ vivis! Denique, reliqua gens humana, cùm unicum verum Deum, & Meſſiæ myſterium, à viris divinis clarè expoſitum audiverint, rejectis erroribus ſuis, ad pietatem cultúmque Chriſtianum convertentur. En glorioſum Chriſti Regnum: non in Terris, nec in cœlis, ſed in aëre inter mortuos. Sed hæc minimè quadrant ad œconomiam Chriſtianam, prout exponitur in ſacris literis: atque etiam aliena ſunt à communi fide. Quis

enim

enim credet Adamum & Evam, ſive primos homines, omnéſque ipſorum poſteros, filios & filias, unà jam victitare in nubibus aut in aëre, & ibidem victitâſſe per aliquot millennia? Num familias ſuas & cognationes antiquas retinent: proſpiciúntque quid rerum geratur in terris: præcipuè inter ſuos conterraneos, & ſuos maximè Tribules? Sed me tædet plura percontari aut diſquirere, in re prorſus incertâ aut incredibili. Si per alia capita interrogationes inſtituas, reſponſuro non minùs hærebit aqua. Mihi ſaltem, rem animo verſanti, nullus occurrit modus, nulla ratio, conſtituendi Rempublicam inter mortuos: ſtatum intelligo externum, corporeum, animalem & viſibilem.

Sed ratione tantùm hactenus, & argumentis à naturâ rei petitis, uſi ſumus; Oportet præterea ſcripturam ſacram conſulere, ſiquid fortè habeat de corporibus mortuorum ante Reſurrectionem. At è contra non pauca ſunt in ſacris literis, ut mihi videtur, quæ huic ſententiæ, de corporibus aëriis in ſtatu intermedio, minimè favent. Primò, quòd duo tantùm Animæ noſtræ corpora memorent ſacræ literæ, vel duo tantùm genera corporum animatorum, Terreſtre & Cœleſte: illud quod habemus hodie, ac illud quod habituri ſumus

in Resurrectione Mortuorum. Capite decimo quinto primæ ad Corinthios, hanc materiam fusiùs tractat Apostolus *Paulus:* & cùm duo distinxerat Corpora, & duo solummodo, A-
℣. 49. nimæ nostræ propria, subjungit, *Et sicut gessimus imaginem Terrestris, geremus etiam imaginem Cœlestis.* Nullâ factâ mentione Corporis intermedii. Quod etiam explicitiùs excludere videtur, capite quinto secundæ ad Co-
℣. 1. rinth. his verbis, *Scimus enim, si terrestris hujus domûs nostræ Tabernaculum dissolutum fuerit, nos ædificium ex Deo habituros, æternum in cœlis.* Vides, inter Terrestre & Cœleste corpus, nullum intercedere statum corporeum: sed eum qui fortè intercedere possit, appellat statum *nuditatis* in sequentibus: verba
℣. 2, 3. hæc sunt: *In hoc enim suspiramus, expetentes, domicilio nostro, quod è cœlis est, superindui *. Siquidem etiam INDUTI, non NUDI reperiemur.* Siquidem ullo corpore vestiti, non in statu separationis reperiemur: (nempe cùm advenerit Christus ad suscitandum mortuos.) Anima enim *nuda*, vel mens *nuda* idem valere solet ac separata ab omni corpore. Et *superindui*, nisi jam vestito, convenire non potest.

---

* *De voce* Superindui *& de hôc loco vide Crellii explic. fine* p. 315.

Secundo,

Secundo, Fatum cujuſque hominis, ſecundùm ſtylum & rationes Sacræ Scripturæ, pendet unicè ab operibus hodiernæ vitæ: nulla erit mutatio, morum aut ſortis, in futurâ. *Si-* c. xi. ℣. 3.
ve deciderit arbor ad meridiem, ſive ad Aquilonem, quo loco ceciderit arbor, ibi futura eſt. Inquit Eccleſiaſtes: quæ ferè referuntur ad mortem hominis, & immutabilem exinde conditionem. Ita etiam interpretari ſolent *Clau-* Mat. xxv. 10.
ſam Januam, in parabolis Chriſti. Sed aper- Luc. xiii. 25.
tiùs id docet Apoſtolus *Paulus*, ſecundâ ad Corinthios, quinto: *Omnes enim nos compa-* ℣. 10.
rere oportet coram tribunali Chriſti, ut unuſquiſque reportet quæ in corpore fecerit, ſive bonum, ſive malum. Hæc ſortem hominis futuram definire & concludere videntur, à faciendis & factis infra hanc vitam. Quòd ſi alia interveniat vita ante Judicium: Eáque talis, ut bene aut malè agendi, virtutis & vitii, æquè capax ſit ac hodierna, eâque multo longior ſit & diuturnior: nullam video rationem, cur ab hodiernâ vitâ ſolâ, breviuſculâ, incommodâ, & innumeris tentationibus obnoxiâ, pendeat totum pondus æternitatis, vel ſortis futuræ: Alterâ illâ, multo majoris momenti, neglectâ penitùs, vel pro nihilo habitâ.

Tertio denique, ſecundùm communem dictionem Sacræ Scripturæ, Mors dicitur *Som-*

mus, & morientes dicuntur *obdormire:* quod innuere mihi videtur ſtatum mortis eſſe ſtatum quietis, ſilentii & ἀεργασίας. Nempe quoad mundum externum: ut nihil habeamus commercii cum mundo externo, in ſtatu mortis, non magìs quàm in ſtatu ſomni. Præterea, *expergiſci* dicimur, & *evigilare*, in Reſurrectione: Quamobrem verò? niſi quòd mutato ſtatu, quaſi excuſſo ſomno, in lucem & in mundum viſibilem reſurgamus.

At dices forſan, phraſeologiam illàm ſacram, quâ Mors aſſimilatur ſomno, & morientes dicuntur *obdormire*, eſſe tantùm Euphemiſmum, & reſpicere corpus: quod, cùm mortuum, placidè requieſcere videtur, ac ſi eſſet ſomno obrutum. Eſto: ſed plenior fortiórque erit dictio, ſi, unà cum corpore, animam quoque complectaris: quæ, perinde ac in ſtatu ſomni, requieſcit ab actionibus ſolitis, nec tangitur objectis externis. Quinimo, non tantùm ligantur aut clauduntur ſenſus, ut in ſomno: ſed etiam, ut in ecſtaſi, abſtrahimur à corpore & à mundo corporeo. Et cùm ſeſe nobis aperit iterum mundi aſpectabilis theatrum, meritò & appoſitè dicimur *expergiſci* & *evigilare*. Quòd ſi ſtatim ab exceſſu animæ ab hoc corpore induamur aliud, magìs actuoſum & vividum: ludántque Animæ mortuorum

rum in campis aëris, vigiles & alacres: nulla apparet ratio cur Mortui dicantur *dormire* ante reſurrectionem, & in reſurrectione expergiſci, niſi id totum ad cadavera referas; quod duriuſculum mihi videtur.

Notandum verò, cùm mortuorum animabus ἀεργασία attribuitur, non intelligenda eſt omnimoda & univerſalis, tam interna quàm externa: ſed externa tantùm: quòd nihil ſcilicet operentur aut efficiant in mundum corporeum, nec ab eodem quomodocunque afficiantur. Sed vitam interea habent & cogitationes immanentes. Ita intelligo verba Chriſti, cùm, ad probandam animæ immortalitatem, ait, Deum ſe dicere, Deum *Abrahami, Iſaaci,* & *Jacobi: Non eſt autem Dèus mortuo-* Luc. xx.
rum, ſed vivorum. Vivunt enim omnes ei. 37, 38.
Per *mortuos* hìc intelligit Chriſtus, omnis vitæ expertes: atque eo ſenſu negat hos Patriarchas eſſe mortuos: *vivunt enim,* inquit, *Deo.* Hoc eſt, ſi rem rectè capio, licèt non vivant reſpectu hominum, aut reliqui mundi viſibilis: tamen reſpectu Dei, in mundo inviſibili, & ſecundùm facultates ſuas intellectuales vivunt vigéntque.

Hæc notâſſe ſufficiat ex ſacris literis ad indagandum ſtatum & genus vitæ, quod habituri ſumus proximè poſt mortem, corporeum

vel

vel incorporeum; idque eo fine ut dignoſcamus, an hunc Solem, hæc Sydera, & amicam lucem viſuri ſimus: aut mundo viſibili qualitercunque fruituri, ante diem Reſurrectionis. Etenim, ſecundùm Philoſophiam noſtram, niſi uniatur Anima alicui Corpori, alicui portioni materiæ, ſeorſim & ſeparatim; cui vitaliter & modo peculiari adjungitur: nullum habere poteſt ſenſum aut perceptionem mundi externi, cujuſcunque Phænomeni corporei, cujuſcunque partis aut motûs materiæ. Hoc forſan παράδοξον videbitur nonnullis, qui fieri poſſe credunt, atque uſu venire, ut Anima ſentiat omnia externa, & mundi corporei motus, etſi nulli corpori ſingulari uniatur, nec uni parti materiæ magìs quàm alteri: Et, nuda licèt, pro loco aut regione in quâ præſens eſt, circumſtantis mundi & vicinorum corporum perinde recipiat impreſſiones, ac ſi haberet ſuum ſibi corpus proprium. Sed quî poteſt hoc fieri, quæſo, niſi Animam fingamus impenetrabilem? Corpora enim non agunt niſi motu, contactu, & impulſu: & ubi nulla eſt reſiſtentia, nulla poteſt eſſe preſſio aut impulſio. Præterea, motus corporum non producunt ſenſationes in nobis aut cogitationes ſuâ vi: (effectus enim eſſet nobilior ſuâ causâ) nec ſuâ

ſuâ vi poſſunt agere in naturam incorpoream: ſed id fit, Lege ab Authore naturæ conſtitutâ, inter has animas & hæc corpora ſingularia: virtute cujus legis ſympathiam inter ſe habent, in ſe invicem agunt, & reciprocè patiuntur: Id quod dicitur *uniri* aut *vitaliter conjungi.* Ut aliud ſit unio, aliud nuda præſentia. Viderem utique clauſis oculis, ſi nuda præſentia aut vicinia objecti ſatìs eſſet ad excitandum ipſius ſenſum in animâ. Et niſi fingas Animas ſeparatas, ſive nudas, ſympathiam habere cum totâ machinâ mundanâ, ſive cum omnibus corporibus, ſenſationes vel impreſſiones ſenſibiles recipient à nullis.

Denique, ut hæc claudam, voluptas & dolor, quæ ſunt ſenſationes primariæ, & maximi momenti, oriri non poſſunt in Animâ ſinè Corpore proprio, ei vitaliter unito; ſunt enim affectus qui adveniunt Animæ, propter bonum aut malum quod accidit Corpori, quatenus ſuo. Si baculo percuſſeris proximum parietem, video motum baculi, & audio ſonum ictûs aut plagæ: ſed me nihil dolet. Si verò eodem baculo & eâdem vi percuſſeris corpus *meum* (ſive portionem illam materiæ, quam corpus *meum* appello) ſtatim me dolet: oritur nempe nova ſenſatio, à viſu, aut auditu,

proſſus

prorſus diverſa, quam dicimus *Dolorem*. Eodem modo, ſi gladio vel ſecuri brachium arboris amputaveris, me præſente, nullum dolorem ſentio: Si verò eodem gladio aut ſecuri mihi brachium abſcideris, pungor & excrucior ſupra modum. Ictu ſcilicet aciculæ in digitum proprium magìs afficior; quàm ictu fulminis Bombardici in aliud quodcunque Corpus. De voluptate corporeâ par eſt ratio. Hæc autem ſatìs teſtantur non à quolibet corpore, nec à quâlibet præſentiâ Animæ, vel proximitate, oriri nobis ſenſationes: ſed præter præſentiam localem requiri ſtatum alium, *unionis* aut *ſympathiæ*, ut materiæ motibus afficiamur. Sed de his ſatìs.

Iſa. lxiii. 16. Job. xiv. 20, 21. Denique ut hæc finiam, mortui non cognoſcunt, ut mihi videtur, res viventium in hâc terrâ. Neque ſuæ familiæ tractant negotia, aut diſtrahuntur curis: Quieſcunt à ſuis laboribus. Neque facilè concipio vetulam, exempli gratiâ, qui neque legere neque ſcribere nôrit, aut unius literæ in alphabeto ducere lineas: multo minùs pingere accuratè, aut ſtatuas formare. Hanc, inquam, vetulam ſtatim exuto corpore formam ſuam repræſentare poſſe, omniáque ſui corporis lineamenta, aſpectum, ætatem, aniles rugas, exactiſſimè; nec tantùm formam

formam corporis, sed etiam vestes, & apparatum externum: Idque tam exactè & absolutè, ut neque Apelles ipse, neque Phidias; nulla ars fingendi aut pingendi, artem hujus vetulæ adæquare unquam potuisset. Ad hæc obstupescimus, ut à communi fide aliena: quandoquidem verò nobis ignotæ sint vires & facultates Animæ ab hôc corpore solutæ & tenuiori amictæ, fatendum est hæc utcunque persuasoria ad vim demonstrationis non prorsus accedere.

HÆC de Animabus Defunctorum pro luce nobis concessâ, sive à naturâ rerum, sive ab oraculis sacris, aut quæsivimus, aut definivimus. Ex quibus constat, primò, Animas superesse extincto Corpore. Secundò, Bonas bene, Malas malè, se habituras. Tertiò, Nec illis summam fœlicitatem, nec his summam miseriam, accessuram esse ante Diem Judicii. Denique, Probabilius esse, Animas fore in statu separato usque ad Resurrectionem, quàm ullo Corpore vestiri. Hoc tamen inter *obscura*, aut non explicitè revelata, numerandum censeo. Nec minùs Christiani est quàm Philosophi in nonnullis *ἀπέχεσθαι*. Si quod sit in hôc crasso quod gerimus corpore interius vehiculum, quo vestita avolat

Anima in articulo mortis, mihi neutiquam diſplicebit: Sed philoſophandum eſt ſecundùm allegata & probata. Hæc hactenus, pergamus jam ad cætera.

Cap.

Cap. VI.

Transitio ad reliquas partes hujus Tractatus: primo, de Adventu Christi, & de conflagratione Mundi.

INter silentes Mortuos hactenus versati sumus: Nunc redeundum est in magni Mundi Theatrum: ubi nova sese aperit rerum facies, nova se ostentant Phænomena. En, in nubibus advenientem Christum: Flammantem Mundum: Resurgentes Mortuos: & parata ad judicium Tribunalia. Illustres, si uspiam, scenas & spectacula. Dein sequentur & succedent Novi Cœli, & Nova Terra: Christi Regnum Millenne: Denique omnium Finis, & rerum nostrarum Consummatio. Hæc sunt maximi momenti & ponderis argumenta, Disquisitionis nostræ gravissima capita: quæ (suo ordine) pro modulo nostro, & innato cuique, vel à sacris literis affuso, lumine, prosecuturi sumus.

Ex his, quatuor prima, in idem tempus, ni fallor, coincidunt. Christus venturus est ad judicium in flammis ignis: & eodem tem- 2 Theff. i. 7, 8, *&c.*

P 2 pore

pore reſurgent Mortui. Atque hæc quatuor capita pro clariſſimè revelatis habeo; quoad res ipſas, aut rerum ſummam; ſed cùm de modis & circumſtantiis agitur, diſtinguendum erit non rarò inter hypotheſin *vulgarem* & *rationalem*, literalem & arcanam. Denique, quæ penitùs abducuntur à notitiâ noſtrâ, qualia occurrent nonnulla, ea referenda ſunt ad *Oeconomiam ſecretam*.

Ad Mundi Conflagrationem quod attinet, & adventum Chriſti, ea pridem tractavimus integro Libro: qui eſt, Liber Tertius *Theoriæ Telluris*. Propterea breviuſculè tantùm & ſummariè retractanda ſunt in hoc loco, ne actum agere videamur. Veniet Chriſtus ad judicandum & ad regnandum: ad judicandum omnes, ad regnandum cum ſuis Sanctis. Utrumque explicuit ſuis Diſcipulis, eóſque ſibi adſcivit,
Mat. xix. 28. in utroque ſolio, aſſeſſores, *In Regeneratione, cùm ſederit Filius hominis in throno gloriæ ſuæ: vos etiam ſedebitis in thronis duodecim, judicantes duodecim tribus Iſrael.* Utrumque pariter, Regnum & Judicium, conjunxerat antea,
xvi. 27, 28. de vitâ futurâ verba faciens, Chriſtus, *Futurum eſt enim, ut Filius hominis veniat, cum gloriâ Patris ſui, cum Angelis ſuis: Et tunc reddet unicuique ſecundùm facta ipſius.* Denique, in divino & ſolenni, quod fudit Chriſtus, paulò

paulò ante mortem, in Monte Olearum, Oraculo, meminit sæpius sui reditûs ad Terras, *Tunc apparebit signum Filii hominis in cœlo: & tunc omnes tribus Terræ plangent, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli, cum potentiâ & gloriâ multâ. Mittet verò Angelos suos cum Tubæ voce magnâ, & cogent Electos ejus à quatuor ventis, à cœlorum extremo ad extremum.* Mat. xxiv. 30.

HIS, aliísque locis, ex ore Christo edocemur de suo reditu & futuro adventu ad Terras. Id quod Angeli postea, & dein Apostoli iterum iterúmque prædicârunt. Scio interim ea dicta Christi de futuro suo adventu ita à nonnullis restringi & mutilari, ac si nil aliud significarent quàm excidium Hierosolymorum: licèt Christus manserit in cœlis, pereuntibus Hierosolymis: nec apparuerit, aut advenerit, tunc temporis: nisi impropriè, quatenus opera & judicia Dei habentur pro ipso Deo. Præterea, splendor externus, gloria Patris, & Angeli comites, in his descriptionibus, denotant adventum proprium & personalem, nec quadrant ad figuratum. Denique, Judicium universale, & finis mundi, conjunguntur cum hoc adventu Christi, in locis præmissis. Apparatus judicialis manifestò describitur dicto loco *Matt.* xix. 28. Si conferatur cum *Rev.* xx. 4, 11, 12. Mat. xxvi. 64.

Dein

Dein judicialis remuneratio cujuſque, aut punitio, ſecundùm ſua opera, *Mat.* xvi. 27, 28. Si conferas cum *Rom.* ii. 5, 6, *&c.* Et in ejuſdem Evangeliſtæ, *cap.* xxv. 31, 32, *&c.* tam apparatus, quàm ſententiæ judiciales, cum hoc adventu Chriſti connectuntur. *Quum autem venerit Filius hominis, cum gloriâ ſuâ, & omnes Sancti Angeli cum eo, tunc ſedebit in throno gloriæ ſuæ. Et cogentur coram eo omnes Gentes, & ſeparabit eos, alteros ab alteris, ut Paſtor ſeparat Oves ab Hœdis,* &c.

Quemadmodum hæc loca perſpicuè deſignant judicium univerſale, idque in adventu Chriſti: ita judicium illud deſignat finem mundi, & cum eodem cohæret. Audent aſſerere nonnulli, in viceſimo quarto capite *Matthæi,* aliiſque in locis parilibus, nihil dici de *fine Mundi,* aut extremâ conſummatione ſæculorum: ſed ea omnia, quanta quanta, unicè & ſolidè referenda eſſe ad Excidium Hieroſolymorum. Audax propoſitum, & malè fundatum, ut mihi videtur. Quid, quòd uno atque altero forſan in loco, reſpiciatur Excidium Hieroſolymitanum, cùm de aliquo Chriſti adventu ſermo habetur: Ideóne ubicunque fit mentio ſui adventûs in Evangeliis, glorioſi licèt in ſummo gradu, multiſque indiciis comitati, quæ, non Hieroſolymis, ſed Naturæ ipſi, mundóque

mundóque, perituris, conveniunt: Hæc etiam loca ad unius urbis populíque cladem ſtringere & detorquere audebimus? Temerarium hoc mihi videtur, ut nihil aliud dicam.

SED de hoc capite *Matthæi* nunc agitur: in quo dicti interpretes aiunt nihil reperiri, quod mundi finem reſpiciat, vel ultra cladem Hieroſolymitanam extendi debeat. Id quod redargui poteſt, ni fallor, duplici modo; Primò, nonnulla memorantur in hoc capite, & prædicuntur, quæ non occurrunt in hiſtoriâ Excidii Hieroſolymitani. Secundò, Quæ alibi memorantur in ſacris literis, cùm ſupremus Chriſti adventus, in fine mundi, deſcribitur, congruunt & reſpondent dictis in hoc capite: ac proinde de eodem adventu utraque intelligi debent.

QUOAD primum dicitur, ℣. 14. *Prædicabitur Evangelium regni in toto terrarum orbe: ut ſit teſtimonio omnibus Gentibus; & tunc veniet finis.* Hæc nondum ſunt peracta, multò minùs ante cladem Judaicam. Sed per *totum mundum* hìc intelligi volunt Judæam tantùm: & per *omnes Gentes*, varias tribus, vel nationes, Judæorum. Quod licèt duriuſculum ſit, huic tamen ſoli, modò nil aliud obſtaret, non immorarer. Secundò verò, Prodigia, ſive mira phænomena Cœli & Terræ, Chriſtique venientis

'Εν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ.

venientis in nubibus, quæ perhibentur antecedere finem rerum hìc prædictum & designatum, non antecessere, nec comitati sunt, excidium Hierosolymæ. Hæc præsagia ita narrantur aqud *Matthæum:* post afflictionem isto-
℣. 29. rum dierum, *Sol obscurabitur, nec dabit Luna splendorem suum: & stellæ cadent è cœlo, & potestates cœlorum concutientur. Tunc apparebit signum filii hominis in cœlo: & tunc omnes tribus Terræ plangent, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli, cum potentiâ & gloriâ multâ.* Sed eversis Hierosolymis, nullibi comparuit Christus in nubibus cœli: nec Sol, aut Luna splendorem suum perdiderunt: nec cœli concussi sunt. Apparuit quidem Cometes, cujus cauda, ut solet, ensem
De Bell. Jud. l. 7. *c.* 12. vel gladium referebat. Cætera autem ostenta, quæ narrat *Josephus*, sunt alterius generis.

His præterea signis in cœlo, accedunt alia, secundùm historiam sacram, in Terrâ: Terræ-motus nempe, & Maris ac fluctuum mari-
cap. xxi. 25, 26. norum fremitus. Ita enim S. *Lucas*, *Erunt signa in Sole, & Lunâ, & Stellis: & in Terrâ anxietas Gentium in consilii inopiâ, resonanti mari & salo.* Quid verò Hierosolymis cum mari, aut fluctuum marinorum æstu & fremitu? Ecquid istiusmodi accidisse legitur sub illud tempus? Nihil planè: Sed ad aliam & majorem

majorem Cataſtrophen, hæc & præfata propriè ſpectant, nempe ad excidium Mundi: Quapropter appoſitè meminit Chriſtus, in hâc explicatione, temporum *Noe*, & Diluvii: quod erat clades non Gentilis, ſed univerſalis.

INTEREA non me latet, Interpretes, de quibus hìc loquimur, in explicandis hiſce Phænomenis ad metaphoras & allegorias confugere: & loca prophetica allegare, in quibus figuratè uſurpantur hæ, vel ſimiles, locutiones. Eſto, quoad nonnullas: Sed haud æqua mihi videtur Lex interpretandi, ut quæ nonnunquam à Prophetis figuratè uſurpantur, ea ſemper & ubique in eodem ſenſu ſint intelligenda. Stylus Evangelii eſt caſtigatior, nec tam facilè diſſilit à ſenſu literali: à quo nunquam recedendum eſt ab Interprete, niſi eum coëgerit materiæ ſubjectæ neceſſitas. Atque alibi oſtendimus, hæc Phænomena, Cœli & Terræ, mira licèt & inſolita, literaliter eventura versùs finem mundi, laborante Naturâ, & inſtante Conflagratione. Erat quidem Excidium Hieroſolymæ typus excidii Mundani: quo minùs miremur ea mixtim & quaſi confusè narrari. Eſt etiam, in ſtylo ſacro, inter typos & antitypa, quædam, ut ita dicam, idiomatum communicatio: ac apud Prophetas,

Theor. Tel. l. 3.

tas, ejuſdem vaticinii repetita completio, per gradus ad ſummum aſcendens.

Hactenus argumentum ſecundum, à ſignis externis. Sequitur Tertium, exinde deſumptum, quòd notetur in hoc vaticinio alia temporum periodus, præter illam de excidio Hieroſolymæ, eáque poſterior. Sic enim dicitur
cap. xxi. 24. apud S. *Lucam*, *Hieroſolyma calcabitur à Gentibus, uſque quò impleantur præſtituta tempora Gentium.* Ecce periodum, aliam ab Hieroſolymitanâ, eâque poſteriorem: deſolatio enim Judaica dicitur duratura uſque ad hanc alteram periodum. Quæro igitur, quænam ſit hæc periodus poſterior, ſi non Mundana? vel inſtauratio Judæorum ſub mundi finem, poſt expleta tempora Gentibus evangelizandis & convertendis deſtinata? Hujus autem periodi
℣. 25, 26, 27. poſterioris mentionem ſequuntur ſtatim ſigna illa in Cœlis & in Terrâ, ſignúmque Chriſti venientis in nubibus: ac proinde ad illam propriè referenda videntur, non ad excidium Hieroſolymæ. Præterea, cùm Chriſtus dicit, *De illo die nemo ſcit; ne Angeli quidem cœlorum:* diem aliquem intellexiſſe videtur remotiorem hoc excidio: quod, cùm non diſtaret per ſemiſæculum, ab iſtoc tempore, omnem Angelorum fugiſſe notitiam, minùs veriſimile eſt, quàm ſi multorum ſæculorum ordines interponas,

ponas, & ſupremum diem mundi hìc intelligas.

Hæc de notis inſitis in ipſo textu. Si præterea comparemus hoc vaticinium cum aliis locis Sacræ Scripturæ, ubi ſupremus Chriſti adventus deſcribitur, & dies judicii: ex cognatione & ſimilitudine dictionum, idem utrobique tempus deſignari, & eundem rerum ſtatum, agnoſces. Utrobique venit Chriſtus in nubibus: utrobique comitantur Angeli: utrobique clangor Tubæ. Tu verò, qui partes contrarias tueris, Dic, quæſo, quibus in locis ſacram Scripturam concedas loqui de vero, perſonali, & ſupremo Chriſti adventu? Non negas, ſat ſcio, hunc expectatiſſimum, & deſideratiſſimum Chriſtianis adventum: &, ſecundùm ſententiam noſtram, de eodem loquitur Chriſtus multis in locis, multis itidem Apoſtoli. Exempli gratiâ, Chriſtus in Evangelio *Matthæi*, cap. xvi. 27. Tu autem non concedis *. *Matt.* xxiv. Non concedis. *Matt.* xxvi. 64. Non concedis. *Matt.* xix. 28. & *cap.* xxv. 31, 32. Aut negas, aut hæſitas.

Præterea, Apoſtoli ſecundùm mentem noſtram, de eodem loquuntur ſæpius: *ex. gr.*

* Vid. Dr. *Ham.* in hæc loca ſequentia: præcipuè in *Mat.* xxiv. 3. *not.* b. 2. *Theſſ.* i. & in 2 *Pet.* iii. & *Lightf.* in *Mar.* cap. iv. p. 18.

2 ad *Theſſ.* i. 7, 8, &c. Tu autem renuis. Nec Angeli ſatellites, nec vindex ignis, nec ſempiterna improborum perditio, quæ memorantur hìc omnia, ſatìs apud te valent ad probandum extremum Chriſti adventum in fine mundi, hoc loco intelligendum eſſe. Dein, in Epiſt. 2 *Petri*, cap. iii. ℣. 4, 8, 9, 10, &c. Nos adventum Domini, Diem Judicii, hujúſque mundi diſſolutionem & renovationem, monſtrari & exhiberi credimus. Neque hîc aſſentiris: Denique *Judæ*, ℣. 14, 15. & *Apocal.* c. i. 7. Nos pariter de adventu Chriſti judiciali & viſibili interpretamur. Tergiverſaris hìc etiam: aliíſque in locis, quos nimium eſſet perſcribere.

Ægre patimur tot nobis eripi loca ſacra, in quibus ſpem noſtram de futuro Chriſti adventu ſtabilitam duximus. Nec gratum faciunt illi, aut utile rei Chriſtianæ, qui Prophetiarum pondus minuere, ſenſúmque in anguſtum redigere, ſatagunt. Idque nonnunquam, ut videtur, per fas nefáſque: tam literâ, quàm ſpiritu, reluctantibus. Ut cùm ſupremi Judicii apparatus manifeſtè deſcribitur, aut mundi conflagratio, aut Gloria Patris & ſatellitium Angelicum, aut denique Chriſtus ipſe, deſcendens de cœlo, & conſpicuus in nubibus: Qui, hæc illuſtria & apertiſſima, ad umbras

bras & schemata reducunt: Hæc universalia & Mundana, ad unius urbis gentisque excisionem: Illi non tantùm venam divitem in sterilem tenuémque convertere, sed etiam, hujusmodi interpretatione, verbis pariter ac rebus vim facere mihi videntur. Quid enim manifestius illâ conflagratione & fine mundi, in locis prænotatis S. *Pauli* & S. *Petri*, descriptis; quæ tamen, in nescio quas allegorias, dissolvunt. Sed id ægriùs ferendum, & ad argumentum nostrum propiùs spectat, quòd Descensum *Christi in nubibus cœli* à literâ & veritate detorqueant*: nec aliud ibidem significari velint, quàm Dei judicia & pœnas cœlitus immissas; cùm tamen istius dictionis vim addiscere licuisset ex interpretatione Angeli, qui verum & personalem esse docet hunc adventum in nubibus: Ait enim Angelus, Christum eodem modo rediturum ad Terras, quo discesserat à discipulis: nempe personaliter & per nubem aspectabilem. Mat. xxiv. 30. Act. i. 11.

OPERÆPRETIUM mihi visum est, hæc breviter annotare: nequid testimonii, in re tanti, & tam celebri causâ, excideret. Nisi Christus è

**Nubem vel nubes hìc accipiendas esse literaliter, Vid. rem discussam* Gerard. Tom. ix. *de* Extrem. Jud. p. 67, 68. *Desumitur hæc dictio ex* Dan. vii. 13. *ubi loquitur de secundo Christi adventu. Per nubes cœli intelligunt Judæi Angelos vel Satellitium Angelicum, inquit* Pears. on the Cr. p. 322. marg.

cœlo

cœlo redeat, periimus: ſpes noſtra vana eſt, fides fruſtra, ut Apoſtolus ait de Reſurrectione. Sed innumera ſunt præterea in ſacris literis hujuſce glorioſi & exoptatiſſimi adventûs argumenta & teſtimonia, variiſque nominibus exprimitur. Plerumque dicitur *παρȣσία*: quandoque *ἀποκάλυψις*: (1 *Cor.* i. 7. 2 *Theſſ.* i. 7. 1 *Pet.* i. 7, 13. *&* *cap.* iv. 13. *Luc.* xvii. 31.) nonnunquam *ἐπιφάνεια*: (2 *Theſſ.* ii. 8. 1 *Tim.* vi. 14. 2 *Tim.* iv. 1 *&* 8. *Tit.* ii. 13.) Quandoque etiam *φανέρωσις*, *Col.* iii. 4. 1 *Pet.* v. 4. Atque dies ille ſolennis à Prophetâ & Apoſtolo

Act. ii. 20. appellatur *ἡ ἡμέρα κυρίȣ ἡ μεγάλη καὶ ἐπιφανής*: *dies ille magnus & illuſtris Domini.* In quo, inquit Deus, *Edam prodigia in cœlo ſurſum, & ſigna in terrâ deorſum: ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol convertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, priuſquam veniat Dies ille Domini, magnus & illuſtris.* Hæc ſigna, hæc prodigia, nondum in ſcenam producta ſunt: ſupereſt illa pars Dramatis, actus ultimus: in quem ſolent repræſentationes & præclara ſpectacula reſervari. Nec dictis obſtat, quòd citetur hæc prophetia in effuſione Spiritûs Sancti in Apoſtolos, ac ſi tunc temporis ſuam completionem accepiſſet; accepit quidem aliquatenus, quoad partem priorem, de donis & inſpirationibus divinis: Sed mani-

feſtum

festum est, partem posteriorem, de quâ nunc loquimur: sive has mutationes, hæc prodigia in naturâ externâ, non spectâsse ad hanc effusionem Spiritûs Sancti, nec aliud præter ventum vehementem, tempore hujus descensûs, contigisse.

SUPERSUNT cætera, multa & magna, in adventu Domini perficienda: In illo die *mirabili & terribili*, ut inquit Propheta. Impiis & irreligiosis nihil terribilius esse potest irati numinis aspectu: Quo adventante, tremit Terra, facies cœli turbatur, & tota natura languet, quasi moribunda: Sole in tenebras converso, & Lunâ in sanguinem. Tunc *exanimabuntur homines*, improbi scilicet, *præ metu & expectatione eorum quæ superventura sunt in orbem terrarum*, ut inquit Evangelista. Luc. xxi. 26. Pii verò, *attollent capita, cùm viderint Filium hominis venientem in nube, cum potentiâ & gloriâ multâ:* cujus viam illuminat & præfulgurat Angelorum exercitus, stellis cœli numerosior & clarior.

HACTENUS adventum Christi futurum ex sacris literis probatum dedimus. Ipsius autem gloriam depingere, aut tempus definire, non est penes ingenium humanum. Quoad prius, *Theor. Tell.* l. 3. c. 12. leve aliquod specimen obtulimus, loco præfato, ab aliis accurandum. Quoad posterius, fatendum

fatendum eſt, Primævos Chriſtianos, & Apoſtolos ipſos, quantum ex hiſtoriâ ſacrâ colligere licet, crediſſe ſuis temporibus inſtare adventum Domini, vel non procul abeſſe. Sed de hâc re poſtea diſceptabitur, cùm de *Die Judicii* diſſerendum erit, ne ſimus nimii in hoc capite.

Cum adventu Chriſti conjungitur *Mundi Conflagratio*, ut nos docent Oracula Sacra. Id
2 *Epiſt.* i. 7, 8. refert explicitè Apoſtolus *Paulus* ad *Theſſalonicenſes*: *In revelatione Domini Jeſu de cœlo: cum Angelis ſuis potentibus, igne flammanti,*
2 *Epiſt.* iii. 10. *infligentis ultionem*, &c. Eodem modo Apoſtolus *Petrus* adventum Chriſti, vel Diem Domini cum mundi combuſtione & diſſolutione conjungit: *Veniet autem ſicut fur in nocte Dies ille Domini, in quo cœli cum ſtridore præteribunt: Elementa verò æſtuantia ſolventur: Terráque, & quæ in eâ ſunt opera, exurentur.* Præterea, Dominum in igne venturum eſſe ad judicium, loca non pauca, in utroque fœdere, teſtantur. Ita in eodem capite, *Petrus*, verſu ſeptimo, hæc habet. *Qui verò nunc ſunt Cœli & Terra, eodem ſermone reconditi aſſervantur igni, in diem damnationis & exitii impiorum hominum.* Eò etiam reſpicit, ni fallor, Apoſtolus *Paulus*, ad Corinthios primâ,
c. iii. 12, 13. *Cujuſque*

Cujusque opus manifestum fiet, Dies enim declarabit: nam per ignem revelabitur. Et cujusque opus, quale sit, ignis probabit. Huc spectat etiam locus ad Hebræos, *cap.* x. 27. *Manet horrenda quædam expectatio Judicii, & ignis fervor, qui devoraturus est adversarios.*

NEQUE minùs apud Prophetas, cùm de adventu Domini, hostiúmque ipsius excidio agitur, exhibetur apparatus igneus vindicis & præsentis numinis. Id in Psalmis *Davidis* iterum iterúmque innuitur: & apertè dicitur ab *Isaiâ*, cap. lxvi. 15. *Ecce Jehova cum igne venturus est, & curribus suis similibus turbini, ad reddendum cum excandescentiâ iram suam, & increpationem suam cum flammis ardentibus.* In eundem scopum collimat idem Propheta, *cap.* xxxiv. ℣. 8, 9, 10. Præterea apud *Danielem* describitur *Antiquus Dierum,* in suo tribunali, totus flammis co-opertus. *Solium erat ut scintillans Ignis, rotæ ut ignis ardens; à cujus conspectu fluvius ignis manabat prodiens: cui millies mille ministrabant, & coràm quo myrias myriadum stabant, & considente judicio libri sunt aperti.* Denique, apud *Malachiam* Prophetam similis naturæ facies exhibetur, in illo die advenientis Domini, *Ecce dies ille adveniet, ardens tanquam fornax: quo erunt omnes superbi,*

Ps. xi. 6. & l. 3. & lxviii. 2, 3. & lxxxiii. 15, 16, & xcvii. 3.

c. vii. 9, 10.

c. iv. 1.

ſuperbi, & omnes facientes iniquitatem, ſtipula, & inflammabit eos dies ille venturus.

Hactenus Authores ſacros adduximus teſtes futuræ Conflagrationis Mundi in adventu Chriſti. Atque hanc concluſionem inter manifeſta fidei Chriſtianæ dogmata recenſendam æſtimo: Si rem ipſam tantùm ſpectemus. Sunt autem præterea plures circumſtantiæ, modi & conditiones hujus conflagrationis, dignæ quidem ſtudio noſtro & contemplatione, ſed non perinde manifeſtæ, nec ſcitu perinde neceſſariæ. Qualia ſunt, Futuri Incendii tempus explorare & prædiſcere: ipſius limites & terminos deſignare: quouſque tendet ſurſum, aut deorſum: quouſque in Terræ viſcera, aut in Cœli regiones penetrabit. Porrò, Cauſas & ſemina univerſalis Incendii exquirere: quatenus nempe fundatur in rerum naturâ, in materiâ & formâ Telluris. Denique, ipſius initia, progreſſum & finem, explicare: & in quam formam & faciem redigetur Tellus, finito incendio. Hæc, aliáque cognata, fuſiùs tractavimus, in dicto Libro: quem adire cupio Lectorem, qui plura deſiderat in hoc argumento.

Cap.

Cap. VII.

De Judicio Supremo: ipsius apparatu, modo, fine & effectu.

IN adventu Domini resurgunt Mortui, & se sistunt in Judicio. Præcedit quidem, ordine naturæ, Resurrectio: sed ex iis quæ eodem tempore peraguntur, ea commodiùs tractantur primo loco, quæ citiùs expediri possunt. Inter ea autem omnia quæ spectant ad statum futurum, gravissima & operosissima est doctrina Resurrectionis: cui proinde locum ultimum, de quatuor prædictis, reservamus.

In tractandâ hâc materiâ exponemus Judicii supremi apparatum externum, prout exhibetur & depingitur in sacris literis. Dein res ipsa, & arcana veritas, secundùm hypothesin rationalem, explicabitur. Denique finis & effectus hujus judicii in reos aut innocuos, damnatos aut absolutos. Hæc summam partésque utiles hujus argumenti complecti mihi videntur: resectis multis ambagibus, & disputatiunculis, quæ solent agitari in scholis sinè fructu: quibúsque vis mentis, in superfluis occupatæ, dissipatur & disperditur.

Ad apparatum externum quod attinet, primò deſcribitur Judex, in tribunali ſedens, ſuo ſtipatus ſatellitio, apud Prophetam *Danielem*, c.vii.9.10, his verbis, *Videbam donec poſita fuere ſolia, & Antiquus dierum ſedit: cujus veſtimentum, ut nix, erat album: & pili capitis, ut lana munda; ſolium, ut ſcintilla ignis: Rotæ, ut ignis ardens. A cujus conſpectu fluvius ignis manabat prodiens: cui millies mille miniſtrabant, & coram quo myrias myriadum ſtabant: donec, judicio conſidente, libri aperti ſunt.*

In Apocalypſi S. *Johannis*, Judex, Judicandi, & Judicia, unà repræſentantur. *Vidi*, inquit Propheta, (Apoc. xx. 11, &c.) *Thronum magnum candidum, & quendam ei inſidentem, à cujus conſpectu fugit Terra & Cœlum. Et vidi mortuos, parvos & magnos, ſtantes in conſpectu Dei: & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt, qui eſt liber vitæ. Judicatique mortui ex iis quæ ſcripta erant in libris, ſecundùm opera ipſorum. Et reddidit mare mortuos ſuos: Mors quoque & infernus reddiderunt mortuos quos habebant: & judicatum eſt de ſingulis ſecundùm opera ipſorum. —— Et qui non inventus eſt in libro vitæ ſcriptus, conjectus eſt in ſtagnum ignis.* Hæc fuſiora ſunt dictis à *Daniele*, ſed cum iiſdem concinunt, ut ſolent Apocalyptica.

AUDIAMUS denique fermonem Chrifti de proceffu ultimi judicii: latâque in utramque partem, bonos & improbos, fententiâ. *Quum venerit Filius hominis cum gloriâ fuâ, & omnes fancti Angeli cum eo. Et cogentur coram eo omnes Gentes, & feparabit eos, alteros ab alteris, ut paftor feparat oves ab hœdis. Et ftatuet oves quidem ad dextram fuam, hœdos autem ad finiftram. Tunc dicet Rex iis qui ad dextram ipfius erunt, Adefte Benedicti Patris mei, poffidete regnum paratum vobis à jacto mundi fundamento.——Tunc dicet etiam iis qui ad finiftram erunt, Execrati, abite à me in ignem æternum, qui paratus eft Diabolo & Angelis ejus.* Hæc Chriftus dicto loco. Dein in nonnullis locis additur, Chriftum Apoftolos & Sanctos habiturum affeffores.

Mat. xxv. 31, &c.

ỳ. 41.

Matt. xix. 28.
1 Cor. vi. 2, 3.
Apoc. xx. 4.

SI hæc loca Sacrarum Literarum, aliáque, conferamus, hujufmodi erit extremi Judicii apparatus & repræfentatio. Erecto folio magno candenti, huic infidet Chriftus Judex: & adfeffores habet fanctos Apoftolos. Stant autem à tergo & circumcirca miniftri & ftipatores Angeli. Dein fiftuntur pro tribunali Mortui, pallentes, tremuli: clangore Tubæ convocati. Quibus ita difpofitis, juffóque filentio, afferuntur Regiftra, five Libri Memoriales: in quibus facta, dicta, cogitationes cujufque,

in

in vitâ anteactâ, annotantur. His apertis, lectísque, uniuscujusque causa decernitur, secundùm opera sua, sive congruenter ad id quod fecerit in Corpore. Denique, examinatis & expensis omnibus, improbísque ad sinistram positis, ad dextram Bonis, profertur à Judice sententia: dira quidem in improbos, *Abite à me maledicti in ignem æternum.* In bonos verò læta & beatifica: *Adeste Benedicti Patris mei, possidete Regnum paratum vobis, à jacto mundi fundamento.*

In hâc Ideâ futuri Judicii universalis, sunt quædam proculdubio θεατρικῶς dicta, vel repræsentata: ad formam & modum fori humani: quæ non sunt eventura literaliter in Die Judicii. Hâc in parte neminem, opinor, adversantem habebimus. Ex alterâ etiam parte manifestum est, è dictis nonnulla secundùm narrationem literalem impletum iri. Descendet de cœlo Christus, personaliter & visibiliter: comitante Turmâ Angelicâ; & ad ipsius adventum suscitabuntur mortui: examen aliquod vel probationem subituri, unde cujusque sors pendebit. Hæc autem peragunda esse sub imperio & auspiciis Christi, Scriptura Sacra multoties testatur, *Matt.* xvi. 27. *Joh.* v. 22, 27. *Act.* xvii. 31. *Rom.* xiv. 9. 2 *Tim.* vi. 8. & aliis passim in locis.

VIDES

VIDES proinde in hâc repræsentatione supremi Judicii permistam esse hypothesin vulgarem & Arcanam. Sapientis autem est distinguere, quid, quantúmque, ad alterutram pertineat. Probatio Animarum, ut puniantur vel remunerentur, pro ratione puritatis vel pravitatis in unaquâque, est summa rei, fundamentum & finis. Neque multùm refert, sive fiat hæc probatio per modum judicii externi & processûs forensis, sive aliter: modò sit efficax, atque finem suum obtineat. E veteribus nonnulli hanc probationem per Ignem institutum iri voluerunt, in conflagratione mundi: De quâ re statim agemus; Utcunque constat, stylum sacrum, in adornando hoc processu judiciali, accommodari ad instituta & consuetudines humanas: Neque repertum iri Libros in aëre, non recitandam cuique anteactæ vitæ historiam. Teste conscientiâ, animíque statu, in quo hæret, indice, quemque suum mereri fatum satìs constabit.

SED hæc diximus accommodari, magnâ ex parte, ad mores & constitutiones humanas: & speciatim ad dogmata & fidem Ethnicorum: qui Judices pariter apud inferos constituebant, Justitiæ custodes, atque actionum humanarum vindices aut remuneratores. Eorum nota sunt & nomina, & officia, & varia pœnarum genera,

nera, quas improbis infligunt, ex Græcis Authoribus: *Plato* præ cæteris hanc materiam copiosè expoſuit, pluribus in locis: In *Phædone*, in *Gorgiâ* ſub finem, & in decimo de *Republicâ*, ex relatione Heri Armenii, ab Inferis reducis. Hæc autem, & alia, quæ ad inferos & mortuorum ſtatum pertinent, ab Ægyptiis mutuati ſunt Græci: Secundùm * *Diodorum Siculum*. Quod primùm ab *Orpheo* factum ait, quem ſecuti ſunt poſtea veteres Poëtæ & Theologi Græci.

Sed hæc obiter: notatu dignius eſt, apud veteres ſtatuiſſe aliquos nullum fore miniſterium perſonale, aut apparatum artificioſum, in diſtribuendis ſortibus Animarum: Sed à divinâ providentiâ ita compoſitam eſſe rerum naturam, ut eſſet ſuâ ſponte, ejus quod æquum eſt, cuique Animæ, corpore mortali ſolutæ, diſtributrix. Quam vim, Dei aut Naturæ, ideo dixere *Nemeſin:* atque etiam *Adraſtiam: ἀναπόδραστον αἰτίαν οὖσαν κατὰ φύσιν·* quòd *hanc cauſam à naturâ conſtitutam nemo valeat effugere;* ut inquit Author Libri *de Mundo*. Eodem modo ab Ammiano Marcellino dicitur *Adra-* *Lib.* 14. *ſub. fin.*

* Τὰς καὶ τῶν ἀσεβῶν ἐν ᾅδου τιμωρίας καὶ τοὺς τῶν εὐσεβῶν λειμῶνας, καὶ τὰς παρὰ τοῖς πολλοῖς εἰδωλοποιΐας ἀναπεπλασμένας παρεισαγαγεῖν· μιμησάμενον τὰ περὶ τὰς ταφὰς τὰς κατ' Αἴγυπτον, &c. Hæc & alia ejuſdem tituli, de *Orpheo* & *Ægyptiis* refert *Diodorus*, l. 1. m. fol. 86.

ſtia

stia vel Nemesis, ultrix facinorum impiorum, bonorúmque præmiatrix: Quam, inquit, *Theologi veteres fingentes Justitiæ filiam, ex abditâ quâdam æternitate tradunt omnia despectare terrena. Hæc, ut regina causarum, & arbitra rerum, hæc disceptatrix, urnam sortium temperat, accidentium vices alternans.*

SED hanc vim in rerum naturâ insitam, quâ, facto discrimine, jus tribuitur cuique in statu futuro, non satìs explicuerunt veteres Philosophi aut Theologi; ut constare possit quibus modis & causis efficiatur, sinè processu judiciali. Patrum Christianorum nonnulli, ut suprà notavimus, hanc probationem & crisin per ignem factum iri crediderunt, in mundi conflagratione: Quâ involutas esse volunt omnes animas humanas, hujus Telluris pridem incolas: & pro ratione suæ puritatis vel impuritatis, plùs aut minùs, aut nihil omnino indè damni, subituras. Fundatur autem hæc sententia in sermone Apostolico ad *Corinth.* cap. iii. ℣. 13. his verbis, *Cujusque opus manifestum fiet: Illa dies enim id declarabit, nam per ignem revelabitur: & cujusque opus quale sit, ignis probabit.* Origenes contra Celsum ait ignem extremum à Græcis Philosophis habitum, πῦρ καθάρσιον τῷ κόσμῳ, *Ignem Lustralem Mundi.* Dein subdit, εἰκὸς δ᾽ ὅτι καὶ ἑκάστῳ *L. 5. m. p. 240, 241.*

τῶν δεομένων τῆς διὰ τῦ πυρὸς δίκης ἅμα καὶ ἰατρείας· καίοντος μὲν, καὶ ȣ̓ κατακαίοντος τȣ̀ς μὴ ἔχοντας ὕλην δεομένην ἀναλῶσθαι ὑπ' ἐκείνȣ τῦ πυρὸς· καίοντος δὲ, καὶ κατακαίοντος τȣ̀ς ἐν τῇ διὰ τῶν πράξεων, καὶ λόγων, καὶ νοημάτων, τροπικῶς λεγομένῃ οἰκοδομῇ, ξύλα, χόρτον, ἢ καλάμην οἰκοδομήσαντας. Hunc ignem non tantùm mundi naturalis lustralem esse ait, *sed etiam, ut verisimile est, singulorum hominum: quotquot opus habent ignis hujus vel pœnâ vel remedio; urentis & non exurentis eos, qui non habent materiam, cui ab illo igne consumi opus sit: urentis item, & exurentis eos, qui in actionum, sermonum, cogitationúmque figuratè dicto ædificio, lignum, fœnum, & stipulam, ædificârunt.* Et in sequentibus addit, ὁ λόγος ȣ̃ν μόνȣς μὲν ἀγεύστȣς τῦ πυρὸς καὶ τῶν κολάσεων φησι διαμένειν, τȣ̀ς τὰ δόγματα, καὶ τὰ ἤθη, καὶ τὸ ἡγεμονικὸν ἄκρως κεκαθαρμένȣς. Τȣ̀ς δὲ μὴ τοιȣ́τȣς, κατὰ τὴν ἀξίαν χρήσοντας τῇ διὰ πυρὸς κολάσεως οἰκονομίας, ἐν τȣ́τοις ἐπί τινι τέλει φησὶν ἔσεσθαι, ὃ τῷ θεῷ ἁρμόζει ἐπάγειν τοῖς κατ' εἰκόνα αὐτῦ πεποιημένοις, καὶ παρὰ τὸ βȣ́λημα τῆς κατ' εἰκόνα φύσεως βεβιωκόσι. *Hæc itaque doctrina solos ab incendio, & ab hâc pœnâ, intactos fore pollicetur, qui puri sunt & purgati, quoad dogmata, mores & effectus, principémque animæ partem. Aliis autem horum dissimilibus, qui pro meritis opus habent hâc œconomiâ igneâ & pœnali, ad*

p. 242.

certum

certum tempus inferendum est, quod in eos Deo convenit inferre, qui ad imaginem divinæ naturæ facti, contemptâ Dei voluntate, non studuerunt ut vita responderet eidem imagini. Hanc autem sententiam de probatione Animarum per ignem novissimum, quum non possit demonstrari lumine naturæ, in sacris literis fundatam prædicant ipsius vindices: ídque potissimum, ut diximus, in præfato sermone *Pauli* ad Corinthios: quem ideo paucis examinandum proponemus.

Multæ quidem agitantur quæstiones circa illum locum Apostoli. Sed ad rem nostram quod attinet, tota controversia pendet à duabus vocibus, earúmque interpretatione: Quid nempe intelligat Apostolus per *Diem*, vel *Diem illum:* & quid per *Ignem*. Nonnulli Ignem hìc intelligunt metaphoricum: tribulationem & afflictionem: nos autem verum & naturalem ignem, in conflagratione mundi futurum. Et per *Diem* itidem illi intelligunt *Diem* tentationis: Nos, *Diem Judicii*, *Diem Domini*. Atque ut hæc est communis explicatio, & simplicissima, ita multis modis confirmari potest; Primò, ex locis paribus, ubi eadem vox, *Dies*, occurrit, atque illam vim habet, & significationem, quam ei dedimus, ut 1 *Thess.* v. 4. ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμᾶς, ὡς κλέπτης καταλάβῃ·

λάβῃ. Hìc *Dies Domini* intelligitur, ut ex versu secundo patet: Quis autem sit ille Dies Domini, qui venit ut fur in nocte, explicat S. *Petrus*, cùm illum esse docet, in quo flagra-
2 *Epist.* iii. 10. turus est mundus, *Veniet autem sicut fur in nocte Dies ille Domini: in quo cœli cum stridore præteribunt.* Eodem modo usurpatur ἡμέρα ab Apostolo ad Hebræos: cùm dicit *cap.* x. 25. τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ βλέπετε ἐγγίζουσαν τὴν ἡμέραν· ubi ἡ ἡμέρα notat planè diem Domini, diem Judicii & conflagrationis, ut patet ex versu 27: Præterea, ἡ ἡμέρα, κατ᾽ ἐξοχὴν, idem est ac ἡ
2 Thess. i. 10. 2 Tim. i. 12 & 18. *cap.* iv. 8. ἡμέρα ἐκείνη· notum autem est dictionem illam in sacris literis Diem Domini, vel Diem Judicii indicare.

Secundo, hic *dies* ab Apostolo propositus primùm indefinitè definitur & determinatur per verba proximè sequentia: est Dies qui *revelatur in igne:* ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται· Dies igneus in revelatione Domini: ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ κυρίου —— ἐν πυρὶ φλογὸς· ut dicit postea idem
2 *Ep.* i. 7. Apostolus ad Thessalonicenses. Nec dubitari potest hæc duo loca eandem rem, idémque tempus respicere: sive ἀποκαλύπτεται referatur ad Diem, sive ad Dominum, sive ad opus ipsum. Adventus quidem Domini dici solet in sacris literis ἀποκάλυψις, & signari per *Ignem:* ut notissimum est: adeóque ex utrâque parte huic

huic loco respondet. Præterea, altera nota vel character hujusce diei, quòd sit ἡμέρα δηλωτικὴ, *Dies declarativa*, designat non minùs Diem Domini, vel Diem Judicii: secundùm illud quod sequitur in proximo capite, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ κύριος· ὃς καὶ φωτίσει, &c. *Donec veniet Dominus, qui & illustraturus est res tenebris occultatas, & manifesta faciet consilia cordium: ac tunc erit laus unicuique à Deo.* Idémque dictum est ad *Rom.* ii. 16. 1 Cor. iv. 5

Denique his rationibus adde, si libet, interpretationes Patrum, aliorúmque. *Theodoretus* in locum, cùm diversam illam materiam, aurum, argentum, lignum, fœnum, stipulam, explicuisset, subjungit, τὴν δὲ τῶν ὑλῶν διαφορὰν οὐχ ὁ παρὼν βίος, ἀλλ' ὁ μέλλων, ἐλέγξει· τοῦτο γὰρ εἶπεν [ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει] ἀντὶ τοῦ, ἡ τῆς κρίσεως. *Materiarum autem differentiam, non vita præsens, sed futura patefaciet. Hoc enim dixit* [Dies enim revelabit] *pro eo, dies judicii* revelabit. Dein subjicit ad versum sequentem, κατὰ τὴν τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμέραν βάσανός ἐστι, καὶ ἐξέτασις ἀκριβής· καὶ τοὺς μὲν εὐσεβεβιωκότας, καθάπερ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, τὸ πῦρ λαμπροτέρους ἀποφανεῖ· τοὺς δὲ τῆς κακίας ἐργάτας, δίκην ξύλων, καὶ χόρτου, καὶ καλάμης, καταναλώσει. *In die illustris apparitionis Domini, examen fiet & diligens inquisitio: & eos quidem qui rectè vixerint,*

vixerint, tanquam aurum aut argentum reddet Ignis ſplendidiores. Eos autem, qui iniquitatem fecerint, inſtar ligni, & fœni, & ſtipulæ, comburet. Nec aliter *Theophylactus* in locum: ἡμέραν μὲν τὴν τῆς κρίσεώς φησιν· ἐν πυρὶ δὲ λέγει τὰ ἔργα ἀποκαλύπτεσθαι, τουτέστι, φανερὰ γίνεσθαι ὁποῖα τὴν φύσιν ἐστίν· ἆρα χρυσὸς, ἆρα τοὐναντίον. *Per diem, Judicii diem intelligit. In igne verò opera revelari dicit,* id eſt, *manifeſtum fieri cujuſnam ſint naturæ: utrùm aurum ſint, an diverſum.* Eodem modo *Diem* hîc explicant *Baſilius, Nazianzenus* & *Nyſſenus, Hieronymus,* & generatim omnes Patres: maximè Græci. Denique *Latina verſio,* Patres ſecuta, vel aliquod vetus exemplar, vocem *Domini* hìc expreſſam habet.

Hæc de voce ἡμέρα: altera vox unde pendet hujus loci explicatio eſt πῦρ, ſive *Ignis.* Sed modò conſtet & conveniat de ſignificatione prioris vocis, ἡ ἡμέρα· eam nempe, in hoc loco, denotare *Diem Domini,* vel *Diem Judicii:* de alterâ voce *Ignis,* parum erit dubii. Talis enim ſit oportet, qualis ad Diem adventúmque Domini pertinet; verus ſcilicet & materialis. Et qui hìc intelligi volunt Ignem metaphoricum vel figuratum, peccant in regulam receptam ab interpretibus ſacrarum

literarum

literarum, *Non recedendam* à literâ sinè necessitate. Non deerit certè ignis veri copia in adventu Domini, cùm flagrant Cœli & Terra: neque præter hunc ignem opus est ut fingant alium metaphoricum: suámque metaphoram ter fastidiosè repetant in eodem sermone.

HACTENUS ostendimus Diem, adventúmque Domini: atque ignem genuinum & realem, ab Apostolo hìc designari; sed manet præcipua difficultas, de vi hujus Ignis: quî poterit *probare vel manifestum reddere cujusque opus*: ut sit revera πῦρ δοκιμαστικὸν καὶ διακριτικὸν, *Ignis exploratorius & discriminativus.* Opera & actiones quæ transiêre, nequeunt revocari ad examen per Ignem: id fatendum est; sed habitus & dispositiones animi, unde profluxerunt illæ actiones, manent: Animæque, quibus inhærent, prout sunt puræ vel impuræ, plùs aut minùs ab hoc Igne afficientur. At, inquies, Ignis non potest agere in nudas Animas, aut naturas purè spirituales: vestiantur oportet aliquo corpore, ut vim & actionem Ignis sentiant. Huic nodo non sumus solvendo, plenè & perspicuè: sed cùm eadem sit difficultas de Igne Inferni, ab omnibus concesso, non debet nos morari, aut multum negotii facessere communis scrupulus. Modò de re constiterit,

utrumque

utrumque pariter, quoad modum, ad *œconomiam ſecretam* referendum erit. Interea quo magìs huic ſententiæ * lucem afferamus, rémque ipſam, quoad ejus fieri poteſt, demus probatam, libet conſulere alia quædam ſacræ ſcripturæ loca, quæ eandem præ ſe ferre, aut involvere videantur notionem. Dein Patrum nonnullorum placita & explicationes eâ de re ſubjungemus.

Quoad Scripturam, ad hunc cenſum referri poſſunt dictum Christi, de hoſtiâ igniariâ,
Mar. ix. 49. atque alterum *Johannis Baptiſtæ*. De duplici
Mat. iii. 11. baptiſmo, aqueo & igneo. Verba Chriſti hæc ſunt, †*πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται· καὶ πᾶσα θυσία ἁλὶ ἁλισθήσεται. Omnis enim homo ſalietur Igni: ſicut & omnis oblatio ſale ſalietur.* Ita enim cum aliis ſentio, transferendum vel intelligendum eſſe: ut καὶ ſit comparativum, ut ſæpe aliàs, *Mat.* vi. 10. *Joh.* vi. 57. Hìc de futurâ ſorte hominum loquitur Chriſtus, quemadmodum ex contextu patet: & de eorundem aliquali probatione vel purificatione. Cùm verò dicit *πᾶς πυρὶ ἁλισθήσεται*, Ignem & Sa-

---

* Joh. Erigen. de Prædeſt. c. 19. ait, *Corpora Sanctorum mutatum iri in qualitatem ætheream, quæ ab igne ſuperari non poteſt. Impiorum autem in aëriam, quæ à ſuperiori igne pati aut conſumi poteſt.* Citat Allix. de Sang. Chriſti p. 68.

† *Πᾶς γὰρ πυρὶ ἁλισθήσεται, τουτέστι, δοκιμασθήσεται· ὅπερ καὶ ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι ἐν πυρὶ δοκιμασθήσεται πάντα.* Theophil. *in locum.*

lem

lem conjungere videtur, quorum utrumque vim habet abſtergendi. Sal arcet putredinem in corporibus mollibus & humidis: Ignis autem emollit, fundit, purificátque duriſſima. Metallorum ſitum & rubiginem, ſcoriam & fæces, expurgat: excoctíſque vitiis, quaſi nova & puriora reſtituit. Ita creditur à nonnullis, Animas, quæ, ſub hâc ſpecie & figurâ, metallis comparantur ab Apoſtolo, quaſi refundi & refingi in ſupremo igni. Aut quemlibet hominem, Deo acceptum, quâdam doloris acrimoniâ, tanquam ſale condiendum eſſe: Improbos autem igne purgandos, aut inſtar holocauſti conſumendos. Veriſimile eſt quidem ex antecedentibus ad Ignem futurum hìc reſpici: ſed obſcurior eſt hic ſermo Chriſti, quàm cui poſſit ſuperſtrui ſingularis aliqua doctrina aut concluſio.

Transeo ad dictum *Johannis Baptiſtæ*, qui duplicem baptiſmum memorat, Aquæ & Ignis: quemadmodum veteres dixere purgandum eſſe mundum duplici modo: Aquâ & Igni. *Ego quidem*, inquit Baptiſta, *baptizo vos* Mat. iii.
aquâ ad reſipiſcentiam.——Ipſe verò qui ponè 11.
me venit, vos baptizabit Spiritu Sancto & Igne. In hoc dicto reſpici non tantùm ad tempora Evangelii, ſed etiam ad ſecundum Chriſti adventum, ignémque extremum, id quod

T ſequitur

ſequitur argumento eſſe poteſt: ſequitur enim, *Cujus ventilabrum in manu—-triticum coget in horreum, paleam autem exuret igni inextincto.*

Tit. iii. 5. Baptismus dicitur λȣτρον τῆς παλιγγενεσίας ᾗ ἀνακαινώσεως: Et Renovatio mundi per ignem dici ſolet apud Græcos παλιγγενεσία & ἀνακαίνωσις. Eſt quidem λȣτρον duplex, θερμὸν & ψυχρὸν: Balneum frigidum eſt baptiſmus aqueus: calidum & ſiccum, igneus. Hoc autem illo eſt efficacius & penetrabilius. Qui aquæ luſtrali illam vim concedunt, ut, cooperante Spiritu Sancto, indè regenerentur infantes: Eodem operante Spiritu, non minorem vim flammis
Act. ii. 3. c. i. 5. adfuturam, negare vix poterunt. Deſcendit Spiritus Sanctus in lingulis igneis: qui etiam dicitur Baptiſmus, ac ſi typus eſſet futuri bap-
1 Pet. iii. 21. tiſmatis ignei. Diluvium aquæ erat quidam baptiſmus mundi: Diluvium Ignis erit multo magìs: purgabit acriùs, ſordéſque eluet efficaciùs. Et quemadmodum cohibere poteſt Deus vim flammarum, ut corpora non afficiant; ut in fornace Babylonicâ: ita eandem poteſt intendere & corroborare ut animas tangant; vel potiùs nova illa corpora, quibus tunc temporis conjungentur.

Hæc

HÆC attulimus ex * ſacris literis ad præfatam ſententiam, ſive probandam, ſive illuſtrandam. Eidem, ut diximus, conſentiunt & aſtipulantur ex antiquis Patribus non pauci: quos jam opportunum erit attexere. *Origenis* teſtimonium antea adduximus, ex quinto libro contra Celſum: cui loco alter geminus eſt in quarto, his verbis, *οὐκ ἀρνούμεθα τὸ καθάρσιον πῦρ,* p. 174.
καὶ τὴν τοῦ κόσμου φθορὰν, ἐπὶ καθαιρέσει τῆς κακίας, καὶ ἀνακαινώσει τοῦ παντός· λέγοντες παρὰ τῶν προφητῶν ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων μεμαθηκέναι. Quod ita reddidit interpres, *Non negamus luſtratorium Ignem abſumpturum, unà cum ipſo mundo, univerſam malitiam: quandoquidem è ſacris Prophetarum libris hoc didicimus.* Eandem doctrinam fuſiùs explicat, hìc illìc, in ſuis commentariis. *Homiliâ tertiâ in Pſalmum* xxxvi. cùm dixiſſet omnes omnino, Apoſtolis ipſis non exceptis, hoc examen igneum ſubituros, Oceanum ignis in mundi conflagratione futurum comparat mari rubro: Malos autem & bonos Ægyptiis & Iſraelitis: Atque hos, illud mare rubrum, vel ſtagnum ignis, tranſituros eſſe ait illæſos & impunes: alteros au-

* Dictum illud Chriſti Mat. xii. 32. de Blaſphemiâ in S. S. irremiſſibili in hodierno ſæculo aut in futuro, variè explicant interpretes: Qui literaliter accipiunt, non aliam remiſſionem intelligere poſſunt, quàm quæ peragitur *πυρὶ καθαρσίῳ* in fine mundi.

tem demerſum iri. *Homiliâ ſextâ in Exodum, idem docet explicitè:* atque hunc ignem expurgatorium Domini *Conflatorium* appellat, *ad quod*, inquit, *veniendum eſt omnibus*. Pariter in *Homiliâ* 13. *in Jeremiam*, repetitâ eâdem doctrinâ, hunc ignem ſupremum, alio nomine à ſacris literis itidem deſumpto, *baptiſmum ignis*, & *Lavacrum ignis*, nuncupat. Denique ut reliqua prætercam, in fine libri octavi * commentariorum in epiſtolam ad Romanos, hæc habet: *Qui verò verbi Dei, & doctrinæ Evangelicæ purificationes ſpreverit, triſtibus & pœnalibus purificationibus ſemet ipſum reſervat.-----Hæc verò ipſa purgatio, quæ per pœnam ignis adhibetur, quantis temporibus quantíſve ſæculis de peccatoribus exigat cruciatus, ſolus ſcire poteſt ille, cui Pater omne judicium tradidit.*

Neque fingere licet, ut nonnulli fingunt, hanc ſententiam de probatione & purgatione igneâ fuiſſe propriam *Origenis:* erat enim omnium ferè Patrum communis, uſque ad tempora Auguſtini. Lactantius imprimis hoc idem docet apertè, tam de juſtis, quàm injuſtis. *Juſtos*, inquit, *cùm judicaverit Deus*,

Inſt. Div. l. 7. c. 21.

* *Locus* Orig. *eſt apud* S. Sen. *ſed vide locum ipſum, & ſi reticendum eſſe dicit ut myſterium.*

etiam

etiam igni eos examinabit. Tum quorum peccata, vel pondere vel numero, prævaluerint, perstringentur igni, atque amburentur. Quos autem plena justitia, & maturitas virtutis incoxerit, ignem illum non sentient. Habent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat ac respuat. Hoc non minùs audacter affirmat *Hilarius*, Episcopus Pictaviensis: nec his flammis ipsam Beatam Virginem penitùs exemit. *Quomodo*, inquit, *desiderabile potest esse judicium, in quo nobis est ille indefessus ignis obeundus: in quo subeunda sunt gravia illa expiandæ à peccatis animæ supplicia. Beatæ Mariæ animam gladius pertransivit, ut revelentur multorum cordium cogitationes. Si ergo in judicii severitatem, capax illa Dei virgo, ventura est, desiderare quis audebit à Deo judicari?* Et Canone 2. in iii. Matthæi, cùm illud explicat, *Baptizabit vos in Spiritu Sancto & igni: Baptizatis*, inquit, *in Spiritu Sancto, reliquum est, ut consummentur in igne judicii.* Psal. cxviii.

SANCTUS Ambrosius iisdem insistens vestigiis, & authoritate sacræ Scripturæ, ut sibi videtur, suffultus, de futuro judicio & examine, in die Domini eodem modo disserit; *Igne nos examinâsti, dicit David: ergo omnes igne examinabimur. Et Malachias dicit, Ecce venit Dominus omnipotens, & quis sustinebit diem introitûs ejus?* Ps. xxxvi.

*ejus? quoniam ipſe introibit, ſicut ignis confla-
toris: & ſedebit conflans & purgans, ſicut au-*
Vide Eze. xxii. 18, 19. *&c.* *Et* Zach. xiii. 9. *rum & argentum, & purgabit filios Levi. Ig-
ne ergo purgabuntur filii Levi, igne Ezekiel, igne Daniel,* &c. cum multis aliis eódem pertinentibus. Rurſum in expoſitione Pſalmi cxviii. *Omnes*, inquit, *oportet probari per ignem, quicunque ad Paradiſum redire deſiderant*, &c. atque illud ſubindicari dicit, per gladium igneum verſatilem, ad ingreſſum Paradiſi poſitum. Concludit denique, *Ergo, quia examinandi ſumus, ſic nos agamus, ut judicio mereamur probari divino. Teneamus hìc poſiti humilitatem, ut cùm unuſquiſque veſtrûm venerit ad Judicium Dei, ad illos ignes quos tranſituri ſumus, dicat, Vide humilitatem meam & erue me*, &c.

BASILIUS Magnus ejuſdem erat ævi & ſententiæ, mentémque ſuam teſtatur ſuis in prima capita Iſaiæ Commentariis. Primò, in
℣. 4. caput quartum, cùm Propheta loquitur de *ablutione Jeruſalem ſpiritu judicii & ſpiritu ardoris.* Hìc diſtinguit Baſilius Baptiſmum aquæ, ſpiritûs, & ignis: quorum ultimus eſt, ſecundùm illum, ἡ ἐν τῷ πυρὶ τῆς κρίσεως βάσανος, *Examen quod igni fiet in die judicii.* Subdítque, τὸ δὲ πνεύματι κρίσεως καὶ πνεύματι καύσεως πρὸς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι διὰ τοῦ πυρὸς δοκιμασίαν.

Cum

Cum aliis in eundem sensum. Præterea, ad illud Prophetæ capite nono, *propter indignationem Domini*, &c. inquit, δείκνυσι ὅτι τὰ γήϊνα τῷ πυρὶ τῷ κολαστικῷ παραδίδοται, ἐπὶ εὐεργεσίᾳ τῆς ψυχῆς. *Monstrat igni punitivo tradenda esse terrena, in beneficium animæ.* Dein subdit, *non omnimodam internecionem & exterminium comminatur; Sed innuit expurgationem juxta Apostoli sententiam, Si cujus opus exarserit, damnum patietur: ipse autem salvus fiet, sic tamen quasi per ignem.* Vide etiam si libet, *de Spir. Sancto, cap.* 15. & 29. & pluribus in Isaiam locis. Ut in *cap.* vi. *p.* 172. & *cap.* xi. *p.* 224. &c. Et in suo Heptaemero cùm de condendo sole disserit *p.* 61. in igne illo futuro vim lucendi & vim urendi divisum iri asserit, ut lucendi qualitas justos afficiat, improbos autem vis ustiva. Quod *ab arcanâ quâdam doctrinâ nos doctos* esse ait: ὅθεν καὶ ἐν ταῖς &c.

ỳ. 19.

HÆC de Basilio: cui adjungere licet ὁμοψήφους utrumque Gregorium, Nazianzenum & Nyssenum. Apertior est Nyssenus in hâc doctrinâ explicandâ: ad quem ideo liberandum ab hâc opinione, aliisque cognatis, tanquam à tot labeculis interspersis suis operibus, *Germanus*, Patriarcha Constantinopolitanus, sermonem apologeticum conscripsit: ut videre est apud Photium. Sed frustra. Consule, cùm

Cod. 233.

cùm vacat, Nyſſeni tractatum de *Animâ & Reſurrectione:* & Catecheticæ Orationis, *cap.* 8 *&* 26 *&* 35. Hiſque lectis, quæ fuit mens Authoris in hâc materiâ, facilè perſpicies. Quin & in *Oratione pro mortuis* hæc habet verba de purgandis animis, *ἤτοι κατὰ τὴν παροῦσαν ζωὴν διὰ προσευχῆς τε καὶ φιλοσοφίας ἐκκαθαρθεὶς, ἢ μετὰ τὴν ἐνθένδε μετανάστασιν διὰ τῆς τοῦ καθαρσίου πυρὸς χωνείας. Vel in præſenti vitâ precibus & philoſophiâ purgatus, vel poſt obitum per expurgantis ignis fornacem.* Neque miror Nyſſenum adhæſiſſe Baſilio, cujus ſcripta ſecundas ad illa divinitus inſpirata habere ſtatuit, nec ipſis Moſaicis minùs admiranda. Hexaëm. *p.* 2 *&* 5. Nazianzenus Platonem & Origenem mihi ſapere videtur in pluribus: & in hoc argumento perinde ac in aliis: ſed Oratores & concionatores quandoque loquuntur populariter, quandoque ex animo: id quod lectori cordato ſemper obſervandum eſt in legendis Patribus; & quo magìs ab opinione vulgi recedit oratio, eo magìs authoris mentem indicat. Vide, ſi placet, ipſius Orationem 39 & 40. ubi de baptiſmo Ignis, ad expurgandam mentem, verba facit: & de ſuppliciis nunquam deſituris dubitat. Denique, in Orat. 26. in princip. ubi loquitur de cenſoribus ipſius doctrinæ, *ὁ Θεὸς*, inquit, *οἶδε, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος,*

καὶ

καὶ δηλώσει σαφῶς ἡ τῆς ἀποκαλύψεως ἡμέρα, καὶ τὸ τελευταῖον πῦρ, ᾧ πάντα κρίνεται ἢ καθαίρεται τὰ ἡμέτερα. *Deus scit*, inquit Apostolus, *idque revelationis Dies perspicuè revelabit, Ignísque ille postremus, quo nostra omnia expendentur vel purgabuntur.*

Denique S. *Hieronymus* accusatur, ut notum est, à *Rufino*, quòd dogmatis Origenianis clanculum adhæserit: inter quæ eminet illud de terminandis damnatorum pœnis post expurgatam malitiam. Lites illas componere inter Hieronymum & Rufinum, non meâ interest: sed quoad argumentum nostrum, in varias partes sese flexisse videtur Hieronymus, aut mutatâ sententiâ, aut dissimulatâ. Et repetendum animo quod suprà diximus, Magìs illa valere ad prodendam Authoris mentem, quæ contra vulgi sensum proferuntur, quàm quæ dicta sunt populariter, vel ita intelligi possunt. Interea, ad rem nostram quod attinet, de purgandis animabus in die judicii & finiendis tandem pœnis Christianorum (præter ea quæ dixit ad *cap.* iv. Amos) mentem aperit distinctè in fine Commentariorum in *Isaiam*, his verbis, *Et sicut Diaboli & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde suo, non est Deus, credimus æterna tormenta; Sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum,*

norum, quorum opera IN IGNE PROBANDA SUNT, ATQUE PURGANDA, moderatam arbitramur, & mistam clementiæ sententiam Judicis. Monet autem hoc dogma minimè spargendum esse in vulgus, ne majorem ad licentiam eo abutantur. Cùm verò Dæmonas, Atheos, & Apostatas excipit, id firmat regulam in non exceptis: atque etiam hoc modo, & in hâc parte, se discrepare ab Origene alibi ostendit.

L. I. contr. Pelag. c. 9.

His addit Suicerus (voc. Βαπτισμὸς p. 630.) Nazianzenum & Damascenum. Consule loca ab ipso notata. His adde Cæsarium Arelatensem, qui nonnulla peccata justorum post resurrectionem igne ait expianda. Q. locum apud Authorem in BB. PP. notante *Cave.* Citatur etiam Chrysostomus in eandem sententiam, sed locus non mihi occurrit impræsentiarum.

Hæc notâsse sufficiat ex Patribus usque ad Augustinum: quo tempore degenerare cœpit hæc doctrina de purgandis Animabus in supremo Igne & in die judicii. Degenerare, inquam, incepit in Purgatorium spurium & adulterinum: Ignémque fictitium, nullibi locorum reperiundum. Quem fingunt hi novatores statim à morte animas excipere & excruciare: ante diem judicii, ante adventum Domini,

Domini, ante conflagrationem mundi: Hoc utique nuncupare licet *Purgatorium Suppositi-tium:* quandoquidem, loco genuini πυρὸς κα-θαρσίȣ, cujus meminere Scriptores Sacri & antiqui Patres, hi doctores substituerint alienum, suorum cerebrorum prolem. Ignis καθάρσιος in sacris literis & à Patribus memoratus, accenditur in die Domini, in die Judicii, in conflagratione mundi; ut ex authoribus & locis suprà notatis, apertissimum est: Pontificii verò suum ignem Purgatorium flagrare volunt hodie, & à principio mundi flagrâsse: ex quo nempe Mors intravit in mundum, & animæ peccatrices è suis corporibus immundæ exierunt. Sed ubinam, quæso, terrarum ardet hic Ignis? Trans Oceanum in altero hemisphærio, vel nobiscum? Quo instinctu eò confluunt Animæ: vel quo Lictore eò trahuntur invitæ? Nullus est istiusmodi Ignis, immanis & perennis, in superficie Terræ: suâ enim ipsius luce sese proderet. Et si latet in visceribus Terræ reconditus, saltem aliquo spiraculo, ut in Montibus ignivomis, opus est: ne suo suffocatus pereat fumo & fuligine. In rebus quæ spectant ad mundum naturalem, aut aliquam ipsius partem, Theologi plerumque sunt incuriosi aut imperiti: crudásque proferunt sententias, & à rerum naturâ alie-

nas. Ecce Ignem, ingentem & formidabilem, quem ſtruunt hi Doctores; ſed neque originem nobis indicant tanti Ignis, neque fomitem quo alatur, neque locum idoneum quo ſubſiſtat & expiret. Hæc, inquiunt, non curat populus: rectè, ſed apud ſapientes habebitur Ignis phantaſticus cujus nulla reddi poteſt ratio. Et ſtultitiæ proximum eſt, ut lucrifacias inſipientes, ſapientes perdere. Id mali & vitii habet Religio Pontificia, quòd ſe nimiùm accommodat vulgo: Neque tantùm ignorantiæ vulgi, ſed etiam ipſius affectibus ſuperſtitioſis. Evehere potiùs debemus naturam humanam, quantùm licet: populúmque ad veritatem & ſanam mentem propiùs adducere. Crevit hominum ſcientia à primis ſæculis, creſcitque indies: & quæcunque fuerit olim, nulla eſt hodie neceſſitas aut utilitas, piis utendi fraudibus. Quinimo magno id videtur eſſe nocumento pietati & fidei noſtræ: dum homines naſuti, qui dolum ſubolent, ab hâc aut illâ parte ſubornatâ, totam Religionem nil aliud eſſe, quàm Artem Lucroſam, præproperè judicant. Ab inventis humanis & additamentis primùm purganda eſt Religio Chriſtiana: Dein, quæ dicta ſunt in ſacris literis more humano, & ad captum vulgi, ita ſunt explicanda, ut veritati ipſi non officiant,

officiant, neque viris sapientibus sint offendiculo. Sed hæc obiter.

De modo Judicii supremi, pœnarum & discriminis faciendi inter bonos & malos, hæc dixisse aut quæsivisse sufficiat. Nempe quantum erit apparatûs externi in illo rerum ordine, quantum vi divinâ aut naturali peragundum. Speciem veri præ se fert veterum Patrum hâc in re sententia: & fundari videtur in sacris literis: sed cùm Revelatio in hâc parte non sit plena & explicita: nec possit naturæ lumen hujus mysterii rationes attingere: Hunc articulum doctrinæ Christianæ, quoad rem ipsam, inter clara: quoad modum rei, inter obscura numerandum censeo.

Solet hìc præterea disceptari de *Signis* antecedentibus Judicium generale, & de ipsius *tempore* & termino; de quorum utrisque sententiam nostram protulimus in dicto Tractatu de *Conflagratione Mundi.* Id tantùm adjicere libet, Primorum sæculorum Christianos in metiendis temporibus mundi malè subduxisse calculos: credebant enim communiter, instare diem Domini tunc temporis, sive istâc suâ ætate: Elapsis tamen exinde, sedecim, & quod excurrit, sæculis, nondum illuxit beatus ille Dies: nec illius crepusculum adhuc vidimus.

Incoepit.

Incoepit hæc opinio de inſtanti rerum fine, à temporibus Apoſtolicis: unde dimanavit, per aliquot ſæcula, tam ad * Doctores, quàm ad populum. Sed deficiente primo calculo, quo indies expectabant adventum Domini, vel ſtatim ab everſis Hieroſolymis: protrahebant uſque in ulteriora tempora, ſed nunquam in longinqua, ſuam ſpem & expectationem. In ipſis temporibus Apoſtolorum increbuiſſe hunc ſermonem, teſtantur tam S. *Pauli* quàm *Pe-*
cap. ii. 2. *tri* Epiſtolæ. Ille ad *Theſſalonicenſes* ſecundâ, monet nè terreantur ac ſi inſtaret dies Domini. Oportet, inquit, ut priùs adveniat Antichriſtus: ſed, nec tempus, nec moram Antichriſti indicat: permanſurum autem indicat; uſque ad adventum Chriſti. Dein Irriſores illi, apud S. *Petrum*, haud exprobrâſſent Chriſtianis tardum domini ſui adventum, quæ-
2 Ep. iii. 4. ritantes, *ubi eſt pollicitatio adventûs ejus?* niſi hujuſmodi promiſſum de ſubito Chriſti adventu crebriùs teſtati & profeſſi fuiſſent

* *Tertull.* de cult. fœm. l. 2. c. 9. & ad uxor. l. 1. c. 5. *Lactan.* l. 7. c. 14, & 25. *Ambroſ.* Orat. in obitum *Satyri* fratr. & l. 9. in *Lucæ* xxi. *Chryſoſt.* Hom. 33. in *Johan.* prope finem. *Hieron.* Epiſt 11. ad Ageruchiam: & l. 4. in *Mat.* xxv. E veteribus plures credidere adventum Chriſti ſtatim ſecuturum eſſe adventum Antichriſti: cujus adventum jam tum inſtare credebant, adeóque adventum Domini & finem mundi. Vid. eundem *Tertull.* Reſurr. carn. c. 27. *Cyprianum*, ipſius Diſcipulum, Epiſt. ad Tribaritanos, *m.* 56. Et Epiſt. 58. ad *Lucium* Pap. Et præfat. ad Fortunatum de Exhort. Martyrii, alióſque plures. Vid. 1 *Joh.* ii. 18. & 2 *Theſſ.* ii. 8.

Chri-

Christiani. Neque id negat Apostolus in suo responso aut Apologiâ, sed hanc retardationem misericordiæ & longanimitati Dei adscribit.

SED quid miramur privatos aut inferioris subsellii Christianos à vero aberrâsse in hâc parte, quum Apostolos ipsos in eâdem fuisse sententiâ, ex eorum dictis colligant Interpretes. Neque id tantùm arguitur ex eo, quòd ætatem illam, & sæculum tunc decurrens, *Tempora novissima, & fines mundi*, sæpius appellitent Apostoli: (1 *Cor.* x. 11. *Heb.* ix. 26. 1 *Joh.* ii. 18.) sed quòd appropinquatione & proximitate adventûs Domini usi sint instar calcaris aut acrioris argumenti, ad excitandum sui temporis Christianos, ad vigilantiam, sobrietatem, moderationem in rerum mundanarum usu, patientiam, bona opera, charitatem & pietatem. (*Heb.* x. 24, 25. 1 *Pet.* iv. 7, 8. 1 *Cor.* vii. 29. 2 *Pet.* iii. 11, 12. *Philip.* iv. 5.) Denique, quòd crederent adventum Domini & Diem judicii sibi ipsis adhuc in vivis supervenire potuisse. Id sæpius inculcat *Paulus* *, 1 *Thess.* iv. 15, 16, 17. 1 *Cor.* xv. 52. Et corpus suum mortale absorptum iri *à vitâ*, hoc est, à corpore immortali & vivifico, credit aut expetit: nec se inveniri *nudum*, aut exutum carne & corpore, in Die Domini. 2 Cor. v, 3, 4.

Vid. Grot. in loc.

HÆC

Hæc de Apoſtolis eorúmque fide circa præmaturum Chriſti adventum. Sed unde acceperunt Apoſtoli hanc ſententiam? A verbis Chriſti, ut videtur, perperam intellectis. Quæſierunt à Chriſto Diſcipuli ipſius tempus excidii Hieroſolymitani, & Adventûs ſui. Et cùm ſigna & circumſtantias iſtius excidii iis enarrâſſet Chriſtus, ſubdit, εὐθέως μετὰ τὴν θλίψιν, &c. *Statim poſt afflictionem dierum iſtarum, Sol obſcurabitur*, &c. *Tunc apparebit ſignum Filii hominis in cœlo: & tunc omnes Tribus Terræ plangent: & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli, cum potentiâ & gloriâ multâ.* His auditis ab ore Chriſti, poſt excidium urbis & Templi, ſtatûſque Judaici, ſe ſtatim venturum, vel Filium hominis rediturum in nubibus, cum magnâ gloriâ: parum temporis interfuturum credebant, inter hanc cladem & reditum Chriſti; eandémque ſuis poſtea diſcipulis tranſmittebant fidem & notitiam. Præterea cùm alia Chriſti dicta recolerent, in eâdem confirmati hæſerunt ſententiâ. Dixerat enim antea, nonnullos, qui adſtabant, illum viſuros venientem in gloriâ Patris ad judicium, antequam mortem guſtârint. Et in præfato capite, cùm de ſuo adventu, ipſiúſque ſignis, verba fecerat, ſubjicit, *Amen dico vobis, nequaquam præterierit*

Mat. xxiv. 3.
Mat. xxiv. 29, 30.
Mat. xvi. 27, 28.
Mat. xxiv. 34, 35.

præterierit hæc generatio, usque dum omnia ista facta sint. Cœlum & Terra præteribunt, sermones autem mei nunquam præteribunt. Denique, cùm *Petrus* Christum interrogâsset de sorte Johannis, quid de illo fieret? respondit, *Si velim eum manere donec veniam, quid ad Te?* Joh. xx. 21.]

HIS unà collatis, & ad Literam expositis, nil miror, Discipulos Christi opinionem illam imbibisse, de subito ipsius reditu ad Terras, ad judicandum vivos & mortuos. Nec miror quòd eos permiserit providentia delabi in errores innocuos, quibus non tam læsa fuit, quàm promota pietas, &, pro causâ Dei, moriendi patientia & promptitudo. Denique, non mirabimur, id Deum celâsse Apostolos, quod celârat Angelos, & ipsum Filium hominis. Ait enim Christus, *De die illâ & horâ nemo scit: ne Angeli quidem, qui in cœlo sunt, neque Filius, sed Pater.* Vel, ut est apud Matthæum, *(c.* xxiv. 36.*)* * *sed Pater meus solus.* Mar. xiii. 32.

HÆC ita enarravimus conformiter ad literam & historiam: quòd si materiæ subjectæ non conveniat interpretatio literalis, receden-

* Vid. PP. *de hujus loci interpretatione in nostrum sensum,* Gerard. Tom. 9. de extrem. Judic. p. 126.

dum eſt à literâ, & quærenda commodior explicatio. Id ſaltem patere videtur, ignotum fuiſſe Apoſtolis tempus certum Judicii futuri, adventûs Domini, aut finis mundi. Neque id quidem ſolicitiùs quærendum eſſe, innuit reſponſum Chriſti, cùm interrogantibus Apoſtolis de reſtitutione Regni ad Iſraelem ait, Act. i. 7. *Non eſt Veſtrûm nôſſe tempora ſive opportunitates, quas Pater in ſuâ ipſius auctoritate ſtatuit.* Quòd ſi verò calculo rotundo uti liceat, & conjecturas inſerere, cùm jam effluxerint quinque millennia, & quod elabitur, à mundo condito: Vaticinium illud, receptum, tam inter * Judæos, quàm primos Chriſtianos, *de ſex Millenniis* pro duratione Mundi, & indè ſecuturo Sabbatiſmo, quo minùs effectum ſuum ſortiatur, nihil video, aut in ſacris literis, aut in rebus humanis. Sed de hâc re ſatìs *Theor. Tel. l. 3. c. 5.* alibi dictum eſt. Id nobis curæ ſit interea, ut puri & inculpati reperiamur in illo Die: & examen, quodcunque fuerit, aut quandocunque, 2 Pet. iii. 14. ſubeamus fœliciter: in Dei gloriam, & animarum noſtrarum ſalutem æternam.

---

* Vid. *hiſtoriam hujus prophetiæ apud Gerard.* Tom. 9. de extrem. Judic. p. 127.

Cap.

Cap. VIII.

De Reſurrectione mortuorum, & de Reſuſcitatorum ſtatu & corporibus.

Hactenus progreſſis ſupereſt caput maximum & graviſſimum, de Reſurrectione mortuorum, & Reſuſcitatorum Statu. In quo tractando conſuetam ſequemur methodum, ut priùs expediamus rem ipſam: dein modos & adjuncta proſequamur. Idque pro lumine nobis dato, vel à ſacris Literis, vel ab ipsâ rerum naturâ.

Quoad rem ipſam, nihil eâ clariùs revelatur in doctrinâ Chriſtianâ. Habuerunt etiam, tam Gentes, quàm Judæi, ideam aliquam Reſurrectionis futuræ: ſed generalem & confuſam. Illæ, totum Mundum renovatum iri, hominéſque unà renovandos & revicturos, ſtatuebant. Id apud Stoicos & Platonicos vulgatiſſimum eſt. Nec apud Græcos Philoſophos tantùm, ſed primariò apud Orientales: Ægyptios, Chaldæos, Perſas; de *Magis* dicit Theopompus apud Laërtium, ἀναβιώσεσθαι κατὰ τοὺς Μάγους τοὺς ἀνθρώπους. *Reviviſcere, vel revicturos*

Vid. Theor. Tel. l.4.c.5.

In Proœm.

turos esse homines ex Magorum Sententiâ.

AD Judæos quod attinet, nihil quidem eos docuit explicitè Moses in suâ Lege, de Resurrectione mortuorum aut immortalitate Animæ. Hæc autem Mosi innotuisse nihil dubito, ac etiam * sapientibus à Mose instructis, & arcanæ doctrinæ consciis. Postea, apud Prophetas exhibita fuit resurrectio συμϐολικῶς: in Hagiographis apertiùs, & tandem apud Danielem apertissimé. Sed tamen non nisi *Diebus Messiæ* pleno jubare erat effulsura hæc doctrina salutaris, omnibus suis numeris & partibus expleta.

IN hoc igitur triumphamus Christiani, in hoc læto nuncio: Victâ morte & debellatis Inferis, nos tandem in lucem reduces, immortalitate beatâ fruituros; non hæc indutos cadavera quæ nunc circumgestamus, sed corpora cœlestia: nec in his terris versantes sed in alto æthere, in sedibus & consortio Angelo-

* Sed ad justos plerumque & ad Israelitas restringunt Resurrectionem. Vid. *Buxt.* Syn. Jud. c. 1. p. 31. & *Gerard.* de Resur. tom. 8. p. 809. antepen. & *Dassovium.*

Dein Resurrectionem primam intelligere videntur ad vitam terrestrem, & corpora ultra cœlestia non agnovisse.

Supponunt etiam ex eorum Rabbinis nonnulli se non tantùm in iisdem corporibus, sed etiam in iisdem vestibus, resurrecturos esse; ídque tantùm in terrâ Canaan: atque eò revolutum iri per cavernas subterraneas Israelitarum, qui in extraneis regionibus mortui sunt, corpora: vel saltem ossiculum Luz, unde, tanquam à semine, totum corpus repullulabit. Vid. *Dassov.* de Resur. mortuor. secundùm Judæos.

rum,

rum, æternùm fœlices. Erigite animos Christiani, attollite capita: Et *has cùm habeamus promissiones, purificemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritûs: perficientes sanctimoniam in timore Dei.* His breviter prænotatis, Quâ authoritate divinâ, Quibus sacræ Scripturæ testimoniis, nitatur hæc spes tanta Christianorum, proximò & diligenter perspiciendum. 1 Cor. vii. 1.

Imprimis Christus ipse sæpius asseruit, suisque sæpius pollicitus est, Resurrectionem à mortuis: Idque se præstiturum dixit, utpote Dominum vitæ & mortis. Denique, se haud imparem esse excitandis aliis, seipsum excitando à mortuis, præmonstravit. Primò, Resurrectionem asseruit contra Sadducæos, & argumento usus est optimo quod depromi poterat è Scriptis Mosaicis: quæ sola pro Canonicis & Authenticis habuere istius sectæ homines. Dein præmia proponit *ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων, in Resurrectione Justorum,* iis qui benefaciunt egenis & infirmis: à quibus nullam sperare possunt in hâc vitâ compensationem. Sed quæ discipulis suis, & rerum jacturam passis sui nominis gratiâ, *ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ (in renascentiâ vel Resurrectione)* promittit, majora sunt & clariora. Præterea, se penes esse imperium *vitæ & mortis:* atque suâ vi, suâ voce, mortuos

Mat. xxii.

Luc. xiv. 14.

Mat. xix. 28.

mortuos evocaturum è ſuis monumentis, ipſe
cap. i. 17, 18. palàm & perſpicuè affirmat. Prius, in principio viſionum Apocalypticarum, cùm Johannem alloquitur his verbis, *Ego ſum primus Ille & ultimus: & qui vivo & fui mortuus, & ecce vivo in ſæcula ſæculorum. Amen. Et habeo claves Inferorum & mortis.* Poſterius, apud eundem Johannem in ſuo Evangelio, capite ſexto ſæpius: ℣. 40. *Hæc eſt autem voluntas ejus qui miſit me, ut quiſquis conſpicit Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: ET SUSCITEM IPSUM EGO ULTIMO ILLO DIE.* Dein ad Martham, c. xi. inquit. *Ego ſum Reſurrectio & vita: qui credit in me, etiamſi mortuus fuerit, vivet. Et quiſquis vivit & credit in me, non morietur in æternum.* Denique, utrumque reperies con-
℣. 26, 27, &c. junctum, *capite* v. ejuſdem Evangelii: *Sicut Pater habet vitam in ſeipſo, ſic dedit & Filio habere vitam in ſeipſo. Et auctoritatem ei dedit judicium exercendi, quatenus* Filius *hominis. Ne hoc miramini: nam veniet hora, quâ omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem EJUS: & prodibunt qui bona fecerint, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerint, in reſurrectionem condemnationis.*

His omnibus, ab ore Chriſti receptis, abunde probatur futura mortuorum Reſurrectio. Sed

Sed animatur fides & fortior efficitur, cùm dicta factis corroborantur: & datis testamur exemplis, ea nos præstare posse, quæ sumus polliciti. Proinde Christus non tantùm alios, cùm in terris versatus est, excitavit à mortuis: quod etiam, fateor, à Prophetis olim factum; sed excitavit etiam seipsum: crucifixum, mortuum, sepultum. Excussis nempe mortis vinculis, tertio die, Anima remeavit ad sacras reliquias, vitámque iis inspiravit immortalem.

In hoc gloriamur Christiani: In hâc victoriâ, hosti ultimo & potentissimo, Regi terrorum, extortâ. Ecquis unquam Sapientum, aut Magorum Orientalium: Ecquis Philosophorum, cujuscunque gentis aut nominis: aut Legislatorum celebrium: aut denique Sacrorum Prophetarum, à mortuis surrexit? Animam deposuit & resumpsit? mortem vicit & ad vivos rediit? Solus hic Dux, & Deus noster triumphavit de Inferis: & ab hoc victore lætam speramus à morte liberationem.

Neque hæc resurrectio à mortuis contigit Christo inopinanti, aut præter spem & expectationem, quasi vi alienâ facta. Nôrat enim, & prædixerat, tam suis quàm aliis, hoc eventurum: ídque infra triduum à morte suâ. Mar. viii. 31.
Dixit ad Judæos, *Destruite Templum hoc, & intrà triduum excitabo illud. Loquebatur autem* Joh. ii. 22.

de

de Templo corporis ſui, inquit, Apoſtolus inter-
Joh. ii. 19. 21. pres. Et hoc ipſum Chriſti dictum allegabant
Mat. xxvi. 61. poſtea, loco criminis, ipſius accuſatores. Ejuſdémque memores primarii Sacerdotes & Phariſæi petierunt à Pilato, ut muniretur Se-
Mat. xxvii. 62, 63, &c. pulchrum: quod proinde factum fuit. Præterea, & Judæis ſignum petentibus ſuæ miſſionis divinæ, ſimile reſponderat antea Chriſtus,
Mat. xii. 40. *Sicut fuit Jonas in ventre ceti, tres dies & tres noctes: ita erit Filius hominis in corde Terræ, tres dies & tres noctes.* Hæc ſatìs aperta ſunt: atque horum dictorum, aut conſimilium, oblivionem exprobrat Angelus mulieribus, quæ Chriſti corpus venerunt quæſitum in ſepul-
Luc. xxiv. 6, 7, 8. chro, cùm jam ſurrexerat. *Non eſt hîc, ſed ſuſcitatus eſt! Mementote ut locutus ſit vobis, cùm adhuc in Galilæâ eſſet: dicens, Oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi: & die tertio reſurgere. Recordatæ ſunt igitur verborum illius.* Utì e-
Joh. ii. 22. tiam ipſius Diſcipuli.

NEC ſignis & Symbolis tantùm, ſed verbis etiam explicitis, ſuam mortem & reſurrectionem: & utramque ſpontaneam, ſæpius indi-
Joh. x. 18. cavit. *Nemo tollit vitam à me, ſed ego depono eam per meipſum. Poteſtatem habeo deponendi eam: & poteſtatem habeo rurſus eam aſ-*
Joh. xvi. 16. *ſumendi.* Dein inquit, *Pauliſper & non con-*
ſpicietis

ſpicietis me, & rurſum pauliſper & videbitis me. Quod in ſequentibus explicat de ſuâ morte & reditu.

ATQUE hæc potentia, vitam ſuam, ſi voluiſſet, tutam & incolumem conſervandi, ſatìs eluxit, cùm, prementibus inimicis, ſubitò ſe reddidit inconſpicuum, Eóſve ſtupefactos & impotentes. Solo etiam aſpectu, vultûſque ſui radiis, proſtravit alios, qui eum perditum veniebant. Denique in Transfiguratione ſuâ in ſancto Monte, ſe totum convertit quaſi in flammam vitalem: in corpus lucidum, formæ Angelicæ, vel potiùs gloriæ divinæ. Quâ transformatione ſuâ corporis ſatìs oſtendit, ſe *vitam habere in ſeipſo:* aut ſe penes eſſe mortem obruere, & mortalitatem omnem abſorbere, quoties & quandocunque ei libuerit. Atque, ut hoc etiam adjiciam, cùm ad rem noſtram pertineat: In hâc ſuâ Glorificatione, adductis de cœlo Moſe & Eliâ, vivis & immortalibus: immortalitatis noſtræ, & futuræ reſurrectionis, pignora & exempla in his nobis exhibuit. Id quod poſtea apertiùs exhibitum fuit, cùm, reſurgente Chriſto Sanctorum plures à mortuis unà excitati, in urbe Hieroſolymitanâ multis apparuerunt.

Joh. viii. 59. Luc. iv. 30. Matt. xvii. Joh. xvi. 6. Mat. xxviii. 3. Dan. x. 5, 6. 2 Pet i. 16, 17.

DENIQUE ut huic ſermoni coronidem imponamus: Non tantùm à mortuis ſurrexit Chriſtus,

Mat. xxvii. 52, 53.

ſtus, ſed in cœlum etiam aſcendit. Partâ victoriâ triumphum egit: atque nube vectus lucidâ, veluti triumphali curru: aſpectantibus diſcipulis, comitantibus Angelis, Terras deſeruit, & ad priſtinas ſedes, in patriam & ad Deum Patrem rediit. Hæc eſt vera ἀποθέωσις, quam fruſtra affectârunt Cæſares, & Heroes, aliíque inter Gentes, dignitate, fortitudine, aut ſapientiâ eximii. Atque hæc cùm dixerit, fecerítque Chriſtus, Servator noſter, apud vivos & mortuos: tandémque regnet in cœlis, corpus glorioſum indutus: quod de Reſurrectione noſtrâ futurâ docuit aut promiſit, certum, ratum & immutabile, æquum eſt habeamus.

HÆC teſtimonia Apoſtolorum aptiùs digerenda ſunt. Atque illud primò notandum: In prædicationibus Apoſtolorum ad Judæos & Gentes, cùm jam Chriſtus terras reliquerat, illud primarium fuiſſe argumentum & materiam, *Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis.* Inde duplex fundamentum religionis Chriſtianæ, *Jeſum Nazarenum eſſe Meſſiam, & futuram à mortuis reſurrectionem*, ſtabilitum dedere. Cùm in vivis eſſet Jeſus, ſuis operibus, aſcitis etiam prophetarum oraculis, ſe teſtatus eſt eſſe Meſſiam: cùm verò ſurrexiſſet à mortuis, & aſcendiſſet in cœlum, ſpectantibus Apoſtolis, hinc

hinc illi novum arripuere argumentum, ad demonstrandum tam eundem Jesum esse verum Messiam, quàm spem Christianorum de futurâ resurrectione vitâque æternâ, in eo rectè fundari: Hinc in Actis Apostolorum videmus hoc caput ubique tractâsse in suis concionibus primos Evangelii prædicatores Apostolos. Vid. exempla ordinémque apud *Gerard.* Tom. 8. de Resurr. p. 733. c. 16.

His summatim expositis, de dictis factísque Christi, quæ Resurrectionem nostram respiciunt: sequitur jam doctrina Apostolica de eodem Argumento: quæ prædictis consona, diffusior est, & plura capita complectitur. Illud imprimis notare licet, Resurrectionem Mortuorum causis aut potentiis naturalibus, nunquam: sed operationi semper divinæ ab Apostolis attribui. Et sæpissime quidem iidem Christo, Domino nostro, cui hactenus soli hoc opus admirandum adscripsimus. In dissertatione illâ solenni Sancti *Pauli* ad *Corinthios* de Resurrectione futurâ, in exordio, medio, & fine, Christum facit Authorem resurrectionis nostræ: quam ita connexam exhibet cum illâ Domini, ut se invicem ponant & tollant. *Si Christus*, inquit, *prædicatur ex mortuis suscitatus esse: quomodo dicunt quidam inter vos, non esse Resurrectionem mortuorum?* Ubi se-

1 *Epist.* c. xv.

quelam illam, à resurrectione Christi ad nostram, supponit indissolubilem. Dein, ex al-
1 Cor. xv. 13 & 16. terâ parte, *Si resurrectio mortuorum*, inquit, *non est, Christus quoque non est suscitatus*. Rectè igitur in principio sui sermonis testatissimam fecit Resurrectionem Christi: utpote fundamentum suæ de resurrectione nostrâ doctrinæ & institutionis.

Præterea, Radicem omnis vitæ cœlestis ponit in Christo ut mortalitatis in Adamo: quem ideo Christi facit typum vel ἀντίστοιχον:
℣. 21, 22. *Sicut enim*, inquit, *in Adamo omnes moriuntur: ita & in Christo omnes vivificabuntur*. Quem propterea factum ait εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν,
℣. 45. *in Spiritum vivificum*. Denique, per eundem Jesum Christum, insultat morti & inferis, jam
℣. 55, 57. victis & exarmatis. *Ubi tua, O Mors, victoria? ubi tuus, O sepulchrum*, vel inferi, *aculeus? Deo gratia, qui dat nobis victoriam, per Dominum nostrum Jesum Christum*. Dixerat enim antea, oportet Christum regnare, *donec*
℣. 25, 26. *omnes inimicos suppofuerit pedibus suis. Ultimus autem hostis aboletur Mors*. Mors autem non aliter aboleri potest, quàm universali resurrectione à Mortuis.

Nec in hoc capite tantùm, sed alibi, cùm incidit occasio, causam & originem resurrectionis nostræ in Christo fundari docet: Eúmque

suâ

ſuâ reſurrectione conſtitui Dominum vivorum & mortuorum, ac judicii poſt Reſurrectionem futuri. *Vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo: cùm autem Chriſtus, vita noſtra, manifeſtabitur, tum & vos cum eo manifeſtabimini in gloriâ.* Inquit idem Apoſtolus ad *Coloſſenſes* iii. 3, 4. Ac etiam ad *Philippenſes* ait, *è cœlo ſervatorem expectamus, Dominum Jeſum Chriſtum: Qui transfigurabit Corpus noſtrum humile, ut conforme fiat ejus corpori glorioſo: pro vi illâ efficaci, quâ poteſt etiam ſubjicere ſibi omnia.*

Rom. xiv. 9. Act. xvii. 31.

Cap. iii. 20, 21.

Nimius eſſem, ſi plura loca (quæ ſatìs nota ſunt) hìc adducerem, ad teſtandum, à Chriſto, capite noſtro, *Primogenito à mortuis* (Col. i. 18.) *Primitiis dormientium* (1 *Cor.* xv. 20.) ab ipſius, inquam, vi & virtute pendere ſpem noſtræ reſurrectionis. Nec tamen ita pendet à Chriſto, ut non etiam originaliter pendeat à Deo Patre. Id ſæpius affirmant & Chriſtus & Apoſtoli. *Act.* ii. 24, & 32. *Gal.* i. 1. *Epheſ.* i. 19. 1 *Cor.* vi. 14. *Heb.* xiii. 20. Quinetiam pendet à Spiritu Sancto, ſuo modo: & uterque concurrunt in hâc operatione divinâ. Ita Apoſtolus ad Romanos, *cap.* viii. 11. *Si Spiritus ejus qui ſuſcitavit Jeſum ex mortuis, habitat in vobis: Is qui excitavit Chriſtum ex mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora veſtra,*

1 Pet. i. 3, 4. 2 Cor. iv. 14. 1 Joh. v. 11, 12.

Joh. v. 26. & xvii. 2.

ſtra, per inhabitantem ipſius Spiritum in vobis.

NEC miror in reſuſcitandis mortuis quodammodo cooperari Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum: Eſt enim inſtar novæ creationis; cùm ex ſtatu inviſibili, velut ex nihilo, educuntur in lucem innumeræ Animæ: corporibus ſui generis reveſtitæ. Eſt etiam Animabus ipſis renaſcentia quædam, vel παλιγγενεσία: vita nova, novus mundus, & omnia nova. Ac proinde Apoſtolus ſupereminentem Dei potentiam, impenſam & quaſi exprompta in hoc opere, cum magnâ verborum emphaſi, ſignificat.

Epheſ. i. 19. *HACTENUS* Reſurrectionis noſtræ certitudinem aut ſtabilitatem, & cauſas ipſius efficientes, ex ſacris literis expoſuimus. Et hæc quidem clarè revelantur. Ad alia jam procedendum, quæ minùs clarè & explicitè definita ſunt. Atque illud imprimis occurrit, quod

1 Cor. xv. 35. proponitur aut quæritur ab Apoſtolo: *Quali corpore reſurrecturi ſumus? πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται; Quomodo ſuſcitantur mortui: Quali corpore prodeunt?* Ut huic quæſito reſpondeamus, & corporis, quo ſumus amiciendi in Reſurrectione, exploremus qualitates: Obſervandum primò, quas ei dotes & qualitates attribuunt Authores ſacri. Dein, illis ſuppoſitis, (quas ſcripturâ teſte ad

hæc

hæc corpora pertinere novimus) diſpiciendum præterea, quæ exinde, rectâ ratiocinatione, deduci poſſunt aliæ, magìs particulares: quæque indolem & conſtitutionem Phyſicam iſtorum corporum propiùs & intimiùs indicant. Denique, conſulenda eſt rerum natura, & ad partes ſemper vocanda, cùm de rebus corporalibus agitur: nequid incongrui aut abſurdi, ex imperitiâ noſtrâ, ſacris oraculis imputemus.

SED ut compendio agamus, Quæſitum illud Apoſtoli, *Quali corpore ſumus reſurrecturi*, duo potiſſimùm includere videtur. Primò, *Quali Corpore?* hoc eſt, num Organico, & inſtar hodierni: vel inorganico, & alterius ab hodierno formæ & ordinis. Secundò, *Quali Corpore?* an Corpore craſſo & concreto, quale eſt hodiernum: vel tenui, raro, & levi: inſtar aëris aut ætheris. Horum dubiorum alterum, ut vides, futuri corporis formam reſpicit: alterum materiam. Et ſi hæc ambo poterimus expedire, ſatisfactum erit, opinor, propoſitæ quæſtioni.

E ſacris autem literis petenda eſt reſponſio ad utramque partem: ídque non tantùm ex hoc capite Sancti *Pauli* ad *Corinth.* ſed ubicunque loci, à Chriſto vel Apoſtolis, conditiones Corporum quibus in cœlo gaudebimus, explicantur. Ex illis quidem conditionibus non-

nullæ

nullæ ſunt generales & Communes: quæ nihil certi aut determinati indicant in hoc genere: aliæ ſunt ſpeciales & propriæ, quæ dici poſſunt *Characteres*, vel *Characteres indices:* Quibus utpote, ſi diligentiùs attendamus, indicatur materia aut forma Corporum Beatorum. Hos proinde Characteres indices pro ratione argumenti in duos ordines diſpeſcemus: quorum prior priorem, poſterior alteram quæſtionem enodabit. Corporis immortalis noſtri formam, an futura ſit organica vel inorganica, reſpicere & indicare videntur hi quatuor Characteres ſacri: *Non opus habebit ventre aut eſcis:* Non conſtabit *carne & ſanguine:* Erit *ἀχειροποίητον*, & Denique *ἰσάγγελον*. Hi quatuor characteres examinandi ſunt ſigillatim: ut quantum quiſque valeat, quid in ſe involvat, quouſque pertingat, diſcernamus. Quoad primum, de quo ſic loquitur Apoſtolus, *Eſcæ ventri, & venter eſcis: Deus autem & hunc & illas abolebit.* Quando verò abolebit? non in hâc vitâ, ergo in futurâ; non in hoc corpore mortali, ergo in corpore glorioſo & immortali. Quòd ſi ventre careat illud corpus, carebit etiam viſceribus, & parenchymatis, aliiſque quibuſcunque infra ventris cavitatem contentis. His verò omnibus ablatis, quale manebit corpus? Mutilum, hiulcum, & pe-

1 Cor. vi. 13.

& penitus imperfectum in ratione corporis organici. Præterea, quæ sub ventre sunt partes, vel deerunt vel aderunt inutiles: de quâ re postea. Denique, crura, tibiæ, & pedes, inserviunt ambulationi: eáque peragitur super aliquod immobile: sed in aëre aut cœlo, cùm nullum sit solum immobile, aut pavimentum: nulla porticus aut pergula: motus de loco in locum non erit per modum ambulationis: sed ut se movent Angeli. Hæc igitur inferiora omnia erunt unà abolita, ut nullius usûs, & supervacanea.

PRÆTEREA, ubi nulla est *esca*, nulla erit *Nutritio:* Nutritioni autem subserviunt plures facultates & organa: quæ pariter abolenda sunt unà cum escâ. Hujusmodi sunt organa gustûs, manducandi & deglutiendi organa: Concoctionis etiam: sanguificationis & distributionis. E glandulis etiam non paucæ, quæ nutritioni aut secretioni conducunt. Quî ferre potest hæc damna corpus organicum? ferre tamen debet illud, quod habituri sumus, corpus, si has rationes rectè deduximus. Sepositis igitur, aut amputatis his partibus, quotquot sunt, De *Carne* & *Sanguine* quid porrò statuendum sit, si cum præfatis unà sint perituri, expendamus.

Cum disseruisset Apostolus de qualitatibus Corporum Beatorum, addit in fine sui sermo-
1 Cor. xv. 50. nis, *Hoc autem dico, Fratres, quòd Caro & Sanguis regnum Dei hæreditare non possunt* *: Non possunt, inquit: Est aliqua repugnantia, ut videtur, inter statum cœlestem & conditiones Carnis & Sanguinis; Proindéque necessitas quædam, ut corpus, quod Anima induit in cœlis post resurrectionem, sit *ἄναιμον καὶ ἄσαρκον*, carne & sanguine careat.

At, inquies forsan, Caro & Sanguis, in hoc dicto Apostoli, non accipiendi sunt literaliter, sed mysticè, aut allegoricè: quatenus denotant opera carnis, vel pravitatem & impuritatem moralem. Respondeo, primò, hoc gratìs dictum est: nec gratìs tantùm, sed etiam contra receptam interpretandi regulam, quâ prohibemur recedere à literâ, nisi ad id nos premat necessitas, à naturâ rei & materiæ subjectæ; hîc autem nulla est istiusmodi necessitas. Quinimo reliqui Characteres huic adeò sunt consoni, & cognati (quod clariùs patebit in sequentibus) ut necessitas, nos premat potiùs ex alterâ parte, retinendi scilicet sensum literalem. Denique, quæ sequuntur

* Resurrectionem carnis appellant vulgariter, & sapientes aliter intelligebant. Vid. *Orig.* dicta apud Huet. *Orig.* p. 132. med. *τὴν κεκηρυγ.* &c. ut inquit Origenes contra Celsum.

in

in eodem versu satìs indicant, *Carnem* & *Sanguinem*, hîc *Physicè*, non *moraliter*, accipiendos esse. Sequitur enim, *neque corruptio incorruptionem.* Corruptio ibi intelligitur *Physica.* Et per φθορὰν vult intelligi Apostolus φθαρτὸν: Corpus hoc nostrum corruptibile. Et per *Incorruptionem*, statum incorruptibilem. *Vid* Grot. *aliósque.*

Sed adhuc forsan subterfugere tentabis per alteram viam: dicésque, Carnem quidem & Sanguinem, tales nempe, quales habemus hodie, non posse hæreditare regnum cœlorum: Sed aliud genus carnis & sanguinis, quale habituri sumus post resurrectionem, posse. At verò, ut tibi respondeam, nullibi distinguit Apostolus hoc modo duo genera carnis & sanguinis: genus corruptibile & incorruptibile. Memorat quidem plura genera carnis: nempe hominum, pecorum, piscium, & volucrum: & sunt omnes perinde corruptibiles: nec ullibi mentionem facit carnis incorruptibilis, oblatâ licèt occasione: nullibi, inter alias plures, distinctionem illam adhibet, *alia est caro corruptibilis, alia incorruptibilis.* Sed è contra, præsumere videtur aut supponere, omnem carnem sanguinémque esse corruptibiles: ac proinde instituit propositionem universalem, sine ullâ limitatione aut distinctione, *Caro & Sanguis non possunt hæreditare* ℣. 39.

 regnum

regnum Dei. Hoc eſt corpus carne & ſanguine conſtans: tantundem valet *Corruptio* in ſecundâ parte verſiculi, ac *caro* & *ſanguis* in priori: ut & *Incorruptio* tantundem ac *regnum Dei.* Cœlum Terrâ miſcent, qui corruptibile & incorruptibile hoc modo confundunt. *Sanguis incorruptibilis* id mihi videtur, quod Logici appellant contradictionem in adjecto. Stamina enim ſanguinis ſunt admodum diſſolubilis texturæ & miſtionis: iiſque diſſolutis, ſequitur corruptio, vel putrefactio. Atque idem dici poteſt de carne; quæ ſanguinis, ſimiliſve ſucci, eſt quoddam coagulum. Sed de hâc re infrà plura, cùm de Sanguine Chriſti, & glorioſo ipſius corpore, diſceptabitur.

Interea, his ita diſcuſſis, ſatìs conſtare mihi videtur, Dictum illud Apoſtoli, *Carnem & Sanguinem* cœli poſſidendi non eſſe capaces, intelligi debere, ſicut effertur, literaliter & univerſaliter: ac proinde corpora noſtra cœleſtia & incorruptibilia fore carnis & ſanguinis expertia: omniúmque pariter organorum & partium, quæ ex carne aut ſanguine conſtituuntur. Quod ſi deſideretur non ſanguis modò, ſed tota compages carnea, ſupererit nihil præter ſceleton exuccum ornatu aut apparatu corporis organici denudatum.

Hactenus

Hactenus corpora sanctorum in cœlis non esse organica, ex sacris literis probavimus per partes: jam, qui totum corpus respiciunt & complectuntur, characteres alios consulamus. Quemadmodum cùm corpus nostrum cœleste 2 Cor. v. 1.
dicitur ab Apostolo ἀχειροποίητον: & cùm, re- Mar. xiv. 58.
spectu corporis illius, dicimur ἰσάγγελοι. Quoad Heb. ix. 11.
primum, in illo loco ad Corinthios Apostolus instituit comparationem & antithesin inter hodiernum corpus, & cœleste futurum: Quæritur igitur quid sibi velit, vel quomodo sit reddenda vox illa ἀχειροποίητον. Si verbatim reddas, *non manu factum*, nulla erit antithesis, ex illâ notâ, inter corpus quod habituri sumus & hodiernum. Hodiernum enim non manibus fit, nec arte humanâ: sed nascitur è liquido semine, & ex parvâ guttâ crescit in molem majusculam, & in admirabilem compagem, vi internâ & quasi divinâ: nullâ manu admotâ, nullâ cooperante hominum arte. Secundò, si ἀχειροποίητον reddas *non artificiale:* quod aliquantò latius videtur: neque hoc modo conservabis antithesin, aut distinctionem ab hodierno corpore: quod pariter est *non artificiale*, seu naturale, tam in ortu, quàm incremento. Sed alio quidem respectu & ratione habet speciem corporis artificialis vel mechanicè constructi hodiernum corpus, nem-

pe

pe quod ex multifariis partibus, diversæ materiæ, apte & articulatim conjunctis aut coagmentatis, componatur. Hâc ratione constituit fabricam mechanicam, vel organicam, & dici potest *χειροποίητον*. Atque eodem modo, & secundùm hanc eandem analogiam, *ἀχειροποίητον* tantundem valet ac *INORGANICUM*. Quâ interpretatione conservatur antithesis inter illa duo genera corporum, hodiernum & cœleste: & Beatorum corpus esse inorganicum arguitur.

DICTA autem antithesis, licèt non exprimatur utrinque in hoc loco Apostoli: alibi tamen utraque pars oppositionis vel comparationis exprimitur: ut in dicto Christi apud Marcum, *cap.* xiv. 58. *ναὸς χειροποίητος τῷ ἀχειροποιήτῳ* opponitur: & utrumque intelligit Christus de suo corpore, atque hodiernum, *χειροποίητον*: alterum *ἀχειροποίητον* nuncupat. In quâ comparatione, dicta antithesis vix alio modo explicari potest, quàm quò superiùs illam explicuimus. Denique, hanc explicationem confirmat Apostolus ad Hebræos, *cap.* ix. ubi similitudinem Tabernaculi, ad quod hîc alludit tacitè, pluribus prosequitur. Et quemadmodum Christus Templum, ita Apostolus Tabernaculum vel Sanctuarium appellat *χειροποίητον* (℣. 24.) cui respondet corpus nostrum terrestre.

restre. Dein Corpus Christi in cœlis *ὀ χειροποίητον* appellat, (℣. 11.) additque per modum expositionis, *τουτέστιν, ὀ ταύτης τῆς κτίσεως: hoc est, non hujusce constructionis, aut fabricæ:* Sed alterius formæ ab hoc corpore terrestri & organico. Sed de hâc voce, & de hoc charactere, satis.

ULTIMUS character desumitur à paritate Beatorum in cœlo cum Angelis. Christus dicit ad Sadducæos,* *filios resurrectionis fore ἰσαγγέλους: similes Angelis.* Quod quidem aspectu primo respicit nuptias & concubitum, aliis tamen non exclusis. Imò, eâ occasione, sententiam magìs generalem Christus edidisse videtur, quâ paritas filiorum resurrectionis cum Angelis, ad plura possit, & debeat, extendi. Et ad plura quidem extenditur à Sancto Lucâ, qui hoc dictum Christi ita profert: *Qui verò digni habiti fuerint, qui sæculum illud consequantur & resurrectionem ex mortuis, neque ducunt uxores, neque nuptum dantur. Nec enim mori possunt ampliùs, pares enim sunt Angelis,* οὔτε γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται, ἰσάγγελοι γάρ εἰσι. Ex his Luc. xx. 35, 36.

* Filii resurrectionis sunt Filii Dei, inquit Christus, *Luc.* xx. 36. בני אלוהים ut nuncupantur Angeli. Non nescio dictionem illam *Filios Dei* sanctis in hâc vitâ aliquatenus congruere, quatenus nimirum spiritum adoptionis receperunt, atque spem certam futuræ hæreditatis & gloriæ. Sed cùm vitam futuram respicit, denotare mihi videtur statum Angelicum, secundùm dictum Christi hôc loco atque alibi. Mat. v. 9. Joh. i. 12.

verbis,

verbis, primò, conſtare mihi videtur, Angelos habere corpora; Dein nos talia habituros eſſe corpora, qualia habent Angeli *: ac proinde inorganica. Quoad primum, Si paritas illa Beatorum cum Angelis conſiſtit tantùm in parte ſpirituali utriuſque, non in corporibus: tum corpora noſtra, poſt reſurrectionem, poſſunt eſſe mortalia, non obſtante hâc paritate. Chriſtus autem dicit, propter hanc paritatem nos ampliùs mori non poſſe. Oportet igitur, corpora utriuſque, ſive partem corporalem reſpiciat hæc paritas: morimur enim, ſeu mortales ſumus, ratione corporis tantùm: ſive in hâc vitâ, ſive quâvis aliâ. Præterea hæc immortalitas & paritas cum Angelis, de quibus loquitur Chriſtus, ſunt privilegia reſurrectionis, vel nobis accedunt poſt reſurrectionem: at immortalitas animæ ſemper fuit: & quæ nobis advenit per & poſt reſurrectionem, eſt immortalitas corporis. Hoc igitur reſpectu,

---

* Hoc apertè aſſeruit S. Auguſtinus: Talia, inquit, erunt corpora noſtra poſt Reſurrectionem, *Qualia ſunt Angelorum Corpora.* In *Pſalm.* lxxxv. ad illa verba, *Eruiſti Animam meam ex Inferno inferiori.* Et in *Pſal.* cxlv. non procul ab initio, corpus noſtrum cœleſte appellat *Corpus Angelicum.* Tertullianus, ſuo modo, appellat *Carnem Angelificatam,* de reſur. carn. *c.* 26. & *demutationem in ſubſtantiam Angelicam.* Lib. iii. contra Marc. cap. ult. Lactantius *Transformationem in ſimilitudinem Angelorum.* Lib. vii. c. 26. Conſule, cùm vacat, plura loca Auguſtini, ubi eundem prodit ſenſum: ut Epiſt. 111. ad Fortunatian. Gen. ad Lit. lib. xii. c. 35. dein. lib. ii. c. 17. & lib. iii. c. 10. de corporibus Angelorum lapſorum & non lapſorum: aliáque conſimilia.

futuri ſumus pares Angelis. Denique ſimiles eſſemus Angelis potiùs ante reſurrectionem, quàm poſt, ſi Angeli non habent corpora *.

ANGELOS non eſſe nudas ſubſtantias ſpirituales, ſed veſtiri corporibus ſui generis & ordinis, id præterea demonſtrare mihi videtur, quòd conſtituturi ſint comitatum & ſatellitium Chriſti in ſuo adventu glorioſo. Oportet igitur, ut ſint viſibiles & corporibus induti: iiſque nobilioris ordinis: ut cœleſtis illius pompæ majeſtatem & magnificentiam augeant & expleant. Nec ſuſtinebis, opinor, dicere, habituros quidem corpora tunc temporis, ſed mutuatitia, vel facta ex aëre, pro re natâ, diſſipanda iterum, aut deponenda, ubi finitum fuerit ſpectaculum. Haud patieris, inquam, hoc dici: Chriſtum quidem rediturum eſſe comitatiſſimum, ſed phantaſmatibus: fugitivis umbris millies mille, & inanibus viſis; & hujuſmodi larvatos Angelos ſolium Dei in cœlis circumdare. Porrò, cùm dicitur in ſacris literis, Satanam ſe transformare quandoque in *Angelum Lucis:* illa metamorphoſis ſupponit Angelum Lucis habere aliquam formam externam, aliquam ſpeciem viſibilem, quâ dignoſcitur & diſtinguitur. Id verò quicquid ſit,

Mat. xxv. 31. 2 Theſſ. i. 7.

2 Cor. xi. 14.

* De hâc re vid. Huet. Orig. lib. 2, 435. 5. §. 8, 9. p. 71.

habere non poſſunt abſque omni corpore. Et quoad malos Angelos in genere, cùm ſint capaces pœnæ & cruciatûs per ignem corporeum, eóque deſtinati, exinde patet hos ſpiritus degeneres ſua habere qualiacunque corpora. Dein ex alterâ parte, Sanctis & Beatis nihil ſocietatis aut commercii intercedere poteſt cum bonis Angelis, niſi hi, perinde ac illi, ſint aliquo modo viſibiles & incorporati.

Mat. xxv. 41.

Denique, ut hoc addam, Ecquis ſanæ mentis, atque operum Dei æquus æſtimator, rem ſecum reputans, credere poteſt bonâ fide & ex animo, Regiones cœleſtes & æthereas, quantas quantas, vacuas eſſe omni creaturâ intelligente viſibili, omni animali ratione prædito, præter pauculas animas humanas? Quantas oportet fingere in rerum naturâ ſolitudines & eremos? ad quas tamen ſuis incolis replendas, Deo Optimo Maximo, rerum conditori, nec potentia defuit, nec bonitas. Quod ſi nobiſcum ſtatuas, Angelos habere corpora ſui generis & ordinis: non quidem Organica: (Quid Angelis enim cum oſſibus, artubus, viſceribus, aqualiculo, aut membrorum compage?) Sed lucida & æthera: quemadmodum è Patribus non pauci ſtatuerunt, ut alibi dictum eſt: Atque his corporibus Angelicis noſtra fore ſimilia ſi concedas:

Luc. ii. 39.

Pſ. civ. 4.

Archæol. Philoſ. l. 2. *c.* 8.

das: * Ex hâc hypotheſi, Deo, univerſitatis Opifici, conſtabit ſuus honos: Cœlo ſuus apparatus, & illuſtrium Incolarum exercitus: Nobis denique cum Angelis vitæ ſocietas, iiſque par & cognata, corporis animique indoles & immortalitas.

HACTENUS quæſtionis ab Apoſtolo propoſitæ, *ποίῳ σώματι ἔρχονται*, reſpondimus parti primæ: quæ Formam Corporis noſtri immortalis reſpicit. Sequitur pars altera, quæ Materiam ejuſdem, & materiæ qualitates complectitur. Diſquirendum hîc igitur, quali gaudebimus in cœlo corpore, concreto, craſſo, hodierno ſimili: vel levi, raro, tenui, liquido: inſtar lucis, aut ætheris, aut materiæ cœlo cognatæ? In hâc parte quæſtionis excutiendâ, eâdem, quâ priùs uſi methodo, per Characteres ſacros, vel indices in ſacris literis fundatos, progrediemur. Dicitur autem ab Apoſtolo *Paulo* Corpus Beatorum *Cœleſte*, *Spirituale*, *Potens*, *Glorioſum*, & *glorioſo Chriſti corpori conforme*. Cùm dicitur *Cœleſte*, notat id materiam ex quâ componitur. Quemadmodum enim hodiernum corpus conſtat ex materiâ terreſtri: ita corpus, quod cœleſte di-

* Angeli autem vehiculo lucido veſtitos ſeſe exhibere ſolent. Vid. loca apud *Gerard*. Tom. 9. p. 659. ante med. Et cùm dicuntur à S. Judâ *τὸ ἴδιον οἰκητήριον proprium domicilium* dereliquiſſe, (℣. 6.) vel corpus eorum denotat, vel locum corporeum.

citur, ex materiâ cœlesti constabit. Vel sicut Corpus *Adami* compactum fuit ex pulvere vel limo terrestri: ita, ex adverso, Corpora Filiorum Dei in resurrectione, ad imaginem Christi, ex materiâ cœlesti, vel consimiliter modificatâ, constituentur: ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ

1 Cor. xv. 47, 48, &c. 2 Cor. v. 1, 2. γῆς χοϊκὸς· ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, κύριος ἐξ οὐρανοῦ· οἷος ὁ χοϊκὸς, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοὶ· Καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι· &c. Respectu Corporis in hâc vitâ, assimilamur *Adamo*: &, respectu corporis in futurâ, assimilamur Christo. Quòd si easdem qualitates aut modificationes cum materiâ cœlesti habiturum sit corpus nostrum cœleste, superest tantùm quærendum, qualis sit materia cœlorum, vel qualiter modificata? Respondeo, non est dura, aut solida, instar vitri, crystalli, aut glaciei: ut è veteribus nonnulli somniabant. Sed est purissima & tenuissima, sicut aër aut æther: Hujusmodi proinde erit Corpus nostrum Cœleste.

Secundo, dicitur *Spirituale*; τὸ πνευματικὸν aut πνεῦμα, vel notat aliquid expers omnis materiæ: quo significatu nulli corpori qualicunque congruit: vel materiam aliquam levem & tenuem, instar venti, halitûs, aut aëris. Quo sensu etiam רוח apud Hebræos usurpatur: & *Spiritus* apud Latinos: ut cùm tenuiores sanguinis nostri partes aut particulæ nuncupan-

nuncupantur *Spiritus:* sive animales, sive vitales. Neque aliter accipienda mihi videtur illa vox, cùm corpus nostrum cœleste dicitur *Spirituale*; modò illud, ex consequenti, adjicias, Corpus illud esse magìs vivificum quàm hoc mortale: hominémque tum factum εἰς πνεῦμα ζωοποιȣ̃ν, vim habere conservandi suum corpus sinè cibo, potu, somno, aliisque, quibus semper indiguit *Adami* corpus ψυχικὸν, seu animale.

TERTIO, dicitur *Potens* & actuosum: σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, Cadaver, sinè vi aut motu, ἐγείρεται ἐν δυνάμει· Potentia corporis consistit in motu, aut in vi movendi seipsum, & alia. Quod facilè & celeriter se movet de loco in locum, dicitur Agile: Et si præterea vim habeat movendi alia corpora, eo potentiùs habetur. Notandum verò, Corpus, cujus partes sunt in quiete, & cohærent aliæ aliis, nullam in se habere vim movendi seipsum: motus enim, inter corpora, non producitur nisi à motu, vel à corpore moto. Proinde, ut corpus sit agile, necesse est ut partes ipsius sint in motu: ut in aëre, vento, flammâ, & luce. Corpora quidem dura & cohærentia, quæ se flecti patiuntur, & dicuntur Elastica, resiliunt, & se restituunt, in situm pristinum: ídque magnâ vi: Sed vis movens non provenit

nit à corpore duro, ſed ab aliâ materiâ, ſubtili & mobili, intrà illud corpus incluſâ. Præterea, in machinis ex materiâ firmâ durâve, & ex aliâ fluidâ aut volatili, compoſitis; partes ſolidæ impelli poſſunt à parte ſpirituosâ, & totum compoſitum ſimul moveri, aut aliquam ipſius partem: ut in motu corporis noſtri, aut membrorum, videre eſt. Quòd ſi nulla ſit materia mobilis aut inquies: nec propria, nec aliena, intrà corpus durum: manet in ſe immobile, & non niſi vi externâ, moveri poteſt.

Hæc ſi rectè à nobis dicta & conſtituta ſunt, ut corpus noſtrum in cœlis ſit agile & actuoſum, debet conſtare ex materiâ, non inerti & torpidâ, qualis eſt materia corporum concretorum; ſed levi, vividâ, & volatili. Ut, eâ ratione, obſequioſa mentis imperio, facilè feratur in quaſlibet partes: alia corpora pervadat: rarefiat aut condenſetur, pro arbitrio. Denique vis unita partium aut particularum, quibus conſtat hujuſmodi corpus, erit fortiſſima: & ſi omnes eâdem viâ & in eundem terminum dirigantur, obvia quæque, inſtar venti aut fulguris, penetrabunt aut proſternent.

Neque mirari licet, ut illud adjiciam, penes animam eſſe, hujuſce ſui corporis ſpiritualis

lis partes, quomodocunque libet, moderari & dirigere: cùm etiam in hoc crasso hodierno corpore, spiritus & tenuiores succos amandet, huc illuc, in nervos & musculos, pro suæ voluntatis imperio. Et cùm totum illud corpus πνευματικὸν nil aliud sit quàm congeries Spirituum & mobilissimæ materiæ, rationi consentaneum est, jus plenum in tale corpus, impellendi, retinendi, aut quaquaversùm determinandi ipsius partes, Animæ glorificatæ concedere.

SEQUITUR Character quartus: quo Corpus Beatorum dicitur *Gloriosum.* Vox illa denotat aliquid majus pulchritudine, aut partium proportione; nempe lucem aliquam aut fulgorem. Neque aliâ fere ratione, materia, vel corpus, pulchrum licèt, apparere potest *gloriosum*, nisi lumine & radiis illustretur. Præterea, vox illa δόξα, *gloria*, in sacris literis, cùm de corporibus naturalibus prædicatur: aut etiam de manifestationibus Divinis, vel Angelicis, aliquid lucidum & illustre fere semper connotat: ut statim patebit ampliùs. Interea ỳ. 40, 41,
vides in hoc ipso capite memorari gloriam 42.
Stellarum, (quæ in luce posita est) ídque ut explicetur gloria corporum nostrorum cœlestium. Denique, Propheta *Daniel*, de statu justorum post resurrectionem verba faciens, ad

eum

cum exhibendum eodem usus est exemplo Stel-
Dan. xii. 2, 3. larum, fortiúsque applicat. *Multi*, inquit, *ex dormientibus in pulvere Terræ, expergiscentur: Hi ad vitam æternam, Illi ad opprobria & contemptum æternum. Et intelligentes splendebunt quasi splendor Firmamenti: Et qui ad justitiam erudiunt multos, ut stellæ in sempiterna sæcula.* Eundem statum & tempus, eandémque gloriam designavit Christus, cùm dixit,
Mat. xiii. 43. *Tunc justi effulgebunt ut Sol, in regno Patris sui.* A Prophetâ, Christo, & Apostolo, in aperto est eandem gloriam describi: Illámque porrò gloriam esse lucis & splendoris participationem.

Sed quæri hîc potest, an lux illa & splendor inhæreant corporibus glorificatis, vel foris adveniant: & reflectantur tantùm, aut transmittantur. Ut in gemmis aut metallis politis, aliisque corporibus duris. Hoc utique à datis exemplis Solis & Stellarum decidi posse videtur: utcunque id pleniùs excutiemus in sequenti charactere: quo corpus nostrum in cœlis dicitur conforme glorioso Christi corpori. Interea, id ratum fixúmque maneat, Corpora Beatorum esse aliquo modo lucida & fulgida: atque eo modo gloriosa.

Succedit tandem Character ille ultimus &
Phil. iii. 2. 1 Cor. xv. 48, 49. illustrissimus, *De conformitate corporis nostri cœlestis*

cœlestis ad gloriosum Christi Corpus. Hæc nota priorem confirmat: & præterea indicat lucem illam inhærere vel inhabitare sanctorum corpora in cœlis, & ab interno manare fonte & principio. Christus enim, dum in terris esset, se totum lucidum reddidit in suâ transfiguratione: non lumen aliunde illapsum reflectendo: sed ex seipso virtutem illam emisit, quâ corpus, vultum, & vestitum, gloriâ imbuit: luce inundavit & immersit: ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος· τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκά, ὡς τὸ φῶς· *Fulsit facies ejus ut Sol: Vestimenta autem ejus candicabant, ut Lux.* Sic ait Evangelista.

1 Joh. iii. 2.

Matt. xvii. 2.

DEIN, post suam Resurrectionem, aliâ atque aliâ formâ comparuit, (*Mar.* xvi. 2. *Luc.* xxiv. 16. *Joh.* xx. 15. & xxi. 5.) se visibilem aut invisibilem præstitit, pro arbitrio: *Luc.* xxiv. 31. Clausisque foribus, bis ingressus est ædes, ubi erant Discipuli: *Joh.* xx. 19 & 26. Et tamen se præbebat osseum & carneum suis Discipulis, ut, iis dubitantibus, fidem faceret suæ resurrectionis. *Quibus indiciis satis

* *Clem. Alexandr. Strom.* 6. *p.* 649. ἔφαγεν γὰρ οὐ διὰ τὸ σῶμα, &c. Comedebat enim non propter corpus, quod sanctâ virtute continebatur: sed ne iis qui cum eo versabantur, in mentem veniret de eo aliter sentire: Sicut certè postea quidam suspicati sunt eum apparuisse ut visum & phantasma. *Origen. apud Hieron. in Procem. ad lib.* xviii. *in Isa.* Comedit post resurrectionem

tìs oſtendit, ſe corpus ſuum in tenue & volatile reſolvere; aut in concretum craſſúmve recolligere potuiſſe.

Denique, cùm aſcendit in cœlum, more alitis Angeli, quale fuit ipſius corpus aut vehiculum? Erat leve & mobile inſtar currûs ignei, quo vectus olim Elias, cœlum vivus adiit. Pariter cùm poſtea viſus eſt Chriſtus à Sancto
Apoc. i. 14, 15. Johanne in Patmo, *Oculi erant ut flamma ignis: pedéſque ſimiles chalcolibano, velut in for-*
Dan. x. 5, 6. *nace ardentes.* Ut antea fuerat à Daniele viſus Filius hominis. Denique rediturus eſt tandem in eâdem formâ gloriosâ, lucidâ, flammeâ: aliter habitantibus terram haud viſibilis eſſet in alto æthere, nocte diéque. Quinetiam illa *Gloria Patris*, quâcum appariturus dicitur, eſt ipſiſſima hæc forma lucida: prout Pater,

---

reſurrectionem ſuam, & bibit, & veſtitus apparuit, tangendum ſe præbuit, ut dubitantibus Apoſtolis fidem faceret reſurrectionis. Sed tamen non diſſimulat naturam aërii corporis & ſpiritualis: clauſis enim ingreditur oſtiis, & in fractione panis ex oculis evaneſcit. Pariter Damaſcenus hoc eum feciſſe ait, οὐ νόμῳ φύσεως, οἰκονομίας δὲ τρόπῳ τὸ ἀληθὲς πιστούμενος τῆς ἀναστάσεως. De *Orthod. Fid. lib.* 4. *c.* 1.

Citantur præterea in hunc ſenſum *Theophyl. in cap.* xxiv. *Lucæ, & Beda in cap.* xx. *Johan. apud Gerard. tom.* 9. *p.* 672. *med. Chryſoſt. hom.* 87. *cod. Gr. in Johan.* ἄξιον δὲ διαπορῆσαι, πῶς &c. Dignum autem dubitatione, quomodo corpus incorruptibile formam clavorum acceperit, & mortali manu tangi potuerit. Sed hoc te non perturbet, *hoc enim permiſſionis fuit: (vel condeſcenſionis,* συγκαταβάσεως) Corpus enim tam tenue & leve, ut clauſis januis ingrederetur, omni craſſitudine carebat: ſed, ut reſurrectio crederetur, talem ſe exhibuit. *Sanct. Auguſt. de Civ. Dei, lib.* xxii. c. 19. Claritas in Chriſti corpore cùm reſurrexit, ab oculis Diſcipulorum potiùs abſcondita fuiſſe quàm defuiſſe, credenda eſt. Non enim eam ferret humanus atque infirmus adſpectus, quando ille ita à ſuis deberet attendi ut poſſet cognoſci. *Noluit ſe tangi,* Joh. xx. 17. *Quòd non eſſet in ſtatu tangibili & palpabili, ut antea: jam redux à mortuis & aſcenſurus ad Patrem.*

vel

vel *Antiquus dierum*, ab eodem Prophetâ de- Dan. vii. 9, 10.
ſcribitur: cum apparatu flammanti & luminoſo.

ATQUE ut hæc finiam, adjicere libet, Gloriam Dei, quæ dicitur ab Hebræis *Shechinah*, שכינה & eſt præſentia Dei Majeſtativa, habere ſemper ſpeciem Lucis, flammæ, aut candentis nubis. Ut in Itinere ex Ægypto, & in Sancto Sanctorum. Eadémque res quæ dicitur *Gloria Dei*, dicitur etiam Nubes, vel Nubes lucida: *Num.* xii. 5. *&* xvi. 19, 42. *Mat.* xvii. 5. *cum* 2 *Pet.* i. 17. Multíſque aliis in locis, in utroque fœdere, patet, Gloriam Dei, vel glorioſam ipſius præſentiam, materiâ aliquâ lucidâ, flammeâ, aut candenti exhiberi. Erat autem hujus gloriæ divinæ, hujuſce *Shechinah*, eximium habitaculum Corpus Chriſti, & quaſi Sanctum Sanctorum in quo hæc gloria clariùs elucebat. Ad quod etiam ſæpius alludi ſolet ab Authoribus ſacris, *Joh.* i. 14. *Hebr.* ix. 11. *Apoc.* xxi. 3. His ita expoſitis, Statuendum eſſe videtur, Corpus Chriſti glorioſum quod in cœlis gerit, eſſe inſtar flammæ, ætheris, aut lucis liquidæ; ac proinde corpus noſtrum cœleſte non diſſimilis eſſe materiæ: quandoquidem eidem futurum eſt conforme. Et revera, ſi * rationem & Philoſophiam con-

* Vid. Origen. cont. Celſum lib. 3. m p. 136.

ſulas, aliud genus materiæ vix poteſt ſubſiſtere, aut ſe ſuſtinere, in cœlis & regionibus æthereis: ubi omnia ſunt liquida, omnia tenuiſſima. Denique, cùm in cenſu & ordine Corporum, aut in naturâ materiatâ, nihil norimus glorioſius Luce & Flammâ: ex iis conſtare Corpus Chriſti glorioſum, noſtrúmque, pro ſuo modulo, donec quid præſtantius extiterit, æquum eſt ut judicemus.

Non alienum eſſet à ratione, aut à ſacris literis, forſan dices, gloriam corporis Chriſti in cœlis hoc modo exponere, niſi obſtaret recepta doctrina de *carne* & *ſanguine* Chriſti, etiam in ſuo corpore cœleſti remanentibus. Reſpondeo, aliud atque aliud ſenſiſſe Patres, aut dubios hæſiſſe, in hoc argumento de carne & ſanguine cœleſtis Chriſti corporis. Negant, ut nôſti, omnes Origeniſtæ, atque multò aliter philoſophantur. Præterea, Patribus ſecundæ Synodi Nicænæ, inter illas definitiones & capita * Concilii Conſtantinopolitani (quod dicitur Iconoclaſtarum) quæ publicè re-

* Ἔι τις ȣ̓χ ὁμολογεῖ τ̀ κύϱιον, &c. Siquis non confeſſus fuerit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum poſt aſſumptionem animatæ rationalis & intellectualis carnis ſimul ſedere cum Deo Patre, atque ita quoque rurſus venturum cum Paternâ Majeſtate judicaturum vivos & mortuos, non ampliùs quidem carnem, neque incorporeum tamen: ut videatur ab iis à quibus compunctus eſt, & maneat Deus extra craſſitudinem carnis; Anathema ſit.

lecta

lecta approbârunt †, Illud erat unum, Christum cum Parte jam sedere, & tandem huc rediturum, *οὐκ ἔτι μὲν σάρκα, οὐκ ἀσώματον δὲ· Non amplius quidem carnem, nec tamen corpore vacantem:* nempe subtili & sinè crassitie. Sequitur enim, *ut & ab his, à quibus compunctus est, videatur: & maneat Deus extra crassitiem carnis.* Quid his apertius? Notandum etiam, hæc verba, *οὐκ ἔτι σάρκα, οὐκ ἀσώματον δὲ*, quæ ad causam nostram proximè spectant, ipsissima esse Gregorii Nazianzeni verba, de eâdem tractantis materiâ: Nempe in Orat. xl. versùs finem, hæc habet de Christo, *καὶ ἀναστάντα τριήμερον ἀνεληλυθέναι*, &c. *Tertio demum die ad vitam rediisse atque in cœlos ascendisse: ac denique gloriosum & illustrem rediturum, ut de vivis ac mortuis judicium ferat, οὐκ ἔτι μὲν σάρκα, οὐκ ἀσώματον δὲ· non ampliùs quidem carnem, nec tamen vacantem corpore: Sed augustius diviniúsque corpus habentem, qualéque ipse solus novit: ut & ab his à quibus punctus est, videatur, & Deus omnis molis & crassitiei expers maneat.*

FRUSTRA laborant Doctores Pontificii, ut

† *Μέχρι τούτων εὐγνωμονοῦσι*, &c. Hucusque rectè sentiunt, & Patrum traditionibus convenienter dicunt; imò potiùs tanquam propria dogmata asserentes, sibi laudem & gloriam vindicant. *Ita loquuntur ore Epiphanii. L'Abbè Conc. Nic. 2. Act. 6. tom. 6. p.* 541.

hæc

hæc verba, οὐκ ἔτι σάρκα, ad ſenſum metaphoricum, vel aliquo modo figuratum, detorqueant: ad ſignificandum nempe, non ſubſtantiam carnis, ſed ipſius affectiones & infirmitates. Ea verò quæ ſequuntur verba, tam in dictis Conciliis, quàm in Greg. Nazianzeno: illic, *ut maneat Deus extra craſſitudinem carnis:* in altero, *ut Deus molis omnis & craſſitiei expers maneat.* Hæc, inquam, verba planè indicant, *σάρκα*, *carnem*, hìc accipi phyſicè, & ſecundùm naturam ſuam ſpecificam: quatenus opponitur materiæ tenui & liquidæ: atque eo ſenſu negari carnem de corpore Chriſti in Cœlo; ſuffragiis & conſenſu, ut vides, duorum Conciliorum.

Denique, dixi nonnullos è Patribus dubios eſſe in hoc capite; Idque notiſſimum eſt ex *Epiſt.* 146. reſponſo Sancti Auguſtini ad Conſentium, qui hanc illi propoſuerat quæſtionem, *Utrùm nunc Corpus Domini oſſa & ſanguinem habeat, aut reliqua carnis lineamenta?* Cui quæſito cùm generaliter & ex parte reſpondiſſet Auguſtinus, ſubdit, *Fides adſit, & nulla quæſtio remanebit: niſi fortè de ſanguine requirendum eſt: quia cùm dixiſſet,* palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, *non addidit ſanguinem. Non ergo & nos addamus inquirere, quod ille non addidit dicere: & de compendio,*

pendio, si placet, finita sit quæstio. Fortassis enim acceptâ occasione sanguinis, urgebit nos molestior perscrutator, & dicet, si sanguis, cur non & pituita? cur non & fel flavum & fel nigrum? quibus quatuor humoribus naturam carnis temperari etiam Medicinæ disciplina testatur. Sed quodlibet quisque addat, corruptionem addere caveat, ne suæ fidei sanitatem castitatémque corrumpat.

VIDES hîc cautum dubiúmque hærere Sanctum Augustinum: & docilem, sed ancipitem, Consentium; Nonnulli quidem audentiùs crassiúsque loquuntur de Glorioso Christi corpore: non diffiteor: sed aliis in alios impræsentiarum libratis, pergamus, si placet, in argumento. Quicquid enim statuerint, sive Concilia, sive Patres, cedendum est sacris literis & rationi.

SECUNDO igitur dico, vel ex dictis repeto, *Carnem & Sanguinem*, secundùm Apostolum, *hæreditare non posse regnum Dei.* Hæc verba, 1 Cor. xv. 50.
si literaliter accipiantur, & significatu proprio, κυριολέκτως, res confecta est. Ita verò accipi debere hoc in loco, secundùm receptas interpretandi leges, satìs, ni fallar, suprà demonstravimus.

TERTIO denique, Rationi repugnat & rerum naturæ, ut caro & sanguis sint incorruptibiles

corruptibiles: quale nunc eſt Corpus Chriſti, & erit olim corpus noſtrum in cœlis. Sed reſpondebis forſan, non eſſe quidem incorruptibiles, ſuâ naturâ, carnem & ſanguinem; ſed reddi poſſe incorruptibiles: manente, ſalvâque eorum naturâ ſpecificâ. Hoc eſt quod nego: In hâc parte diſſentimur: & ne dolus lateat in generalibus, age, ſi placet, rem paucis aperiamus, ut de ſtatu quæſtionis manifeſtiùs conſtet. Quodlibet genus corporum habet ſuas proprietates: quarum nonnullæ ſunt accidentales & mutabiles: aliæ eſſentiales & immutabiles: quibus nempe abolitis aut immutatis, materia illa deſinit eſſe corpus ejuſdem generis & naturæ, cujus erat antea, transitque in aliam claſſem aut ordinem Corporum. Exempli gratiâ, cùm herbæ quas comedimus, convertuntur in ſanguinem & carnem: non ſunt (licèt eadem maneat materia) ampliùs herbæ, ſed caro & ſanguis: alterius planè generis & naturæ corpora. Pariter, cùm caro & ſanguis viciſſim convertuntur in herbas & gramina: quod utique non rarò fit, cùm humus pinguеſcit ſanguine & cadaveribus: ita converſi deſinunt eſſe caro & ſanguis. Cùm Chriſtus in nuptiis Canæ vertit aquam in vinum, manſit eadem materia, ſed aliter modificata:

ficata: & propter novas illas modificationes, nomen & naturam aquæ perdidit.

DIC igitur, si placet, & ne nos ludas, quæso, verbis: Quam mutationem fieri velis in partibus & particulis carnis & sanguinis, ut ex materiâ corruptibili fiant incorruptibiles? Salvâ naturâ carnis & sanguinis. Vel, si id tibi potius fuerit, Dic quas proprietates aut conditiones carnis & sanguinis essentiales esse velis & inseparabiles. Quibus nempe conservatis, manent semper caro & sanguis: iisdémque ablatis, pereunt, vel in aliud genus corporum transeunt. Si hæc te nescire dixeris, te nescire fateris, an id fieri possit, quod factum asseris: Quod temerarii & præcipitis esse videtur. Sed age, experiamur adhuc si, alio modo, in apricum proferre licuerit latentem veritatem. Dic si placet, ex quibus principiis aut staminibus constet sanguis. Nôsti, quæ apud omnes ferè recipiuntur sanguinis principia: nempe sal, sulphur, spiritus, aqua, terra. Sive verò hæc sumpseris, sive alia, mihi perinde est: modò sint nota, determinata, & terrestria. His interim positis, quæro, velísne has partes, hæc principia manere in tuo sanguine cœlesti. Putésne Corpus Christi in cœlis compositum esse ex sale, sulphure, aquâ & terrâ? Nisi hæc retineat sta-

mina & principia fundamentalia, ſanguis tuus cœleſtis, non erit ſanguis: niſi æquivocè & καταχρηστικῶς, neque enim ſubſtantiam ſanguinis habebit. Et hæc ſi retinet, non erit corpus cœleſte & incorruptibile.

Notandum enim: poſitâ hâc materiâ ſanguinis, ipſius forma conſtituenda eſt in debitâ miſtione & texturâ harum partium aut principiorum. Sed quamcunque miſtionem aut texturam finxeris, erit diſſolubilis: imò diſſolvetur & diſſipabitur, ut lignum aut ſtipula in igne, à materiâ cœleſti, circumfusâ & intercurrente. Poteſt quidem conſervari, potentiâ divinâ, incorruptus: ut etiam ſanguis hodiernus: ut puerorum corpora in fornace Babylonicâ: ſed erit uſque ſuâ naturâ corruptibilis; modò iiſdem conſtet elementis, quomodocunque miſtis, quibus ſanguis noſter conſtituitur.

Quod verò de *Sanguine* diximus, idem de *carne*, ſervatâ proportione, dici poteſt; Neque opus eſt eadem hîc fila retexere, aut conſimilem Analyſin inſtituere. Satìs eſt obſervemus: ſi mollities & humiditas maneant, manebit etiam corruptibilitas. Quòd ſi fiat dura & ſicca, naturam induet lapidis, aut vitri: aut ſaltem erit inſtar Mumiæ, in Arabicis aut Ægyptiacis arenis exiccatæ & induratæ. Hæc autem,

autem, cùm aliena ſint tam à ratione quàm à ſide, non operæ eſt ulteriùs proſequi.

Interea dictorum in hoc argumento hæc ſumma eſt & concluſio. Corpus Chriſti glorioſum in cœlis non conſtare compage aliquâ oſſium, carnis, & ſanguinis: cæteríſve humoribus aut viſceribus terreſtris & hodierni corporis. Sed præſtantioris eſſe materiæ, alîus indolis, puritatis & perfectionis. Ut verbo dicam, conſtat ex materiâ penitùs cœleſti, tam quoad ſubſtantiam, quàm accidentia. Denique, gloria hujus corporis cœleſtis, externa & viſibilis, in eo propriè conſiſtit, quòd ſit Luminoſum, atque ſuis radiis illuſtre. *Suis*, inquam, radiis: non mutuatitio lumine, tranſmiſſo, aut reflexo: ſed innato & vivo: inſtar fontis vivæ aquæ. Atque hujus illuſtris gloriæ Chriſtus è cœlo ſpecimen dedit, cùm Saulum allocutus eſt, & emiſſis radiis, quaſi fulgure, occæcavit & proſtravit, *Act.* ix. 3. *περιήστραψεν αὐτὸν*, inquit Apoſtolus, *φῶς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ· Καὶ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν*, &c. Lumen ſpargebat vel effundebat Corpus Chriſti glorioſum, luce Solis meridianâ clarius & fortius. Confer *Act.* ix. 17, 27. cum *Act.* xxii. 6. *&* xxvi. 13.

Hic mihi videtur habitus ſtatúſque proprius glorioſi corporis Chriſti. His tamen non obſtantibus, facilè concedimus penes eſſe Chri-

 ſtum,

ſtum, ſempérque fuiſſe, in quamcunque voluerit formam, & quodcunque temperamentum, corpus ſuum, vel partem corporis, tranſmutare. Dum in terris ageret, obambulavit undis, & non ceſſere levi corpori: per quadráginta dies ἄσιτος καὶ ἄποτος permanſit: poterátque corpus ſuum ἀπαθὲς reddere. Reddidit utique rarum, denſum: grave, leve: lucidum, opacum: viſibile, inviſibile: pro ſuo beneplacito. Multò magìs nunc potens eſt ſui corporis in cœlis: & materiam ſequacem in ſanguinem aut quemlibet ſuccum; in carnem aut quamlibet concretionem, pro arbitrio poteſt convertere. Proinde eâ de re non diſceptatur, nec de potentiâ Chriſti, aut in elementa externa, aut in ſuum corpus: ſed de ſtatu ipſius proprio, & de formâ illâ quæ dicitur *Glorioſa* & *Cœleſtis:* Hæc, inquam, non eſt oſſea, carnea, aut ſanguinea: ſed liquidæ lucis & ſtellantis auræ congeries; prout dignitati ſuæ divinæ, & regionibus Æthereis, ubi reſidet Chriſtus, eſt maximè conſentaneum.

Hæc dicta ſunt, quâ potui brevitate & perſpicuitate, de materiâ & formâ corporis Chriſti in cœlis: atque etiam Corporis noſtri, eidem per vim ſuam divinam conformandi. Horum utrumque deprehendimus, facto examine, *Inorganicum*, & *Inconcretum:* At licèt hoc

hoc examen per characteres & indices è ſacris literis depromptos, exactóſque ad rerum naturam, inſtitutum fuerit, adeò tamen aſſueti ſumus corporibus craſſis, ex carne & oſſibus, & ſolidorum membrorum compage, conſtitutis, ut vix aliud genus Corporum animatorum concipere valeamus, aut probationibus quibuſcunque aſſenſum præbere. Quiſquis verò mediocriter verſatus fuerit in ſcriptis veterum Philoſophorum: aut etiam perlegerit quæ philoſophantur Patres Chriſtiani de Angelis & Dæmonibus, ab iſthoc præjudicio haud difficulter liberabitur. Quare illis author ſum, ut primùm expendant, num Angeli habeant Corpora: Dein qualia ſint. Quoad prius, habes veterum Patrum, Græcorum maximè, ſuffragia & conſenſum de Angelorum corporibus: prout alibi oſtenſum eſt. Dein, Qualia ſint illa corpora Angelorum, diſces ab iiſdem Patribus Græcis, & inter Latinos ab Auguſtino, multis in locis: *Libro de Gen. ad Lit. in Epiſtolis: de Civ. Dei:* & alibi ſparſim. Docent nempe omnes, ea eſſe ſubtilia & tenuia, inſtar aëris aut ætheris: puriora bonis Angelis, malis craſſiora. Receptâ hâc doctrinâ Patrum, & eorum authoritate, quaſi ſecundariâ, (Primaria enim eſt illa ſacræ ſcripturæ, & rationis atteſtantis) diluetur & evaneſcet vulgare

re illud præjudicium, *Unicum esse genus Corporum animatorum*, Organicum scilicet, & materiæ concretæ, ut est hodiernum: carnosum & membrosum. Est aliud genus corporum, sortis & ordinis cœlestis, qualia habent Angeli, & habituri sumus nos ipsi, cùm Angelis erimus pares. Corpora crassa, gravia & inertia, qualia habemus hodie, sunt in infimâ classe Corporum quæ habitant mentes sive naturæ rationales. Et quæ constant materiâ levi, subtili, & mobili, his multò nobiliora sunt in genere corporum animatorum, & ad omnes actiones, tam corporis, quàm animi, habiliora & expeditiora. Quinetiam in hoc terreno corpore pars subtilis, fluida, & tenuis, quam *Spiritus* appellamus, est proprium & proximum vehiculum Animæ: His imperat, his utitur instrumentis, ad movendum corporis membra: & à subtilitate vel crassitie, copiâ vel inopiâ, motu regulari vel irregulari Spirituum, pendent affectus & operationes mentis: plùs aut minùs valent vigéntque. Hæc itaque systasis, aut collectio spirituum & tenuis materiæ, est sedes Animæ, & corpus suum primarium & intimum: cui conservando integumentum cutis & carnis est tantùm instar capsulæ aut crustæ. Apage igitur vulgare illud deliramentum, ἀφιλόσοφον καὶ ἀθεόλογον, sinè

ventre

ventre & *visceribus*, sinè *carne* & *sanguine*, nullum esse posse Corpus Animarum capax, aut cujuscunque naturæ spiritualis habitaculum. *Spiritus*, inquit Christus, *non habet carnem & ossa*. Non dicit Spiritum esse ἀσώματον, *sinè Corpore*, sed non habere corpus carneum & osseum. Prout suprà dictum fuit de ipso Christo à Patribus, ὀυκ ἔτι σάρκα, ὀυκ ἀσώματον δέ. Certè Christo expeditius fuisset dicere, nec minùs ad propositum, *Spiritus non habet corpus, quemadmodum me habere videtis*, si omni omnino corpore vacâsset Spiritus: Hoc autem non dixit, sed *Spiritus non habet carnem & ossa:* nempe Corpus crassum, visibile & palpabile, quale meum esse videtis & palpatis. Luc.xxiv. 39.

Denique iisdem vocabulis, epithetis, appellationibus, quibus utitur Apostolus in describendo vel depingendo corpore nostro futuro, iisdem ipsissimis utuntur philosophi, cùm corpus illud, quod habituros dicunt justos in vitâ futurâ sive in cœlis, exprimunt & definiunt. Paulus corpus nostrum futurum appellat cœleste vel æternum in cœlis; illi pariter ὀυράνιον & αἰθέριον inscribunt, & Terrestri itidem opponunt. Immortale appellat ille & incorruptibile; nec minùs illi ἀθάνατον, ἄφθαρτον, ἄμβροτον, ἀΐδιον. Syderibus comparat ille, alteri

ἀςεροειδὲς

ἀϛεροειδὲς nuncupant. Hic lucidum & gloriosum, illi pariter αὐγοειδές. Denique uterque eâdem communi voce & titulo σῶμα πνευματικὸν *corpus spirituale* denominant. Dubitari non potest, quin idem genus, eadem species & natura corporum utrobique designetur: intelligunt autem Philosophi, ut nôrunt omnes, non crassum & sanguineum corpus, nedum machinamentum aliquod durum & organicum; sed vehiculum, ut appellant, à tenui agilique materiâ conflatum: ut Animarum ei, in quâ resident, sedi (id quod sæpius repetunt) corpus fiat semper congener & cognatum.

Hactenus quæ maximi sunt momenti in doctrinâ Resurrectionis, pro virili explicuimus. Supersunt alia, licèt non ejusdem ponderis, digna tamen meditatione & examine. Quoniam verò plus nimio jam excrevit hoc caput, reliqua illa, ad hoc argumentum spectantia, seorsim in sequenti capite complectemur.

Cap.

Cap. IX.

Quodnam Corpus habituri simus in resurrectione: idem vel aliud ab hodierno.

ARgumenti de Resurrectione instituti absolutâ jam parte primariâ, quæ rei ipsius certitudinem & causas, novique Corporis materiam & formam continet: sequitur pars altera & quasi secundaria, quæ cætera ejusdem ordinis, sed inferioris loci, persequitur quæsita. Quale est illud imprimis, *Utrùm in eodem Corpore, quod morientes deposuimus, resurrecturi simus?* Idem *numero* corpus hîc intelligitur, eâdem constans materiâ, iisdémque ipsissimis particulis. Hæc est quæstio celebratissima, sed, ut mihi videtur, curiosa magìs, quàm necessaria. Quid enim tuâ aut meâ interest, sive easdem habeamus particulas, sive alias non minoris dignitatis & virtutis? vel quid fiat ab exuviis nostris & cadaveribus *, dum-

* Sed ut ex barbâ capillos detonsos negligimus, ita ille divinus animus egressurus hominem, quò receptaculum suum conferatur, ignis illud exurat, an feræ distrahant, an terra contegat, non magìs ad se judicat pertinere, quàm secundas ad editum infantem. *Senec. Epist.* 92.

modo habitemus in luce & inter Angelos? Sed quoniam eâ de re non exiguæ moventur lites, videamus, ſi placet, ſtatum cauſæ: dein in quam partem propendeant Scriptura ſacra & ratio libera.

Primo, convenit, opinor, utrinque, quoad corpora eorum qui reperientur inter vivos in adventu Domini: Ea ſcilicet mutatum iri immediatè, manentibus iiſdem particulis, aut earum magnâ parte. Nempe reſolutâ hâc mortali compage membrorum, eadem materia, (ſordibus exceptis) tranſmutabitur in aliam formam & in alias qualitates: utpote in eaſdem quas habent corpora immortalia & in-
2 Cor. v. 4. corruptibilia. Hoc ab Apoſtolo dicitur, *non exui* corpore, ſed *ſuperindui: ut abſorbeatur mortalitas à vitâ*. Sive, ut *hoc Corruptibile induat incorruptibilitatem*. Qualis quidem tranſitus fieri non poteſt ſinè aliquâ fuſione aut reſolutione partium: ut corpora terreſtria purificantur, aut convertuntur in flammam. Præterea, convenit pariter utrinque, ni fallor, Corpus Chriſti, cùm reſurrexit à mortuis, iiſdem, quibus antea, conſtitiſſe particulis: & cùm aſcendit in cœlum, eaſdem etiam retinuiſſe, & ad puritatem cœleſtem evexiſſe virtute ſui Spiritûs vivifici.

His

HIS igitur utrinque concessis, manet tantùm lis aut dubium de cadaveribus ordinariis: sive de corporibus vitâ defunctorum quæ computruerunt, dissoluta & dissipata sunt: Partibus eorum aut particulis, mutatis mille modis, dispersis mille locis. Utrùm hæ particulæ recolligentur singulæ, in separatas massulas, pro numero corporum defunctorum à principio ad finem mundi. Dein refingetur unaquæque massula in membra, & lineamenta, formámque integram pristini sui corporis.

SUNT quidem nonnulla sacræ Scripturæ loca, quæ huic unitati, aut, ut dici solet, *identitati* corporum, hodierni & futuri, favere mihi videntur, saltem primâ facie. Christus ipse de Resurrectione verba faciens, *Veniet hora*, inquit, *quâ omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, nempe Filii Dei, & prodibunt*, &c. Hîc innuere videtur Christus, in resurrectione ipsa cadavera quæ jacent in Sepulchris, ad vocem ipsius proditura: quemadmodum prodiit è Sepulchro Lazarus, ad vitam reductus. Atque huic consonum est, quod ait idem Johannes in Apocalypsi, *Et reddidit mare mortuos suos*, in resurrectione universali. Utrumque Elementum, Terra & Aqua, quæ absorbuerant cadavera, eadem restituêre: ut animata iterum, ad judicium sisterentur.

Joh. v. 28, 29.

Cap. xx. 13.

terentur. Pariter ejusdem Prophetæ visio,
℣. 12. & Cap. xi. 18. vel scena Resurrectionis, idem testatur. *Vidi mortuos*, inquit, *magnos & pusillos, stantes in conspectu throni.* Si pusilli manent pusilli post resurrectionem, videritque Propheta Infantum, puerorum, & Epheborum greges, perinde ac adultorum, ante thronum Judicii: illud videtur indicare, Quemlibet habiturum esse idem corpus in quo mortuus est, sive pusillum fuerit, sive magnum.

Cap. xix. 25, 26. Mitto illud *Jobi*, quoniam Hebræi, aliique optimi interpretes, de redemptione & instauratione temporali id totum exponunt. Nec utique verisimile est, hominem Arabem alienigenam, idque ante datam Legem, aut tempora Mosis, magis perspectum habuisse mysterium Resurrectionis, quàm omnes Hebræos, aut Hebræorum Prophetas, à multis exinde sæculis. Mitto alia in veteri canone & apud Prophetas figuratè adumbrata, quæ huc adduci solent. Id propiùs rem attingit, quod, non uno in loco, asserat Sanctus *Paulus*, Hæc corpora mortalia renasci, aut immutatum iri in Rom. viii. 11. Phil. iii. 21. 1 Cor. xv. 37, 38. gloriosa: & hoc capite ad Corinthios, licèt primo asserere videatur *aliud* Corpus ab eo quod cecidit, aut satum fuit, renasciturum: tamen in sequentibus, secundùm vim Literæ, & sensum maximè obvium, idem corpus novis

vis qualitatibus imbutum, retinere videtur.

His dictis Sacræ Scripturæ addunt nonnulli rationes & argumenta, quibus probare satagunt idem numero corpus resuscitatum iri, & in cœlos evectum, ex æquo & recto jure: Ut sicut partes suas habuit in sustinendis malis, aut peragundis bonis, in hâc vitâ: ita particeps fiat præmii & gloriæ in futurâ. Neque enim æquum esse censent, aliud certare, aliud coronari: aut quod huic debetur, sive bonum, sive malum, in alterum conferri. Atque in hunc lapidem impegere multi Patres.

Hæc autem argumentatio, ut antea monuimus, est prorsus *ἀφιλόσοφος*, nulli aut falso innixa fundamento; neque enim præmii aut pœnæ, doloris aut gaudii, capax est Materia quæcunque: semper insensilis, sive in hodierno corpore, sive in futuro. Anima sola non tantùm *vult* & *intelligit*, sed etiam sola *sentit*, sive dolorem, sive voluptatem: soláque habet affectus, bonos aut malos. Proinde hujus solius est bene aut malè agere, bene aut malè pati: Peccare aut placere Deo: puniri aut remunerari: Denique, misera esse aut beata, solius est Animæ. Præterea Corpus nostrum non est quid stabile, aut semper idem: Sed in perpetuo fluxu, motu, & mutatione. Plura gessimus corpora in hâc vitâ, secundùm decursum

çursum ætatum: & in uno forsan nos bene gessimus, in altero malè, quomodo reddetur singulis par pari? Sed hanc rem antea tetigimus, & levi argumentationi refellendæ non est operæpretium diu immorari.

Interea, de suprà allatis sacræ Scripturæ locis, quæ præ se ferunt, fore idem, quoad substantiam, corpus nostrum mortale & immortale, Quid statuendum? Utique adhærendum est Literæ, modò cætera consentiant, & nihil ei adversetur ex parte rei, de quâ tractatur. Dispiciendum itaque imprimis, Quid in se contineat & includat illa sententia de *identitate utriusque Corporis*, terrestris & cœlestis: quæ commoda aut incommoda, & siquæ etiam repugnantia. Paulò suprà notavimus, Corpus nostrum in hodiernâ vitâ esse multiplex: dissipatur & resarcitur indies, & post aliquot annos fit ex integro novum. Proinde in curriculo totius vitæ, sex aut septem habemus diversa corpora; & adhuc quidem plura, si vivaces & longævi simus.

Mat. xxii. Hoc facit ut mihi veniat in mentem quæstionis à Sadducæis malè propositæ, de fœminâ quæ septem habuisset maritos: Quemnam scilicet ex iis habitura esset in Resurrectione. Fœmina illa sit Anima, quæ septem habuit corpora, quasi conjuges: Quæritur, ex his septem

ſeptem quodnam habitura ſit in Reſurrectione? omnia enim habuit. Illud è ſeptem, opinor, dices, quod habuit ultimum. Cæterùm fieri poteſt, Animam multò plus boni aut mali perpetrâſſe in alio corpore, quàm in noviſſimo: proinde illud aliud potiùs ſocium habere deberet ſuæ gloriæ aut miſeriæ. Præterea, dedecet aulam cœleſtem, cœtúſque Angelicos, corpus aut vietum & attritum, aut puſillum & infantile: & in horum alterutro maxima pars humani generis fatis concedit. Quòd ſi corpuſculum illud infantile ad florem ætatis promovere velles, aut eodem reducere Corpus ſenio confectum, tot tantíſque opus eſſet additamentis & interpolationibus, ut, inſtar navis Argûs centies reparatæ, nomine tenus tantùm idem eſſet corpus. Denique mallem ego ædificium de cœlo novum, quàm tugurium terrenum quomodocunque adauctum aut reſarcitum.

SECUNDO notandum, cùm idem *numero* corpus repoſcitur in reſurrectione, poſcitur ſaltem ut iiſdem *genere* partibus conſtet: iiſdem viſceribus, humoribus, & membris, quibus antea conſtitit in vitâ mortali. Sed quî hoc fieri poſſit non video, quum manifeſtum ſit ex ſacris literis, nonnulla viſcera & membra abolitum iri: utpote *ventrem*, cum iis quæ ad ventrem

ventrem ſpectant, aut ſub ventre ſunt*. Præterea, *carne* & *ſanguine* non conſtiturum eſſe corpus cœleſte, ſuprà, ni fallor, luculenter oſtendimus. Nec denique conſtructione quâvis organicâ. Ut ſaltem formâ idem eſſe non poſſit, quamvis idem eſſet materiâ. Miror equidem nonnullos, eò, dicam audaciæ, vel temeritatis, perveniſſe, ut eaſdem partes omnes, Gulam, viſcera, & totam ſupellectilem culinariam: dein, ſexuum diſcrimina, & apparatum utrinque liberis procreandis inſtitutum: denique, partes quæ habentur excrementitiæ, dentes, ungues, capillos, barbam: has omnes reſurgere velint, & corpus noſtrum cœleſte conſtituere. Hæc olim anſam præbuere nonnullorum dictis vel dicteriis, quorum meminit S. Hieronymus: Si barbam & capillos, inquiebant, habituri ſumus in cœlo, tum *opus erit Tonſoribus.* Si infantes illîc erunt, *opus erit Nutricibus.* Si ſanguis retineatur, inquit S. Auguſtinus, quæretur, *cur non & pituita? cur non & fel flavum, & fel nigrum?* Sed viderint ipſi qui hæc audacter ita ſe habere pronuntiant. Me judice, Hæc & hujuſmodi magìs decent vitam animalem, quàm Angeli-

* Nullum fore ſexuum diſcrimen, ſtatuunt *Athan. Serm.* 3 *contra Arian. Hilar. Can.* 23. *in* Matth. *Baſil. in* Pſal. cxiv. *Theodor. quæſt.* 37. *in* Gen. *Macar. Hom.* 34.

cam:

cam: qualem in cœlo vivent ſancti: *qui ſunt* בני
Filii Dei, cùm ſint Filii Reſurrectionis. אלהים Gen. vi.

Neque valere mihi videtur commune re- Job. i. 1. & xxxviii. 7.
ſponſum, Hæc viſcera, has partes, adeſſe qui- Pſ. lxxxix. 7.
dem in corpore cœleſti, non tamen exerceri, neque ſuis fungi officiis, ut ſolent in hodierno corpore. Sed quorſum adſunt, quæſo à te, ſi nihil agunt; quorſum reſtituuntur partes, quæ futuræ ſunt inutiles? Deus non redundat in ſuperfluis: Et ſi in hoc, quod nunc gerimus, corpore, mortali & imperfecto, nullas habeamus partes, minimas licèt, inutiles aut ſuperfluas: víſne in corpore multò perfectiori & præſtantiori, totam ferè compagem, vel ipſius partem maximam, eſſe ſupervacaneam? At regeres tandem, has omnes partes ſpectare ad integritatem naturæ humanæ, ideoque non defuturas in cœlo. Itáne verò: ſpectare poſſunt ad integritatem, humanæ naturæ, aut ullius naturæ, partes inutiles? Spectant quidem illæ partes ad integritatem corporis mortalis & terreni; minimè verò immortalis & cœleſtis: Horum autem utriuſque perinde capax eſt natura humana. Nec denique ornatûs causâ ſuperaddi dicas: Quæ enim gratia, quis decor partium, quas indecoras appellat ipſe Apoſtolus? Aut earum quæ alvo reconduntur, aut quæ ingeſtioni aut egeſtioni inſerviunt? Hu- 1 Cor. xii. 23.

manam quidem figuram Diis ſuis dederunt Antiqui, præcipuè Epicurei: Quos refutat Cicero, quòd nec uſus eſſet externarum partium, nec internarum pulchritudo. Nihil autem in naturâ ſupervacaneum. *Nec externa magìs quàm interiora placent, cor, pulmones, jecur, cætera, quæ, detractâ utilitate, quid habent venuſtatis?* De nat. Deor. l. 1. Ac ſi nihil eſſe poſſit beatum & immortale, niſi ſit *bipes*, ut idem alibi.

§. 93. p. 134.

Hactenus quæſivimus, Quod Corpus, è multis quæ geſſimus in hâc vitâ: & quas partes iſtius Corporis, reſuſcitata velint: ut ſit, ad eorum mentem, *Idem Corpus.* Quærendum ultimò, Quem modum inſtituant recolligendi has partes, hos pulviſculos deſiderati Corporis. Cineres & particulæ Cadaverum multifariàm diſperguntur, per mare, per terras: Neque tantùm per terrarum orbem, ſed etiam in regiones aëris: à calore Solis evecti, in mille plagas diſſipati. Præterea, non tantùm diſſeminantur ſparſim & ſolutè per omnia Elementa, ſed etiam inſeruntur in corpora animalium, arborum, foſſilium, rerúmque aliarum, unde facilè eximi aut extricari nequeunt. Denique, in his migrationibus ex aliis corporibus in alia, novas induunt formas & figuras, neque eandem retinent naturam & qualitates.

His

His positis & concessis, quæritur à quibus causis fiat, & quâ ratione, hæc recollectio partium & particularum uniuscujusque corporis, quantumcunque dissitarum, ubicunque latentium.

NATURAM frustra lacesses, nihil habet virium in re tantâ & tali. Nec ad omnipotentiam divinam provocandum est, sinè causâ justâ, dignâ, & necessariâ. Quum verò planè inutile sit, easdem (numero aut specie) nos habere partes in corpore immortali, quas habuimus in mortali, circa rem inutilem occupare non licet summam Dei potentiam. Apud homines dicitur, *Stultus labor est ineptiarum:* apud Deum, ne fando quidem audiendum. Miraculum esset, ut ita dicam, operosissimum, omnium cadaverum humanorum, ab origine mundi ad ejusdem finem, recolligere pulveres & pulvisculos: dein separatim referre unumquemque ad suam massam vel cumulum: Illámque massulam exinde in veterem corporaturam refingere & recomponere; hujusmodi miraculi, multifarii & sinè fructu, nullum adhuc novimus exemplum.

HÆC de rei inutilitate & ambagibus: cæterùm an sit in censu possibilium, à multis ambigitur; quum eadem pars materiæ non possit esse simul in diversis locis, aut in diversis corporibus. Aiunt illi Gentes aliquas esse An-

thropophagos, alios aliis vescentes: neque eandem numero carnem pluribus simul reddi Corporibus, par esse, aut possibile. Sed quid paucas Gentes memorant? sumus omnes ἀλληλοφάγοι, alter alterius pascimur reliquiis. Non quidem immediatè, sed post aliquot transmutationes in herbas & animalia, in illis herbis & animalibus majores nostros comedimus, vel eorum aliquas minutias. Si cujusque cineres ab exordio mundi asservati fuissent in suis urnis & capsulis seorsim: vel potiùs si singula cadavera in mumiam conversa, manerent magnâ ex parte integra: aliqua esset spes recuperandi partes bene multas ejusdem Corporis, absque alienarum misturâ. Quandoquidem verò cadavera, ut plurimùm, dissolvuntur & dissipantur, partésque eorum magno se corpore miscent: Exhalantur in aërem, recidúntque in rore & pulviâ: imbibuntur à radicibus plantarum, & facessunt in gramina, frumenta, & fructus, unde redeunt in orbem ad corpora humana: fieri potest, per hunc circuitum eandem partem materiæ plures subiisse μετενσωματώσεις, plura habitâsse corpora, quàm Animam Pythagoræ; singulis autem horum corporum reddi non potest in Resurrectione. Si reddatur primo Possessori, quod æquum esse videtur, desiderabitur in cæteris: vel si reddatur

datur ultimo, deerit prioribus. Fac si placet, exempli gratiâ, primos Adæ posteros, vel primorum sæculorum homines, sua primùm repetere corpora: dein ordine cujusque sæculi populos, sua itidem reposcere: seris nepotibus Adæ, aut ultimis Terræ incolis, vix supererunt * dimidiata corpora; præreptis nempe partibus & particulis omnibus, quæ ad majorum suorum corpora pertinebant.

Denique, est alter adhuc nodus in hâc causâ, nec facilè solvendus. Quum partes materiæ transeant quotidie ex uno genere in aliud: mutatis earum figurâ, & magnitudine, aliisque subinde qualitatibus: Caro non manet Caro, neque sanguis, sanguis, à principio ad finem mundi, vel à cujusque obitu ad ipsius resurrectionem. Rem clariùs explico: Quælibet species, vel ordo Corporum, constat ex particulis sibi propriis: & distinctis ab aliis figurâ, mole, motu aut quiete. Quibus particulis certo modo dispositis, debito situ, mis-

* In dirutis oppidis & urbibus, quæ in agros campósque convertuntur: & in regionibus limitaneis & regnorum confiniis, ubi prœlia multa commissa sunt, hujusmodi transmutationes fiunt maximé. De agris Massiliensibus post prœlium Cimbricum, *vid. Plutar. in vitâ Marii.* Et nota sunt Poëtæ carmina:

Jam seges est ubi Troja *fuit: resecandáque falce*
Luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus.

tione

tione aut texturâ, fit corpus talis aut talis ſpeciei, ordinis, & nominis. Ponamus itaque carnem, exempli gratiâ, aut ſanguinem, conſtare particulis, ſibi propriis: hæ particulæ non ſunt immutabiles: cúmque, putrefacto cadavere, ſolutæ fuerint, & tranſierint in alia corpora, fieri non poteſt, quin, varios ſubeundo poros, & diſſimiles meatus in corporibus diſſimilibus, figuras & magnitudines mutârint, ceſſerintque eo ipſo in alîus generis particulas: ac proinde ſi recollectæ eſſent, & commiſtæ, non conſtituerent denuo carnem & ſanguinem, ſed alterius generis ſubſtantias aut ſuccos.

Hæc pauca, ni fallor, palàm faciunt, inutile ac operoſum eſſe, ſi non prorſus impoſſibile, ut unum idémque habeamus corpus in hâc vitâ & futurâ; perpenſis ſcilicet omnibus, quæ in illâ *identitate* includuntur. Atque his argumentis adjicienda ſunt illa præterea, quæ ſuprà tractavimus, tam de materiâ, quàm formâ, corporis noſtri cœleſtis. Probant enim illa à fortiori non eſſe unum idémque utrumque corpus, ſi neque materiâ, neque formâ conveniant. Proinde connexa & cognata ſunt hæc duo capita, atque ſuum lumen trajiciunt alterum in alterius partes: conſpirant autem mani-

manifestò in eandem ſententiam, de * diverſitate corporis noſtri mortalis & immortalis: tam ſpecie quàm numero, tam quoad ſubſtantiam quàm accidentia. Si quem verò tantus inceſſit amor ſui corporis Terreſtris, ut eo carere nequeat, reſurgat & reddatur ei per me licet ſub eâdem formâ & iiſdem particulis, modò ſtatim immutandum concedat *illud corpus terreſtre* in cœleſte alterius formæ & qualitatum.

HACTENUS examinavimus, Quid Scriptura Sacra, &, ex alterâ parte, quid Ratio & natura rei, dictet aut definiat de eodem vel diverſo corpore in hâc vitâ & futurâ, in cœlis & in terris: Quantúmque ex utriuſque teſtimoniis colligere licet, lis hoc modo terminanda mihi videtur. Secundùm hypotheſin literalem Scripturæ, idem corpus quod cecidit, reſurrecturum eſt: Idem cadaver quod jacet

* At dices forſan non fore eandem Perſonam, niſi idem ſit corpus, ſaltem quoad partem ipſius maximam. Imò verò, nullam licèt partem haberet Anima corporis demortui: Quinimo nullum licèt omnino haberet Corpus, eſſet tamen eadem Perſona. S. Paulus ait ſe raptum eſſe in tertium cœlum, & neſciviſſe an in corpore fuerit, vel extra corpus. Ponamus eum raptum extra corpus, ideóne non fuit Paulus adhuc, atque eadem perſona? Chriſtus dixit Latroni, *Hodie mecum eris in Paradiſo*: Corpus Latronis hæſit in Patibulo, nunquam abiit in Paradiſum: Quemnam itaque aſſumpſit Chriſtus ſecum in Paradiſum, aliam perſonam, vel eandem? Quinetiam Chriſtus ipſe erat idem, ſive eadem perſona in triduo mortis, dum jacuit in ſepulchro ſacrum depoſitum prioris corporis. Adhæc omnes Martyres & Sancti, Prophetæ & Patriarchæ: omnes denique defuncti, ſive boni, ſive mali, ante reſumpta corpora eædem manent perſonæ; ut patet ex cujuſque ſorte propriâ, & ab aliis omnibus diverſâ.

in ſepulchro, proditurum eſt. Ad *vocem* Chriſti, vel ad ſonitum tubæ, mare ejiciet mortuos ſuos, terra ſuos itidem: & quodlibet elementum aut regio hujuſce mundi inferioris, quæ abſorbuerat & recondiderat cadavera, in apricum proferet, vel intacta vel redintegrata.

Hæc mihi videtur idea Reſurrectionis in ſacris literis maximè obvia, & vulgo quidem accommodatiſſima: Quam ideo *hypotheſin vulgarem* appellare licet. Sunt autem præterea, in iiſdem ſacris literis, Corporis quod habituri ſumus in Reſurrectione characteres quidam occultiores, qui, rei naturam penitiùs inſpicientibus, ſatìs indicant, cùm erimus ἰσάγγελοι, & conformes gloriæ & lumini ipſius Chriſti, alterius ordinis ab hodierno fore corpus noſtrum, &, tam materiâ, quàm formâ, diverſiſſimum ab hâc craſſâ membrorum compage, viſcerúmque & humorum farragine. Ac proinde aliam eſſe doctrinam arcanam, ſive hypotheſin rationalem, aliam vulgarem, in hoc argumento. Idque ſæpe accidit in ſtylo ſacræ Scripturæ, rem exprimi aut repræſentari populariter, & ad captum vulgarem, nonnullis in locis: in aliis tamen non deeſſe indicia, quibus ſedulus inveſtigator latentem veritatem
1 Cor. ii. 6. eruere poſſit. *Sapientiam loquimur inter perfectos*, inquit Apoſtolus. Et inter imperfectos

ea

ea quæ commodiùs capi possunt. Quo docendi modo & methodo elucere mihi videtur sapientia divina, quòd simul infantibus præbeatur lac, & adultis cibus solidus. Hebr. v. 13, 14.

Hactenus quæ nobis visa sunt graviora capita in doctrinâ Resurrectionis, Corporúmque sanctorum in cœlis, quàm fieri potuit paucis & distinctè exposuimus. Idque utramque adhibendo hypothesin, Vulgarem & Rationalem. Nulli non notum est, & in confesso, Scripturam sacram sæpius *ἀνθρωπολογεῖν*, more loqui humano, in tractandis rebus abstrusioribus: Et ni fallor, tam scena Judicii generalis, quàm scena Resurrectionis generalis, more humano repræsentatur, in primâ suâ facie, & apparatu exteriori. Intus autem, si introspicias, eadem quidem res est, at sub aliâ & simpliciori formâ. Quòd autem non satìs distinxerint hanc duplicem hypothesin Veterum nonnulli, doctrinam Resurrectionis minùs intelligibilem reddiderunt.

Est aliud præterea observandum, unde suborta est in tractando hoc argumento aliqua obscuritas aut confusio: Ex eo scilicet, quòd non satìs distinxerint iidem Authores Resurrectionem primam & secundam, ex mente veterum: Has enim distinxere ex antiquissimis Patribus multi, atque aliud nos genus Corpo-

ris habituros esse in primâ resurrectione, aliud in secundâ, statuerunt. In primâ quidem, Corpus carneum, osseum, & sanguineum, instar hodierni: sed purius & perfectius, quale fuisse creditur Adami corpus in Paradiso. In secundâ autem resurrectione erit corpus spirituale, cœleste; Christi, secundi Adami, glorioso corpori conforme: sinè carne & sanguine, quale describitur à Sancto Paulo in suo sermone de resurrectione ad Corinthios. Atque hæc duo genera Corporum post hanc vitam, distinguebant Patrum quotquot (utique nec pauci, nec exigui nominis) millenne Christi regnum tuebantur. Eâque adhibitâ distinctione, quæstionibus suprà propositis, de naturâ & de identitate Corporum in resurrectione, alio atque alio modo respondendum, prout de primâ aut secundâ resurrectione quæstionem intellexeris. Si de primâ, corpus quidem erit carneum, sed non *Idem numero* cum præcedenti. Si de secundâ, erit quidem corpus idem numero cum proximè præcedenti, sed non carneum, neque terrestre. Proinde vides in hâc lite nihil certò & exactè definiri posse, donec conventum fuerit de statu causæ; de unicâ nempe, aut duplici resurrectione. Quæcunque autem disseruimus suprà de resurrectione, ex characteribus sacris, respiciunt resur-

rectionem

rectionem ultimam & universalem, corpúsque cœleste, quod tunc temporis habituri sunt Sancti. Hæc enim est notissima, & in sacris Literis celebratissima Resurrectio: de quâ etiam, ni fallor, suam dissertationem unicè instituit Apostolus Paulus. De primâ autem resurrectione, in millenni regno Christi, & renovatione rerum, sequenti capite acturi sumus: Eâque expositâ, quid de totâ hâc materiâ statuendum sit, clariùs elucescet.

Interea, rectè dicitur à Tertulliano, *Fiducia Christianorum, Resurrectio Mortuorum.* Quod quidem verum est de utrâque resurrectione: meminítque Author ille primæ resurrectionis, non semel: erat enim Chiliasta. Proinde Tractatum illum de *resurrectione carnis* (in quo quidem plus ingenii quàm judicii) æquum est interpretemur & intelligamus de primâ resurrectione, cùm redinduimur carnem, vel corpus carneum: ídque in Terris. Secunda autem resurrectio est *immutatio* potiùs quàm resurrectio, & transitus in vitam Angelicam: vel, ut ipsius verbis utar, * *demutatio in substantiam Angelicam*, & *in cœleste regnum translatio.* Eodem modo apud Justinum Martyrem,

* Confitemur in terrâ nobis regnum repromissum: sed ante cœlum, sed alio Statu; utpote post resurrectionem, in mille annos, in civitate divini operis Hierusalem, cœlo delatâ: quam & Apostolus *matrem nostram sursum* designat, *&c.* Hanc dicimus excipiendis resurrectione Sanctis, & refovendis

tyrem, cùm de Reſurrectione primâ agitur, dicitur *Reſurrectio carnis*, nempe in Millennio *(p.* 307.*)* atque reſurrectionem illam primam fore carnalem probat *Irenæus*, *l.* v. *c.* 33.

Sed ut redeamus ad dictum illud Tertulliani, *Fiducia Chriſtianorum*, *Reſurrectio Mortuorum:* Spes noſtra, vita noſtra, Chriſtus: qui ſuâ vi & voce mortuos in lucem revocat, Ipſe caput & primitiæ Reſurrectionis. Eſt autem illa dies Domini tempus retributionis Juſtorum, & reſtitutionis omnium. Adventus Chriſti, ſive Meſſiæ, ſpes erat & expectatio omnium bonorum: Ipſius natales celebrârunt Angelorum exercitus: clamantium, *Gloria in excelſis: Pax in Terris.* Sed quanto major erit gloria in cœlis, quanto major pax in terris, cùm ſecundò advenerit Chriſtus, Angelorum ſatellitio comitatiſſimus? Si ad vocem
Luc. i. Mariæ ſalutantis Elizabetham, Johannes, vix dum vivus, in utero ſuæ Matris exultavit: Si tanta fuit virtus Jeſu Infantuli, Jeſu vix dum concepti, vix dum formati, & latentis in viſceribus ſuæ matris, ut eum appropinquan-

---

refovendis omnium bonorum, utique ſpiritualium, copiâ, in compenſationem eorum, quæ in ſæculo vel deſpeximus, vel amiſimus, à Deo proſpectam. Hæc ratio regni terreni, poſt cujus mille annos, intrà quam ætatem concluditur Sanctorum reſurrectio, pro meritis, maturiùs vel tardiùs reſurgentium: tunc & mundi deſtructione, & judicii conflagratione commiſſâ, demutati in atomo in Angelicam ſubſtantiam, ſcilicet per illud incorruptelæ ſuperindumentum, transferemur in cœleſte regnum. *Tertul. l.* 3. *contr. Marc. cap. ult.*

tem

tem sentiret Johannes, quem videre non potuit: quanto magìs advenientem eundem Christum in triumpho, appropinquantem Deum sentient, & exultabunt mortuorum animæ, quocunque statu repositæ: & levabunt capita Justi cum gaudio, instante eorum redemptione. Deus nos celavit, magnâ ex parte, Intermundii, sive statûs intermedii, à die mortis ad diem resurrectionis, conditiones: premítque nos malis & miseriis hodiernæ vitæ: quo magìs essemus intenti in spem futuræ resurrectionis; & secundum Christi adventum (præclaram illam *ἐπιφάνειαν*) mundíque renovati gloriam, erecti, & exerto quasi collo, è longinquo expectaremus. Denique cùm hanc habeamus spem, hanc fiduciam, perstemus immobiles in virtute & pietate: *quum sciamus laborem nostrum non fore inanem in Dominum.* Rom. viii. 18, 19, 20, 21, 22.

Cap.

CAP. X.

De Resurrectione primâ & ultimâ: De cœlo terrâque novis, & instauratâ Naturâ: De Christi Regno millenni, & de rerum omnium Consummatione.

RESURRECTIONEM duplicem ſuprà notavimus, primam & particularem, dein ſupremam & univerſalem. Quæ quidem diſtinctio raro occurrit in ſacris literis, &, ni fallor, apud unicum Sanctum Johannem (in ſuâ Apocalypſi) explicité. Neque tamen hoc officit rei veritati, aut alienum eſt à more Spiritûs Sancti. In veteri teſtamento Prophetæ duplicem adventum Meſſiæ non præſignârunt, ſaltem explicitè, & ad captum Judæorum: quibus non innotuit olim, nec dum innoteſcere videtur. Proinde nec cuiquam mirum eſſe debet, multo minùs offendiculo, quòd duplicem reſurrectionem nobis parciùs aut tardiùs revelaverit Providentia: aut quòd myſterium illud reſervârit explicandum per ultimum Prophetarum. Cujus cùm officium eſſet, Eccleſiæ Chriſtianæ fata, ſive proſpera, ſive adverſa,

versa, per omnia sæcula ad consummationem rerum, suâ Prophetiâ complecti & exponere, locus, tempus, & ratio, postulabant, ut Millenne Regnum Christi, & Sanctorum Resurrectionem primam, tacita aut intacta non relinqueret. Quocirca sui vaticinii capite vicesimo, hoc arcanum, à sæculis reconditum, apertè tandem prodidit & explicuit.

Præterea notandum: Ab hoc errore vel cæcitate Judæorum circa unicum adventum Messiæ, profluxere alii errores non pauci. Hinc Gloriosum Messiam, & statim ab aditu primo illustrem & præpotentem expectabant; Gloriâ secundi adventûs in primum malè translatâ, vel utroque in unum eundémque confuso. Dein alia multa quæ spectabant unicè ad secundum adventum Messiæ, ad *Dies Messiæ* promiscuè & indiscriminatim referebant. Indè Resurrectionem fore crediderunt in *diebus Messiæ*, sinè discrimine: Novos cœlos atque novam terram: cæteráque fœlicissimi temporis indicia, quæ à Prophetis narrantur in diebus Messiæ futura. Denique הבא עולם *Sæculum venturum*, de quo tot & tanta, in Diebus Messiæ collocant. Hæc & alia multa, pacem, justitiam, regimen divinum, rerum omnium copiam, in iisdem diebus futura prædicant Judæi: idque verissimè, si ad secundum

Messiæ

Meſſiæ adventum ea referantur. Diſtingue tempora, & omnia conveniunt: His autem non bene diſtinctis, orta eſt in fide Judæorum circa præfata capita, & etiamnum manet, non exigua confuſio.

Non diſſimili modo, quòd Authores Chriſtiani non diſtinxerint primam & ſecundam Reſurrectionem, orta eſt diſſenſio & obſcuritas in doctrinâ de conditionibus & naturâ corporum quæ ſumus habituri in reſurrectione. Aliis putà contendentibus pro carne & ſanguine, & compage organicâ: corporibúſque ad inſtar hodiernorum compoſitis & configuratis; dum alii corpora noſtra craſſa in tenuia & ætherea converſum iri ſtatuunt. Horum autem utriuſque dogma verum eſſe poteſt, modò tempora diſtinguas & reſurrectiones. In primâ reſurrectione, cùm vivitur in terrâ, putà *novâ*, corpus noſtrum erit terreſtre, compoſitúmque ad formam hodierni: in fine autem Millennii, cùm aſcenditur in cœlum, mutabitur idem corpus in cœleſte & æthereum: prout ratio loci, & vitæ illius Angelicæ, manifeſtò poſtulant: ut ſuprà dictum eſt.

Hanc autem Aſcenſionem in cœlum & ſecundam Reſurrectionem de quâ loquimur, præcedunt *Mundi renovatio*, & Chriſti *regnum Millenne*, maximi momenti capita: de iis igitur

tur pauca in antecessum dicenda sunt; sed pauca, inquam, cùm utramque hanc materiam fusiùs tractaverimus in Telluris *Theoriâ Sacrâ, l.* 4.

FINITA Conflagratione generali, & per ignes illos extremos in Chaos quoddam redactâ Tellure, ex illo Chao (vi divinâ & consilio præsidentibus) formanda est *nova* Tellus, ad imaginem primigeniæ & Paradisiacæ. Scilicet sinè Mari, sinè Montibus, ruptisve scopulis & salebris. Cui respondet pariter cœlum *novum*, mite & serenum, sinè meteoris noxiis: & ver perpetuum sinè vicissitudinibus temporum, hyemis aut æstatis incommodis. De quibus Phænomenis novis & hodie insolitis, eorúmque causis, satìs egimus in Libro præfato.

HANC Renovationem Mundi futuram, omnis Antiquitas, tam sacra, quàm prophana, celebravit: ut alibi à nobis ostensum est. Inter Prophetas veteres, Isaias, novos cœlos & novam terram, futura bis annunciat. Subditque indicia renovatæ Naturæ, *longævitatem*, vel potiùs immortalitatem Incolarum: & *animalium indolem innocuam*. Sanctus Johannes in suis visionibus de novis Hierosolymis, novos itidem cœlos & novam terram se vidisse memorat: additque characterem Telluris novæ, quòd *nullum mare habuerit.* Hæc mun-

Theor. Prædic. c. 5 *&* 9.

Cap. lxv. *&* lxvi.

Apoc. xxi. 1.

di, ut ita dicam, Reſurrectio, dicitur à Chri-
Mat. xix. 28. ſto *παλιγγενεσία*. Quâ voce includitur mundi
ſubintellecti præexiſtentia, interitus, & renaſ-
centia. Eodem ferè modo dicitur à Sancto
Act. iii. 21. Petro, in ſuâ concione ad Judæos, *ἀποκατάστασις*, *Reſtitutio ad Statum priſtinum*. Et utrobique pro ſuo indice & charactere habet, *Tempus remunerationis*: ideoque ſæculum futurum.
Rom. viii. 20, 21. Sanctus Paulus hanc mundi futuram renovationem multis in locis ſubindicat: Primò, hodiernam Naturam vanitati ſubjectam eſſe docet, ac liberatum iri à ſervitute & corruptione, cùm filii Dei ſuam accipient libertatem & gloriam. Hunc autem ſermonem Apoſtoli de mundo naturali, explicandum eſſe, ſatìs, opinor, alibi probatum eſt. Denique, *τὴν οἰκουμένην*
Archæol. Philoſ. l. 2. *c.* 2. *τὴν μέλλουσαν*, *Orbem habitabilem futurum*: nempe cùm præterierit hujuſce mundi ſchema, commemorat idem Apoſtolus: Chriſtoque, ut proprio Domino, ſubjicit, *Hebr.* ii. 5. 1 *Cor.* vii. 31. Cæterùm his omnibus multo clarior & apertior eſt ſermo Sancti Petri, in ſecundâ ſuâ Epiſtolâ Catholicâ, capite tertio: ubi hanc materiam tractat diſtinctè, & non tantùm novos cœlos & novam terram, futura aſſerit: ſed etiam duo præcedentia commemorat, & diſtinguit in antediluviana & hodierna. Sed cùm hic locus Sancti Petri mihi videatur irre-

irrefragabilis, præter ea quæ presſè diximus, operæpretium erit ei pauliſper immorari.

Quæ dicta ſunt à Prophetis de novis cœlis & novâ terrâ, hujus ſententiæ adverſarii in allegorias convertunt, atque ita qualitercunque eludunt: Sed dictus ſermo S. Petri de iiſdem cœlis & terrâ novis, nullâ vi aut arte in allegorias reſolvi poteſt, aut à ſenſu literali detorqueri. Eſt explicitus, ordinatus, & datâ operâ inſtitutus ad probandum rerum naturam mutabilem, mundúmque ſucceſſivè triplicem: Mundum, inquam, *Naturalem*, de quo erat quæſtio cum Irriſoribus iſtis, ℣. 3. Notúmque eſt nomine *cœli & terræ* Hebræos ſignificare Mundum aſpectabilem, ſive rerum naturam. Sed Apoſtoli verba, (℣. 11, 12, 13.) quæ huc ſpectant, ſi placet, audiamus.

Quum igitur hæc omnia diſſolvenda ſint, quales oportet vos eſſe in ſanctis converſationibus & pietatis officiis. Expectantes & maturantes adventum Diei Dei, in quo cœli igneſcentes ſolventur, & Elementa æſtuantia liqueſcent. Sed COELUM NOVUM ac TERRAM NOVAM ſecundùm ejus promiſſum expectamus: in quibus juſtitia inhabitat.

Plura ſunt indicia in hoc ſermone Apoſtoli cum præcedentibus collato, quæ voces illas, *Cœlum novum & Terram novam*, ad

mundum viſibilem & naturalem reſtringunt: Primò, vis, uſus, & ſignificatio eorundem verborum, vel ejuſdem phraſeologiæ, in antecedentibus. Dein ipſa forma, ſtructura, & contextus orationis, quâ exprimitur hæc Renovatio. Denique, Tempus ad quod refertur. Hæc omnia arguunt & teſtantur Apoſtolum hìc loqui de cœlis & terris veris & materialibus, non imaginariis aut allegoricis. Quoad primum indicium, Hæc dictio, ſive hic modus loquendi ter occurrit in hoc ipſo capite: Verſu quinto, *Cœlum & Terra quæ olim extiterunt*, ſive præterita, & Mundus antediluvianus: Dein verſu ſeptimo, *Cœli & Terra quæ nunc ſunt*, hodierna, ſive Mundus poſtdiluvianus. Denique, verſu decimo tertio, *Cœli novi, & Terra nova*, quæ futura ſunt, ſcilicet poſt conflagrationem. Quum verò, ex omnium conſenſu, *Cœli & Terra*, tam in verſu quinto, quàm ſeptimo, literaliter, de materiali & naturali cœli & terræ compage intelligendi ſint: quo jure, quâ lege interpretandi, eadem verba, ſive eandem locutionem, in eodem capite, & in eodem contextu & continuatione argumenti, in alienam planè ſignificationem detorquere poſſumus? Ita ſcilicet ut primo & ſecundo loco, mundum naturalem: tertio verò allegoricum & figuratum

intelligamus.

intelligamus. Idque ſinè ullo indicio mutati ſtyli, in Authore: & ſinè ullâ, ex parte materiæ ſubjectæ, neceſſitate.

Dein ſecundò, idem pariter teſtatur forma orationis, & modus quo cohæret aut dependet à præcedentibus. Cùm hodierni mundi exuſtionem deſcripſiſſet Apoſtolus, ſubdit, *cæterum*, vel *nihilominus*, expectamus *novos cœlos & novam terram*: Loco combuſtorum, vel pereuntium, ſubſtituit hos novos cœlos, & terram. Oportet igitur ut ſint ejuſdem generis cum iis qui perierunt: putà materiales, non allegorici. Res ita ſe habet, ac ſi dixiſſet Apoſtolus, quanquam perituri ſint cœli & terra hodierni, prout jam explicuimus: non tamen hic finis erit rerum (quod forſan ſuſpicabamini) ſed renovatio tantùm: Expectamus enim, ſecundùm promiſſa Dei, alios cœlos & terram, ſucceſſura: in quibus habitabunt Juſti. Denique tertiò, Quandoquidem non niſi poſt conflagrationem generalem extiturus eſt hic mundus novus, vel hæc renovatio, quæcunque demum fuerit: ipſa ratio temporis ſatìs indicat, hanc renovationem exponi non poſſe de renovatione aliquâ Evangelicâ, (ut volunt Allegorici) vel quacunque aliâ in hâc vitâ. Atque hæc argumenta, ni fallor, probant invictè, Cœlos & Terram in hoc ſermone Apoſtolico,

co, κα]ὰ κυριολεξίαν, ſecundùm verborum vim, & rei naturam, accipiendos eſſe.

REPREHENDIMUS & increpitamus, idque meritò, Socinianos malefidæ interpretationis, cùm ea, quæ dicta ſunt in principio Evangelii Johannis de mundo naturali, ad mundum moralem & metaphoricum detorquent. Si ipſi verò qui hâc in re**in eandem ſimilémve culpam & errorem incidunt, dum ea, quæ apertè dicta ſunt de mundo materiali à S. Petro, ad mundum moralem & allegoricum**fidenter enim aſſero, non magìs clarè & diſtinctè deſignari mundum naturalem in principio Evangelii Johannis, quàm in dicto capite S. Petri, cùm de novis cœlis & de novâ terrâ loquitur.

HIS poſitis & conceſſis, ſit hæc prima concluſio, *Mundum naturalem, Cœlos & Terram, renovatum iri, poſt Conflagrationem.* Dein eſto hæc ſecunda Concluſio, in ſubſequentibus probanda: *Millennium, ſive millenne Regnum Chriſti, in mundo renovato, ſive cœlo & terrâ, novis, celebrandum eſſe.*

MILLENNE Regnum Chriſti pro doctrinâ Orthodoxâ habitum eſt apud primævos Chriſtianos, & aliquandiu obtinuit ſinè labe & ſinè lite; cùm verò hanc doctrinam ex parte corruperant, aut minùs habuerant perſpectam recentiores Millennarii: qui hujuſce regni ſedem

dem in hodiernis Terris, & ipſius fœlicitatem in hodiernâ *vitâ*, conſtituere: dederátque hic error fervidis & fanaticis ingeniis, ſpe inani inflatis, tumultuandi cauſas: Probis autem & ſapientibus offendiculum: malè audire cœpit apud plures hoc dogma innocuum, & etiamnum non eſt ſinè omni invidiâ. Quapropter ut his malis occurramus, operæpretium erit, Quid in hâc re ſtatuerint Antiqui Patres: Quando & ubinam futurum duxerint hoc regnum, paucis exponere.

QUOAD rem ipſam, fore tandem millenne regnum Chriſti in Terris, hodiernis aut novis futuris, ex oraculis Prophetarum & Apoſtolorum, ſatìs, ni fallor, alibi probatum dedimus. Teſtes etiam adducuntur in hâc causâ Antiquiſſimi Patres, omnium ferè gentium. Græci plures, Latini etiam, & Africani. In hoc numero ſunt imprimis Papias Hierapolis Epiſcopus, Juſtinus Martyr, Sibyllini Carminis author vel interpolator, ante Juſtini tempora: Scriptor Epiſtolæ ſub nomine Sancti Barnabæ, Irenæus, Melito Sardenſis, Methodius: Præterea, Tertullianus, & diſcipulus ipſius Cyprianus, Africani: Nepos, Epiſcopus Ægyptius, Victorinus Petavionenſis & Lactantius, Latini. Hi vixere omnes intrà tertium Eccleſiæ ſæculum: dum magìs integra & incorrupta

ſtetit,

ſtetit doctrina * Apoſtolica. Ex his etiam Patribus nonnulli, non tantùm ita ſe ſentire teſtantur, ſed & Eccleſiam ſui temporis, vel alios omnes in fide Chriſtianâ rectè ſentientes: Alii hoc dogma à Sancto Johanne & Apoſtolis traditione receptum affirmant.

Sed præter hæc teſtimonia explicita, & cauſæ, quæ agitur, proxima: conſtat aliunde ab argumentis & indiciis in iſtorum temporum hiſtoriâ fundatis, hoc dogma *de Regno*, ita enim appellatum eſt olim, habitum eſſe Dogma Chriſtianum: idque tam ab Ethnicis ipſis, quàm à noſtris. Ab Ethnicis, inquam: qui ſibi malè metuebant à Rege, quem venturum expectabant Chriſtiani: Quos ideo ambitionis inſimulabant, aut quòd ſpargerent ſeditionis ſemina, Regnum ſibi in terris olim obventurum pollicitantes. Præfatus Juſtinus in ſuâ Apologiâ pro Chriſtianis ad Antoninum Pium, quæ eò planè ſpectant, hæc habet verba: ὑμεῖς ἀκȣ́σαντες βασιλείαν προσδοκῶντας ἡμᾶς, ἀκρίτως ἀνθρώπινον λέγειν ἡμᾶς ὑπειλήφατε, ἡμῶν τὴν μετὰ Θεȣ͂ λεγόντων, &c. *Vos Regnum à nobis expectari audientes, ſinè diſcrimine aut judicio humanum à nobis deſignari ſuſpicamini: cùm nos illud, in quo cum Deo regnaturi ſumus, intelligamus.*

* Vide locum Gennadii. Tractatus Tichonii eſt in *BB. PP.* & in Orthodoxogr.

mus. Quod se cohortari sæpius solerent Christiani, alii alios, ad perpetiendam mortem forti animo: eò quòd Martyres in causâ Christi Regno potituri essent: hoc de Regno in hodiernâ vitâ interpretabantur Ethnici, ac si molirentur aliquid Christiani contra Imperium, aut eo se fruituros crederent. Quibus rectè respondet Justinus in proximè sequentibus, *Quandoquidem* libenti animo mortem oppetimus in causâ Christi, manifestum est, nullam nobis esse spem Regni in hâc vitâ: vel eam spem nos temere, unà cum vitâ, abjicere & excindere.

Præterea, idem arguitur ex actis Domitiani: Quemadmodum enim Herodes, nato jam Christo, metuebat sibi ne Christus ei Regnum eriperet: ob famam sparsam inter Judæos, Messiam, quem tunc temporis expectabant, Regnum Israeli restituturum: Ita postea, ut narrant Historici, Domitianus Imperator ex stirpe Davidicâ ortos è medio tolli jussit, ac propinquos Christi ad examen vocavit, ut rationem redderent de Christo & regno ejus, quodnam esset, quando, & ubinam locorum extiturum. Cui inquisitioni occasionem dedere sermones libríque * Christianorum de futuro in terris Christi Regno. *Euseb. Hist. Eccl. lib.* iii. *c.* 15. *Vid. etiam Nicephor.* l. 3. *c.* 10. 11.

H h Hæc

* Christus Dominus nunquam negavit (sæpe licèt oblatâ, si voluisset, occasione) se esse † Regem, vel habiturum esse Regnum. Dixit quidem Pilato,

† *Vid. Luc.* xxiii. *Act.* xvii. 7.

Hæc de Ethnicis: Inter Christianos suæ fidei in hâc parte id mihi videtur argumentum, quòd *preces fuderint pro mortuis:* Scilicet, ut partem haberent in Resurrectione primâ. Preces & oblationes pro mortuis, per aliquot sæcula in usu fuisse, prout suprà notavimus, nihil mihi dubii est: non autem eodem semper consilio, nec easdem semper gratias & beneficia pro Animabus Defunctorum petebant supplices. Ut fruerentur pace & requie, ut immunes evaderent ab extremis ignibus, ut maturè resurgerent & partem haberent in Resurrectione primâ, Hæc erant votorum summa. Horum postremum dicitur apertè à Tertulliano, ubi officium piæ uxoris erga defunctum maritum explicat, his verbis, *Pro ani-*

Append. ad Cap. iv.

De Monog. Cap. x.

Pilato, quærenti an Rex esset Judæorum, *Regnum suum non esse ex hoc mundo:* neque est omnino: Regnant enim in hodierno mundo improbi, regnant Satanas & Antichristus. Deletis autem his inimicis suis, & renovato mundo in illo venturo regnabit cum suis Sanctis. Christus Zebedæis negavit primas sedes in suo Regno, Regnum ipsum non negavit. Pariter Discipulis de temporibus regni sciscitantibus, tempora quidem tacuit, regnum non renunciabat. *Act.* i. 6. Regnum autem terrestre, non æternum & cœleste, à Christo subintelligi, perinde ac ab illis qui hæc ei proponebant, arguunt illa bona terrestria & temporalia, quæ promittit memorátve in suo regno futuro. Promittit suis discipulis bona temporalia ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ. *Mat.* xix. 28. (quod de mundo renovato intelligendum esse, suprà notavimus.) Dixítque in supremâ cœnâ se postea *non bibiturum esse ex succo vitis, donec novum biberit cum illis in regno Patris,* Matt. xxvi. 29. Et eodem tempore ait, (*Luc.* xxii. 29. 30.) *Ego paciscor vobis, prout pactus est mihi Pater meus, Regnum: ut edatis & bibatis in mensâ meâ, in regno meo.* In cœlis neque editur, neque bibitur: Et licèt nonnunquam metaphoricè usurpentur illæ phraseologiæ, primariæ tamen verborum significationi adhærendum est, nisi depellamur necessitate: quæ hîc nulla est.

mâ

mâ ejus orat, & refrigerium interim adpostulat ei, & in primâ resurrectione consortium: & offert annuis diebus dormitionis ejus. Atque alibi *moram resurrectionis* loco pœnæ habet pro luendis levioribus delictis. Nec dissimiles effudit preces *Sanctus Ambrosius* pro *Valentiniano* & *Gratiano*, fratribus, præmaturâ morte abreptis: in suâ funebri oratione pro Valentiniano secundo, quam claudit his verbis: *Te quæso, summe Deus, ut charissimos juvenes maturâ resurrectione suscites & resuscites: & immaturum vitæ istius cursum maturâ resurrectione compenses, Amen.* Atque alibi in eundem sensum, diversos resurgentium ordines & tempora constituit. Denique, in * Liturgiâ antiquâ Gothicâ hæc precum publicarum formula præscribitur: *Quiescentium animas in sinu Abrahæ collocare dignetur Deus, & in partem primæ Resurrectionis admittat: per Dominum nostrum Jesum Christum.* Nempe cùm non crediderint veteres Animas piorum statim à morte in cœlum ascendere, aut summâ protinus frui gloriâ & visione beatâ: Cúmque resurrectionem primam ante illud tempus, Regnúmque Christi, expectârint: eóque potiri, primum habuerint beatitudinis gradum: Hunc

De Anim. Cap. ult.

* Loca sunt apud Daillé de Us. *PP*. p. 288. ult. Consule alias Liturgias, Mosarab. & Ambros. vel Ital. Vid. Daillé de pœn. p. 513. ult.

ſtatum, hanc reſurrectionem precabantur ſuis, in Chriſto dormientibus, tanquam pignus futuræ gloriæ, & initiationem quandam ad vitam cœleſtem.

Sed de his ſatìs: cùm non ſit opus pluribus in re notâ & confeſsâ. Nam in ſcriptis veterum quique verſatiſſimi, inter recentiores aut hodiernos authores, licèt non ſtent à partibus Millennariorum, agnoſcunt tamen hoc dogma circa futurum Chriſti regnum in terris, receptum fuiſſe plurimùm, in primis Eccleſiæ ſæculis. Sed non perinde eſt in confeſſo, in quibus terris, hodiernis vel futuris, hoc millenne Regnum Chriſti ſtatuendum ſit. Vulgò creditur à Millennariis recentioribus, in hâc vitâ, & in hodiernis terris, regnaturum eſſe Chriſtum. Sed non ad mentem veterum hoc credunt, ni multùm fallar: nec ad mentem ſacræ Scripturæ: nec denique ſecundùm ipſius rei naturam. Quoad Millennarios antiquos, quorum ſuperſunt ſcripta, de Renovatione Mundi Naturalis omnes verba faciunt, in adventu Chriſti peragundâ. Juſtinus id non ſemel memorat in Dialogo cum Tryphone: & in novis & inſtauratis Hieroſolymis Millennium collocat, adductis verbis Prophetarum de *novis cœlis & novâ terrâ.* Dein *(pag. 369.)* *τὴν τῶν ἁγίων γῆν* appellat Terram illam in quâ regnaturi

Pag. 307.

turi

turi sunt Sancti unà cum Christo. Atque τὴν καινέρϛησιν, *Renovationem Mundi* (in quo nova Hierosolyma) Christo attribuit non minùs quàm primam Mundi constructionem, *pag.* 340.

Non dissimili modo Irenæus renovationem Naturæ cum temporibus Regni conjungit. *Prædicta*, inquit, *benedictio*, nempe Jacobo facta, de fertilitate Terræ: *ad tempora regni sinè contradictione pertinet, quando regnabunt justi surgentes à mortuis: quando & Creatura renovata & liberata multitudinem fructificabit universæ escæ, & rore cœli, & ex fertilitate terræ.* Idem vel tantundem affirmat capite sequenti, & deinceps identidem ad finem Libri. *Lib.* v. *c.* 33.

Eodem spectare videntur verba Lactantii: *Deus enim veniet, ut orbe hoc ab omni labe purgato, redivivas justorum animas corporibus innovatis ad sempiternam beatitudinem suscitet.* Denique si Gelasio Cyziceno fides, Patres Nicæni in eâdem fuere sententiâ, Regnúmque Christi & Justorum in novâ Terrâ collocârunt, his verbis: Καινὲς ἐρανὲς κὴ καινὴν γῆν πɣοσδοκῶμεν, κατὰ ἱερὰ γράμματα· φαινομένης ἡμῖν τῆς ἐπιφανείας κὴ βασιλείας τῦ μεγάλε Θεῦ κὴ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησῦ Χριϛῦ, &c. *Novos cœlos & terram novam expectamus, secundùm sacras Literas: cùm apparuerit nobis illustris præsentia, & Regnum magni* *Lib.* vii. *c.* 22. *Hist. Act. Conc. Nic.*

magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi. Et tunc, ut ait Daniel, (*cap.* vii. 18.) *recipient Sancti Regnum Altissimi: & erit terra pura, sancta, Terra Viventium, non mortuorum: quam oculis fidei prævidens* David, *clamat* (Psal. xxvii. 13.) *credo videre bona Domini in Terrâ viventium: Terrâ mansuetorum & humilium. Beati, inquit Christus, mites: quoniam*
Cap. xxvi. 6. *ipsi possidebunt Terram. Et Propheta* Isaias *ait, & calcabunt ipsam pedes mansuetorum & humilium.* Vides, secundùm hos Patres, in novis cœlis & novâ terrâ fore sedem millennii: nec proinde ante renovationem mundi beatum illum rerum ordinem esse expectandum, ex mente veterum Chiliastarum.

Fateor, antiquos non semper convenire de ordine Conflagrationis & Renovationis mun-
Ut suprà. di: quæ prior, quæ posterior; Huic illam postposuisse videtur Tertullianus, sed malé. Erroremque suum facilè corrigere potuisset ex
2 *Epist.* iii. 12, 13. verbis Sancti Petri, Qui, exustis Cœlis Terrísque hodiernis, statim succenturiat novos Cœlos, novámque Terram: in habitationem Justis. Nec quidem expeditè concipi potest renovatio mundi sinè præcedente conflagratione: vel aliquâ saltem concussione aut demolitione, quæ
Apoc. xxi. 1. genus humanum tolleret. Præsertim si, secundùm Ideam Sancti Johannis, nova Terra

novam

novam formam: orbísque habitabilis novus nullum mare sit habiturus. At id forsan occasionem dedit errandi nonnullis, quòd duplex futura sit mutatio mundi, altera ad principium, altera ad finem Millennii: nempe cùm *fugient Cœlum & Terra: & locus eorum non erit inventus.* Apoc. xx. 11. Sed hæc fuga Cœli & Terræ, & loci sui pristini derelictio, in fine Millennii futura, neutiquam exponenda sunt de Conflagratione communi, sed de mutatione aliquâ insigniori, qualis, in fine Millennii, sanctorum etiam corporibus accessura est, cùm in regiones cœlestes transferentur.

SED hæc obiter. Pergamus in proposito, & in quâ Terrâ, hodiernâ vel futurâ, Regnum Christi & Sanctorum constituunt *Authores Sacri*, jam porrò videamus. Vidit Sanctus Johannes (*Apoc.* xxi. 1, 2.) novos Cœlos & novam Terram: dein vidit Sanctam Civitatem, sive nova Hierosolyma, de cœlo descendere: putà in illam novam Terram: Quo aliò enim descendere potuit? constat autem ex capite præcedenti Civitatem Sanctam (eandem cum civitate dilectâ) esse Regnum Christi, vel ipsius Metropolin: Ad quod consequens est, Prophetam vidisse Regnum Christi descendere in novam terram, sedem suam ibidem habiturum. *Cap.* xx. 9. Isa. lxv. 17, 18.

PRÆTEREA,

Præterea, ſeries Viſionum Apocalypticarum, & ſpatia temporum quibus continentur, Millennio, ſuíſque antecedentibus, non relinquunt locum, intrà fines hujuſce mundi. Credo equidem non duraturum eſſe hunc mundum, quantumcunque, in mille annos ab hodierno die. Et ſiqua fides ſexmillenni Prophetiæ Judæorum (quàm è Patribus Chriſtianis plurimi ſunt amplexi) non ſupereſt ſemimillennium, abhinc ad rerum exitum. Sed his miſſis, conſtat utcunque hanc recentiorum Chiliaſtarum hypotheſin, plus nimio temporis exigere pro reliquâ ætate mundi, ſi rem æſtimemus ex calculis Apocalypticis. Nam ſecundùm illud ſyſtema Prophetiarum, multa ſuperſunt adhuc præparanda & peragunda, antequam incipere poſſit Chriſti & Sanctorum Regnum. Non niſi deleto penitùs Antichriſ-
Apoc. xx. to, Satanâque ligato, regnabunt Sancti: ſed excidium Antichriſti non pauca debent antecedere quæ nondum completa vidimus. Nondum aſcendêre, aut ſurrexere, Teſtes: nondum cecidit pars tertia Civitatis: nondum præteriit Væ ſecundum, aut incepit tertium. Quæ omnia memorantur in capite undecimo Apocalypſεωs ante interitum Antichriſti eventura. Præterea nondum effuſæ ſunt phialæ capite decimo ſexto: nec quot ſuperſint adhuc

huc effundendæ, certò novimus. Denique, quæ exinde sequuntur ad caput usque vicesimum, ubi incipit regnum Christi, restant exercenda in Antichristum, ad diminuendum, & tandem abolendum, ipsius Regnum, parandúmque theatrum in adventum Christi. Quanto autem tempore opus erit, ut hæc compleantur singula suo ordine, vix audeo conjectare: sed quantumcunque fuerit, præcedere debet beatum Millennium, atque ætatem mundi tanto longiùs protrahere.

Sed, ut in his complendis non parum temporis elabetur, ita, (secundùm eandem Apocalypsin) his completis, statim sequitur finis mundi: nec locus aut spatium relinquitur annorum mille beatitudini. Cùm sonuit Tuba septima, dicitur instare vel adesse tempus judicandi mortuos: ideóque finis Mundi: nam *Cap.* xi. 18.
ante id temporis, mortui non sunt judicandi. Pariter Bestia devicta conjicitur in stagnum ig- *Cap.* xix. 20.
nis, ardens sulphure: quod denotare mihi videtur conflagrationem Mundi, si cum visionibus Danielis, (*c.*vii. 11.) & doctrinâ Sancti Pauli conferatur, 2 *Thess.* i. 8. & ii. 8.

Epocha Regni Christi & Sanctorum passim in sacris Literis designatur per illud indicium, quòd conjuncta sit cum die judicii, vel, eo præeunte, introducatur. Neque alio opus es-

 se

ſe videtur argumento, ut doceamur, Regnum illud non expectandum eſſe in hâc vitâ, aut in hodierno ſæculo. Sed loca Prophetarum, ſi placet, Danielis & Sancti Johannis eâ de re pauliſper conferamus. In dicto capite ſeptimo Danielis, à verſu nono ad finem, ſæpius repetitur conſeſſus Judicialis, vel prævius regni Sanctorum, vel cùm eodem conjunctus, ℣. 22. cùm venerit Antiquus Dierum, judicium ſimul & regnum tradentur Sanctis. Dein conſidente judicio (℣. 26, 27.) *Regnum, Dominatus, & amplitudo regnorum ſub toto cœlo dabitur populo ſanctorum excelſorum.* Eodem modo Sanctus Johannes, hâc in re, ut ſolet aliàs, Danielis veſtigiis inhæret: non tantùm quòd deſcripturus Millennium, thronos Judiciales priùs conſtituat, in capite viceſimo; ſed quòd antea capite undecimo, ut ſuprà notavimus, tam mortuos, quàm vivos judicandi tempus, cum tempore Regni & Dominii Chriſti & Sanctorum connexerat. Cùm ſonuiſſet Tuba ſeptima, magnâ voce pronunciatum eſt
Cap.xi.15. in cœlo, *Facta ſunt regna mundi Domini noſtri & Chriſti ejus, qui regnabit in ſæcula ſæ-*
℣. 18. *culorum.* Dein poſtea, *Advenit præſtitutum tempus ut judicentur mortui, & ut des mercedem ſervis tuis Prophetis, & Sanctis, & timen-*
℣. 19. *tibus nomen tuum.—Tum apertum eſt Templum*
Dei

Dei in Cœlo, & visa est Arca fœderis, &c.

Manifestum est hìc repræsentari à Prophetâ Regnum & Tempora Regni, ut loquuntur veteres. Respondétque hæc idea ejusdem regni apud Danielem descriptioni, in utrâque parte: tam quoad Dominium datum sanctis, quàm istius Dominii tempus: nempe cùm judicandi sunt mortui. Quod solenne tempus cùm non sit adventurum ante finem mundi, neque ante eundem terminum auspicabitur Beatum Millennium secundùm hæc oracula. Denique pars ultima descriptionis, *De Templo aperto,* & conspectâ in eo *arcâ fœderis,* de *Schechinah* intelligenda est: quòd incubuit arcæ fœderis in Sancto Sanctorum, quódque illustris adhuc videbitur in Christi regno, ac Beato, de quo loquimur, Millennio: prout infrà expositum erit.

His notis calculísque Prophetarum circa tempora Regni, consona sunt verba Christi, cùm τὴν παλιγγενεσίαν & consessum Judicialem conjungit: *Mat.* xix. 29. *Vos,* inquit, *qui secuti estis me,* ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, in renascentiâ vel renovatione rerum, *cùm sederit Filius hominis in throno gloriæ suæ, sedebitis vos etiam in thronis duodecim, judicantes duodecim tribus Israel. Et quisquis reliquerit domos,* &c. Hîc apparatus Judicialis, ut vides, exprimitur:

Christum autem hìc loqui de regno suo Millenni, duo testantur indicia: Primò, quòd uterque Prophetarum jam dictorum, eodem modo, quo Christus, regnum illud introducat: ut patet ex præcedentibus. Secundò, quòd hanc παλιγγενεσίαν notet & indigitet Christus pro loco & tempore, quibus merces & retributio reddentur sanctis, & servis Christi fidelibus. Eundem prorsus ad modum quo dixit postea Johannes, idem tempus statúmque delineans, *venit Tempus* judicandi mortuos, & reddendi mercedem servis tuis. Consentiunt itaque authores sacri in hoc charactere temporis, quo principium Millennii ultra fines hujusce sæculi protenditur.

Sed de tempore futuri Millennii satìs: Redeamus jam ad ipsius sedem, quam in novis cœlis & novâ Terrâ constituimus, secundùm visionem Sancto Johanni factam. Nec aliter Isaias Propheta, cùm Deum conditurum esse dixerat novos cœlos & novam terram, & Hierosolyma exultantia, his subjungit statim novum naturæ ordinem, hominúmque lætum, pacificum & fœlicem statum: quibus regnum Justorum, & ipsius fœlicitas, exhibentur. Quod eo fidentiùs dico, & de hoc regno interpretor, cùm videam Sanctum Petrum novos cœlos & novam terram à Prophetis promissos in

Apoc. xxi. Isa. lxv. 17, &c.

2 *Epist.* iii. 13.

in sedes & habitationem Justis assignâsse. Quod aliter capi aut exponi non potest, quàm de hoc, de quo loquimur, Regno.

Denique, præter hæc dicta Prophetica, quibus Regnum Christi cum novis cœlis & terris, explicitè vel implicitè, connectitur: Idem argui potest à tempore adventûs Christi ad Regnum; quem agnoscunt Millennarii futurum in principio illius Regni. Christus autem non adveniet ante finem mundi, vel ante tempora Renovationis: Proinde nec ante eundem terminum auspicabitur Millennium. Ἀποκατάστασις πάντων, & παλιγγενεσία denotant Renovationem mundi: Christus autem non adveniet ante hanc ἀποκατάστασιν & παλιγγενεσίαν. Prius nos docet plenè & perspicuè Sanctus Petrus in suâ concione, *Act.* iii. 21. cùm ait de Christo, *Quem oportet cœli capiant usque ad tempora restitutionis omnium: de quibus locutus est Deus à sæculo, per os omnium Sanctorum suorum Prophetarum.* Pariter quoad alterum, Christus ipse suum adventum, quo compensaturus est eos, qui in hoc sæculo, sui nominis causâ, mala fuerant perpessi, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ statuit, *Mat.* xix. 28, 29. Quod de Regno suo, in mundo renato, exponendum esse, ex adjunctis suprà ostendimus: cùm nimirum Regis aut Victoris instar, palmas & spolia, &

partæ

partæ jam pacis ſumma munia, militibus ſuis, ſervíſque fidelibus, qui belli tulerant æſtum & pericula, diſtribuet. Neque cœlum & æternam gloriam unicè reſpicit hæc promiſſio, quum bona externa & temporalia memoret, præter vitam æternam. Atque huic omnino congruit ſermo Sancti Pauli cùm Chriſto ſubjicit, tanquam ſuo Regi, τὴν * *οἰκȣμένην τὴν μέλλȣσαν*, *orbem habitabilem futurum*: vel עולם הבא † ut loquuntur Hebræi: quem Meſſiæ pariter ſubjecerunt.

Hebr. ii. 5, 6.

Denique, ut hæc finiam, nullum agnoſcit ſcriptura ſacra futurum adhuc Chriſti adventum ante judicialem, vel ante finem mundi: quapropter hæc tria conjunxit Apoſtolus Paulus ad Timotheum, mortuorum κρίσιν, Chriſti ἐπιφάνειαν, & βασίλειαν· *Obteſtor te, coram Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui judicaturus eſt vi-*

Mat. xxiii. 39.

2 *Epiſt.* iv. 1.

* Ὀικȣμένη ſignificat τόπον οἰκήσεως ex vi vocis: & ſecundùm ſyntaxin ſubintelligitur γῆ.

† Dictio illa αἰὼν μέλλων, vel עולם הבא ſumitur vel latè pro temporibus Meſſiæ indiſcriminatim, vel ſtrictè pro temporibus Regni Meſſiæ. Quo ſenſu ſtrictiori & maximè proprio diſtinguitur tam ab hodierno ſæculo, quàm ab æternitate; ſive ab illo tempore, quo Chriſtus traditurus eſt Regnum in manus Patris. Atque hoc ſenſu proprio, pro ſæculo nempe intermedio inter hodiernum & æternitatem ſæpe ſumitur in ſacris literis. Chriſtus regnaturus eſt ἐν τῷ αἰῶνι μέλλοντι, Epheſ. i. 22, 23. Hebr. ii. 5, 6. nondum autem regnat eo ſenſu, nec regnaturus eſt eo ſenſu, ubi tradiderit regnum in manus Patris. Nempe poſt finalem reſurrectionem & omnia ſæcula expleta. Patet itaque dari regnum Chriſti intermedium, atque illud propriè dici ὁ αἰὼν μέλλων, quanquam locutio illa laxè ſumpta omnes dies Meſſiæ comprehendat.

vos

vos & mortuos, in apparitione suâ & Regno suo. Idémque Apostolus unà cum S. Petro adventum Christi cum mundi conflagratione conjungunt. 2 Theff. ii. 7, 8. 2 Pet. iii. 10. Confer hæc cum argumentis consimilibus apud *Gerard. Tom. ult.* p. 139, 140, 141.

DE sede Regni millennis in novis Cœlis & novâ Terrâ, hæc hactenus ex authoritate sacrâ adduximus. Præterea res ipsa loquitur, atque idem suadet Ratio: Quorsum enim nova Tellus, si incolarum vacua? Quorsum novus orbis habitabilis sinè habitatore? Dein, hodierna Tellus, vel hodiernus naturæ ordo, vanitati aut corruptioni subjectus, fœlicitatem Beati sæculi ferre aut recipere non potest. Denique, Incongruum esset Martyres & Sanctos è mortuis in hodiernam vitam & inter hodiernos homines deducere. Hæc paucis, si placet, expendamus. Quoad primum, Probatum & concessum habeo, ratum fixúmque, *Renovatum iri Mundum naturalem:* Cœlum nostrum Terrámque, sensu proprio & literali. Hæc est vox clara sacræ Scripturæ: & habita est pridem, ut hodie, fides orthodoxa. Dic igitur, oro te, Quo consilio, quem in finem renovanda est Tellus? Cui usui inserviet renascens ille Paradisus? Omnes utique agnoscunt in melius mutandam esse Tellurem: Nósque,

Vid. Just. vel Author. quæstion. ad Græc. p. 196.

que, ſuffragante ſacrâ Scripturâ, in formam, pulchritudinem, & fertilitatem Paradiſiacam, *Theor. Tel. l.* iv. *c.* 2. *&* 8. reſtituendam eſſe oſtendimus. Age ſis itaque, Deus & natura nihil faciunt fruſtra: multo minùs integros rerum ordines, mundóſque habitabiles. Nec habitabiles tantùm, ſed omnibus naturæ beneficiis, cœli & ſoli, inſtructiſſimos: ſedes denique planè beatas. Hujuſmodi verò ſedes beatas, mundúmque pulcherrimum, cùm fingere non liceat incaſſum facta, Dic obſecro quo propoſito, quem in finem: ſiquem nôſti rectiorem & nobiliorem illo quem aſſignavimus, imperti: ſin minùs, nullúmque noveris magìs idoneum, hunc mecum amplectere, Orbémque illum futurum habe pro verâ *Terrâ Viventium*: pro vero Canaan, Terrâ promiſsâ: Terrâ, ubi *regnabunt Sancti*, Terrâ, quam *habitabunt justi*. Denique, Terrâ, quam *hæreditate poſſidebunt mites* & innocui; qui, in hodiernâ minimam ferè tenent portiunculam: nec tanti quidem eſt tota, ut eam magnopere cupiant.

τῆς οἰκουμ. *τῆς μέλλ.* Pſal. cxli. 6. Apoc. v. 10. 2 Pet. iii. 13. Mat. v. 5.

Secundo enim, hodierna Tellus, & Cœlum illi proprium, præbere nequeunt, nec quidem capere, fœlicitatem illam naturalem, quæ conſtituitur ſanctis in Chriſti Regno millenni. Fœlicitatem *naturalem* dico: nam præter bona animi, ſanctóſque affectus, quibus gaudebunt

bunt jugiter: Natura externa erit tota aurea: & de malis illis, quæ vitam hodiernam premunt, nihil erit reliquum. Neque pauperies, Apoc. xxi. 4. aut rerum inopia: neque labor ſervilis & illiberalis: neque bella & diſcordiæ, neque morbi & ægritudines corporis, locum ullum habitura ſunt in Millennio. Stante autem hodiernâ naturâ, evitari non poſſunt hæc incommoda; poſſunt quidem diminui, boni regiminis ope, boniſque legibus: Sed tolli non poſſunt, niſi unà mutetur naturalis rerum ordo. Non fertilior evadet hæc Terra, quo durat longiùs: ſed potiùs ſiccior & ſterilior: atque eo major erit inopia rerum, ad vitam victúmque neceſſariarum: & augebitur ſervilis labor & miſeria. Neque ceſſabunt lites, & diſcordiæ, vel privatæ vel publicæ: nec bellorum cauſæ & contentiones. Præterea ſi eadem maneat cœli facies, eadem temperies, eaſdem aëris injurias & incommoda patiemur uſque ſecundùm anni temporúmque viciſſitudines. Denique, nec deerunt morbi, dolores, & ægritudines, quibus hodie laboramus. Hæc autem prorſus aliena ſunt ab ideâ Regni Chriſti, quemadmodum à Prophetis exprimitur; nec præmii rationem haberet, multo minùs Regni, ſtatus hodierno haud beatior.

Tertio, fac reſurgere à mortuis Beatos

 Martyres,

Martyres, alióſque Sanctos: ac inter hodiernos homines verſari: non video quod genus vitæ, vel quod genus mortis, daturus ſis his Redivivis. Víſne morituros eſſe denuo, intrà breve tempus, more cæterorum mortalium? vel ad mille annos, victuros? ſi priùs, non meruit tantillum vitæ, ut, ipſius gratiâ, clauſtra mortis & amica ſilentia perrumperent. Vitæ, inquam, terrenæ gratiâ, inter nubila & caliginem, moleſtias & incommoda hodiernæ Terræ, & Cœli. Putas, ſat ſcio, Beatos fuiſſe martyres in alterâ vitâ, ante ſuum huc reditum, aut deſcenſum: quodnam verò, aut quam ob rem, cepit eos ſuæ beatitudinis faſtidium?

——Anne aliquas ad cœlum hinc ire putandum eſt
Sublimes Animas: iterúmque ad tarda reverti
Corpora? terrenóſque artus, moribundáque membra?
Quæ brevis & miſeræ lucis tam dira cupido eſt?

Nec ex alterâ parte, vitam longævam, millennem aut ſemimillennem, patitur hodiernus, aut ſimilis quicunque, naturæ ſtatus.

Sed perge reliqua: Redeant in has terras Martyres & Sancti, Quod genus vitæ, dum inter nos verſantur, dabis his novis Incolis? Uxores ducent? ut olim Filii Dei Filias hominum

num amavere: Operámque dabunt procreandis liberis, vitæque regundæ eodem modo quo reliqui mortales? Quæ bona hîc possessuri sint, non video. Quas hæreditates adibunt, & quo jure? Omnia prærepta sunt, & dudum occupata in hodiernâ Terrâ. Non fas est aliis eripere patrimonia, nec possunt succedere in bona & fundos majorum suorum, ante multa sæcula, & ultra omnem hominum aut tabularum memoriam, vitâ defunctorum. Denique expensis omnibus bonis, animi, corporis, & fortunæ, nullâ ex parte operæpretium mihi videtur, multo minùs præmium Sanctis dignum, statum mortis cum vitâ, qualis est hodierna, commutare. Sed de his satis.

Hæc pauca, è Scriptis sacris, & ex ipsâ rei naturâ, deprompta, meditanda proponimus sequioris ævi Millennariis: qui, neglectis veterum vestigiis, præfestinant, &, ex ardore nimio, præcipitant regnum Christi in has terras, & in hodiernum sæculum; Unde Principum, & aliorum, concitant invidiam: atque dogmati prorsus innocuo & inermi odium pariunt: retardántque hâc ratione id, quod maximè promovere in votis habent. Non inficiamur in melius progressurum esse genus humanum, saltem ex parte, etiam in hodiernâ vitâ: & meliusculè se habituras esse res Christianas; La-

befactum iri Tyrannidem Antichristianam, avulsúmque aliquas istius Imperii partes. Augebitur præterea inter bonos vis pietatis & charitatis: amórque veri, recti, æqui & honesti: Atque his bene munitis, Alii alios in minutioribus dissentientes, non vexabunt aut persequentur. Denique augebitur scientia, tam divina, quàm naturalis: & speciatim Religionis Christianæ status genuinus, & illius œconomiæ mens, consilium, & sapientia, meliùs innotescent. Hæc quidem desideratissima sunt, sed ad fœlicitatem Regni, de quo agitur, opus est præterea ut concurrat natura externa, & novus rerum ordo: Lux etiam veritatis plenior & perfectior, quàm capere possumus in hodiernâ vitâ. At expedienda sunt quæ supersunt in hoc argumento.

His ita expositis & constitutis, superest ut Millennii statum explicemus. Constat parte naturali & intellectuali; Quæ & qualis futura sit naturæ facies, quis ordo, in sæculo illo venturo, sive in novis cœlis & novâ terrâ, in præmemoratâ *Theoriâ* satìs abunde disseruimus, nec hîc libet jam dicta repetere. Et quoad partem intellectualem, constat illa maximè *contemplatione & devotione:* exercitiis Angelicis, quibus præparatur animus ad vitam Cœlestem. Hæc etiam, eodem in tractatu, pro modulo

modulo noſtro deſcripſimus & expedivimus. Reſtant tantùm quædam ſuperaddenda *de Præſentiâ Christi extraordinariâ in illo* ſuo Regno: & de *Conſummatione Oeconomiæ Chriſtianæ*.

QUUM verò loquimur de Præſentiâ Chriſti in ſuo Regno, non id volumus, Chriſtum deſcenſurum eſſe in terras formâ humanâ: & verſaturum cum hominibus, ut olim in Judæâ: nec vitam ducturum eſſe terreſtrem, ſicut in tempore ſuæ carnis: Hæc eſſet quodammodo ſecunda Incarnatio. Sed apparebit eminus, in ſuo Corpore glorioſo, per modum perpetui aut conſtantis *SCHECHINAH:* ut olim in Sancto Sanctorum. Et ex alto cœlo demiſsâ ſuâ ſede, reſidebit in conſpectu terrarum, Rex Auguſtus, Numen viſibile. Hæc autem pluribus aperienda ſunt & explicanda.

CUM tradidiſſet Sanctus Johannes doctrinam Millennii, novóſque cœlos & novam terram, viſione ſibi exhibitâ, repræſentâſſet, ſubdit ſtatim, *Atque ego Johannes vidi Sanctam illam* Apoc. xxi. 2, 3. *Civitatem, Jeruſalem novam, deſcendentem à Deo* è Cœlo—*Et audivi vocem magnam è cœlo, dicentem, Ecce Tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum iis.* Ἰδὲ ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν. καὶ αὐτοὶ, *&c.* Hoc de *Schechinah* intelligendum eſſe ſuadent ipſa verba, & verborum iſtorum

uſus,

usus, in stylo sacro. *Ecce Tabernaculum Dei cum hominibus*, inquit vox è cœlo: Talis nempe Dei præsentia, aut habitatio, qualis erat in Tabernaculo, ubi se exhibuit *Schechinah*. Dein adjicitur in eundem sensum, σκηνώσει μετ' αὐτῶν ὁ Θεός· *Inter eos ponet Deus Tabernaculum suum*. Denique, quo magìs innotescat, hîc indigitari habitationem Dei cum Sanctis in Millenni Regno, ut olim cum populo Israëlitico in Sanctuario, subjicit Propheta, καὶ αὐτοὶ λαοὶ αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔσται μετ' αὐτῶν, Θεὸς αὐτῶν. Quæ sunt eadem verba, si consulas, quibus cum Israelitis, in conventu & in Sanctuario, habitaturum se promisit Deus. *Exod.* xxix. 42, 43, 44, 45, 46. *Lev.* xxvi. 11, 12.

Præterea, eâdem usus est in Evangelio locutione Sanctus Johannes, cùm habitationem Dei in carne humanâ adumbrare voluit, *Joh.* i. 14. ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ Πατρός. Occurrit adhuc eadem dictio in Apocalypsi, cùm Turbæ Palmiferæ (qui sunt iidem cum Sanctis Millennii) fœlicitas & privilegia recensentur. Inter alia enim dicitur, ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, nempe Christus, σκηνώσει ἐπ' αὐτούς· *Habitabit super eos*, vel Tabernaculum figet inter eos: Quod explicationi nostræ de *Schechinah* in Regno Christi prorsus respondet.

Apoc. vii. 15, 16, 17.

respondet. Nec aliter Propheta Ezekiel, illius, de quo loquimur, Regni beatitudinem deprædicans, Sanctuarium Dei, sive Dei sedem, ut in Sanctuario, ibidem collocat. His omnibus unicum præterea locum ex iisdem oraculis Apocalypticis adjiciam: ubi de Millennio agitur, atque unà mentio fit aperti Templi, conspectæque arcæ fœderis: cui nempe superincubuit *Schechinah*. Capite undecimo, cùm sonuisset tuba Angeli septimi, describitur Regnum Christi & Sanctorum: Et inter alia dicitur *Apertum est Templum Dei in cœlo: & visa est arca Testimonii in ipsius Templo.* Hoc est, si rectè interpretor, Aperto cœlo, visum est *Schechinah*, sive Gloria Christi, quæ cooperuit arcam fœderis in Sanctuario. Quemadmodum Stephanus Protomartyr, aperto cœlo, vidit Gloriam Dei, & Filium hominis ad dextram Dei. Atque huc referendum est, opinor, celebre vaticinium Jeremiæ Prophetæ, *cap.* iii. 16, 17, *&c.* cùm nova Jerusalem, non arca fœderis, erit solium Jehovæ.

C. xxxvii. 26, 27, 28.

ỷ. 15.

ỷ. 19.

Act. vii. 55, 56.

His indiciis & testimoniis Propheticis, satìs, opinor, constat, in sæculo venturo & regno Christi fore aliquam præsentiam numinis visibilem & solennem, quam nuncupamus *Schechinah*. Sed notandum præterea: id quod Hebræi dicunt *Schechinah*, Græco stylo, tam

novi

novi fœderis, quàm apud Septuaginta Interpretes, dicitur δόξα, vel δόξα τȣ̃ Θεȣ̃, ut notum est satìs, crebrísque exemplis comprobatum *. Atque hâc pariter voce utitur Sanctus Johannes, séque vidisse ait, *Gloriam Dei*, τὴν δόξαν τȣ̃ Θεȣ̃, residentem in sanctam Jerusalem quæ è cœlo descendit: ℣. 10 & 11. Angelus illi monstravit τὴν ἁγίαν Ἱερȣσαλὴμ καταβαίνȣσαν ἐκ τȣ̃ ȣ̓ρανȣ̃ ἀπὸ τȣ̃ Θεȣ̃, ἔχȣσαν τὴν ΔΟΞΑΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. Dein omni genere lucis & splendoris hanc Civitatem in sequentibus illustrat, hanc Gloriam depingit. Atque *Faciem Dei* visuros esse Millennii compotes, disertè asserit.

Confer. Joh. xvii. 24.

Cap. xxii. 4.

Duplici modo & stylo, vt vides, significavit Propheta, futurum in novis Hierosolymis, in regno Christi & sanctorum, divinum *Schechinah*. Sed me rogabis forsan, Quid sit *Schechinah?* cùm toties ipsius hîc fiat mentio, & apud alios Scriptores: qui tamen negligunt, aut nimis arduum esse ducunt, quid illâ voce intelligendum sit, luculenter exponere. Neque ego prorsus illud in me suscipio, aut definire satagam accuratiùs: At si locum veniámque dabis digressiunculæ, statum quæstionis aperiam:

* *Vid.* Exod. xxiv. 16, 17. & xxxiii. 18. & xl. 34, 35. 1 Reg. viii. 11. 1 Sam. iv. 21, 22. Isa. vi. Habback. iii. 3, 4. Joh. i. 14. & xii 47, 55. Heb. ix. 5. Rom. ix. 4.

periam: ut aliis fiat minùs difficile, aut rem penitus expedire, aut ſaltem ubi hæret aqua, deprehendere.

Vox שכינה non occurrit, quod ſciam, in Bibliis Hebræis: in Targum autem ſæpius, & apud Rabbinos: deducitur, ut notum eſt, à שכן *habitare* vel *commorari:* ſignificátque, ſenſu communi accepta, *habitationem* vel *commorationem.* Quòd verò ad ſignificandam præſentiam divinam peculiariter, aut Majeſtatem divinam, adhibita fuerit illa dictio, fecit, opinor, uſus iſtius verbi שכן apud Moſem, cùm præſentia Dei ſingularis in monte Sinai, aut in Tabernaculo, aut alibi, exprimitur, *Exod.* xxiv. 15, 16. & cap. xxv. 8. & cap. xxix. 45, 46. & xl. 35. & *Deuter.* xxxiii. 16.

Hæc de voce, ſed quid Res ſit, quæritur: *Shechinah* latè ſumptum, uſurpatur ad deſignandum quodlibet effectum notabile præſentiæ divinæ; minùs latè, præſentiam divinam ſub aliquâ ſpecie, aut ſigno *viſibili*, denotat. Denique, ſtrictiſſimè, præſentiam Majeſtativam, ut aiunt: in materiâ aliquâ lucidâ, igneâ, aut candeſcenti exhibitam, ut in Rubo igneo, ad Moſem: (*Exod.* iii. 2. *Deut.* xxxiii. 16.) In columnâ Ignis, aut columnâ nubis, ad Iſraelitas in deſerto. (*Exod.* xiii. 21, 22. *Num.* xiv. 14.) In monte Sinai, (*Exod.* xix. 18.

& xxiv. 15, 16, 17, &c. xxxiii. 18, 21. & *Deut.* xxxiii. 2.) Ad Tabernaculum, *Exod.* xxv. 8. & xl. 34, 35. *Lev.* xvi. 2. *Num.* ix. 15. & in Sancto Sanctorum in Templo. 1 *Reg.* viii. 10, 11. 2 *Chron.* vii.

Atque hujuſmodi * *Shechinah* Majeſtativum hoc loco ſubintelligimus, & expectamus in futuro ſæculo. Conſtátque duabus, ut vides, partibus: parte materiali & ſpirituali. Prima ſolet eſſe aliquo modo lucida aut albeſcens; ut Lux ipſa, Ignis, Æther, nubes aut fumus albicans, & hujuſmodi. Atque hæc † ſubſtantia lucida creditur ab *Abarbinele* unica, & ſemper eadem: nempe illa ipſa lux primigenia quam Deus in principio creavit: eâ utitur, ut vehiculo, cùm ſe quodammodo conſpicuum exhibet. Sed utcunque id ſit, quæritur præcipuè de parte alterâ: quæ ſit illa ſubſtantia ſpiritualis, quæ ſubjacet materiæ illi tenui & ſplendeſcenti. Vir optimus & eruditiſſimus, Joſephus Medus, cenſet Angelos ſemper ſubſtitiſſe *Schechinah*, neque aliam fuiſſe præſentiam aut ἐπιφάνειαν divinam, quàm Angelicam, ſub nomine Dei. Aliàs Deum ipſum eſſe ubique æqualiter præſentem: dici autem ſpecialiter præſentem, ubi ſatellitium Angeli-

Tract. de Sanctit. Eccleſ.

* Vide de *Schechinah* locum apud Whitb. de Deit. Chriſt. p. 57.
† Hoc notat Epiſc. Eli.

cum

cum comparet. Non deesse quidem *Schechinah* comitatum Angelicum, facilè credo: sed per modum comitatûs, cui præsidet & prælucet Dominus aliquis perillustris.

Justinus Martyr *, Irenæus †, Tertullianus ‡, aliique Patres plurimi, Τὸν Λόγον subfuisse aiunt τῷ *Schechinah*, in ** commemoratis sub veteri fœdere manifestationibus. Judæi, & inter Patres Christianos nonnulli, statuunt *Animam Messiæ* præextitisse temporibus incarnationis, ipsisque originibus Gentis Judaicæ: ante Legem, & per totam œconomiam Legis & Prophetarum. Quòd si cum *Logo* eandem conjunctam esse supponant per illa tempora, his non incongruens esset supponere, conjunctim cum eodem Logo constituisse *Schechinah*

* In Apolog. 2. p. 95, 96. & in Dialog. cum Tryphon. p. 341, 342. & p. 356, 357. & alibi sæpius.

† Lib. iv. cap. 17, 23, 37.

‡ Advers. Judæos, cap. 9. de carne Christi, cap. 6. advers. Marcion. lib. ii. c. 27. lib. iii. c. 6. & ad Praxeam, cap. 14. & sequent. Theoph. Antioch. p. 99, 100. Clem. Alexandr. sæpius Protrep. p. 6. Pædag. p. 111. Euseb. Demonst. Evang. lib v. c. 9. & sequentibus, fusissimè, *&* Hist. Eccles. lib. i. c. 2. Cyril. Hieros. Catech. c. 10. Præter hos antesignatos, consule præterea, si libet, Novatianum de Trin. c. 25. & seq. Origenem, lib. vi. contra Celsum. Basil. advers. Eunom. Chrysost. in Gen. Hom. 41, 42, 48. & in Act. Hom. 16. Theodor. in Gen. quæst. 92. in Exod. quæst. 5. Hilar. de Trinit. 4, 5, 12. Ambros. de Fide ad Gratian. lib. i. c. 5. & de Fid. contra Arian. c. ult. Prudent. in Apotheosi contra Patripass. Sulp. Sever. Hist. Sacr. lib. i. Cassian. lib. vii. de incarn. c. 9. Leon. Epist. 13. Isidor. Hispal. de Nativ. Domin. c. 1. aliósque plures, apud Cortholt. not. in Just. p. 34: & apud Suicerum. voc. Ἄγγελος, & apud Bull. Sec. 1. c. 1.

** Hoc negat Augustin. contra Maximin. lib. 3. c. 26. citante Pamel. in Tertul. adversùs Jud. c. 9. p. 194. Vid. etiam August. de Trin. lib. 3. c. 9. & c. 11.

Patriarcharum & Prophetarum; atque motus illos à Cœlo ad Terras, reditúſque: & apparitiones, quandoque ſub humanâ ſpecie, quandoque aliâ: Meſſiæ attribuendas eſſe: neque hæc, aut hujuſmodi, in meram Divinitatem cadere.

Siquidem aliter vix poſſum intelligere Juſtinum Martyrem *, alióſque ex antedictis Patribus, qui ex inviſibilitate Dei Patris, ejuſdémque infinitate & omnipræſentiâ, probare volunt, Deum Patrem nunquam apparuiſſe: nec deſcendere poſſe, aut aſcendere, aut ullo modo locum mutare. Non video, inquam, hæc argumenta, ab inviſibilitate & omnipræſentiâ divinâ deducta, pro Deo Patre magìs valere, quàm pro Deo Filio: niſi ſupponas Animam Meſſiæ præextitiſſe, atque τῷ Λόγῳ unitam fuiſſe, ante ſuam incarnationem: ab eâque unà cum Angelis, hæc omnia fuiſſe præſtita. Aliter enim ὁ Λόγος ſimplex, nulli unitus crea-

* *Juſtinus M. in Dial. cum Tryphone, ſæpius diſputat contra omnem motum localem, apparitionem, aut conſpectum Dei Patris, &* pag. 355, 356. *inquit, cùm Scriptura dicit,* Aſcendit Deus ab Abrahamo: *aut,* Locutus eſt Dominus ad Moſem: *&* Deſcendit Dominus ad videndam Turrim, quam extruxerant Filii hominum: *aut quando,* Clauſit Deus arcam Noæ forinſecus: *μὴ ἡγεῖσθε αὐτὸν τὸν ἀγέννητον Θεὸν καταβεβηκέναι, &c.* Ne putetis ipſum ingenitum Deum vel aſcendiſſe vel deſcendiſſe quopiam: Nam ineffabilis ille Pater, & Dominus univerſitatis hujus, non venit in locum aliquem, neque deambulat: neque dormit neque ſurgit. ——Neque mobilis eſt, neque loco ullo, atque adeò neque mundo univerſo comprehenſibilis: ut qui antè extitit quàm mundus eſt conditus. Quonam igitur modò Ille, vel alloquatur aliquem, vel conſpiciatur ulli, vel in minimâ parte Terræ appareat? His paria & gemina reperies apud cæteros Patres prænotatos.

turæ,

turæ, Angelicæ aut humanæ, eſt * inviſibilis & omnipræſens, perinde ac Deus Pater. Neque hìc ſufficit reſponſum Bulli, quod vid. Sec. 4. c. 3. p. 462. &c.

Sed, ut ad rem noſtram redeamus, utcunque hoc ſit quoad Phænomena illa veteris Teſtamenti ante incarnationem Dei: (De quâ re alibi forſan erit differendi locus) *Schechinah* illud de quo hîc loquimur, quod in ſæculo venturo, in Regno Chriſti & Sanctorum, elucebit, eſt ipſe Chriſtus, in corpore ſuo glorioſo: Quod ſatìs apertè dicitur à Prophetâ, *Apoc.* xxi. 23. *Gloria Dei eam*, nempe Civitatem, *illuſtrat: & Lucerna ejus eſt Agnus.* Hujuſce Gloriæ ſpecimen dedit in terris, carne adhuc amictus Luc. ix. 32.
Chriſtus, in ſuâ Transfiguratione. Dein è cœlo, in manifeſtatione factâ Sancto Stephano & Saulo. Sed Illuſtriſſima erit illa ἐπιφάνεια, illud *Schechinah*, cùm veniet Chriſtus in flammis ignis, myriadibus Angelorum comitatus, ſub hujuſce mundi exitu & excidio; & ferè ſolet adjungi cum illo adventu Chriſti vox *Gloria*, vel *Gloria Dei:* quod reſpondere τῷ

* Qualis fuit regreſſus Filii ex hôc mundo ad Patrem, talis fuit ipſius egreſſus à Patre; ſed regreſſus erat localis, & naturæ ** aſcenſus localis ex his Terris in cœlum. Joh. xiii. 1. & vi. 63. & xvi. 28. Perſona Chriſti aſcendit, ergo Perſona Chriſti deſcendit. Vel erant deſcenſus & aſcenſus reales & locales, vel apparitiones tantùm, nunc in cœlis, nunc in terris.

Schechinah

* *Schechinah* & Majestativam Dei præsentiam pariter significare, suprà notavimus. Atque hanc Gloriam & divinam præsentiam in novis cœlis & terris resessuram, non uno modo nobis indicavit Sanctus Johannes, ut priùs ostensum est.

Sed notare licet ulteriùs, in Gloriâ Regiâ & Majestate Christi repræsentandâ, Authores sacros exhibere, primò, Personam Christi: dein, ipsius comitatum aut satellitium; postea sedem, & civitatem regiam: denique solium aut thronum Principis. Gloria Personæ Christi non semel describitur in Apocalypsi, sempérque in formâ lucidâ aut flammeâ. Capite primo, ℣. 13, &c. de Filio hominis verba faciens Propheta, *Lucebant*, inquit, *caput & capilli, instar nivis: Oculi erant ut flamma ignis: pedes instar chalcolibani, ardentis in fornace. Vultus denique instar Solis, cùm splendet in suo vigore.* Quid his fortius, clarius aut illustrius? nisi forsan descriptio illa quæ sequitur Capite quarto, ubi Rex, throno insidens, dicitur as-
℣. 3. pectu *similis Lapidi Jaspidi* & *Sardio.* Et *in circuitu throni erat Iris, specie similis Smaragdo.* Dein, quoad comitatum Christi, consta-

* Neque ad Patrem neque ad Spiritum Sanctum spectat *Schechinah*; ergo ad Filium vel λόγον. cùm sit quid Divinum & non tantùm Angelicum. Vid. Grot. de Rel. Christ. lib. 5. p. 369. sec. 3.

bit

bit ex Angelis lucis: ut passim dicitur in sacris Literis antea citatis. Denique ad Civitatem Regiam quod spectat, Civitatem magni Regis, sanctam Jerusalem è cœlo dilapsam, notissimum est, ipsius gloriam per omnigenas gemmas fulgidas & colorum lumina à Prophetâ depingi, capite vicesimo primo, ℣. 10, 11. dein ℣. 18, 19, 20, 21. Non autem hîc lapides ipsos, quorum nomina recenset Propheta, nudè & literaliter, quis unquam intellexit. Æquum tamen esse videtur, ut sit aliquid visibile, & illustre, quod per has lucidas gemmas adumbratur. Qui Iridem pinxit in guttis aquæ, nubésque, oriente aut occidente sole, tantâ pulchritudine, tot coloribus adornat: Illi facile est & integrum, in suo corpore Æthereo, aut vicino cœlo, omnimodas lucis formas & variegatam gloriam: supra omnium gemmarum, aut materiæ terrestris qualitercunque purgatæ, nitores & mutuatitia lumina: excitare & exprimere.

NEQUE novum mihi videtur, aut præter morem sacri styli, per gemmarum imagines adumbrare *Schechinah.* Pectorale Pontificis (ubi Urim & Thummim, & responsa divina) compositum fuit, jussu Dei, ex multis gemmarum speciebus & ordinibus. *Exod.* xxviii. 15, 16, *&c.* In Monte etiam Sinai cùm Deus apparuit

apparuit, in pavimento Sapphirino ſtetiſſe dicitur, claritate cœleſti circumcinctus, *Exod.* xxiv. 10. His adde, ſi libet: Cùm futura Eccleſiæ gloria deſcribitur ab Iſaiâ Prophetâ, (*cap.* liv. 11, 12.) Et Paradiſus ab Ezekiele, (*cap.* xxviii. 13.) repræſentatio fit utrobique per gemmas & gemmata, ut in hâc Ideâ Apocalypticâ.

Sed ut pergamus: His licèt argumentis & exemplis plùs quàm veriſimile fiat, pertinere ad ſtatum millennem & ad civitatem ſanctam τὸ *Schechinah*: Cætera tamen quæ eò ſpectant, difficile eſt expedire, aut hypotheſin aliquam inſtituere, in quâ coëant & concurrant tot & tam diverſæ conditiones & characteres, quot & qualibus in hujuſce admirandæ prophetiæ duobus ultimis capitibus inſignitur. Illud etiàm difficultatem auget, quòd ambiguum ſit, ex his characteribus quot & quinam ῥητῶς & ad literam: quinam verò συμβολικῶς ſunt interpretandi. Eccleſiam Chriſtianam Triumphantem, in hâc ideâ Civitatis glorioſæ repræſentari, communis eſt * ſententia; Idque eam præcipuè ob rationem, quòd ipſius fundamentis inſcribi dicantur nomina duodecim Apoſtolorum, ℣. 14. Atque nomine duodecim

* Quin etiam propheta David & hunc ſtatum futurum reſpexiſſe videtur Pſ. xvii. 15. Vid. D. Ten. p. 366.

decim Tribuum Israelis, ipsius portis, ℣. 12. Quo quidem nomine & titulo designari solet in Apocalypsi verus Dei populus. Denique hæc civitas disertè dicitur ab Angelo *Sponsa Agni*, ℣. 9 & 10.

Cum verò hîc repræsentari aiunt Ecclesiam Triumphantem, intelligenda est, ut mihi videtur, Ecclesia Triumphans in terris, sive in Terrâ novâ & cœlis novis: quæ nimirum paulò antea viderat Propheta: ℣. 2. Viditque pariter descendentem de cœlo hanc Civitatem sanctam: ℣. 2 & 10. constitutam nempe ex sanctis resuscitatis in primâ Resurrectione. Neque ulla quidem est, propriè & strictè loquendo, Ecclesia Triumphans in cœlis: vel ante, vel post resurrectionem. Ante resurrectionem non patet sanctos esse in statu visibili, aut in societate visibili: sed eorum animas apud Deum reconditas esse, & Deo vivere. Post resurrectionem autem, nempe universalem, cùm Christus tradiderit Regnum in manus Patris, non erit ultrà forma aut facies Ecclesiæ, sed Deus erit omnia in omnibus. Nec obstat huic sententiæ, quòd Civitas illa dicatur Jerusalem *Cœlestis*, vel *superna*: ita enim dicitur quòd è cœlo descensura sit, ut inquit Propheta semel atque iterum, aut desu- Apoc. iii. 12.

Cap. xxi.

 per

Cap. xxi. 2 & 10. per adventura, à primis reſurgentibus conſtituta, Chriſto unà deſcendente.

Cap. xii. 22, &c. Illustris illa ſocietas quæ deſcribitur à Sancto Paulo ad Hebræos, licèt aliquatenus œconomiæ Evangelicæ, præ alterâ Legis, conveniat: nulli tamen Eccleſiæ militanti propriè convenit. Cúmque dicatur *Civitas Dei*, & *Jeruſalem cœleſtis*, neceſſe eſt ſtatuamus eandem eſſe cum illâ à Sancto Johanne memoratâ & deſcriptâ: licèt nonnulla alterius ordinis (pro genio illius Authoris) immiſceri videantur. Certè qui partem habent in primâ reſurrectione conſtituunt πανήγυριν καὶ ἐκκλησίαν πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων· Et quamvis non ſint adhuc δίκαιοι τετελειωμένοι omni modo & ſenſu, ſunt tamen initiati ad vitam cœleſtem: Candidati æternitatis, cœlíque & conſummatæ gloriæ hæredes proximi.

Digreſſio

Digressio de Statu Judæorum in Millennio, vel futuro Messiæ regno.

HIC sese offert non incelebris quæstio, Quem nempe locum habituri sint Judæi in Regno Messiæ? Fatendum est, Judæis primùm facta esse promissa, tam de Messiâ quàm de Messiæ Regno; atque suam Canaan sive Terram promissam typum fuisse Terræ novæ, & ipsius Regni Christi. Docuítque S. Paulus semen Abrahami fore hæredes mundi, nempe futuri: neque enim hodierno potiuntur. Præterea, Christo nascituro dixit Angelus Mariæ, *Ei dabit Dominus Deus solium Davidis Patris ipsius. Regnabítque in domo Jacobi in æternum, & regni ejus non erit finis.* Luc. i. 32, 33. Hôc autem regno non potitur ille hodie, sed Mahometes. Ad hæc Prophetæ iterum iterúmque pollicentur Judæis instaurationem: non tantùm à captivitate Babylonicâ, sed novam gloriam & fœlicitatem majorem quàm unquam habuerint antea.

Rom. iv. 13. Hebr. xi. 10.

Vid. Philon. Quis hæres sit mundi. & Dan. vii. 41. Mic. iv. 7. Rev. iii. 21.

Quinetiam designat Propheta Isaias novam Terram novósque cœlos, atque nova Hierosolyma, in quibus hâc fruituri sint fœlicitate. Eundémque statum characteribus aliis alii præsignificaverunt prophetæ.

c. lxv. 17. *&c.* & lxvi. 22.

Denique S. Johannes in suâ Apocalypsi Judæorum semper palàm aut implicitè meminit, cùm regnum Christi describitur & futura ipsius gloria. Ab eorum conversione orditur suam prophetiam. *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, etiam qui eum transfixerunt: & plangent coram eo omnes tribus terræ.* Dein cùm Thronus Christi describitur cap. iv. 4. & viginti quatuor seniores adstantes, Judæi cum Christianis conjunguntur: duodecim nempe Apostoli cum duodecim Patriarchis vel etiam Phylarchis Judæorum.

Cap. i. 7.

c. xxi. 12, & 14.

Quemadmodum poſtea novæ Hieroſolymæ fundamenta S. Apoſtoli, portis autem inſcribuntur nomina duodecim tribuum Iſraelis. Præterea *cap.* vii. cùm ſignantur ſervi Dei, primò ſignantur Tribus Iſraelis, dein ex omnibus gentibus, tribubus, populis & linguis innumera multitudo: atque iterum numerantur illi 144000 ſtantes in monte Sione cum Agno. c. xiv. 1.

Cap. xi. 15. *&c.* Ad hæc cùm ſeptimâ Tubâ adveniſſet Regnum Chriſti, viginti quatuor ſeniores proſtrati venerantur ſedentem ſuper thronum, dicúntque *adveniſſe tempus præſtitutum mortuorum, quo judicentur, & des mercedem ſervis tuis prophetis, & Sanctis, & timentibus nomen tuum, parvis & magnis: & perdas eos qui perdunt terram.* Tunc apertum eſt Templum Dei in cœlo, & *viſa eſt arca pacti ipſius in ejus Templo.* Arca pacti eſt monumentum pacti cum Abrahamo & Judæis initi, cujus ſe ſemper memorem fore Deus ſpoſponderat, utpote fœderis perpetui & æternùm duraturi. Quod atque hoc ſigno teſtatur Chriſtus ſe non oblitum eſſe ſui fœderis populíque antiqui, ſed eos velle ſecum adſciſcere in ſui regni participes * non diſſimili modo *cap.* xv. ante effuſas phialas iræ divinæ, cùm ceciniſſent Sancti Canticum Moſis & Canticum Agni, apertum fuit in cœlo Templum Tabernaculi Teſtimonii, ad ſignificandam præſentiam divinam, ut olim in exitu ex Ægypto: & poſtea in Tabernaculo, ubi aſſervatæ erant Tabulæ Legis; atque ita Judæi cum Chriſtianis in eandem Eccleſiam coaleſcunt.

Denique in ultimis capitibus hujuſce prophetiæ non pauca ſunt, quæ Judæis favent. *Cap.* xviii. 20. Apoſtoli cum Prophetis conjunguntur triumphantes cum Agno in Beſtiam, & laudantes Deum. Et ſequente capite ℣. 7. paratur Sponſa ad nuptias cum Agno, ſanctorum juſtitiâ amicta. Non me latet hanc ſponſam Agni à nonnullis haberi Eccleſiam unicè Chriſtianam ſepara-

ſeparatim à Judaïcâ, ídque temporibus Conſtantini, cùm Imperium Romanum factum eſt Chriſtianum. Sed hæc eſt eorum * * * * * * * * qui nullam omnino futuram Judæorum Converſionem expectant aut agnoſcunt: contra aperta Chriſti & S. Pauli verba, plurium prophetarum oracula, totámque vim & indolem Apocalypſeως, quæ terminatur in unione utriuſque Eccleſiæ Judaïcæ & Chriſtianæ in regno Chriſti; ut Chriſtus ſit utriuſque ovilis vel gregis paſtor, utriuſque populi rex; ut in unum caput recolligantur, in unum corpus conjungantur & Gentes & Judæi.

Luc. xxi. 24.
Rom. xi.

DENIQUE cùm ventum eſt ad œconomiæ apicem, ad rerum omnium reſtitutionem aut renovationem ipſius naturæ, ad novos cœlos & novam terram; deſcendet de cœlo nova Jeruſalem, parata & adornata ut Sponſa in virum ſuum. *Cap.* xxi. 22. Eſt hæc eadem ſponſa quæ antea; & cùm dicitur *nova Jeruſalem & civitas Sancta*, nos facit memores Judæorum adeóque antiquæ Jeruſalem eorum ſedis. Quanquam ſub eodem nomine & titulo, quæ ſequuntur in hôc capite atque ultimo, nobis repræſentantur, huic populo partes ſuas denegare non licet. De primatu nulla ſit contentio: neque eò libet proſequi, quæ in ſubſequentibus ad eundem populum videantur. Sunt enim nimis obſcura. Ex dictis, opinor, ſatìs conſtat omnes recolligendos eſſe, Gentes & Judæos in idem corpus ſub Chriſto capite; cùm Regnum ſuum integrum cœptum fuerit in terris glorioſum & univerſale.

ILLUD ſaltem notandum: quæ hìc dicta ſunt de Tabernaculo Dei vel habitatione Dei inter homines, promiſſa fuerunt olim Judæis totidem ferè verbis. Conſule Ezechielis *cap.* xxxvii. 26, 27, 28. Zeph. ii. 10. Iſa. xii. 6. Cùm verò jam completa legimus hæc promiſſa ex ore prophetæ Chriſtiani, æquúmne eſt omnem partem in hâc ſorte, in hâc gloriâ ab iis eripere, quibus primitus erant * * * * * * * & conſtituta.

TEMPUS

Tempus hujusce instaurationis Judæorum erit tempus Sabbatismi, tempus resurrectionis à mortuis, adeóque post renovationem cœli & terræ, sive in Regno Christi millenni, ἐν τῷ αἰῶνι μέλλοντι. Ideo à prophetis * * * * * * * & prædicitur ut Resurrectio Isa. xxvi. 19, 20, 21. Ezech. xxxvii. 12. Hos. xiii. 14. Rom. xi. 26. 27. &c. 1 Cor. xv. 54. Atque illud Dan. xii. 1, 2. respicit Judæos speciatim, atque Michael magnus princeps est Christus.

Judæi suis vitiis & suæ legis abusu locum fecere Christianis, justo Dei judicio: & Christiani vicissim suis vitiis atque suæ legis abusu locum dabunt Judæis. Alternatim abusi bonitate Dei, & alternatim * * * * * * * * succedent alii aliis.

His notatis, æquum est credere Judæos partes habituros esse non exiguas in Christi regno millenni. Sed huic sententiæ alia atque alia ratio obstare * * * * * videbitur. Primò, quòd millennium dicatum esse Apoc. xx. 4. videatur Christianis, sive iis qui *securi percussi fuerunt propter testimonium Jesu, & propter sermonem Dei, quique non adorant Bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt* &c. *vivéntque & regnabunt cum Christo mille illos annos.* Dein dicitur in sanctis futuris Hierosolymis *nullum fore Templum.* Apoc. xxi. 22. quod notat cultum Judaicum. Respondeo, ad primum, neutiquam certè excludi Christianos ab hôc millennio, nec magìs Judæos. Testantur enim satìs loca præmemorata, iis deberi locum, nec quidem infimum, in futuro Christi Regno. Cùm verò series prophetiarum S. Johannis instituatur maximè de Regno Antichristi, *ipsiúsque abolitione*, æquum erat in ipsius abolitione de Christianis præcipuè triumphantibus mentionem facere, utpote * iis oppositi in prophetiâ, ipsius imperio reluctantibus. Cùm hostis sternitur, ii celebrantur victores, qui pugnam proximè sustinuerunt, licèt

licèt alii fructus & emolumenta victoriæ unà participent.

Ad secundum respondeo: Rectè dicitur nullum fore Templum in Regno Christi futuro, nullúmque cultum Judaïcum externum. Supponimus enim tunc temporis abolitum iri Ritus, tam Judaicos quàm Christianos: omnes & singuli utriusque classis Jesum pro Messiâ recognoscent, coléntque Deum puro corde & mente purâ, secundùm id quod sanctissimum est, universale, perpetuum in utrâque lege. Neque sacrificia cruenta quæcunque, sed laudis tantùm & gratiarum actionis, locum habitura sunt; nec circumcisio aut incircumcisio valebit quicquam, sed nova creatura, ad imaginem Dei reformata.

His igitur non obstantibus concedenda est Israelitis sua sors in futurâ Canaan, restauratio atque quies promissà. Ita nimirum arguit Apostolus ad Hebræos, *adhuc manere Sabbatismum populo Dei:* quo titulo speciatim designat Israelitas, populum fœderatum & Deo proprium. Hic autem Sabbatismus licèt dici possit de statu Evangelii quadantenus, eâ tamen requie nondum Judæos potitos esse vidimus: cúmque istorum typorum, sabbati nempe septenarii atque terræ Canaan, Antitypum esse debeat hic Sabbatismus; Altera requies sabbatica gloriosior, altera terra Canaan fœlicior Judæis expectanda est, ut typis antitypum respondeat.

Fatendum est, Apocalypsin præcipuè respicere Millennium, & eandem quàm maximè respicere Judæos, ac si ad eos solos pertineret Millennium. Ad eos quidem pertinet magnâ ex parte, sed non ad eos solos, ut patet Apoc. vii. 9. & xx. 4.

Quod autem multa loca, & quasi totum prophetiæ filum respiciant Judæos, legenti satìs patet. Vide etiam Holmes Vol. 2. p. 125, & 126. &c.

Christus est conditor utriusque mundi naturalis, antiqui

tiqui & futuri novi. Dicitur conditor Mundi veteris pluribus in locis. Psal. cii. Joh. i. 3, 10. Coloss. i. 17. Hebr. i. 10.

Quoad mundum futurum, dicitur Messiah πατὴρ τȣ̃ αἰῶνος μέλλοντος. Isa. ix. 6. Unde Author ad Hebr. dicit ei subjectam esse modo peculiari τὴν οἰκȣμένην τὴν μέλλȣσαν. cap. ii. 5. quod Judæi appellant עולם הבא, respicítque mundum tam naturalem quàm moralem. Id quærendum est, an & ipsius faciant Messiam authorem.

Non memini Messiam dici in Sacris Literis authorem novi cœli & novæ terræ.

✠✠✠

Atque hinc deducimur ad id quod secundo loco notandum duximus in Regno Christi & Sanctorum: nempe quòd in eo futura sit *religionis Christianæ* & Providentiæ divinæ circa hanc Terram, *consummatio*. Manebit quidem Religio Christiana sub Christo capite, in novis cœlis & novâ terrâ, sed non parum mutata: tam quoad cultum externum, quàm animorum sanctitatem: Et quod utrique prælucere debet, veritatis revelationem multo clariorem, pleniorem, magísque distinctam, quàm quâ fruimur in hodierno sæculo. Provehitur Religio gradatim, unà cum genere humano, ad suam puritatem & perfectionem; Atque omnis religionis *institutæ* fundamentum est Religio *Naturalis*; à quâ oriuntur, & in quam refunduntur, ut fluvii in Oceanum, omnes œconomiæ particulares à Deo constitutæ.

In

In regendâ & perficiendâ gente humanâ, tres videtur constituisse œconomias religiosas divina providentia; Quarum prima erat œconomia *sensûs* & externorum operum: cum exiguo lumine aut notitiâ rerum divinarum. Secunda verò, œconomia *affectûs*, interioris vitæ & sacri Enthusiasmi, ut ita dicam: cum multo majori lumine & notitiâ rerum divinarum, imperfectis tamen & incompletis. Tertia, in sæculo venturo, hæc omnia complectetur, eritque œconomia sensûs, affectûs, & *rationis*: cum claro plenóque lumine & notitiâ rerum divinarum, pro ratione statûs terreni. Evanescent ritus, ceremoniæ, & rerum umbræ: Virtus pura & pura Veritas, instar liquidæ lucis, totum orbem implebunt. Christus dixit Judæis (*Luc.* vii. 28.) *Inter genitos ex mulieribus nullus est major Prophetâ Johanne Baptistâ: Sed qui minimus est in regno Dei, major est eo.* Nempe quoad amplitudinem scientiæ & rerum divinarum cognitionem: cultúmque Dei in spiritu & veritate. O præclaros dies, sæculum verè aureum, vitam beatam: Adveniat hoc Regnum tuum, Domine: Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, sic & in terris. Te citò venturum promisisti, & renovaturum omnia: Quid moraris usque? quid tardat currus tuos? quid rotas quadrigarum sufflaminat? *Pereant*

Apoc. xxi, xxii.

Judic. v. 31.

omnes inimici tui: Et qui te diligunt, ſint inſtar Solis orientis, & procedentis in ſuo robore.

Hæc de ſtatu Millennii breviuſculè. Cætera quæ eò ſpectant, quærenda ſunt, ſi libet, in præfatâ *Theoriâ.* Sequuntur, in exitu Millennii, Judicium finale & Reſurrectio ſecunda: dein rerum omnium Conſummatio. Fateor non memorari explicitè & nominatim in ſacris Literis aut Reſurrectionem ſecundam, aut Judicium ſecundum: ſed utrumque innuitur & ſignificatur in illâ viſione Sancti Johannis, quæ Millennium exhibet: alterum in principio, alterum in fine millennii, futurum. Et quoad Reſurrectionem, alibi in ſacris Literis, aliquando ad primam, aliquando ad ſecundam reſpicitur, ſinè accuratâ diſtinctione. Sanctus Paulus ad Corinthios Reſurrectionem ultimam potiſſimùm vel unicè tractat, prout ſuprà notavimus. Chriſtus autem Reſurrectionem primam indigitare videtur, *Luc.* xiv. 14, 15. quam appellat *Reſurrectionem Juſtorum.* Non omnium, ſed *Juſtorum* ſeparatim: Qualis eſt prima Reſurrectio, in quâ nullam partem habituri ſunt injuſti (*Apoc.* xx. 4, 5. confer *Pſal.* i. 5.) Eáque eſt primum tempus retributionis. Reſpondétque hæc Reſurrectio Juſtorum τῇ παλιγγενεσίᾳ, in quâ pariter mercedem ſuam ſanctis

Apoc. xx. 4, 5. ℣. 4 & 12.

ctis promittit Christus. *Mat.* xix. 28, 29. Denique, in secundâ & ultimâ resurrectione, consummabitur gloria Justorum. Cùm, absorptâ mortalitate, corporibúsque terrestribus in cœlestia & gloriosa conversis, reipsa erunt ἰσάγγελοι.

Hic finis, hæc consummatio rerum humanarum. Sed quæri ultrà potest de *Tellure*, Quid fiat ab illâ, cùm abiere omnes ipsius Incolæ? De hâc re, aliisque affinis argumenti, conjecturas nostras dedimus in *Theoriâ Telluris.* Quum verò dubia sint hæc capita, & problematica: & quodammodo extra ambitum doctrinæ Christianæ, earum rerum nihil hîc inserendum duximus. Atque hæc hactenus.

Cap. XI.

De Cœlo & Inferno: Quale sit Cœlum Christianorum, & quatenus Locale. Quid sit Infernum: an detur Infernum Subterraneum: vel aliud ullum locale, corporeum, & externum, ante Diem Judicii & Conflagrationem Mundi. De pœnis Inferni, an finitæ vel infinitæ, vel indefinitæ censendæ sint.

Actum est de rebus humanis in Terrâ: Jam Cœlum & Infernum consideranda veniunt. Nomine *Cœli*, Christiani intelligunt statum locúmque fœlicitatis futuræ: sive sedes Animarum Beatarum. Atque has sedes in sublimi statuunt, versùs stellas: in regionibus altis & à Terrâ remotis, quas *Cœlum* appellamus. Hâc in re doctrinæ Christianæ cum sapientissimorum inter Gentes, & Philosophorum placitis, convenit: qui, à cœlo deductas, eò semper remittebant quæ sese in terris bene gesserant, Animas humanas. Poëtæ verò

verò, gens audax & exlex, qui pro libitu fingunt & refingunt antiquorum dogmata, & veritatem larvâ obducunt, Campos suos Elysios, Beatorum sedes, in terris, & nescio quibus Insulis Fortunatis: aut, quod adhuc magìs incongruum est, sub terris, vel in regionibus subterraneis, constituunt; Ita crassè philosophatur Virgilius, ad captum gustúmque populi: ídque forsan ex obscurâ & corruptâ quâdam notitiâ, aut antiqui, aut futuri Paradisi. Verum quidem est, vitâ beatâ fruituros esse Sanctos in Terrâ novâ & Paradisiacâ: Hîc autem de illâ beatitudine mediâ non agitur: Sed de supremâ beatitudine & sede sanctorum, post ultimam Resurrectionem, expleto Millennio: cùm, cœlestia corpora induti, mutatis sedibus, consummatâ gloriâ & fœlicitate gaudebunt.

HAS sedes esse Cœlestes, vel supercœlestes, consentiunt omnes Christiani: Dixi, *vel Supercœlestes:* Doctores enim Scholastici dicunt, Cœlum quoddam *Empyræum*, sive igneum, cæteris omnibus superius, fore habitaculum sanctorum & beatorum in æternum. Sed præterquam quòd nullum nobis appareat, ope sensûs aut rationis, hujusmodi cœlum igneum, præter Solis & Fixarum corpora: Non est is cœlorum ordo quem sibi fingunt hi Doctores, nec

nec id mundi Syſtema. Fingunt enim univerſos cœlos eſſe concentricos, ſive ad unum idémque centrum referri: aliiſque alios involvi, inſtar tunicarum bulbi. Quod de Planetarum orbibus aliquatenus verum eſt, de Fixis verò minimé. Neque enim hærent illæ omnes in eâdem ſuperficie aut laqueari, pari ubique à terris intervallo: ſed immerguntur aliæ aliis altiùs in regiones cœleſtes: diſtántque à nobis inæqualiter per vaſtiſſima ſpatia, & quælibet ſuum ſibi habet orbem: Proinde cùm hi authores ſtatuunt ſupra Planetas Firmamentum, ſive Fixarum orbem: dein alios orbes ſuperiores, ad *primum*, ut loquuntur, *Mobile:* Et in apice omnium, ſive in ſupremo mundi ambitu, Cœlum Empyræum: extruunt Cœlorum compagem planè fictitiam: & Stellarum ordinem, vulgo quidem non incommodum, ſed Aſtronomis aut Philoſophis indignum. Atque hoc Cœlum Empyræum in ſummitate orbium, finxiſſe mihi videntur ad exemplum *Ignis Elementaris*; ut enim hunc ignem in ſuperiori parte mundi Elementaris diſpoſuere, quòd cæteris elementis levior eſſet & tenuior: Ita in cœlis orbem flammeum vel igneum, cæteris puriorem & præſtantiorem, in ſupremâ mundi regione conſtituerunt. Cæterùm ex utrâque parte hallucinantur: Neque enim ulla talis

lis est sphæra ignea in extimâ parte Orbis sublunaris: & in Fixarum sphæris materia ignea non in finibus aut extremitate orbis, sed in medio habitat, ubi sydus lucidum flammeúmque constituit. Ac nisi in his flammis, in Sole putà, aut alio astro, Tabernaculum pones animabus Justorum, nihil præterea Empyræum in cœlis reperies.

QUANQUAM verò figmentum mihi videatur Cœlum Empyræum, sensu & situ suprà expositis: nihil tamen impedit, quo minùs credamus, inter orbes cœlestes, ut inter stellas, alios aliis esse magìs lucidos, flammeósve: atque, ut ita dicam, gloriosos. Ubicunque verò est *Schechinah*, sive gloriosum Christi Corpus, spargit radios & lucem instàr novi syderis: & in viciniâ circumcirca habitabunt Beati, veluti sub solio gloriæ. Id sæpius dixit Christus, Patrémque moriturus sic alloquitur: *Pater, quos mihi dedisti, velim, ut ubi sum ego, & illi sint mecum: ut intueantur gloriam illam meam, quam mihi dedisti. Quia dilexisti me ante jactum mundi fundamentum.* Has autem sedes, hunc locum, strictè definire, non est penes nos hodie, neque multùm interest: Quandoquidem verò *in cœlis habitaculum, hæreditatem in Luce*, habituri sunt sancti; probabile est sedes eorum fore, non tantùm supra

1 Cor. xv.

Joh. xii. 26. xiv. 3. xvii. 24.

2 Cor. v. 1. Col. i. 12.

pra Orbem Lunæ, ſed omnium etiam Planetarum atmoſphæras aut umbras: in regionibus illis æthereis, ubi lux perennis ſinè nocte. Denique cùm Christus nos docuerit, *In domo Patris ſui multas eſſe manſiones*, æquum eſt ſupponere quemlibet ſanctum, vel ſanctorum cœtum, pro ratione ſuæ puritatis & perfectionis, propiùs ad *Schechinah*, ſive ad ſolium gloriæ, ſtationem ſuam habiturum.

Eph. iv. 10. Joh. xiv. 2.

Hæc de loco & ſede Beatorum. Quoad eorum ſtatum, (utrumque enim nomine *Cœli* comprehendi diximus) putà genus & modum fœlicitatis, quâ, in his ſedibus æthereis, fruituri ſunt ſancti: hîc meritò locum habet dictum Apoſtoli, *Neque oculus vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis venerunt, quæ paravit Deus iis, à quibus ipſe diligitur.* Hæc ſuperant ſenſus hodiernos, & cogitationem humanam. Conſtat tamen, ea, quæcunque ſint, referenda eſſe omnia, vel ad Corpus, vel ad Animam. Quale Beatis autem futurum ſit in cœlis Corpus, tam quoad materiam, quàm formam, pro virili explicuimus, capite ſeptimo & octavo. Quod, præter ſuas dotes eximias, immune erit omnis mali, ægritudinis, aut moleſtiæ, quibus affligimur in hâc carne. Atque etiam rationis imperio libenter obtemperabit, & ſinè luctâ:

1 Cor. ii. 9.

ad

ad omne genus obſequii paratiſſimum. Dein, ad Animam quod ſpectat, omnes ipſius facultates adoleſcunt, & ad ſummam perfectionem aſpirant in illo ſtatu. Senſus, affectus, mentíſque operationes omnes fiunt vegetiores: ad majora etiam, & illuſtriora objecta terminantur.

NON deerunt imprimis nova & admiranda objecta ad occupandos ſenſus externos; cùm ſupra omnes Planetas elati, Mundanum Oceanum intuebimur, & natantes in vaſto gurgite innumeros Terrarum Orbes, ſuis incolis repletos. Acies enim oculorum, vel facultas viſiva ſuo modo conſtituta & ordinata, omnium ſpecillorum ſuperabit vires: & objecta multo majora & remotiora attinget & complectetur, quàm quæ diſcernimus in hoc craſſo aëre. Dein, cùm Stellas Fixas contemplabimur, perennes cœlorum Ignes: tot Soles prodigioſæ magnitudinis: innumerabiles præterea, & repetitos uſque & uſque per immenſa ætheris ſpatia: Quam voluptatem, quos animi motus excitabit hic conſpectus Univerſi? Magnus eſt Deus, Deus noſter, univerſitatis rerum Author & Opifex. Heu quàm ſordet terra, cùm hoc cœlum aſpicio! Vid. locum Senecæ Natur. Quæſt. Præfat. *Quàm juvat inter Sydera* &c.

Denique, præter magnificentiam Operum Dei, eximia erit pulchritudo in facie Cœlorum: ſi Stellæ, inſtar tot gemmarum diverſi ordinis & generis, diversâ gloriâ & variis coloribus fulgeant. Dum in confiniis & commiſſuris Orbium, radiis variè refractis, novæ luces & Irides, & multiformes Species & Splendores exoriuntur: Quales à Prophetâ depinguntur in Civitate ſanctâ, *Apoc.* xxi. 18, 19, *&c.* Illud præterea adjiciendum, cùm ſtationem aut ſedes nacti fuerimus in regionibus illis æthereis ſupra omnes Planetas, non hemiſphærium tantùm, aut dimidium cœli, ut hodie: ſed Sphæram integram, & magni Mundi ambitum & amphitheatrum ſimul ſpectabimus: Palatium magni Regis, cum ſuo apparatu & ſupellectile ſplendidiſſimâ. Quid tandem, quantúmque adjiciat huic cœleſti ſpectaculo Divinum *Schechinah*, non me penes eſt exprimere.

Sed quid ſenſus externos moramur? In contemplationibus mentis & affectuum motu, Sanctorum in cœlo ſumma erit fœlicitas. Hæc autem fœlicitas nos fugit, vel, ut loquitur Apoſtolus, *non aſcendit in cor hominis*, in hodierno ſtatu. Scimus hoc utique, Quo majora & præſtantiora ſunt intellectûs objecta, eo purius pleniúſque mens percipit gaudium in

eorum

eorum contemplatione: Scimus etiam, naturâ divinâ, & perfectionibus ipsius, nihil esse majus in rerum universitate: neque par, aut secundum per finita intervalla; Ad hæc proinde clarè consequens est, in contemplatione & amore Dei, animabus ritè præparatis, summam orituram esse beatitudinem. Hactenus in luce res est. Hujus autem beatitudinis, vel infimos gradus, aut levem ideam nec verbis efferre, nec cogitatione assequi possumus, in hâc vitâ: Adeò res est aliena & remota ab hodiernâ sorte vera fœlicitas.

SED ut progrediamur paulisper: Pro ratione incrementi & profectûs in cognitione Dei, crescunt ejusdem amor & admiratio: quibus affectibus in naturâ humanâ nihil suavius aut beatius. Dein, auctum iri in cœlis, ad extremum conatum captúmque, cognitionem nostram de rebus divinis, testatur Scriptura sacra, suadétque ratio multis modis. Hìc, inquit Apostolus, infantum instar aut parvulorum, sapimus: illîc, ut in ætate virili & maturâ. *Hîc cernimus per speculum & per ænigma, Illìc autem coram, aut facie ad faciem. Nunc ex parte novi, tum verò cognoscam sicut & cognitus sum.* Hæc verba Apostoli, quamcunque habeant vim latentem, sigillatim & minutiùs excussa, id saltem in genere nobis indicant, 1 Cor. xiii.

perfectum expletúmque iri cognitionem nostram, cùm in cœlis & inter cœlites versabimur.

Idem etiam nobis indicat ratio, & natura rei: quandoquidem in vitâ cœlesti concurrent omnia, quæ scientiam nostram promovere aut dilatare poterunt. Adjumenta cognitionis, aut inquisitionis stimuli & incitamenta, quæ proveniunt à sensibus externis, eorúmque notitiis, fortiora erunt atque efficaciora, multóque latiùs se extendent, quàm quò nos ferre valent hodierni corporis organa: sive in minutis discernendis, sive in longinquis. Dein à puritate & tenuitate corporis cœlestis, vis rationis & ingenii clarior evadet & penetrantior? Et in omni ordine motuum & contemplationum, mens assurget ad intelligentiam & præstantiam Angelicam. Denique, à puritate animi simul & corporis, dispositi habilésque reddemur ad capiendum Deum: Divinos influxus & illuminationes intelligo, quæ superant dona naturæ, quantumlibet exaltatæ. Veritas illa æterna, Lux intellectualis, sese diffundit ubique, sed recipitur ad modum Recipientis: Animæque pro amplitudine suæ cognitionis, & affectuum puritate, capaciores fiunt numinis, & afflatus radiósque cœlestes magìs hauriunt. Hæc crusta carnis, hoc lu-

tamentum,

tamentum, quibus hodie obducimur, luci divinæ aditum vix præbet: ſed à ſcintillis quàs aliquando percipimus, plenum jubar, ut à primitiis meſſem, expetimus & expectamus.

HIS omnibus addi ſolet, velut apex & complementum fœlicitatis noſtræ in cœlis, *VISIO BEATIFICA.* Viſionem autem hîc intelligimus, vel corpoream & externam, vel incorpoream & intellectualem. Quatenus eſt Joh. xvii. 24.
corporea, erit viſio *τȣ̃ Schechinah*, ſive Domini noſtri Jeſu Chriſti in * corpore ſuo glorioſo. Deus enim in ſeipſo eſt inviſibilis: utpote purus putus ſpiritus. Viſio incorporea erit contemplatio Naturæ divinæ: & in eâdem, velut in ſpeculo, utriuſque mundi: æterni ſive Idealis, & externi & temporarii. *Mundum Idealem* appello rerum eſſentias ſive Ideas, & veritates æternas & immutabiles, quæ ex earum rationibus & reſpectibus oriuntur. Rerum omnium poſſibilium ordines, à ſummo numine, vel Ente infinitè perfecto, per omnes gradus intermedios, ad infimam rerum claſſem & proximitatem nihili. Hæc omnia perſpicuè contemplari, velut aperto ſinu Patris: prout ordinantur lucéntque in intellectu divino, eſt viſio verè Beatifica.

---

* Sed quomodo vident Deum Angeli. Mat. xviii. 10. ita nos videbimus.

DIXIMUS

Diximus autem hanc visionem contemplativam utrumque mundum complecti; æternum illum immutabilem in Intellectu divino: ac hodiernum, temporarium, mutabilem, qui à voluntate Dei pendet regitúrque. Atque hîc etiam sese aperit immensus contemplandi Campus: cujus partem minimam vix atttingere possumus in hâc vitâ. Neque numerum, neque ordinem, neque magnitudinem, neque perfectionem, neque vicissitudines & periodos rerum conditarum intelligimus. Exiguæ Telluris nostræ supellectilem: Animalium, Plantarum, & rerum inanimatarum historiam naturalem: multo magìs eorundem vires & causas, magnâ ex parte ignoramus. Sed innumeri sunt præterea Mundi Planetarii, apparati & instructi, perinde ac hic noster, omni rerum genere, animatarum & inanimalium. In his contemplandis multifariam Dei sapientiam, & inexhaustam fœcunditatem admirabimur: dum varietatem illam multiformem, novam faciem, & novum apparatum in singulis: ubique tamen aptum, pulchrum & accommodatum, intuemur & meditamur:

——*Facies non omnibus una,*
Nec diversa tamen, qualem decet esse sororum.

Sed

Sed præter ordinem rerum naturalium in singulis Planetis vel Mundis Planetariis, est etiam ordo moralis in unoquoque, vel œconomia Religiosa: quâ diriguntur Incolæ cujusque Orbis in colendo numine, & in virtutis ac veritatis studiis, ut fœlicitatem tandem consequantur. In his œconomiis religiosis, (quarum est, inter Orbes innumeros, infinita varietas) non tantùm sapientiæ divinæ, sed etiam bonitatis simul & justitiæ, quàm maximè elucet gloria: In his primaria reconduntur Providentiæ mysteria. In œconomiâ hujusce mundi nostri, omnes implet partes *Mysterium Messiæ*, ut Alpha & Omega: Quid alibi Mundorum agatur, planè nescimus: sed ab uno exemplo si de reliquis judicare liceat, credendum est in singulis nova esse argumenta admirandæ sapientiæ, sub aliis atque aliis formis & ministeriis. Hos autem Thesauros recludere & introspicere, hæc arcana Providentiæ: hanc omnium religionum, per immensum universum, ut ita dicam, *Theoriam:* Quæ gaudia, quos motus animi, sensúsque lætos, excitaret hic prospectus, hæc contemplatio! nihil dulcius est, quàm progredi & proficere in præclaris studiis: & in potiundâ, quam quærimus, veritate.

QUID

Quid memorem præterea Stellas Fixas, nobilissima corpora: Quarum & grandior est moles, & excellentior materia, quàm illa Planetarum. Non hærent omnes in eodem laqueato tecto, ut nobis misellis videntur: sed per cœlorum concava & profunda disseminantur effusè & indefinité. In his matutinis & primò conditis stellis, æquum est credere, pro divinâ plenitudine & potentiâ, non deesse Incolas, ad canendum simul Dei laudes. Suos, inquam, habent incolas & animalia sibi propria: Reliqua etiam omnia reculis nostris multo majora, pro dignitate & magnitudine primariorum Mundi corporum.

Job xxxviii. 7.

Denique, quod jam nos latet maximè, intuebimur in cœlo clariùs, *Mundi Intellectualis Systema*; Ordines intelligo Angelorum & Archangelorum, totámque illam Hierarchiam illustrem & gloriosam: intelligentiâ & Majestate Deo proximam, & in administrando Imperio Universi. Hujus Exercitûs cœlestis cùm viderimus copias, classes, munia, dignitates & splendores, sordescent omnia terrena, *non commemorabuntur præterita, nec venient in animum:* Id olim dixit Propheta de rerum statu sub Regno Christi *in novis Terris*: multo magìs in cœlesti gloriâ præteritorum omnium obscurabitur aut evanescet memoria. Rebus exiguis

Isa. lxv. 17. Jer. iii. 16, 17.

exiguis & minutis, quibus hic distinemur, non erit ultrà locus: Optima, Maxima tunc obversabuntur oculis & animo: Et in his contemplandis & fruendis æternùm hærebimus occupatissimi simul & beatissimi.

His dictis, quid de visione beatificâ sentiendum sit, paucis explicuimus. Si visionem intelligas corpoream, est visio Mundi externi modo sensibili, at sub specie multùm illustriori quàm hodie videtur. Præcipuè cùm divinum *Schechinah*, sive gloriam Christi, intuebimur. Si incorpoream, est aliud *Schechinah*, modò sic appellare liceat: aut visio Dei interna & intellectualis. Cujus visionis geminum est objectum, primò Idea Dei, & rerum omnium possibilium & æternarum: quæ dici potest *Idea antemundana*, & immobilis. Dein Idea rerum conditarum, sive mundi extra Deum: ab intellectu percepti in totâ suâ latitudine & duratione, per omnes ipsius vicissitudines & periodos, per omnes regiones universi, omnésque creaturarum ordines: totam denique sæculorum seriem, à principio temporis ad finem. Hæc dici potest *Idea Mundana*, vel speculum Providentiæ universalis. His objectis nihil majus, illustrius, aut divinius menti humanæ aut Angelicæ obversari

P p potest.

poteſt. Et ſi à viſione aut contemplatione oriatur fœlicitas, térque quatérque beatos dicimus, qui in hoc lumine vident lumen: qui ab hoc vitæ fonte hauriunt vitam: qui his deliciarum fluminibus inebriantur. Per ecſtaſes & effuſiones animi extra ſe rapiuntur, vel aperto pectore Deum intus recipiunt.

Liceat id præterea his ſuperaddere, ad explicandam viſionem Dei: Myſterium, quod nunquam exhaurire poſſumus. Dicimur viſuri Deum in cœlis facie ad faciem, & *ſicuti eſt.* Hîc videmus Deum in ſuis operibus, ut in imagine: Illîc videbimus in ſeipſo. Hîc videmus Deum in ſuis Attributis, Illîc viſuri ſumus in ſuâ Eſſentiâ, aut in ſuâ propriâ Ideâ. Aliud nobis, in hoc ſtatu, videtur Bonitas Divina, Aliud Juſtitia, Aliud Potentia, Aliud Sapientia: Aliud Voluntas Dei, Aliud Intellectus. Quandoque videtur nobis agere Deus, quandoque non agere: nunc hoc, nunc illo modo. Proinde nec videtur nobis, Ens Simplex, nec Immutabile: Quinimo potiùs compoſitiſſimum: Plùs aut minùs pro re natâ, actuoſum: nec id uniformiter. Cùm verò videbimus Deum in ſuâ Ideâ propriâ, hæc omnia coaleſcent in unam ſimpliciſſimam & immutabilem naturam. Et hôc modo Deum contemplari

contemplari, eſt videre Deum *Sicuti eſt.* Ens utpote Infinitè perfectum, Ens Entium, Liquida Gloria———

SED me reprimo: Quid balbutimus infantes de rebus maximis, quæ captum modulúmque noſtrum tantopere ſuperant: & in his terris, in his tenebris verſantes, nimium quantum fugiunt. Rapi nos oporteret in Tertium Cœlum, cum Sancto Paulo, ad diſcendum hæc *ἀπόῤῥητα*, hæc ſuprema myſteria. Silet ferè Scriptura ſacra, vel parcè & generatim tractat de ſtatu Animarum in cœlis, & fœlicitatis illius modis ac rationibus. Cùm memorat *flumina voluptatum*, aut *delicias Paradiſi*, aut *Coronas*, aut hujuſmodi alia, ad adumbrandam gloriam & fœlicitatem cœleſtem, more vulgari loquitur, ad uſum captúmque populi: qui ab his externis & ſplendidulis ſummum Bonum metiri & æſtimare ſolent. Præterea notandum;

QUUM duplex futura ſit fœlicitas Sanctorum, in Terris *novis* altera, ſub regno Chriſti, pro mille annis: In Cœlis altera, in rerum conſummatione, æternùm duratura: in ſacris literis multo plura reſpiciunt primam illam fœlicitatem, quàm ſecundam. Primam, inquam: utpote proximiorem nobis, & in viâ quæ ducit ad alteram: Ejus etiam rationes ſta-

túmque faciliùs concipimus, quòd Terreſtris ſit, nec hodiernæ vitæ (exceptis malis & incommodis) multùm abſimilis. Altera verò, ſive Cœleſtis, toto genere differt ab hodiernæ vitæ rationibus & uſu: prorſúſque accedit ad ſtatum Angelicum, ab intelligentiâ vulgari aut cogitatione alienum.

Recte monuit Sanctus Johannes, *Nondum apparet quid erimus:* nempe in cœlis. *Novimus autem fore, ut cùm Ipſe apparuerit, ſimiles illi ſimus.* Dein Chriſtus ait nos fore *ἰσαγγέλους*. Proinde quoad corpus, conformes erimus Chriſto: quoad corpus animúmque, conformes Angelis. Hæc in genere novimus. Continet autem in ſe hæc gemina conformitas multifariæ perfectionis ſemina: Hinc novam vim acquirimus ad omnes actus intellectûs, & ad contemplationem veritatis perficiendam: creſcítque, ad incrementa ſcientiæ, amor Dei & fœlicitas noſtra. Progredimur uſque & uſque in rerum divinarum cognitione, & tranſformamur de gloriâ in gloriam in imaginem ipſius Dei: donec perveniamus ad menſuram plenæ ſtaturæ Chriſti, atque unionem, neſcimus qualem quantámque, cum Deo & Chriſto. Joh. xvii. 20, 21, 22, 23, 24.

Faxit Deus, ut fœlicitatem quam nondum concipere valemus, experiundo & fruendo tandem ſciamus: ſpretíſque voluptatibus & inani

inani gloriâ hodierni ſæculi, in cœlo potiamur æternis. Per & propter Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

Sequitur ut diſſeramus de *Inferno*: Quo nomine intelligunt authores Chriſtiani Locum ſtatúmque damnatorum: ſive hominum Dæmonúmque malorum & miſerorum. Latini per *Inferos* denotant quandoque ſtatum Mortuorum in genere: Id quod Græci appellant ᾅδην, ſtatum abſconditum, vel *inviſibilitatis*, ut ita dicam. Quo etiam ſenſu & ſignificatione in ſacris Literis uſurpatur, ut abunde demonſtratum eſt à viris doctis. Sed uſus obtinuit apud plures, ut voce *Inferni* miſerorum carcer, vel improborum vitâ defunctorum locus pœnæ & cruciatûs denotetur: ídque in regionibus inferis. Secundùm hanc acceptionem vocis, quæramus, ſi placet, primò, An detur *Infernum Subterraneum.*

Dari multas & immanes ſub Terrâ cavitates, dubitare non licet. Quarum aliæ, aquâ: aliæ, igne: aliæ ſolo aëre replentur. Sed ex hiſce omnibus non facilè reperies ullam, cui rationes & conditiones Inferni convenire poterunt. Dicitur hic locus Infernus in ſacris Literis *Tenebræ exteriores*, & *Ignis inextinguibilis*; fieri vix poteſt, ut idem locus ſit tenebroſus ſimul & igneus: niſi multi ſpiſsíque fumi

mi intermiſceantur. Unde anſam arripuiſſe nonnullos exiſtimo, fingendi crateres Ætnæos, vel montium Ignivomorum ora & fauces, eſſe oſtia vel oſtiola Inferni. His aſſentiri nequeo: Oporteret enim fingere, ex hâc hypotheſi, vel tot Inferna ſeparata, quot ſunt montes Ignivomi per terrarum Orbem; quod incongruum eſſet: vel unicam cavitatem continuam, ſeu regionem ſubterraneam caſſam, quæ ſubtercurrat & ſubjaceat ubique exteriori terrarum orbi: ut olim Abyſſus in Terrâ antediluvianâ. Cæterum in hodiernâ Tellüris conſtructione fieri non poteſt, ut inanis regio ſubtendat totum terrarum orbem. Regio enim illa, vel eſſet inferior Oceani fundo, vel eodem ſuperior & altior: ſi altior, inter Continentes & Inſulas, aliiſque multis in locis, interrupta eſſet per intercurrentem oceanum, atque ita Inferna diviſa & multifaria conſtitueret. Si verò infra Oceanum ponas, prætērquam quod in originatione Telluris ex Chao, hujuſmodi regio vacua ſub Abyſſo conſtitui aut formari non poterat: ſiquis eſſet deſcenſus, oſtium, aditúſve hujus Inferni, eò defluerent aquæ Oceani, aliæve ſubterraneæ, Ignémque extinguerent.

Non malè quidem creditur, dari Ignem, vel maſſam Igneam, in centro Terræ: & propterea

terea eò loci collocandum esse Infernum censent alii. Utique difficile esset, ex hâc hypothesi, descendere aut pervenire ad Infernum, in ipso corde Telluris situm. Gauderent mali locum futuri cruciatûs adeò inaccessum & impervium esse. Quot regiones solidæ perforandæ, quæ moles & crassities terræ, in hôc itinere? quantum temporis impendendum in viâ? Semidiameter Terræ habetur milliarium nostratium ultra ter mille quadringenta: Solum ipsum est impenetrabile, quo autem foramine, aut ex quâ parte superficiei Telluris, ad tantam profunditatem detur transitus, planè nescimus. Præterea, constat Dæmonas non penitus includi in hôc meditullio: sed potiùs vagari per aërem, quasi in liberâ custodiâ: dicitúrque Tyrannus ille Infernalis *Princeps aëris* in sacris Literis: ubi suum habere imperium sedémque & habitationem hodie, vel hodierno sæculo, ab his oraculis docemur: atque tandem conclusum iri in Abysso in millenni Christi regno.

Mat. viii. 29. Vid. Huet. Orig. p. 81. §. 23.

Ephes. ii. 2.

Apoc. xx. 2, 3.

At mihi forsan objicies dictum Apostoli, Angelos malos detrusos esse in *Tartarum*, & tenebrarum catenis detentos. Præterea, Christum descendisse εἰς κατώτερα τῆς γῆς. Denique ex usu, tam sacro, quàm vulgari, dicimur ascendere in cœlum, & *descendere ad Infernum.*

2 Pet. ii. 4.

Ephes. iv. 9, 10.

Ergo

Ergo eſt locus ſubterraneus. Hæc argumenta rem neutiquam conficiunt. Primò enim ad Tartarum quod ſpectat, eâ voce apud antiquos ſignificatur mundus hic inferior, atque aër caliginoſus, quo circumcingimur: ut ſatìs notum eſt eruditis. Et in hunc Tartarum, ſive regionem aëris inferiorem & impuram, detruſi ſunt Angeli degeneres, à ſuis ſedibus æthereis expulſi. Quod verò dicantur *catenis* aut *vinculis teneri*, id more humano dictum eſt; quoniam ita cuſtodiri ſolent criminum rei, ne effugiant. Dein, quod attinet ad deſcenſum Chriſti εἰς τὰ κατώτερα τῆς γῆς, id non ſpectat ad mortem Chriſti, (ut ex aliis locis collatis abunde patet) ſed ad ipſius Incarnationem. Nempe cùm ad ſalutem nobis procurandam, relicto cœlo, in hanc terram infimam dignatus eſt deſcendere. *Infimam* dico, vel inferiorem, nempe reſpectu cœli: comparatio enim hîc inſtituenda eſt non inter partes Terræ, ſed inter partes Mundi. Denique, cùm dicuntur mortui *deſcendere* ad Inferos vel Infernum, id vel denotat *Sepulchrum*, quò deſcendunt corpora, tam bonorum quàm malorum; vel malis ſpeciatim attribuitur: malis enim & bonis, ut fata contraria, ita loca oppoſita aſſignare & addicere amamus: proinde cùm his cœlum, regionem ſublimem & lucidam: Illis è contrà, locum

Pſal. cxxxix. 15. Joh. iii. 13. *& cap.* vi. *dein.* Joh. viii. 23. *&* Act. ii. 19.

שאול

locum ſubterraneum & tenebroſum adaptare placuit; nec quidem tam facilè Animarum receptacula & cuſtodias in libero aëre, ac ſub terris, concipimus. Sed opiniones vulgares & rationes imaginariæ nihil faciunt ad definiendam rerum veritatem. Pergamus ad ſequentia.

Si nullum inveniri poteſt Infernum Subterraneum, Quæritur ſecundò, an detur ullum Infernum, corporeum & locale, ante diem judicii, & conflagrationem Mundi; vel an aculeis tantùm internis, furiiſque, agitentur & exerceantur Improbi, uſque ad diem illam Domini. Propendeo quidem in illam ſententiam, * nullas fore pœnas externas ante diem Judicii generalis. Si animæ manent nudæ & ſinè corporibus uſque ad illud tempus, res eſt extra dubium; ſaltem apud illos, qui Judicium externum, & apparatum judicialem, ad modum fori humani, in ſupremo die expectant. Nequeunt enim ſiſti coram tribunali Animæ nudæ & inviſibiles: nec æquum eſt damnari quempiam ad ſupplicia, indictâ & inauditâ causâ.

Aiunt, ſcio, prout ſuprà notavimus, privatum & particulare judicium inſtitui, ante il-

* Infernum non eſſe localem & corporeum ante diem judicii ſtatuere quidam Patres, quos vid. apud Maldonat. in Luc. xvi.

lud generale, de ſingulis animabus, ſtatim ac exierint è corpore: Idque aliquatenus recipi poteſt, modò nihil externum eo nomine intelligant: ſed internam nemeſin, quâ quiſque ſuos patitur manes: & conſcientiâ propriâ, teſte ſimul & Judice, ſeſe habet inſtar rei & damnati: pœnáſque luit pro ratione ſui ſceleris, *αὐτοκατάκριτος*. Sed de ſupplicio externo & corporeo hîc agimus, eíque locum eſſe non poſſe videtur ante Reſurrectionem. Non
Luc. xvi. neſcio in parabolâ Divitis & Lazari, defunctorum animas propediem delatas eſſe, hinc in tormenta & flammas, illinc in ſinum Abrahæ; ſed in eâdem narratione Dives habet linguam, & labra, & cætera ſermonis organa, adeóque totum corpus: ac ſi detuliſſet integrum ſecum ad Infernum. Quod planè monſtrat, narrationem illam non eſſe veram *κατὰ ῥῆσιν*, ſed inſtar fabulæ aut *ὑποτυπώσεως*, ad uſum captúmque populi accommodatam, fictis coloribus rem veram repræſentare; Nempe Animas eſſe ſuperſtites extincto corpore: atque bonas bene, malas malè ſe habituras in alterâ vitâ.

His ita expoſitis, veriſimillimum mihi videtur, Impiorum pœnas uſque ad diem judicii fore tantùm internas. Putà privationem omnis boni & ſolaminis: morſus præterea conſcientiæ, angores animi, & expectationem irrequietam

requietam futuri Judicii. Nec aperiri aut accendi Infernum, exterius & generale, ante adventum Christi. Tum cùm de cœlo descendens Christus, *cum Angelis suis potentibus, & igne flammanti, infliget ultionem iis qui Deum nesciunt, atque iis qui non auscultant Evangelio Domini nostri Jesu Christi.* Hoc est tempus decretorium & solenne, cùm, peracto judicio, irrogantur pœnæ impiis. Nec hominibus tantùm, sed etiam Dæmonibus malis, qui ad hunc Diem reservantur cruciandi, 2 *Pet.* ii. 4. *Jud.* ℣. 6. Neque verisimile est aliàs versari inter tormenta, aut igne torqueri Dæmonas, impræsentiarum: dum vagantur per aërem & terrarum orbem, vividi & nimis actuosi. Quum verò hominibus malis & dæmonibus idem sit locus supplicii, idémque tempus, quo condemnantur uterque: Hi verò ante finem mundi & adventum Christi non detrudantur in Infernum aut locum tormenti, ut ex literis sacris, earúmque Interpretibus constat: [Vid. PP. *Gerard.* tom. 9. de extr. Jud. p. 78. Maldonat. in Mat. viii. 29. *Mirum quanto consensu plerique veteres Authores docuerint, Dæmonas ante diem judicii non torqueri.*] Neque alteros in locum illum detrudere ante id tempus, oraculis nostris consentaneum esse videtur.

2 Thess. i. 7, 8.
Mat. xxv. 41.
2 Pet. iii. 7.

Hæc breviter de inferno, & de malorum ſtatu, aut loco, ante diem Judicii. Sed cùm advenerit fatalis ille dies, atque impii à mortuis revocati, detruſi fuerint in Infernum, & ad pœnas externas damnati, Quæritur ulteriùs, An illæ pœnæ duraturæ ſint in æternum ſinè fine, ſinè exitu, ſinè limite? Natura humana abhorret ab ipſo nomine pœnarum æternarum, quum ſpeciem præ ſe ferant vindictæ inſatiabilis, nec ulli cedant in commodum, aut emendationem. At Scriptura Sacra à partibus contrariis ſtare videtur. Humani generis amantiſſimus Jeſus Chriſtus, apertè & explicitè has pœnas Dæmonum & Damnatorum æternas appellat: cùm bonorum & malorum explicans fata, ſententiam in improbos hâc formulâ pronunciat. *Execrati abite à me in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis ejus*, Mat. xxv. 41. Eodem ſenſu, Tritico in horreum collecto, paleam exurendam dicit *igne inextincto*, Mat. iii. 12. & in Gehennâ *non mori vermem, nec extingui Ignem*, Mar. ix. 44.

Hæc teſtari videntur, idque ex ore Chriſti, Improborum pœnas fore æternas & interminatas. Neque aliter loquuntur Prophetæ & Apoſtoli, *Dan.* xii. 2. 2 *Theſſ.* i. 9. Interea ex alterâ parte, Ratio, natura Dei, & natura

rerum

rerum, altâ voce reclamant: monéntque temperamentum aliquod adhibendum esse, & interpretationem commodam verborum sacrorum: ne divina, simul & humana, violentur jura: atque eo nomine lædatur, aut malè audiat Religio Christiana.

INTERIM receptæ apud Theologos regulæ de interpretandâ Scripturâ, firmiter adhærendum censeo. Nimirum, à *Literâ non recedendùm esse sinè necessitate*. Proinde quærendum proximè, Repugnet, necne, rationibus manifestis, & argumentis invictis, æterna pœnarum futurarum duratio. Hoc enim si compertum fuerit, nos excusatos habere debent rigidi censores, si ab explicatione communi, in hâc parte discedamus. Fugit animus, horrétque memorare sempiternam miseriam: multáque occurrunt meditanti de hâc materiâ, quibus mihi aliisque persuaderi sentio, nec Deum velle, aut ferre posse, perpetuam suæ creaturæ afflictionem & torsionem: nec id quidem pati naturam ipsam. Deum Christianorum concipimus credimúsque numen optimum & sapientissimum: nec crudele, nec iniquum in genus humanum. In suo cultu, nihil barbarum, aut triste: nihil feri aut inhumani, instituit aut permisit. Non vulnera, aut cædes, aut cutis aut carnis dilaniationes:

Neque

Neque Molochi ad morem, vivos infantes ardentibus brachiis amplecti amat. Præterea, Dux & Caput œconomiæ Christianæ Jesus: cui commissum est à Patre omne judicium, est φιλανθρωπότατος: propriúmque effudit sanguinem, ut nos redimeret à malis & miseriâ. Hic Rex & Pater, cum hoc Judice æquissimo, moderantur fata humani generis: ais tamen, secundùm sacras literas, ab hoc Patre, ab hoc Judice maximam partem gentis humanæ damnatum iri ad pœnas æternas.

Joh. v.22. Act. x.42. 2 Tim. iv. 1.

De numero miserorum post hanc vitam nihil dicendum habeo, cùm is mihi planè incompertus sit. Sed ad æternæ miseriæ statum suas damnare creaturas, & in eodem retinere, tam sapientiæ, quàm bonitati divinæ: addam etiam justitiæ, repugnare videtur. *Sapientiæ* dico, quoniam hujusmodi status sempiternæ & immutabilis miseriæ, frustra esset ac inutilis, adeóque ineptus & ἀθεοπρεπής. Neque Deo, neque homini prodesse potest cruciatus indefinens & sinè exitu. Non utique homini, si nullus locus sit resipiscentiæ, nec meliorescere possit punitus. Si nulla intermissio, aut levamen ad respirandum paulisper, & deliberandum de animo & sorte mutandis. Sit acris & amara hæc pœna, sit diuturna, sed tandem, quæso, finem habeat: aliter fructum, vel

vel minimum, habere nequit. Neque his miseris peccatoribus fas esset exequi meliora proposita, si fortè inter patiendum & dolendum enascerentur.

AT dices forsan meritò continuari pœnas, continuatâ eorum impietate: Damnatos autem esse *Insanabiles*, sempérque persistere in suâ malitiâ. Sed hoc gratìs dictum est: nec id tantùm, sed etiam lædit dignitatem Dei Conditoris hæc suppositio. Sapientiæ enim divinæ, nedum bonitati, non congruit, naturam humanam vel rationalem, ita formare & constituere, ut possit degenerare in pravitatem inemendabilem: aut in statum immutabilis impietatis & miseriæ *. Nam hujusmodi status nulli placere potest numini, nisi forsan malo Deo Manichæorum. Si verò Deus optimus maximus condere vellet hujusmodi creaturam, hâc saltem lege & modo conderet, ut relaberetur in nihilum, statim ac deventum esset ad hunc statum insanabilem & penitùs desperatum. Nec aliter, ut mihi videtur, salvus esset honor Providentiæ, quàm abscindendo vel tollendo è medio, quod nullo modo sanari poterat. Nec id ultrà conservando, quod non tantùm nihil valet, sed est quid pejus nihilo.

* Sciens nullam rationabilium creaturarum apud Deum perire in perpetuum. *Hieron.* in *Gal.* c. v.

SED

Sed quo mihi persuadebis argumento Improborum animas post mortem esse prorsus insanabiles? non id videntur credidisse Patres, qui extremum ignem *πῦρ καθάρσιον* esse voluerunt, de quâ re actum est capite septimo. Nec æquum esse videtur, potentiam & sapientiam divinam limitare & opprimere Fato malo ineluctabili, aut immedicabili morbo. Siquidem verò hic morbus Animarum qualiscunque ullo modo aut medicamine expelli possit, nullum utique remedium fortius & efficacius Igne & cruciatibus igneis. Faciet hic dolor, si quicquam aliud, ut tangantur sensu præteritorum errorum, & se tædeat præsentis miseriæ. Præterea, in alterâ illâ vitâ, non erit ultrà locus Improborum istorum infidelitati: ubi viderint Christum venientem in nubibus, gloriâ cinctum & præpotentibus Angelis: & in suos ubique inimicos, pedibus subjectos, triumphantem. Dein, fomes mali, qui in hoc corpore, in hac carne habitat, extinguetur & desinet in illo statu. Nulla erit concupiscentia interna, nullum vitiorum pabulum externum: nec voluptatis illecebræ, nec ambitionis, nec avaritiæ: aut ulla sensuum aut affectuum irritamenta ad nequitiam. Quâ denique ratione moti, verâ aut falsâ: aut quo impellente, intus aut foris: adhærere poterunt

runt

runt æternùm ſuis vitiis & impietati, niſi divinitus indurentur, planè non video. Quòd ſi extrinſecus & alicunde acti, nec ratione nec libertate polleant, non ultrà cenſendi ſunt homines. Sed de hâc re ſtatim, pergamus ad reliqua.

Appellamus præterea in hâc causâ Æquitatem & Juſtitiam divinam. Quem Deus creavit labilem, eum non puniet æternùm quòd lapſus fuerit. Nec adimet illi potentiam aut libertatem relinquendi ſua vitia, cui indidit potentiam, vel potiùs impotentiam atque libertatem prolabendi in vitia. At, inquies, Deus non adimet improbis illis hanc potentiam aut libertatem: ſed ab ipſorum voluntate provenit, quòd in malo perſiſtant immobiles & inflexiles. Reſpondeo: At, ſecundùm tuam hypotheſin, Deus ita conſtruxit eorum naturam, ut non poſſint non eſſe inflexiles & irrecuperabiles, cùm ſemel diſceſſerint ex hâc vitâ, aut in ſuos cruciatus deſcenderint. Modò conceſſeris miſeros illos reſipiſcere poſſe, non abjiciemus ſpem omnem de iis in gratiam recipiendis. Sed reſipiſcere poſſe negas: Quin id probes quæſo, eorum nempe reſipiſcentiam eſſe impoſſibilem. Si manent creaturæ rationales, intellectu & voluntate præditæ, poſſunt

resipiscere: si destituuntur autem ratione & libertate, non possunt ultrà peccare.

Alii à Justitiâ divinâ sic argumentantur: Haud æquum est, Errores vitæ brevis, & in vitium proclivis, puniri æternis pœnis: quum nulla sit proportio inter pœnam & culpam. Sed regeres hîc forsan, ut solent, Omne peccatum habere in se infinitam culpam, quatenus committitur in Deum infinitum. Hoc quidem aliquo modo dici potest, sed hæc non est ratio & mensura actionum Dei versùs suas creaturas, ac proinde locum non habet, cùm rationem reddimus ipsius erga homines voluntatis aut actionis. Secundùm hanc regulam Draconicam, Levissimum peccatum legitimè puniri potest æternis pœnis; addo etiam, gravissimis; nam eadem illa ratio perinde valet quoad gravitatem pœnarum ac de earum duratione. Fac itaque, quandoquidem justè fieri potest, levissimos peccatores pœnis æternis gravissimísque punitum iri: Quid fiet gravioribus peccatoribus? quid gravissimis? Si levissimum peccatum summas & perpetuas pœnas mereatur, quid ultrà meretur, aut mereri potest, gravissimum? nihil datur majus maximo. Hæc itaque ratio tua omnes justitiæ punitivæ confundit rationes, & peccata facit quodammodo æqualia.

Sed

Sed progrediamur à Justitiâ, ad Bonitatem divinam. Summum jus dici solet summa injuria: Saltem non congruit bonitati & misericordiæ. Deus autem secundùm hanc tuam hypothesin, in plectendis improbis summo utitur jure, nequid dicam gravius. Plectit enim tormentis exquisitissimis, & æternùm duraturis: quibus nulla potest excogitari pœna fortior aut intolerabilior. Legimus, quæ perpessi sunt tormenta Christiani, in primis Evangelii sæculis: Quæ præterea Siculi, aliique invenere Tyranni: Sed hæc mollia sunt præ cruciatibus Inferni. Nec mollia tantùm, sed etiam breviuscula. Dolor autem vehemens simul & æternus omnes in se habet doloris gradus. Finge tantùm æstum febris, aut calculi, aut ilium tormina, durare in septennium: Quis par esset ferendis his doloribus? at si loco septennii millennium ponas, nemo vitam millennem emere vellet, aut ferre hâc conditione: multo minùs æternitatem.

Hoc tamen non esse jus extremum forsan dices: Potuisset enim Deus annihilare, vel in nihilum redigere Improbos: atque hoc modo quidem extremo suo jure usus fuisset. Respondeo: multo optabilius est penitùs non esse, atque nullo tangi sensu, vel boni vel mali, quàm hærere in perpetuis cruciatibus, sinè

intermiſſione aut remiſſione. Hoc mihi videtur clarum lumine naturali; redeam in nihilum, tædet me mei. *Præſtat* nihil omnino ſentire, quàm ſentire nihil præter dolorem. Aufer, quod tuum eſt, inquit Deo miſer vix mentis compos, mallem non eſſe; peream, ut non peream. Hæc eſt vox naturæ. Neque hìc moror ſteriles argutiolas & λεπτολογίας Metaphyſicorum: Teſtem appello gentem humanam, omnéſque cordatos, annon eligibilius ſit omni vitâ, omni cogitatione deſtitui, aut penitùs non eſſe, quàm æternis torqueri
Mat. xxvi. 24. flammis, æternis cruciatibus ingemiſcere. Et
Eccl. iv. 3. revera niſi magìs abhorruiſſet natura humana à ſummâ miſeriâ & æterno cruciatu, quàm ab inſenſibilitate aut annihilatione, Deus minatus fuiſſet improbis annihilationem, non æternum cruciatum, atque eo modo homines à vitiis magìs deterruiſſet. Sed revertamur ad argumentum.

Quum hæc ita ſe habeant, & annihilatio ſit ſummum jus Dei in creaturas, (ne majoris mali quàm boni cuilibet author eſſet) aliquid tamen gravius & triſtius, aliquid acerbius & ſeverius, quàm poſtulat ipſum jus extremum, in condemnatos decernere & exercere videtur. Jus extremum eſt proximum ſævitiæ: quod itaque prætergreditur jus extremum, crudelitatis

notam

notam effugere non potest. Saltem, prout, antea diximus, hic modus puniendi ad extremum, vel ultra extremum, parum respondet infinitæ illi, quam Deo adscribimus, bonitati, benignitati, & misericordiæ. Ita tamen, non tantùm lumen naturæ, sed etiam scriptura sacra Deum nobis repræsentat. *Misericordem, Gratiosum, Longanimem, multúmque benignitate & fide.* Velut invitus trahitur ad puniendum: Est opus suum *extraneum*, & à naturâ suâ *alienum*. *Nullo modo delector morte Improbi: Dictum Domini Jehovæ.* Si non morte temporali, multo minùs æternâ. Unde demum nascitur, aut à quo infligitur hæc mors æterna? si neque Deo placeat, neque creaturæ, quæ patitur: nec utrivis ullo modo sit profutura.

Exod. xxxiv. 6. Isa. xxviii. 22. Ezek. xviii. 23. & 32.

HIS ita propositis & excussis, de naturâ Dei, rerúmque creatarum æquo regimine, redeundum est ad sacras literas, eorúmque locorum interpretationem, quæ pœnarum futurarum æternitatem præ se ferre videntur. Nôsti horum locorum sensum pendere magnâ ex parte à significatu vocis αἰώνιος, Hebraicè עולם aut לעולם: quod Latinè *Æternum* reddidimus. Interea notum est, hujus vocis αἰώνιος vel עולם vim esse dubiam in sacris literis: nec semper *Æternum* simpliciter, sed tempus diuturnum,

aut

aut indefinitum, designare. Statuta Legis Mosaicæ sæpius dicuntur *æterna*, vel in æternum duratura: *Exod.* xxvii. 21. & xxviii. 43. *Lev.* x. 15. & xvi. 34. *Num.* xviii. 11. & passim alibi. Hæc tamen statuta, cum totâ Lege, multis retro sæculis exoleverunt. Mitiganda est igitur istius vocis significatio, nisi legem Judaicam adhuc retinendam esse velis. Templum Hierosolymitanum dicitur *fore* habitatio Deo *in æternum* 2 *Chron.* vi. 2. Periit tamen semel iterumque; neque lapis super lapidem relictus est, aut ullum inhabitationis Divinæ vestigium. Regnum Davidis dicitur æternum, quod transiit ex familiâ Davidis, & jam prorsus desiit. Vid. Episc. p. 32. Col. ii.b. Sec. 3. 2 *Sam.* vii. 13. In Lege, Famulus cui voluntariò pertusa fuit auris ab hero, serviturus dicitur in *æternum: Exod.* xxi. 6. tamen eadem Lex statuit emancipandos aut manumittendos esse omnes servos intra semisæculum, quoquo nempe Jubilæo. Præterea, ante Legem Mosaicam, Circumcisio dicitur institutum *Æternum: Gen.* xvii. 7. Hæc tamen jam abolita est eâdem authoritate divinâ. Denique Terra Canaan data est Abrahamo & posteris suis, in possessionem *æternam: Gen.* xiii. 15. & xvii. 8. & xlviii. 4. Sed ab hâc possidendâ expulsi sunt dudum ipsius posteri. His locis,

De pascha-te Exod. xii. 14.

aliisque

aliisque plurimis, satis patet, Æternitatem non semper denotari ab hâc voce עולם vel לעולם: cui respondet, ut nôsti, *αἰὼν* vel *αἰώνιος* apud Septuaginta: & exinde in novo fœdere; ubi has voces pariter aliquanto laxiùs accipi necesse est. Vide, si placet, *Philem.* 15. *Jud.* 7. *Rom.* xvi. 25. 2 *Tim.* i. 9. *Tit.* i. 2. Denique, apud Græcos exoticos etiam, utriusque vocis remissiorem esse sensum, Grammaticis notum est. Nec quicquam facit, ut id addam, contra hanc explicationem, quòd eadem vox usurpetur in pœnis ac in præmiis futuris designandis. Nullis enim Dei attributis repugnat æterna Sanctorum fœlicitas, ac proinde in illâ parte nulla est ratio recedendi ab acceptione communi & literali. Atque id semper receptum est, ut verba cedant rebus: aliter *hoc est corpus meum* est dictio non minùs explicita, quàm *abite in ignem æternum.*

Joh. xiv. 16.

A VI & usu harum vocum nihil itaque certò definiri potest de pœnarum Infernalium æternitate. Præterea notandum, in illâ Imagine Inferni, quam nobis repræsentant sacræ Literæ, esse nonnulla (sinè controversiâ) figuratè, vel tropicè dicta: quæ ad literam exigi non patitur rerum ipsarum natura. Præterquam enim, quod flammas, tenebras, & extremum frigus, difficile sit associare & conjungere:

jungere: Quî poterunt vivere in his flammis vermes aut vermiculi? nec vivere tantùm, ſed immortales eſſe quodammodo: vel ſingulos, vel in ſuâ progenie: quandoquidem *nunquam mori* dicantur. Denique ipſorum damnatorum corpora qualiacunque: ſaltem ſi compoſita ſint & organica: pati non poſſunt ignem æternum ſinè diſſolutione. Nec durabit in æternum ipſa Terra: in eâdem, quam nunc habet, formâ: vel quam acceptura eſt poſt conflagrationem; & in earum alterutrâ conſtituendum eſt Infernum.

Hactenus vim verborum examinavimus, & naturam rerum. Tertio loco liceat adjicere, Dominum noſtrum, Jeſum Chriſtum, cùm verſatus eſt in terris, acceptâ ſervi formâ, non Philoſophorum, ſed filiorum hominum locutum eſſe linguâ: Judæorum imprimis, ad quos eſt miſſus. Prout paſſim in ſermonibus Chriſti à doctis interpretibus obſervatum eſt. Proinde acceptas gentis ſuæ ſententias & phraſeologias plerumque ſequitur, & quæ nota erant populo aut primoribus, ex Lege, Prophetis, aut traditione vulgatâ, iis dictis utitur libenter in iiſdem docendis & in pietate promovendis. Ita cùm de Inferno agit *Gehennæ* nomine, & pro ratione delicti diverſos pœnarum gradus conſtituit, loquitur ſtylo Judaico, &

Mat v. 22. 29.

ad

ad intelligentiam communem accommodato. Pariter in exprimendis pœnis Inferni, *Mar.* ix. 44. utitur dicto Isaiæ Prophetæ, *cap.* lxvi. 24. ubi ipsissima illa verba occurrunt apud Septuaginta interpretes: *ὁ γὰρ σκώληξ αὐτῶν ȣ̓ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν ȣ̓ σβεσθήσεται.* Authores etiam alii manifestum faciunt, hanc dictionem notam & familiarem fuisse Judæis, *ultionem Impii esse ignem & vermes.* Quare nihil mutavit in hâc parte Christus: sed anticipationem illam aut prænotionem populi, cùm non incommoda videretur ad refrænandam audaciam impiorum, non immeritò retinendam duxit.

Eccluf. vii. 18. Judith. xvi. 21.

His omnibus expensis, ex utrâque parte, circa pœnas Inferni: Quisque per me licet apud se statuat id, quod, suâ conscientiâ judice, rationi sanæ maximè consentaneum videbitur: Eámque, in hoc argumento, Scripturæ sacræ interpretationem adhibeat, quam ferent optimè causæ, de quâ agitur, rationes & momenta. Si æternæ impietatis & miseriæ status in Creaturâ dissideat & discordet cum sapientiâ & æquitate Creatoris, discedendum est ab expositione literali in hâc parte: sive distinguendum inter hypothesin literalem & rationalem, vulgarem & arcanam: ne temerariâ & imperitâ interpretatione natura divina

S f violetur.

violetur. Sin è contra, in iſtiuſmodi ſtatu deſperato, ſive immutabiliter malo & miſero, nihil tibi alienum videatur, vel à naturâ Dei, vel à naturâ rerum, adhærendum eſt Literæ: & obduranda præcordia, & obſtruendæ aures ad omnes vagitus, gemitus, fletus, & clamores hominum perditorum. Si me tamen audire velis, non clamantem ſed tacitè monentem, mallem te pœnas has dicere *Indefinitas*, quàm *Infinitas*. Nobis utique non ſatìs conſtare aut innoteſcere, quem finem habituræ ſint: ſed id penes Deum relinquamus, pro ſuâ ſapientiâ & miſericordiâ decernendum. Et exeant è carcere captivi, modò ipſi placu-
Mat. v. 26. erit, cùm ultimum quadrantem perſolverint, atque ſuæ juſtitiæ ſatisfecerint: Denique ſi neque id tibi placeat, hoc dogma, inter obſcura & *ἀκατάληπτα* numeremus. Sed veniet dies, cùm non minùs abſurda habebitur & odioſa hæc opinio quàm Tranſubſtantiatio hodie.

Hodie, neſcio quo pacto, Theologis quibuſdam feroculis placent admodum æternæ & infinitæ Malorum pœnæ: nec facilè patiuntur æquum utriuſque partis examen & diſceptationem. Sed è veteribus non pauci multò mitiùs & modeſtiùs hoc tractârunt argumentum, atque moras cujuſque in his pœnis, conſilio

Dei

Dei & beneplacito, unicè permiserunt. Ita *Justinus Martyr* cum Tryphone, ἀι μὲν (τῶν εὐσεβῶν ψυχαὶ) ἄξιαι τῦ Θεῦ φανεῖσαι, ὐκ ἀποθνήσκυσιν ἔτι· ἀι δὲ (τῶν ἀδίκων) κολάζονται ἐς τ' ἂν αὐτὰς ϗ εἶναι, ϗ κολάζεσθαι ὁ Θεὸς θέλῃ. *Piorum Animæ, quæ dignæ Deo visæ sunt, non moriuntur ampliùs. Injustorum autem, puniuntur, quoad eas & esse & puniri Deus voluerit.* Nec ab his diffidet S. Hieronymus, aliàs vir acris, & in nonnullis impetuosus: hâc tamen in re non illaudabilem animi moderationem ostendit. In suis commentariis ad præfatum locum Isaiæ *cap.* lxvi. *ult.* hæc habet: *Porrò qui volunt supplicia aliquando finiri, &, licèt post multa tempora, terminum habere tormenta, his utuntur testimoniis.* Dein, citatis locis quæ opinioni * illi favere videntur, addit hæc verba, *Quæ omnia replicant, asseverare cupientes, post cruciatus & tormenta, futura refrigeria: quæ nunc abscondenda sunt ab his quibus timor utilis est: ut dum supplicia reformidantur, peccare desistant; Quod nos Dei solius debemus scientiæ derelinquere: Cujus non solùm misericordiæ, sed & tormenta, in pondere sunt: & novit, quem, quo modo, & quam-* Pag. 223.

* Contra pœnas finitas Inferni quid statuit Synodus quinta Œcumenica, Vid. apud *Gerard.* de Infer. tom. 9. p. 467. & Huet. Orig. lib. 2. c. 11. p. 138. &c.

diu, debeat judicare. Hæc Hieronymus in locum. Atque his affinia dixerat antea in iiſdem Commentariis ad caput xxiv. ſub finem: *Sciendum quòd judicium Dei non poſſit ſcire humana fragilitas, nec de pœnarum magnitudine atque menſurâ ferre ſententiam: quæ Domini arbitrio derelicta eſt.*

Hæc Ille: Origenem non memoro, cujus notiſſima eſt ſententia. Eúmque ſequi videntur, in hâc parte, ut ſæpe alias, uterque Gregorius *, Nazianzenus & † Nyſſenus. Reliqui etiam Patres, qui flammas Inferni, πῦρ καθάρσιον perinde ac κολαςήριον eſſe voluerunt: de quibus ſuprà dictum eſt: eo ipſo ſignificabant finiendas olim has pœnas. Denique hujus ſententiæ Patronos S. ‡ Auguſtinus appellat,

* *Vid. Orat.* 40. *p.* 665. Cùm de pœnis æternis damnatorum modo vulgari locutus eſſet, dubitabundus & quaſi ſeſe corrigens, ſubdit εἰ μὴ τῳ φίλον κἀνταῦθα νοεῖν τοῦτο φιλανθρωπότερον, καὶ τοῦ κολάζοντος ἐπαξίως· *Niſi alicui placeat hoc mitius erga homines, & dignè Deo Puniente, hìc quoque intelligere.* Innuit & magìs humanum & magìs divinum eſſe has pœnas moderari. Hunc locum Nazianzeni cùm notaſſet Nilus, Chryſoſtomi diſcipulus, & Martyr, indè colligit, Temporibus illis apud Patres dubium & in utramque partem diſputatum fuiſſe illud dogma de pœnarum æternitate: Quandoquidem Nazianzenus, inquit, ἐφίησι τοῖς βουλομένοις νοῆσαι τὸ πῦρ ἐκεῖνο φιλανθρωπότερον. *Liberum relinquit volentibus Ignem illum mitiùs interpretari.*

† *Vid. cap.* viii. *Orat. Catechet.* ubi in hâc vitâ inſanabiles, ſanandos dicit in futurâ, acrioribus & acerbioribus remediis. Et de *Animâ & Reſur. p.* 229. de purgatione ac inſtauratione univerſali agit. Et in eodem tractatu ſæpius eundem aut cognatum ſenſum proſequitur. Uti etiam de Opif. hominis, c. 21.

‡ *Civit. Dei, lib.* xxi. *c.* 17. *& ſeq.*

titulo

titulo non incongruo, Doctores *Misericordes*, tractátque non inhumaniter: Quin imò quicquid aliàs dixerit, nonnunquam hærere videtur dubius in hôc argumento, quo sensu pœnæ sint æternæ: ut cùm ait, *Neque ita hoc dixerim, ut diligentiorem tractationem videar ademisse de pœnis peccatorum, quomodo in sacris dicantur æternæ* (V. D. Hamm. in 2 *Thess.* i. 7. & * * * * * l. 7. ex S. August. lib. de Serm. Dom. in mont. *Tom.* 4. super *Matth.* v. 25, 26.) sed redeamus ad locum de *Misericordibus*: *Nunc*, inquit, *cum Misericordibus nostris agendum esse video, & pacificè disputandum, qui vel omnibus illis hominibus quos justissimus Judex dignos Gehennæ supplicio judicabit, vel quibusdam eorum, nolunt credere pœnam sempiternam futuram: sed post certi temporis metas, pro cujusque peccati quantitate, longioris vel brevioris, eos indè existimant liberandos.*

ITA nobis exhibuit sententiam *Misericordium* Sanctus Augustinus. Qui stant à partibus contrariis, nuncupari possunt, ratione oppositorum, Doctores *Immisericordes:* atque eorum unus, reliquorum nomine, suam sententiam de pœnis Inferni his verbis explicuit: *Si omnes homines nati ab Adam usque ad hodiernum diem, & ampliùs nascituri, vi-* *Apud Discip. de temp.*

verent

verent usque ad novissimum diem: & omnia gramina, quæ exorta unquam fuerunt, essent homines: Ac si unam pœnam quam patitur Anima pro uno peccato mortali in inferno, ex æquo partirentur, ita ut daretur unicuique pars illius pœnæ æqua: tunc particula quævis illius pœnæ hominis unius major esset quàm omnia tormenta, quæ omnes Sancti Martyres, & omnes raptores & omnes malefici unquam passi fuerunt. Hæc Ille. His pœnis truculentissimis si æternitatem addas, omnes explebis inhumanitatis partes, numeros, rationes. Quid sit Æternitas, quanta & quàm immensa, parum consideramus, & propterea his miseris faciliùs damus æternas pœnas. Æternitas est quid tremendum, quid infinitum & inexhaustum. *Tanta sunt æternitatis spatia*, inquit quidam Theologus, *ut si damnatus aliquis millesimo quoquo anno unam tantùm ex oculis emitteret lacrymulam, plus aquæ efflueret, quàm totus mundus capere possit.* His sententiis PP. adde, si libet, hanc rationem, hoc argumentum, quod alicujus esse ponderis mihi videtur. Quid fiet ab animabus mediocribus & mediæ conditionis, si nulla sit purgatio aut pœna moderatior & aliquando finienda. Animas mediæ conditionis appello, quæ neque multâ pietate aut impietate imbutæ sunt: nec admodum pro-

bæ,

bæ, nec insigniter improbæ: quales revera sunt hominum pars maxima. Plus habent Bruti quàm Diaboli: neque videntur insani. Quid fiet, inquam, * * * * * * Memoravimus suprà gentem humanam distribuendam esse in tres ordines, bonos, malos, & medios sive mediocres. Boni transferuntur ad æterna gaudia, mali ad æterna tormenta; quo abeunt mediocres, vel quid fiet ab illis? Neque digni videntur æternis pœnis, neque æternis gaudiis. Scilicet oportet constituere certum gradum * * * * * * oportet, ut eadem sit disparitas in retributionibus, quæ est meritis personarum, quibus fiunt illæ retributiones. Alii denique, cruciatibus exhaustas, tandem mori improborum Animas, atque omnem vitam sensúmque exuere, crediderunt; secundùm illud Arnobii, *Animæ nescientes Deum perlongissimi temporis cruciatu consumuntur ignifero.* Nec aliter Tatianus & Irenæus. Denique πῦρ ἄσβεςον dicitur, quod permanens est, sinè intermissione: nec ullâ vi superveniente extinguitur, sed durat usque durante suo fomite.

Vid. Irenæum. lib.2. c.64.

Nobis difficile est, omnem exuere humanitatem: Deo difficilius, omnem misericordiam. Et si naturam nostram corrumpere aut destruere possumus, divinam non possumus. Pulsârunt olim tympana in valle Hinnon, ne exaudiretur

audiretur à populo & à parentibus Infantum clamor, qui immolabantur Idolo igneo, & vagiebant acerbè, inter flammas. Sed totum licèt æthera resonare feceris continuis tonitribus, nunquam efficies ut in hoc Tophet, de quo loquimur, excruciatorum planctus & ejulatus non ascendant in aures Jehovæ, Patris misericordiarum.

Respice paulisper, si placet, Doctor Immisericors, Quale nobis exhibes spectaculum: Quale Theatrum Providentiæ: multo majorrem partem humani generis æstuantem inter flammas per æterna sæcula. O digna Deo & Angelis spectatoribus scena! Dein ad demulcendum aures, dum plangoribus & ululatu Cœlum Terrámque replet hæc infœlix turba, harmoniam habes planè divinam. Illud præterea mihi dolet non parum, quod videam, hoc modo, tantam partem naturæ rationalis inutilem factam, funditus perditam & rejectaneam: Instar salis insulsi, aut instar Vappæ, projectam foras, sinè usu, aut spe futurâ.

Omnis creatura, quantùm nobis constat, est suâ naturâ labilis: perinde ac improbi & damnati. Quòd si eodem modo lapsi, sint penitùs irrecuperabiles, tota creatio intellectualis exposita est, non vanitati tantùm, sed etiam æternæ miseriæ. Nec tam bonitatis divinæ

opus

opus esset, quàm credulitatis cujusdam, aut periculosæ lusus aleæ, hanc rerum naturam construxisse. Quod accidit in hôc mundo, accidere potest in aliis: hìc autem, ut vulgò creditur, peritura est æternùm major pars humani generis. Fac par damnum in cæteris mundis! quanta erit jactura, quantum naufragium naturæ rationalis, si, per totum universum, computum ineas? Pars illa deperdita rerum major erit parte reliquâ. *Deperdita*, inquam: Est enim veluti caput mortuum universi, aut Terra damnata, unde nihil boni elici potest. Nec id tantummodo, non solùm est pondus inutile in rerum naturâ, sed etiam onus intolerabile sibiipsi; neque seipsum excutere potest, neque ferre. Execratur invisum lumen, diémque quo primùm aspexit solem & sydera: Quo prodiit è nihilo, & rerum non notarum somno & silentiis. Pœnituit olim Deum, se condidisse homines: ob eorum nimirum nequitiam. Pœnitebit vicissim homines miseros se conditos esse à Deo: Quandoquidem satius illis fuisset nunquam extitisse. Denique quibus displicent absoluta reprobationis decreta, quòd naturæ & attributis divinis repugnare videantur, iis non minùs displicere debent æternæ malorum pœnæ, quum iisdem attributis non minùs repugnent. Et

ex alterâ parte, qui hæc decreta recipiunt, eorum intereſt æternas pœnas reſpuere, quâ ratione levantur ſui oneris parte graviſſimâ. Cùm non tanti ſit præordinari aut condemnari aliquem ad pœnas deſituras; ſed ad pœnas æternas & intolerabiles, *Hic ſtimulus eſt, hic aculeus ſeveritatis.*

De Inferno, & futuris Impiorum ſuppliciis, hæc dixiſſe ſufficiat, modò ſubjicias illud monitum, quod à præfatis Patribus, ubi hoc tractant argumentum, ſæpius adhiberi ſolet. Nimirum, Quicquid apud te ſtatuas, intus & in pectore, de his pœnis, æternis vel non: receptâ doctrinâ verbiſque utendum eſt cum populo, & cùm peroratur ad vulgus: præceps nempe in vitium, & ſolâ formidine pœnæ à malis abſterrendum. Præterea, inter Bonos
1 Cor. iii. 2. etiam ſunt Infantes & Adulti: lacte, vel cibo
Heb. v. 12, 13. ſolidiori, pro cujuſque viribus, alendi. Horum non minùs habenda eſt ratio: nec temere mutanda eſt parvulorum aut infirmorum diæta, ne intemperies oriatur, & in morbos incidant. Propterea hæc, quæ doctioribus inſcripta ſunt, ſiquis in linguam vulgarem tranſtulerit, id malo animo atque conſilio ſiniſtro factum arbitrabor. Progreſſum Providentiæ, in mundo ſenſim ad perfectionem promovendo, & in illuminandâ gente humanâ, ſemper ante

oculos,

oculos, ſemper in conſiliis habere oportet: atque pari paſſu procedendum in ſtudiis & conatibus noſtris: donec eò perventum fuerit, ut quod *in aurem audivimus*, *in Solariis prædicare* liceat. Sed paulatim aſſuefaciendi ſunt animi fortioribus ferendis veritatis radiis; Teneris oculis officit lux nimia, aut ſubitò nimis affuſa. Pauci res ipſas, ſed rerum imagines, tanquam in ſpeculo intuentur: at res ipſas, facie ad faciem, ut dicitur, & ablato velo, viſuri ſumus tandem, ſi Deo placuerit, partim ſub occaſu hujuſce mundi, pleniùs autem in futuro.

CONCLUSIO.

QUUM multifaria ſit hujuſce ſcripti materia, & diverſa doctrinæ Chriſtianæ complectatur capita: Eáque plerumque extra vias aut lumen Naturæ poſita: facilè fieri poteſt, ut, in his tractandis, nonnunquam à ſcopo aberrârim. Homo ſum, tenuis Homo, nihil humani à me alienum puto. Sed qui animo ſincero, ſinè metu aut amore partium quarumcunque, ſimplicem veritatem quærit, Deum habet adjutorem. Deus, inquam, pulſanti aperiet, quærenti dabit: modò quæramus illam ſapientiam, quæ cœlitus eſt, puram & pacificam. Neque id mihi vitio vertat quiſquam, quod in hoc argumento multa offenderim obſcura in ſacris Literis: inadæquatè, ut ita dicam, vel inabſolutè revelata. Hoc dictum velim maximè reſpectu mei intellectûs & ingenii. Et ſiquis alter his lucem afferre poterit, lætus amplectar & gratulabor authori. Sed obſtaculo mihi videtur veræ cognitioni, quòd nos pudeat noſtræ ignorantiæ: neque clara ab obſcuris diſtinguamus, ac ſi omnia nobis perinde eſſent nota & perſpecta.

SACRI Codicis Commentatores plerique loca ſingula intelligunt, aut ſe intelligere ſimulant. Nullibi reperies ſuæ ignorantiæ conſcios & confeſſos. Pariter Cathedrarum præſides, & Doctores Scholaſtici nullum non problema ſolvunt, ſuo modo: omnes controverſias dirimunt, veritatem in omnibus aſſequuntur & comprehendunt. Miror equidem utriuſque claſſis Theologorum omniſcientiam. Turpe putant ſcilicet, aut ingloriosum, Chriſtianæ gentis doctores ignorare quicquam in ſuâ arte. Facit aliquid forſan ad augendam eorum exiſtimationem apud diſcipulos ſuos, aut vulgus hominum, hæc univerſalis ſcientiæ oſtentatio: ſed apud ſapientes, judicii minùs exacti argumentum habebitur. Qui enim de objectis remotis, aut in tenebris latentibus, non minùs audacter pronunciant, quàm de propioribus & in luce poſitis; neque hæc, neque illa, clarè & diſtinctè perſpicere cenſentur.

VISUM eſt Providentiæ rerum myſticarum rationes contractim, & quaſi dimidiatim, in hâc vitâ proponere: ut his notitiis & ſpeciminibus excitati & expergefacti, & hodiernæ œconomiæ limites, & futuræ perfectionem addiſcamus. Si decem viri cordati & liberalis ingenii de eâdem hâc materiâ, de rebus nempe

pe vitæ futuræ, ſive noviſſimis, ut dici ſolent, ſimul conſcriberent: vix credo è decem duos quoslibet in eandem ſententiam per ſingula capita coituros. Proinde ſi in nonnullis, quin etiam ſi in cunctis, à me diſſentiat amicus lector, ego nihil mirabor, neque mihi pariter ſuccenſeat ille. Tantundem enim diſtant Thebæ ab Athenis, quantum à Thebis Athenæ. Neque ille minùs à me diſſidet, quàm ab ipſo ego diſſideo. Uter noſtrûm ad veritatem propiùs accedat, eſt unica quæſtio. Ubi venerit Elias, enodabit multa: ubi venerit Chriſtus, omnia. Fiat lux, cupio refelli, ubi aberrârim: nihil magìs, nihil aliud quàm veritatem efflagito.

Interea retineamus fideliter formam ſanorum verborum & dogmatum. Immortalitatem Animæ, Mortuorum reſurrectionem: Præmia & pœnas in vitâ futurâ, ſecundùm cujuſque opera & diſpoſitiones animi: Denique Mundi conflagrationem & renovationem, Chriſtúmque venturum & regnaturum. Hæc, & ſiquæ ſunt præterea primaria capita, quæ ad vitam futuram ſpectant, ſarta tecta conſervemus: ſed de modis rerum futurarum, * ordine

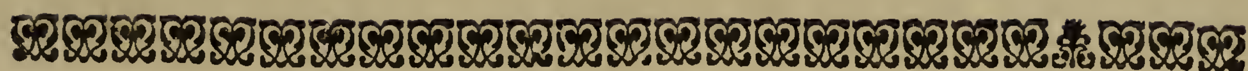
* Circa id Judicium *(de extremo loquitur)* has res didicimus eſſe venturas: Eliam Theſbitem, fidem Judæorum, Antichriſtum perſecuturum, Chriſtum judicaturum, mortuorum reſurrectionem, Bonorum malorúmque

ne & circumſtantiis, æquum eſt alios aliis quæritantibus indulgere & auxiliari. Ob ea, quæ nos plenè & apertè doceri noluit Deus in hoc ſtatu, non eſt acerbè litigandum: Et qui hujuſmodi de cauſis ſe invicem mordent & convitiantur, aut exardeſcunt iracundiâ & ſtomacho, ob leves & incertos aliorum errores, Ipſi in certa peccata, addam etiam gravia, incidunt. Fugiamus tandem hæc mala, quæ, non ſinè opprobrio nominis Chriſtiani, heu nimiùm invaluere. Deſipere tandem, vel potiùs inſanire deſinamus. Sufficiat unicuique ſuam proponere ſententiam, optimis, quibus poterit, rationibus & argumentis munitam: ſinè damno alterius, abſque contumeliis aut rixis: quæ nihil faciunt ad veritatem aut ad ſuæ cauſæ probationem. Quinimo, Laborantis cauſæ indicium eſt, cùm ipſius Patroni ad convitia confugiunt, *Quotquot ſumus perfecti*, aut veritatis ſtudioſi, *hoc ſentiamus: Quod ſi quid aliter ſentitis, hoc quoque vobis Deus revelabit.*

1 Cor. iii. 3. & 1 Corinth. vi. 10. Gal. v. 20. 1 Pet. ii. 1.

que diremptionem, Mundi Conflagrationem, Ejus denique renovationem. Quæ omnia quidem ventura eſſe credendum eſt. Sed quibus modis & quo ordine veniant, magìs tunc docebit rerum experientia, quàm nunc ad perfectum hominum intelligentia valet conſequi. *Lactan. Fragm. de extra. Judic. Auguſt. de C. D. lib.* xx. *cap.* 30.

FINIS.

AD

VIRUM CLARISSIMUM *A.B.*

Circa nuper editum de

ARCHÆOLOGIIS PHILOSOPHICIS

Libellum, Authoris Epistolæ Duæ.

Ad Virum Clarissimum. A. B. *circa nuper editum de Archæologiis Philosophicis Libellum.*

EPISTOLA PRIMA.

NON ingratum mihi facis, Vir optime & integerrime, quòd me velis monitum identidem, quas fortè Objectiones contra nuperum Tractatum de Archæologiis Philosophicis, aut inter amicos aut inimicos, audiveris: Idque eo animo factum puto, ut falsò inscriptas mihi sententias, aut malevolas interpretationes, effugiam. Non omnes, probè nôsti, veritatem metiuntur aut æstimant rationum pondere & momentis, sed affectibus abrepti, aut præjudiciis occæcati, quasi clausis oculis, de rerum coloribus decernunt. Sæpe etiam, ad concitandam invidiam, Authoris verba sensusque in alienas partes detorquent.

Ais te audivisse, à nescio quibus, aut susurronibus, aut malè fidis interpretibus, præfatum de rerum originibus tractatum, patrocinari aut favere Mundi *æternitati*: atque etiam Rerum creationi, *ex nihilo*, adversari. Quorum utrumque iniquissimè dicitur. Neque multis opus est ut hoc tibi testatum faciam: audi paucis, si placet, authoris sententiam, Libro Secundo: *De creatione rerum ex nihilo, dubitari non potest: neque id fuisse ab æterno. Creatura enim æterna à nobis concipi non queat.* Nullum Ens finitæ perfectionis, nedum Materia (Res omnium infima & abjectissima) in se involvit, aut in suâ Ideâ, necessariam existentiam. Existit igitur contingenter, modò existat: & aliunde habet suam existentiam quàm à seipso. Et quoad Materiam (de quâ agitur præcipuè) cùm prima Materia fieri non potuerit ab aliquâ præexistenti: neque propriâ vi existere: sequitur necessariò eam fuisse creatam sive productam ex nihilo.

Vid. Lib. p. 312.

Neque impossibilis haberi debet hujusmodi Creatio. Productio enim rei possibilis, non est impossibilis: Materia autem est res possibilis, licèt non necessaria: & nullo alio modo produci potest.

Dein, quoad alteram partem, de rerum *æternitate*: Qui res mutabiles & successivas

fingunt

fingunt esse æternas, non tantùm id gratìs fingunt, sed etiam in multiplices incidunt repugnantias & absurda, quibus sese extricare, non est penes mentem humanam.

Hæc quoad mentem Authoris. Cæterùm in explicandis Antiquorum Dogmatis, in *Libro Primo*, oportebat sequi veritatem Historicam: & quid quique senserint de rerum ortu, sive rectum, sive secùs, bonâ fide exponere. Denique quoad Creationis Epocham, veteribus intactam & inexploratam, neque hanc ausus sum ego fixis terminis definire. Ac proinde cùm *Creaturam æternam concipi non posse* affirmâssem, subnectitur statim, *Sed limites Sexmillennes, Epocham breviusculam, Creationi divinæ nunquam ausus sum præscribere. Id, cum multis aliis, inter arcana Dei libentiùs relinquo.* Ibid.

Neque hâc in re, opinor, immodestiæ me redarguet quisquam: cùm satìs notum sit, ex antiquis Patribus, tam Græcis, quàm Latinis, statuisse plures, Angelorum ordines universos, & Cœlorum nonnullos, ante hunc Mundum Sublunarem extitisse: idque per innumera sæcula & *æternitates*, ut verbo utar S. *Hieronymi*. Atque hanc suam sententiam, non tantùm ratione humanâ, sed adductis ex Sacrâ Scripturâ locis & argumentis, con- *In* Tit. i. 2.

firmatam,

firmatam, Doctrinæ Catholicæ vim & pondus habere voluerunt. Tantum abeſt, ut huic opinioni minimam erroris labem, nedum noxii, inurendam ſenſerint.

Posito autem hoc fundamento, tam Angelos quàm Cœlos, extitiſſe ante Orbem noſtrum: niſi ingentem hiatum fingere velis, quantum jam occupat orbis ſublunaris, aut Planetarius, intervallum illud medium aliquali materiâ replendum erit. Neque mihi quidem fas eſt concipere primum Dei opus inſtar caſſæ nucis, aut inſtar teſtæ vel corticis ſinè pulpâ. Denique, quod ſumma rei eſt, Quicquid ſtatueris, de reliquis Univerſi regionibus, Orbis noſtri habitabilis, atque humani generis, ortum temporalem eſſe, & utrumque quaſi recens natum, ſemper aſſerui, atque adhuc obfirmatus aſſero. Sed de hâc re ſatìs ſupérque.

Ais præterea, Id mihi vitio verti à nonnullis, quòd Moſem, virum maximum, minùs reverenter tractaverim: Atque eo nomine, ipſam Scripturam ſacram aliquatenùs læſerim. Moſem quod ſpectat, Hunc ego Prophetam maximum, divinitùs actum & inſpiratum, miraculis munitum, & ſupra ſortem humanam evectum, ſemper habui &

habiturus

habiturus ſum. Et quoad opus illud Hexaëmeri, id perinde ac reliqua ſua Scripta, ſub auſpiciis & regimine Spiritûs Sancti conditum & apparatum ſentio. Neque huic obſtat, quod doctrinam illam de rerum Geneſi, Parabolâ vel Allegoriâ aliquatenus involutam, ut ante me plures alii, crediderim. Parabolas enim Chriſti & Prophetarum, non minùs quàm Scripturam Literalem, inter Oracula divina meritò numeramus: Neque officit ſtyli ratio, quo minùs à Sacro fonte derivetur. Utrâque docendi methodo utitur Spiritus Sanctus, & utramque eâdem veneratione amplectimur.

Hoc, opinor, inter omnes convenit: Sed eâ de re laboramus maximè, ut certos Indices & Characteres, quibus Stylus Literalis ab arcano diſcerni & dijudicari poſſit, inveniamus. Nos imprimis communem hìc ſequimur interpretandi regulam, *ut à Literâ non recedamus unquam, niſi rei neceſſitate coacti.* Nihil autem difficilius eſt, quàm hanc neceſſitatem, ſinè invidiâ & animorum offenſione, demonſtrare. Nam ſi incongrua & abſurda Literæ affigas, clamant nonnulli, te contemptui habere Scripturam Sacram, & à malevolis irridendam exponere. In his ſalebris hæremus, & quâ viâ eundum ſit, neſ-

cio.

cio. Sinè incongruis & absurdis non recedendum est à Literâ: (A quâ omnes recedunt, datâ occasione, & recedendum statuunt) neque tamen ferunt æquo animo, ut hæc absurda in lucem proferantur. In his, inquam, angustiis versamur. Intereà, quod ad me attinet, dum hæc incongrua repræsentaverim, siquid acrius, aut asperius: vel siquid crudè & immaturè dictum est, quod piis & sapientibus offendiculo esse possit, id totum, quicquid est, indictum volo. Et colloquium illud inter Evam & Serpentem, quod nonnullis displicere audio: vel siquid sit prætereà cognatæ indolis, amputari & abscindi sinè dolore patiar.

Denique quoad Scripturam Sacram in genere, sive Literalem, sive Mysticam: Hanc cœlitùs nobis datam, tanquam Fidei regulam, Vitæ ducem, & Salutis asylum, profitemur: omníque honore, reverentiâ & veneratione prosequimur. Neque hìc lis oritur de authoritate Sacræ Scripturæ, quæ apud utramque partem, in confesso est: sed de ipsius interpretatione, vel interpretandi modo, secundùm materiæ subjectæ & argumenti diversitatem.

Hæc paucis dicenda habui, ut causæ nostræ rationes & statum manifestiùs exponerem,

apud

apud æquos Judices. Qui nobis, ſat ſcio, non invidebunt libertatem, Dei hominúmque legibus indultam, ut, illæsâ Fide Chriſtianâ, & Eccleſiæ noſtræ decretis, conſcientiæ & veritati pacificè auſcultemus. Pacificè dixi, quinimò *modeſtè* & *ſubmiſsè*: ut ſuperiorum judicia ſequaces experiamur. Fuſis denique ad Deum precibus, ut, in omnem veritatem, ſuo lumine, atque ſuo tempore, nos deducere dignetur. *Vid. lib. p. 297. p. 351.*

Id unicum reſtat, ut moneam: Ad Eruditos & Myſtas hæc ſcripſimus, Linguâ non Vulgari: Neque eorum cauſam tuemur, qui hæc Sacra, ne dicam, Myſteria, temerè in vulgus ſpargunt, in popinis legenda & agitanda. Vale.

Ad Virum Clarissimum A. B. *circa nuper editum de Archæologiis Philosophicis libellum.*

EPISTOLA SECUNDA.

ALTERUM benevolentiæ tuæ, & amicitiæ pignus, vir ornatissime: Literas tuas secundas, mense jam elapso, libenter accepi. In quibus amicorum objectiones nonnullas, ut antea inimicorum contra Archæologias nostras, mihi notas facere dignaris. Juvat utique dissentientes amicorum Sententias unà conferre, & de rebus dubiis, sinè æstu aut invidiâ candidè contendere. A leni pulsu, vel nixu, oritur lux: à rudi collisione Ignis.

IRA hominum non operatur Justitiam Dei, neque veritatem. In concitatis animi motibus, tam intellectûs, quàm voluntatis, perturbantur actiones. Sapientia habitat in regionibus

gionibus ſerenis, & intempeſtis: & efficaciſſimum erroris in aliis remedium, eſt placida, & perſpicua refutatio. Non potui non in illam ſemper propendere opinionem, Neminem iraſci in veritate defendendâ, qui eandem plenè poſſidet, vidétque in claro lumine. Evidens enim, & indubitata ratio, ſibi ſufficit, & acquieſcit: aliiſque à ſcopo aberrantibus (niſi animo id fiat malevolo) non tam ſuccenſet, quàm miſeretur. Sed cùm argumentorum adverſantium aculeos ſentimus, & quodammodo periclitari cauſam noſtram, tum demum æſtuamus, & efferveſcimus. Hæc in laudem tui candoris præfati: ad objectiones jam properamus.

Ais imprimis, Mundum creatum eſſe per intervalla, ídque ſpatiis ſex dierum, prout Moſes retulit in Hexaëmero: probari denuo, vel confirmari in Decalogo: ubi quarti præcepti, de obſervando Sabbatho, hanc reddit rationem Moſes, quòd Deus mundum fecerit in ſex diebus, ſeptimúmque in quietem conſecrârit. Nulla eſſet vis, inquis, hujuſce rationis, ſi vel puncto temporis creatus eſſet mundus, vel ſi inſumptum fuiſſet plus temporis in eodem conſtruendo quàm ſex dies. Non igitur myſticè, aut parabolicè, ſed ſecundùm Literam exponendum eſt Hexaëmeron.

 Respondeo,

Respondeo, rationem à Mose traditam, de Sabbatho observando, valere, atque vim suam habere, ex alterutrâ hypothesi, vel expositione Hexaëmeri, Literali, vel mysticâ. Si literam sequamur, omnibus in propatulo, & tibi in confesso, est ratio. Si mysticè, & parabolicè nobiscum intelligas, Sabbathum est typus Sabbatismi in mundi renovatione futuri, atque sex dies, qui præcedunt, sunt totidem millennia, quibus duraturus est mundus. Quâ de re vide, si placet, quæ disseruimus secundùm veteres, tam Judæos, quàm Christianos, in *Theoriâ Telluris, lib.* iii, v. & *lib.* iv. *c.* 8. Hujus autem beati Sabbatismi memores, quàm religiosè, quantóque cum gaudio, hodiernum Sabbathum, futuri imaginem, contemplari, & celebrare debemus.

Quod si rationem Literalem Sabbathi hìc unicè respiciendam velis, quid mihi dixeris, Amicorum optime, si nullum fuisse institutum Sabbathum, nullum celebratum, ante tempora Mosaica, constiterit. Neque Noachidis, neque Antediluvianis datum esse unquam hoc præceptum, sed Judæis solis, ídque post exitum ex Ægypto. Hoc certè nos docent præclari nominis Doctores Christiani, & Sacrorum Librorum interpretes. *Justinus* cum Tryphone agens, Sabbathi institutum, non minùs quàm

In Pag. 236.

quàm Circumcisionem, Judæorum proprium & Gentile facit: & cùm Adamum, Abelem, Enochum, Lothum, Noachum, & Melchisedechum, enumerâsset, qui incircumcisi placuerunt Deo, addit, hos etiam omnes, sinè observatione Sabbathi, Deo gratos fuisse. *Καὶ γὰρ μὴ σαββατίζοντες οἱ προωνομασμένοι πάντες, δίκαιοι τῷ Θεῷ εὐηρέστησαν, καὶ μετ' αὐτοὺς Ἀβραάμ, καὶ οἱ τούτου υἱοὶ ἅπαντες μέχρι Μωσέως.* Dein, paucis interpositis, de *Enocho*, aliisque, iterum verba faciens, inquit, *οἱ μήτε περιτομὴν, τὴν κατὰ σάρκα ἔχοντες, μήτε σάββατα ἐφύλαξαν, μήτε δὲ τὰ ἄλλα,* Μωσέως *ἐντειλαμένου ταῦτα ποιεῖν. Qui neque circumcisionem, quæ est in carne, habebant, neque Sabbathum observabant, neque alia insuper, quæ Moses fieri præcepit.*

IRENÆUS eodem modo *(lib.* iv. *c.* 30.*)* sinè circumcisione, Sabbathis, cæterisque Mosaïcis, Deo placuisse Patriarchas asserit: *Ipse Abraham sinè circumcisione, & observatione Sabbathorum credidit Deo, & reputatum illi ad justitiam, & amicus Dei vocatus est. Sed & Loth sinè circumcisione,* &c. *reliqua autem omnis multitudo eorum, qui ante Abraham fuerunt, justi, & eorum Patriarcharum, qui ante Mosem fuerunt, sinè his, quæ prædicta sunt, & sinè lege Mosis justificabantur.*

TERTUL-

Tertullianus iiſdem inſiſtit veſtigiis, *capite ſecundo, & quarto adverſùs Judæos.* Eoſdémque cùm recenſuiſſet Patriarchas, hos omnes non *Sabbatizâſſe* ait. Verba non adjicio, cùm longiuſcula ſint, quæ conſules, ſi placet, per otium.

Vides hos primævos Eccleſiæ Triumviros, infra ſecundum à Chriſto nato ſæculum, conſenſiſſe in eandem ſententiam de origine Moſaïcâ Sabbathi: Patriarchis anterioribus utriuſque mundi, ignoti, vel inobſervati. Sed à nonnullis hîc oblatum audio qualecunque reſponſum ad minuendam vim horum Teſtium: aiunt nempe, non hîc loqui Patres præfatos de Sabbatho univerſim, ſed de Sabbatho Judaïco, eo rigore, eóque apparatu, quibus hoc inſtitutum munivit poſtea, & ſtabilivit Moſes, in republicâ Hebrææ obſervandum: hujuſmodi, inquiunt, Sabbathum ignorabant, vel non obſervabant Patres; neque mirum profectò, cùm nondum natum eſſet. Sed multis modis deficit hoc reſponſum. Primò in verbis dictorum Patrum nulla eſt reſtrictio, aut diſtinctio Sabbathi in Judaïcum, & antejudaïcum: vel Moſaïcum, & originarium: at Sabbatha univerſim non obſervâſſe Patres antemoſaïcos affirmant hi Patres Chriſtiani. Præterea conjungunt Sabbathum cum *circumciſio-*

ne,

ne, & cum ritibus Mosaïcis, ac utì non erant circumcisi Patriarchæ, inquiunt hi Patres, ita eodem modo non erant Sabbatarii: hoc est universim.

Denique, distinguas, si placet, inter Sabbathi substantiam, ut ita loquar, & circumstantias. Duo maximè includit Sabbathum, vacationem ab opere servili, & solemnem Dei cultum; Cúmque Authores præfati asserunt Patriarchas antemosaïcos non coluisse Sabbatha, necesse est, eo nomine, nisi verbis nos ludificantur, istæc duo subintelligant: negéntque Patriarchas celebrâsse quemlibet diem septimum, vacando à laboribus, & sacra faciendo, modo singulari & solemni: hoc si concesseris in animo habuisse *Justinum*, *Irenæum*, & *Tertullianum*, optati sumus compotes, & distinctiunculas, & minutias nihil moramur.

Sed aliâ forsan ratione hæc testimonia refelles: novos & adversarios citando testes: ne dicam subornando: *Chrysostomum* putà, *Theodoretum*, *Epiphanium*, aliósque. Respondeo: Nullum, opinor, reperies Patrem, ejusdem cum præfatis Triumviris, vel superioris ætatis, qui populum priscum, & Patriarchas Sabbatha coluisse affirmet. In commentariis, aut concionibus ad *Gen.* ii. Literalem hypothesin forsan sequuntur nonnulli: aliis autem in locis,

locis, ubi de re ipsâ agitur, præceptum Sabbathi non humano generi datum, neque ideo ab initio rerum, ſed Judæis proprium, & gentile, iidem ſtatuunt, quâ de re diſſeremus infrá. Quòd ſi diſſideant, inquies, & ſibi ipſis malè conſtent, in neutrâ causâ teſtes ſunt idonei. Eſto: ſed de eâ re quid ſtatuendum ſit, videbis ſtatim. Interea ſi plures in noſtrâ parte teſtes deſideres, advoca * *Auguſtinum*, † *Euſebium*

---

* Sanctus Auguſtinus penitùs abolevit Sabbathum primævum, quandoquidem ipſius radicem aut fundamentum ſuſtulit: Sex nempe dies Creationis: à quibus unicè pendebat requies, & ſanctificatio ſeptimæ. Ideo Sabbathum illud figuratè intelligendum eſſe, ut typum, ſæpius docet. *De Civ. D. lib.* xx. *c.* 7. *& lib. ult. cap. ult. de Geneſi contra Manich. lib.* i. *c.* 22. & alibi pro re natâ.

† *Euſebius* nullum agnoſcit Sabbathum antemoſaïcum; ídque teſtatur variis in locis, *Demonſt. Evang. lib.* i. *c.* 6. Primùm de Melchiſedecho, ait, οὐ σάββατον τί ποτ' ἐστιν εἰδότα· neque quid eſſet Sabbathum novit. Et cùm talem fuiſſe Noachum, Enochum, Abrahamum, monuiſſet, ultimò ſubdit exemplum Jobi: τί δεῖ λέγειν τὸν τρισμακάριον Ἰὼβ, τὸν ἀληθῆ ἄνθρωπον ἐκεῖνον, τὸν ἄμεμπτον, τὸν δίκαιον, τὸν θεοσεβῆ; τῆς εἰς ἄκρον εὐσεβείας αὐτῷ, καὶ δικαιοπραγίας, τίς ἄρα αἰτία ἦν; μήτι γε τὰ Μωσέως παραγγέλματα; οὐδαμῶς· ἀλλὰ σαββάτου ἡμέρας ἐπιτήρησις ἦν, ἢ τινος ἄλλης Ἰουδαϊκῆς ἐθελοθρησκείας φυλακή; πόθεν, πρεσβυτέρῳ τοῖς χρόνοις Μωσέως, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν νομοθεσίας γενομένῳ; Eodem modo de Sabbatho & de Moſe diſſerit in *Præparatione Evangel. lib.* vii. *c.* 6. τὸν δὲ τῆς εὐσεβείας τρόπον Ἰουδαίοις μὲν πρῶτον ἀπάρξασθαι τῆς νομοθεσίας Μωσέα, σαββάτου τινὸς παραδόντα ἡμέραν· Non à Majoribus acceptum dicit, aut traditione Patriarchali, ſed à Moſe primùm introductum apud Judæos Sabbathi cultum. Denique in *Hiſt. Eccl. lib.* i. *c.* 4. de priſcis Patriarchis, pietate, juſtitiâ, & reliquis virtutibus univerſis, præſtantibus: tam antediluvianis quàm Noachidis: verba faciens, ait οὔτ' οὖν σώματος αὐτοῖς περιτομῆς ἔμελλεν, οὐ σαββάτου ἐπιτηρήσεως, neque circumciſionem, neque Sabbathi obſervationem, curabant: ——— more Chriſtiano viventes. Hactenus Euſebius: atque idem proſequitur argumentum Chryſoſtomus, (quicquid aliàs dixerit) cùm de iis qui ad Abrahamum uſque vixerunt (Hom. 121.) Sermones inſtituit, his verbis inter cætera: οὐκ ἐδέξαντο τὸν νόμον, οὐκ ἐφύλαξαν σάββατα. *Neque legem receperunt, neque Sabbatha obſervârunt.*

Pamphilum,

Pamphilum, Joh. * *Damascenum*, venerabilem † *Bedam*, alióſque: ut Judæos mittam non ſatìs inter ſe concordes. Sed pergamus in propoſito.

SECUNDUM has ſententias aut ſuffragia Patrum, vides nullum fuiſſe Sabbathum inſtitutum, aut celebratum ab initio mundi, neque ante tempora Moſaica. Quod ſi verum ſit, Amicorum Optime, tuum in te retorqueo telum, ſed amicâ manu. Quâ, quæſo, fide literali, vel quo genere Orationis, dixit Moſes in Decalogo, Sabbathum fuiſſe inſtitutum, aut ſanctificatum, ab initio mundi, ſi nullum fuit Sabbathum ante tempora Moſaica? Idem

---

* *Joh. Damaſcenus de Orthodoxâ fide*, eandem ſententiam pleniùs & apertiùs explicat. *lib.* iv. *c.* 5. περὶ σαββ. Ὅτε μὲν γὰρ οὐκ ἦν νόμος, οὐ γραφὴ θεόπνευστος, οὐδὲ τὸ σάββατον τῷ θεῷ ἀφιέρωτο· ὅτε δὲ ἡ θεόπνευστος γραφὴ διὰ Μωσέως ἐδόθη ἀφιερώθη τῷ θεῷ —- τὸ σάββατον. *Quum lex non eſſet, nec Scriptura divinitus inſpirata, neque Sabbathum Deo ſacrabatur. At quando Scriptura divinitus inſpirata per Moſem data eſt, Sacratum eſt Deo Sabbathum.*

† Denique his adde, ſi libet, *venerabilem Bedam, in Lucæ cap.* vi. *Volens*, inquit, *intimare Sabbathi legalis obſervantiam ceſſare ultrà debere, & Naturalis Sabbathi libertatem* (*quæ ad Moſis uſque tempora, cæterorum dierum ſimilis erat*) *oportere reſtitui.* Et poſtea in eodem capite (ut & in præfatione ad Pſalmos) ſex dies Creationis, & requiem in ſeptimâ, ad exemplum Auguſtini, quem ſolet imitari, in typos convertit. *Eodem præcepto*, inquit, *ſimul & futuri ſæculi formam in præſentibus adumbrans: ubi qui per ſex ſæculi hujus ætates bona ſecerunt, in ſeptimâ quiete malorum (tantummodo non autem bonorum) ſunt ferias habituri.* Epiphanius autem in contrariam ſenten- *Hær.* 51.
tiam incidiſſe videtur, ex malâ interpretatione Sabbathi δευτεροπρώτῳ, *Alog.*
Luc. vi. 1. Theodoretus innocuam ſtatuit utramque partem, nec lite aut *num.* 31.
cenſurâ dignam.

Y y dixerat

dixerat vel dicturus erat Mofes in fuâ Cofmopœiâ: & eodem animo utrobique: nempe, fi rectè judicamus, ut hoc præceptum Sabbathi, quod maximi erat momenti, ratum faceret, atque fortiùs imprimeret Judæorum animis. Hujufmodi quid innuere videtur Theodoretus: Ἰȣδαίοις ταῦτα γράφων (loquitur de Mofe & de verbis ipfius, *Gen.* ii.) ἀναγκαίως, τὸ, ἡγίασεν αὐτὴν, τέθεικεν· ἵνα πλεῖον σέβας ἀπονείμωσι τῷ σαββάτῳ. *Ad Judæos ifta fcribens, neceffariò pofuit hoc*, fanctificavit eam: *ut majori veneratione profequerentur Sabbathum.* Hoc præceptum maximi dico fuiffe momenti: Cùm, præter cætera, folenne foret perpetuúmque monitum, tam de novitate mundi, quàm de futurâ ipfius renovatione. Cùm verò dictum præceptum de Sabbatho obfervando non effet infitum Naturæ noftræ aut fuo lumine clarum (nulla enim eft differentia Dierum, aut revolutionum Terræ) ut cætera præcepta Decalogi, opus erat aliunde petitis argumentis ad illud corroborandum. Ac proinde munivit hoc præceptum Mofes variis modis; primò uno atque altero miraculo circa Mannam, *Exod.* xvi. Quod præludium erat Sabbathi folenniùs inftituendi. Dein, Requie Dei poft abfolutum opus Creationis, *Exod.* xx. Denique, Ifraëlitarum ex fervitute Ægyptiacâ eductorum

Quæft. 21. *in* Gen.

Comme-

Commemoratione, *Deut.* v. His argumentis & rationibus usus est Moses ad confirmandam authoritatem Sabbathi, quò altiùs ageret radices in suis Israëlitis, quorum intererat maximè conservare & sacrosanctam habere hujus præcepti memoriam.

Ad præfatum argumentum, quo usi sunt Patres, contra primævam Sabbathi institutionem, nempe quod nuspiam observatum legimus à Patriarchis, solet quandoque responderi: Historiam sacram de Patriarchis esse admodum succinctam & compendiosam, neque ideo mirandum, si quid præteritum fuit aut tacitum in breviusculâ narratione. Appositè hoc dictum videtur. Hoc tantùm regero: Noachi, Abrahami, & Jobi Historiam latiùs & explicitiùs narrari in sacris Literis: qui cùm omnes essent veri Dei & pietatis cultores, hoc unicum præceptum quod datum esse volunt humano generi primævi Sabbathi vindices, nullibi comparere aut memorari in praxi aut Commentariis de eorum vitâ, meritò miramur. *Noachus erat vir justus, perfectus in* Gen. vi. 9.
generationibus suis, & ambulabat indesinenter cum Deo. Inquit Scriptura sacra. Qui omnes partes justitiæ & pietatis explevit, officium Sabbathi celebrandi, in sui Creatoris memoriam, explevisse non legitur. Noachùm

 prædicâsse,

prædicâſſe, ſacrificâſſe, munda & immunda diſcriminatum eſſe, legimus: nullibi verò Sabbatizâſſe. Referuntur & diſtinguuntur in Hiſtoriâ Noachi, dies, menſes, anni, tempora; nulla Sabbatha. Denique, inter ſcelera & impietates mundi Antediluviani non memoratur Sabbathi violatio: & renovato mundo poſt diluvium, & repetitâ Dei benedictione quaſi in Principio rerum, altum de Sabbatho ſilentium.

Ad Abrahamum quod attinet, eum ſæpius invocâſſe ſummum numen & nomen Dei: Aras multis in locis ſtruxiſſe: decimas pependiſſe Melchiſedecho: Circumciſum fuiſſe: ſacrificia non tantùm conſueta, ſed unicum etiam filium, Deo obtuliſſe. Hæc, inquam, non reticentur in hiſtoriâ Abrahami: ſed hunc virum magnum coluiſſe Sabbathum, vel quemlibet diem ſingularem præ reliquis ſacrum habuiſſe, nec palàm dicitur, nec ullis indiciis colligi poteſt. Præterea in peregrinationibus Abrahami & ipſius filiorum, quarum non paucæ narrantur à Moſe, itineris ob diem Sabbathi intermiſſi nulla fit mentio: Quod tamen poſtea in Itinerariis Iſraëlitarum, cùm deſertum tranſirent, notatum accepimus.

Denique quod ſpectat ad Jobum, virum, Job. ii. 9. Deo teſte, *incomparabilem*, *integrum*, *rectum*; *timentem*

timentem Dei, & à malò recedentem: facilè credes hunc hominem nihil divinitus præcepti, aut promulgati omnibus, ignorâsse, aut cognitum neglectui habuisse. Rerum exordiis proximior erat quàm Moses, neque eum latere poterat institutum universale, primitus à Deo datum humano generi. Dein, hujus illustris viri historiam non raptim, & summatim, ut sæpe solet: sed integro Libro expositam habes; Triplicem statum subiit, instar mundi nostri. Primò vides in statu integro & florentissimo: dein fractum & miseriis obrutum: Denique renovatum & restitutum; ubique verò æqui rectíque, religionis erga Deum, puríque cultûs, tenacem. In hoc vitæ suæ & pietatis stadio, monstres mihi, velim, aliquod vestigium, aliquam memoriam aut signum, observati Sabbathi. Non defuit occasio, in hâc narratione, memorandi hujusmodi instituti, si quod fuisset. Meminit author originis mundi, & fundationis terræ: & jubilantium Angelorum, incœpto, vel absoluto opere; quod proximè accedit ad argumentum nostrum. Neque tamen discriminationis dierum, aut sanctificationis alicujus septenarii, omnino mentionem facit. Præterea, obtulisse dicitur Jobus Holocausta ad sanctificandos, aut expiandos filios: nequid fortè

dixerint

dixerint fecerintve liberiùs aut irreverentiùs inter convivandum: Sed de Sabbatho ſanctificando, nec monitum dedit nec exemplum. Denique cùm ſuam tuetur innocentiam in capite xxxi. multíſque ſe purgat liberátque culpis, tam quoad mores, quàm cultum divinum; de violato aut obſervato Sabbatho nullum intermiſcet verbum, nullam lucem aut umbram.

His aliíſque innixus rationibus, haud facilè mihi perſuadeo, inſtitutum Sabbaticum fuiſſe univerſale, ad omnes gentes populóſque protenſum: Quod ſi communi primóque humani generis authori datum fuiſſet in natali mundi, valuiſſet apud omnem ſuam ſtirpem, adeóque apud omnes gentes lex Sabbatica, & religio Sabbathi. Feſtorum & Feriarum retinentiſſimus eſt Populus, neque facilè excideret, quod ſingulis ſeptimanis iterandum eſſet. Si omnis periiſſet religio apud priſcos, atque omnes ritus ſacri, unà extinctum jacuiſſe Sabbathum non mirarer: ſed ubivis gentium, & in omni ævo, ſacrificia & victimas, dies Feſtos, aliáſque ſuperſtitiones, in uſu fuiſſe novimus. Feſtum autem diem ſeptenarium, aut obſervatum aut divinitus aut humanitus inſtitutum, niſi à Moſe Legiſlatore, & in Republicâ Judæâ, nuſpiam terrarum audivimus. Ut

Ante-

Antediluvianos præteream, quorum curta eſt & ſicca Hiſtoria: apud Noachidas, quam memoriam, quod Monumentum Sabbathi, reperire licet? ſuperſunt & conſervantur adhuc *Præcepta Noachidarum*, quorum alia reſpiciunt cultum divinum, alia mores humanos; ſed colendi Sabbathi aut ſeptimi diei, neque hæc neque illa meminerunt.

Si quod fuiſſet, ab initio, hujuſmodi præceptum, non facilè extingui potuiſſet in Antediluvianis, propter longævitatem Adami, qui id à Deo acceperat, ad ſtirpem ſuam univerſam propagandum. Neque minùs religio fuiſſet Noacho liberos ſuos non inſtruere hâc lege ſacrâ, aut officii ſui in hâc parte non admonere quemlibet. Et ſi fortè neglectum aliquatenus, aut obliteratum ſenſiſſet in profanis ante diluvium Noachus, eò magìs curæ habuiſſet, ut in ſuâ familiâ poſteríſque reviviſceret. Sed præter omnem ſpem & expectationem, obſervati Sabbathi, aut publicè aut privatim, in literis ſacris aut exoticis, nulla occurrit mentio ante tempora Moſaica.

Neque illud prætereundum eſt: Judæos ab exteris nuncupari ſolitos, *Sabbatarios*, vel Sabbathi cultores: iiſque nominibus, tanquam notis & indicibus, gentem & religionem Hebræam

Lamen. i. 7. bræam deſignari. Nota ſunt tam * Poëtarum, quàm Hiſtoricorum †, & Philoſophorum loca in hoc argumento: ubi ſeriò, vel ludendo, vel per contumeliam, de Sabbatho, & Sabbatariis Judæis verba faciunt, iiſque, ut ſuperſtitionem genti ſuæ peculiarem, hunc ritum exprobrant.

Denique, ipſi Prophetæ & Authores ſacri hanc ſententiam apertè confirmant, cùm Sabbathum aiunt Judæis datum eſſe in ſignum fœderale & diſtinctionis; ſic Deus alloquitur Iſraëlitas per Moſem, *Exod.* xxxi. 13. *Sabbatha mea ſervatote, nam ſignum eſt inter me & vos per generationes veſtras, ad cognoſcendum me Jehovam eſſe, qui ſanctifico vos.* Hoc ego, quaſi Sacramento, vos mihi conſecro, & devoveo, & à reliquis gentibus diſtinguo. Idem nos docet Propheta Ezekiel, *cap.* xx. 12 & 20. *Ac etiam Sabbatha mea dedi ipſis* (nempe Judæis, non reliquis gentibus) *ut eſſent ſigno inter me & ipſos: ut ſciretur me Jehovam ſanctificare vos.* In quæ loca interpretes, tam He-

* Ovid. de Art. Amand. lib. i. Perſ. Sat. v. Mart. lib. iv. Epigr. iv. Juvenal. Sat. xiv. Claud. Rutilius, Itiner. lib. i.

† Agatharcides apud Joſ. lib. i contr. Apion. Juſt. lib. xxxvi. cap. 2. Senec. libro contra ſuperſtitionem, citante Auguſt. lib. vi. de Civ. D c. 10. Tacit. Hiſt. v. Princ. Dion. Caſſ. Hiſt. xxxvii. Plutarch. Symp. xliv. Julianus apud Cyril. Alex. lib. v.

bræi,

bræi, quàm Chriſtiani docent, Sabbathum datum eſſe, ut ſingulare inſtitutum, quo ab aliis populis diſcriminarentur Judæi. Sive ut ait *Theodoretus* in locum, ἵνα τὸ ἰδιάζον τῆς πολιτείας χωρίζῃ μὲν αὐτοὺς τῶν ἐθνικῶν ἐπιτηδευμάτων· *Ut hæc vitæ inſtituendæ ratio peculiaris Judæos diſtingueret à Gentium inſtitutis.*

Dein, in ſequentibus hoc explicatiùs ediſſerit, his verbis, Κατὰ τὰ ἄλλα τοίνυν τοῖς ἄλλοις κοινωνοῦντες, κατὰ τὴν τοῦ σαββάτου φυλακὴν, ἰδίαν τινα πολιτείαν ἔχειν ἐδόκουν. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ταύτην ἐφύλαττε τὴν ἀργίαν· Οὐδὲ ἡ περιτομὴ οὕτως αὐτοὺς τῶν ἄλλων ἐχώριζεν, ὡς τὸ σάββατον· *In aliis quidem cum aliis Communione juncti, in obſervando Sabbatho propriam quandam videbantur habere rempublicam. Nulla enim alia gens hoc otium obſervabat. Neque Circumciſio ita ipſos ab aliis diſtinguebat, ut Sabbathum.* Ad hoc ultimum probandum, ſubjicit, Iſmaelitas, Idumæos, & Ægyptios, Circumciſione uſos eſſe, Τὴν δὲ τοῦ σαββάτου φυλακὴν μόνον τῶν Ἰουδαίων ἐφύλαττεν ἔθνος· *Sabbathi autem obſervationem ſola Judæorum natio cuſtodiebat.* Hoc maximum diſcrimen Judæos inter & Gentes per obſervationem Sabbathi agnovit itidem Julianus Apoſtata: cùm de præceptis Decalogi verba faciens, inquit, ποῖον ἔθνος ἐστὶ, πρὸς τῶν θεῶν, ἔξω τοῦ, οὐ προσκυνήσεις

Adverſ. 13.

Cyril. contra Jul. l. 5. Princ.

θεοῖς ἑτέροις, καὶ τοῦ, μνήσθητι τῶν σαββάτων, ὁ μὴ τὰς ἄλλας οἴεται χρῆναι φυλάττειν ἐντολάς. *Quænam gens est, per Deos, si hæc dempseris, non Adorabis Deos alios, & MEMENTO SABBATHORUM, quæ mandata cætera servanda non putet?*

Hæc tibi, Amicorum Optime, plusculis quidem, sed quâ potui brevitate, circa rem Sabbaticam exposui: ut certiorem haberes notitiam, & quasi intuitum eorum omnium, quæ ad hoc argumentum attinent: iisque expensis, æquo consilio apud te statuas & decernas, Quale fuerit Sabbathum illud primordiale, à Mose memoratum ab ipsis rerum incunabulis, Literale an Typicum. Ego quidem nihil aliud esse reor, quàm umbram vel Typum *Sabbatismi*, decurso vel absoluto hoc mundo, futuri. Prout sex illi dies creationis sunt totidem periodi, vel millennia, quibus duraturus est mundus, & hujusce sæculi opera & labores. Et in hâc Explicatione S. Augustinum, præter alios, ducem habeo & Hyperaspistem. Qui Libro & Capite novissimis *de Civitate Dei*, ut alia loca non repetam, hæc habet, *Erit ibi maximum Sabbathum, non habens vesperam, quod commendavit Dominus in primis operibus mundi, ubi legitur*, & requievit Deus die septimo ab omnibus operibus suis, quæ fecit; & benedixit

benedixit Deus diem ſeptimum, *&c. Dies enim ſeptimus etiam nos ipſi erimus, quando ejus fuerimus Benedictione, & Sanctificatione pleni atque refecti.——Ipſe etiam numerus ætatum, veluti dierum, ſi ſecundùm eos articulos temporis computentur, qui in Scripturis ſanctis videntur expreſſi, iſte Sabbatiſmus evidentiùs apparebit, quoniam ſeptimus invenitur. Ut prima ætas, tanquam dies primus, ſit ab Adam, uſque ad,* &c. Ubi ſex dies creationis non vult eſſe literales, ſed typicos, & ſex ætatum mundi repræſentationes quaſdam aut imagines; ſeptimum pariter, ſive Sabbathum primordiale, noluit eſſe literale, ſed figurativum: futuri Sabbatiſmi in ſeptimo millennio adumbrationem. Quemadmodum Paradiſus Moſaicus futuri, in mundi renovatione, Paradiſi eſt præfiguratio Typica: Prout conſenſu veterum, & collatis primis *Geneſeωs* Capitibus cum ultimis *Apocalypſeωs*, ſacri Canonis Α & Ω, manifeſtè conſtat.

Sed his ſuperſedeo, ne præjudicare videar, aut ſententiam ferre, de re tuo arbitrio permittendâ. Memineris, ſi placet, ſtatûs cauſæ: Et quid teſtibus, quid rationibus, affirmatum dedimus. Quæſitum eſt, an Sabbathum fuerit inſtitutum univerſale, datum & promulgatum humano generi, in rerum exordio:

vel inſtitutum Moſaicum, & Genti Judaicæ proprium. Hoc poſterius teſtati ſunt Patres Chriſtiani, primi ordinis; Quinetiam Prophetæ, & Moſes ipſe, aſſerunt, Sabbathum inſtitutum eſſe in monumentum fœderale, Deum inter & Judæos: & inſtar parietis intergerini eoſdem Judæos inter & Gentes. Dein, cùm argumentis & rationibus agitur, oſtendimus, obſervati Sabbàthi nullum extare documentum, nullam memoriolam, vel in Antediluvianis, vel Noachidis, (oblatâ licèt ſæpius occaſione) uſque ad tempora Moſaica. Denique deriſum eſſe à Gentibus, tam Græcis, quàm Romanis, hunc ritum Judaicum: atque eo ſemper, quaſi ſtigmate, ſignatos, & ludibrio habitos, Judæos.

Neque fucum tibi faciant, aut ψευδοσάββατον obtrudant, adverſæ ſententiæ fautores, ſub nomine & prætextu *Hebdomadis* aut *Septenarii:* Quorum occurrit apud gentes & authores exteros, non rarò, nec incelebris mentio; ſed his nominibus nihil minùs intelligunt Authores illi, quàm Sabbathum (Moſaicum, aut Adamicum) vel quemlibet ritum religioſum. Numerum ſeptenarium celebrabant Philoſophi, propter virtutes & myſteria, ut credebant, in eo recondita; Hebdomas Planetaria in uſu erat apud Aſtrologos & Mathematicos:

unde

unde denominationes Planetarias ſingulis diebus ſuæ Hebdomadis impoſuere. Quod poſtea in communem uſum tranſiit. Alii ſeptimum à novilunio, ſive ab ineunte menſe alióſque ſacros habuere. Hæc autem argumentum noſtrum non attingunt, neque hæc negamus: Sabbathum verò, ſive diem ſeptimum recurrentem in ſingulis ſeptenis, ulli inſtituto publico, civili, vel religioſo, ſancitum eſſe inter Gentes, Græcas, Romanas, aut Barbaras: Hoc eſt quod ſtrenuè negamus. Sed de hâc re ſatìs, & de primâ tuâ objectione.

Secundo objicis, & nos urges ab incommodo. Eâ, inquis, libertate, quâ uſi ſumus, recedendi à verbis & à literâ Moſis, cùm nos premunt abſurdiuſcula, abuſuros eſſe homines Atheos & incredulos, ad elevandam Authoritatem Moſis, & parvipendendam Scripturam ſacram. Reſpondeo: Nihil minùs ſequitur: His enim & hujuſmodi abſurdis literalibus uſi ſunt hoſtes religionis noſtræ, ad labefactandam Scripturæ ſacræ, & religionis noſtræ authoritatem. His igitur amotis, arma iis è manibus excutimus, atque omnem cavillandi anſam: ſalvámque præſtamus ex omni parte, & quaſi invulnerabilem, religionem noſtram. Quod ſi, ex adverſo, ſensûs literalis patrocinium

nium ubique in ſacris literis, & ſpeciatim in originibus Moſaicis, ſuſceperis, novas generabis lites, non ſinè diſcrimine cauſæ principalis, terminandas. Dicam tibi liberè ſententiam meam: Qui adhærent mordicus nudæ literæ verbíſque Moſis in enarrandis rerum originibus, dant locum, ansámque Atheorum & incredulorum contumeliis, aut cavillationibus, tam contra Scripturam ſacram, quàm religionem in eâ revelatam. Hoc patet exemplis, *Celſi*, *Juliani*, *Simplicii*, *Porphyrii*, aliíſque: Qui ex hâc pharetrâ deprompſere ſagittas, quibus, veneno tinctis, petebant Prophetam Moſem: utpote quem rerum origines ſcripſiſſe aiunt, Fabulatoris inſtar, aut Plebeii: neque Philoſophorum ſapientiam eum attigiſſe, nedum viri divinitus afflati. Ita ſpurco ore Archæologias Moſaicas, alii *μῦθον Ἀιγυπτιακὸν*, alii *anilem fabulam*, alii *Græcanicis deteriorem*, appellârunt: Deo indignam arbitrantes illam rerum œconomiam, quam in ortu mundi, & initiis Naturæ & humani generis, exhibuit Moſes. Quinetiam ipſe Philo, Judæus licèt, non abſtinuit hujuſmodi dictis, *ἔυηθες πάνυ τὸ ὄιεσθαι ἓξ ἡμέραις*——*Κόσμον γεγονέναι*, *Ruſticanæ ſimplicitatis eſt credere, mundum ſex diebus conditum eſſe.* Hoc ſextiduum operis & requiem

quiem ſeptimi diei, deridet etiam in ſuis carminibus *Claudius Rutilius:*

Septima quæque dies turpi damnata veterno, *Itin. lib.* 1.
Tanquam laſſati mollis imago Dei.
Cætera mendacis deliramenta cataſtæ
Nec pueros omnes credere poſſe reor.

De Moſe loquitur, & de ſuo Hexaëmero.

LUCIANUS, vel alter illius non abſimilis, in Dialogo, qui dicitur *Philopatris*, Coſmopœiam Βραδυγλώσσου, quo nomine *Moſem* intelligit, ſugillans, ait lucem ipſius primigeniam fuiſſe φῶς ἀόρατον καὶ ἀκατανόητον· *Lucem, quæ nec viſu percipi poſſit, nec intellectu.* Manichæi etiam (referente Sancto Auguſtino, *lib.* xxii. contra *F. Manich.* c. 4.) dicebant ſe rejicere Libros Moſis, quòd in iis plurima legerentur indigna Deo: & inter alia, de Hexaëmero dicunt, Moſem deſcribere Deum ab æterno in tenebris verſatum, tenebras fuiſſe conditas ante lucem, & Deum ſuper aquas tenebris obſitas, per noctem, antequam lucem faceret, inambulâſſe; Quinetiam deſcribit eundem Deum, ad inſolitæ lucis aſpectum, admiratione perculſum, atque adeò antea neſcientem quid eſſet lux, ut cùm primùm illam vidiſſet, optimam judicâſſet.

DENIQUE

De Poten. Dei, quæst. 35, art. 2.

Denique hæc omnia confirmare licet & concludere, cum judicio dudum lato Th. Aquinatis: qui in hâc causâ definiendâ ſtatuit, ſententiam Auguſtini, negantis intervalla & dies ſucceſſivos creationis, commodiorem eſſe ad tutandam Scripturam ſacram à morſibus infidelium, quàm vulgarem Hypotheſin: verba ipſius hæc ſunt. *Harum expoſitionum prima, ſcilicet Auguſtini, eſt ſubtilior, magìs ab irriſione Infidelium Scripturam defendens: Secunda verò, ſcilicet aliorum Sanctorum, eſt planior, & magìs verbis literæ, quantum ad ſuperficiem, conſona.* Duplicem etiam Interpretationem originum Moſaicarum, ex præfatis Authoribus exteris, *Celſus* & *Julianus*, agnoſcunt, neque iiſdem utramque premi incommodis: ſed ex illâ interpretatione, quæ tota reſidet & acquieſcit in ſenſu literali, venenata ſpicula in Moſem intorquent.

Hæc quum ita ſe habeant, dic ſodes, per amicitiam noſtram, uter horum, Interpres Literalis an Philoſophicus, amicior ſit Moſi, ac Sacræ Scripturæ reverentior. Tu, qui hunc & illam ludibrium facis inimicorum: vel Ego, qui utriuſque honorem tueor, & ſartum tectum conſervo: neque in his oraculis ſacris enodandis quicquam recipiendum eſſe duco,

quod

quod indignum ſit ſummo Deo, aut ipſius ſummo Prophetâ.

Hæc quoad Gentes & hoſtes exteros, dicta ſunto: ut eorum tela retundamus. Sed operæpretium erit præterea paucis expendere, quot mala pepererit inter ipſos Chriſtianos, quot errores, hæc ſuperſtitioſa ad textum literalem adhæſio. Superſtitioſam appello, quæ invitâ rei naturâ, & repugnante ratione, literas, & ſyllabas, ſenſúmque Grammaticum, mordicus tenet, nec veritatem ultrà quærit. Si vacat, & libet, hujus inſipientiæ exempla nonnulla, notiſſima quidem illa, ſed non levis momenti, tibi in memoriam revocabo. Primùm, ex hôc fonte manavit fœdiſſimus error *Anthropomorphitarum*. *Fœdiſſimus*, inquam, utpote qui Deum Optimum Maximum transformet in bipedem, noſtrûmque facit ſimilem, os, humeróſque, & alia membra. Huic tamen dogmati, quantumcunque à ratione abhorrenti, planiſſimis & apertiſſimis verbis, iterum iterúmque repetitis, patrocinatur Scriptura ſacra. Patrocinatur certè, niſi ſenſum literalem deſeras, & nobiſcum tranſeas in rationis & ſanæ Philoſophiæ caſtra.

Scriptura ſacra aſſerit, primò, in genere, *Hominem factum eſſe ad imaginem Dei*. Dein, affectus humanos, proprietates, & facul-

tates noſtras, Deo pariter attribuit. Denique ad explendas omnes partes probationis firmæ & conſummatæ, ipſa membra, partéſque Dei, recenſet: Sigillatim, & nominatim, quemadmodum in corpore noſtro.

Recolamus hæc breviter, ſi placet. Peractis cæteris mundi partibus, cùm ad hominem

Gen. i. 26, 27. condendum ventum eſſet, ait Deus, *Faciamus Hominem ad imaginem noſtram, ſecundùm ſimilitudinem noſtram; Itaque creavit Deus Hominem ad imaginem ſuam, ad imaginem Dei creavit eos.* Repetuntur verba, ut de re & ſenſu, ut videtur, certiores facti eſſemus; Et nequa lateret ambiguitas in voce *Imaginis*, additur, *ſecundùm ſimilitudinem noſtram.* Denique, ſi quis reſtat ſcrupulus de ſignificatione harum vocum, obſervare oportet, (ſecundùm leges interpretandi) earundem vocum, vel ejuſdem phraſeologiæ, uſum, ſi fortè recurrant in eodem Authore. Occurrunt autem apud Moſem iterum, *cap.* v. 3. Ubi de Adamo dicitur, eum genuiſſe filium, *ad ſimilitudinem ſuam, ad imaginem ſuam.* Unde ſequitur, ex vi verborum, quemadmodum Sethus erat Imago Adami, ita Adamus Dei. Præterea, in novo fœdere eadem eſt dictio, eandémque habet vim, cùm de incarnatione Chriſti agi-

Phil ii. 7. tur: Dicitur enim factus ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων, ut

ut Adamus dicitur factus: ἐν ὁμοιώματι Θεῦ. Quemadmodum igitur Christus induit veram hominis formam, ita Adamus veram formam Dei. Ita primò argumentantur Anthropomorphitæ. Denique Imaginem Dei in homine aliquid denotare externum & aspectabile, res ipsa, & alia loca Scripturæ, satìs indicant: 1 *Cor.* vii. 14. & xv. 49. collata cum *Phil.* iii. 21. & *Joh.* iii. 2.

Secundo, Scriptura sacra, inquiunt, nobis exhibet manifestò affectus humanos, proprietates, & facultates naturæ nostræ in Deo. Primò, Deum habere animam, dicitur: & loquelâ uti, & sermocinatione, instar nostrûm. Dein, dormire & expergisci: Ridere etiam, quod proprium censetur hominis. Quinetiam facti sui Deum pœnitet quandoque, quandoque aliorum miserescit. Dicitur etiam, irasci, vexari, dolere, gaudere, admirari, amore aut odio prosequi. Præterea moveri de loco in locum, descendere & ascendere, aut per cœlos & aëra transferri. Denique, videre, audire, odorari, tangere & tangi. Hæc Deus nobiscum, aliisque corporibus, habere dicitur Communia, in sacris Literis.

Tertio, membra & partes corporis nostri in Deo etiam reperiuntur, secundùm easdem literas sacras. Memorantur ibidem Dei digi-

ti, manus, Brachia, Caput; Et in Capite facies, os, cum labiis & linguâ: nasus, oculi, & aures; Memorantur etiam interiora corporis, cor & viscera: Dein tergum & posteriora Dei: Denique crura & pedes. Quinetiam sæpius apparuit Prophetis aliisque Deus, & se visibilem reddidit, temporibus priscis: Angeli etiam hucusque conspiciunt ipsius faciem. Stephanus vidit eum in cœlis, & ambulâsse dicitur Deus cum Adamo in Paradiso: Vides, quot classes argumentorum, quot loca sacræ Scripturæ afferunt Anthropomorphitæ, in suæ causæ patrocinium. Quò te vertes, nescio, si rationem rejicis interpretem. Quid respondendum tot sacris testimoniis? Concedemus Deum esse corporeum, ex authoritate Literæ: vel id negabimus, ex authoritate rationis? quippe quæ demonstrat clarè, perfectiones naturæ divinæ, sive Entis infinitè perfecti, consistere non posse in quocunque corpore. Hoc tenent & tuentur, & hìc pedem figunt optimi interpretes: docéntque, quoties Scriptura loquitur de formâ humanâ, aut naturâ Corporeâ Dei, id fieri κατὰ συγκατάβασιν, ut animis populi & plebis aliquam imprimat ideam Dei, licèt non veram. Donec scilicet à rebus sacris instructiores facti, capere queant de Deo & naturâ divinâ notitias magis idoneas

& ac-

& accuratas. Vulgus hominum nihil concipit per modum ſubſtantiæ, præter corpus & corporea; Et in corporeis, nullam formam præſtantiorem humanâ: oportebat igitur ex hâc materiâ, & in hâc formâ effingere Deum vulgo: vel, quod pejus eſſet, iis fingendum ſuo modo & ſuo ingenio permittere. Hæc de *Anthropomorphitis dicta ſunto: Corporei numinis, & ſensûs literalis Scripturæ, Adoratoribus.

Quemadmodum circa formam Dei, ita etiam circa formam Mundi, & hujuſce telluris, à veritate aberrârunt, qui ſenſibus, imaginationi, verbíſque perperam intellectis, addictiùs & ſerviliter hæſerunt. Hâc ratione nullos Antipodas admiſerunt è Patribus Chriſtianis non Pauci: nullum à noſtro Hemiſphærium. Neque Terram eſſe Globum voluerunt, aut Globoſam: ſed, inſtar tabulæ, planam: Cœlúmque circumfundi, ad modum Tentorii. Hæc, inquiunt, eſt vox ſacræ ſcripturæ: Et quid ſi reclamet Philoſophia, quid ſi Mathematica?

* Non videt imperita plebs, quomodo aliquid verè, & citra dubitationem poſſit exiſtere, niſi corpus. Et quicquid non eſt corpus, ſed affectio tantùm in corpore, juxta ipſos quidem exiſtit, & eſt Ens, ſed imperfectiùs quàm corpus: quia ſcilicet ad illius exiſtentiam corpus neceſſariò requiritur. Quod verò neque corpus eſt, neque affectio in corpore, id in principio intellectûs hominis maximè autem juxta imaginationem ejus, planè non exiſtit, *&c.* *Maimon. Mor. nev. par.* I. *cap.* xlvi.

non

non moramur has argutias: Dei verbo, veluti ſacræ Anchoræ, unicè innitendum eſt.

Neque vulgus tantùm, aut proletarii homines, ſed viri celebres eruditione & authoritate, hoc dogma de incolis alterius Hemiſphærii, inter prophana, & abſurda, numerârunt. Et malè ſibi metuit Sanctus Auguſtinus, ne alterum caput humani generis, præter Adamum, quærendum eſſet, ſi trans Oceanum, vel in adversâ parte Terræ, novi eſſent, neſcit qui, homines vel populi. Denique, Fidei noſtræ ac religioni adeò funeſtam habuere hanc ſententiam, ut *D.* * *Vergilius* impietatis accuſatus fuerit, & in magnum diſcrimen adductus à *Bonifacio*, tunc temporis Legato in Germaniâ

---

* Erat *Vergilius* in Diſciplinis, quas Mathematicas vocamus, & in Philoſophiâ profanâ, magìs, quàm tum mores Chriſtiani ferebant, eruditus. Ex illiuſmodi Literarum ſcitis, contra opinionem vulgi, & D. Aurelii Auguſtini, Lactantii, & aliorum, fortè docuerat, (id quod noſtro ſæculo non argumentis inveſtigandum, ſed experimentis cognitum eſt) circumfundi Terræ homines undique, & converſis inter ſe pedibus ſtare: unde Antipodas Græcâ nuncupat voce. Hoc ita acceptum eſt, quaſi *Vergilius* alium mundum, alios ſub terrâ homines, alium denique Solem, atque aliam lunam eſſe adſereret. Bonifacius hæc velut impia, & Philoſophiæ divinæ repugnantia, refutat: Vergilium publicè, privatim, arguit: ad recantandum has nænias provocat, efflagitátque jure ſuo, ut Legatus Germaniæ, ne ille, hujuſmodi deliramentis, ſinceram & ſimplicem Chriſti ſapientiam polluat atque contaminet. Re tandem ad Zachariam Pontificem delatâ, Ille mandata & literas miſit ad Utilonem Boiorum Regulum, his verbis, Vergilium Philoſophum (ſi ſacerdos ſit, inquit, neſcio) ab templo Dei & Eccleſiæ depellito, Sacerdotio in Concilio abdicato, ſi illam perverſam doctrinam fuerit confeſſus. *Avent. Annal. Boior. lib* iii.

niâ Pontificio, quòd Antipodas agnoverit, vel defendendos ſuſceperit.

Cæterum non obſtante hoc æſtu Theologorum, & Authoritatis ſacræ prætextu, vicit tandem ratio, & ſanæ mentis Judicium: neque quiſquam eſt, nunc dierum, qui derideat Antipodas: aut oraculis divinis, cordatè & ſolerter expoſitis, repugnare ſentiat. Veritas eſt Temporis filia, quam parit aliquando unico nixu, aliquando diutius in partu laborat. Nova & inſolita ſæpe diſplicent primo aſpectu, quæ tamen ſecundæ cogitationes, vel ætas poſtera, ubi deferbuerint animi, rata habent, & rationi conſentanea. Hoc in nonnullis dogmatis experti ſumus: in aliis, opinor, experturi. Sed de Antipodibus ſatìs.

Atqui circa formam majoris mundi non minùs diſconvenit inter Theologos & Mathematicos. Theologi, aiunt, teſtari Scripturam ſacram clarè & dilucidè, id quod ſupponere videtur Moſes in ſuo Hexaëmero, *Solem moveri*: Adeóque Terram quieſcere, Mundi centrum, circa quod rotatur Univerſi machina, totúſque cœlorum exercitus, ſingulis diebus. Stetit quidem Sol, inquiunt, tempore Joſhuæ, ſed per miraculum & præter ordinem naturæ: ut umbra receſſit in horologio Ahaz. At communem ordinem ſi reſpicias, & conſuetum

Naturæ

Naturæ tramitem, *Sol tanquam ſponſus prodiens è thalamo ſuo, lætatur ſicut Robuſtus decurſurus viam. Ab extremitate cœlorum exortus ejus, & Revolutio ejus ad extremitates eorum.* Sic dicit Propheta. Vides hîc curſum ſolis à carceribus ad metam, & quòd percurrit ſtadium, ſingulis diebus. At inquies hæc eſt dictio figurata; Rectè quidem quoad ſimilitudinem ſponſi, aut Gigantis agnoſco: ſed niſi egreſſum aliquem curſúmque ſolis concedas, tollis ipſa ſtamina orationis & propoſitum Authoris: quod ubique in comparationibus, & in ipſis Parabolis, conſervandum eſt.

His tamen, aliiſque ſacræ Scripturæ locis & teſtimoniis non obſtantibus, Phyſici & Mathematici ſolem immobilem, Terrámque moveri ſtatuunt, tam dietim circa ſuum axem, quàm circa ipſum Solem annuatim. Quod à multifariis Cœlorum Phænomenis motibúſque arguunt & oſtendunt. A Fixarum & Planetarum materiâ diversâ, & ad motum aptitudine vel ineptudine: ab inſtabilitate Corporum in Fluidis vorticoſis: Et à legibus naturæ, quæ ſuperflua fugit, viáſque affectat breviſſimas & ſimpliciſſimas: Denique ut totum opificium Deo dignum ſit, immenſo & ſapientiſſimo.

Hæc

Hæc & hujuſmodi nobis proponunt argumentandi capita; quæ mentem, in his ſcientiis exercitatam, ita in aſſenſum rapiunt, ut pauci ſint hodie rerum Aſtronomicarum periti, qui hanc hypotheſin de *Telluris motu* non amplectantur: vel apertè vel tacitè. Tacitè, inquam, ubi regnat Tyrannis inquiſitoria: nec veritatem efferre licet, etiam in rebus naturalibus, quæ diſplicet Tribunali Eccleſiaſtico. Hìc ſenſus ſuos & cogitata diſſimulare & comprimere coguntur Philoſophi: aut obſcurè & per ambages ſignificare. Sed ubicunque fas eſt verum quærere, & profiteri, in hanc libenter deſcendunt ſententiam. Quod verò attinet ad ſacræ Scripturæ dicta, de motu aut curſu Solis, his facilè reſpondent æqui Interpretes: Ad ſenſus ſcilicet & opiniones humanas, captúmque populi, accommodari has loquendi formulas; quibus etiam utuntur hodie, in quotidiano ſermone, iidem Sapientes, qui planè aliter ſentiunt in imo pectore. Loquendum enim cum multis, cogitandum cum paucis. Notum eſt itidem, quàm plurimis exemplis, Spiritum Sanctum loqui *linguâ filiorum hominis*, & ad conceptus populares ſuum formare, & attemperare ſtylum.

Hi errores & hallucinationes vulgares, circa formam Dei, formam Mundi majoris, & Telluris noſtræ, à ſacris Scripturis malè perceptis derivati, exemplis & monitoribus eſſe poſſunt, quò cæcus amor aut affectatio verbalis interpretationis, inconſultâ ratione, incautos ducit, & imperitos. Neque minùs circa mundi originem, quàm illius formam in errorem incidemus, ſi neglectâ rerum naturâ, & Authoris ſcopo, hypotheſin parabolicam, aut popularem, cum Mathematicâ aut Phyſicâ: Et mundi noſtri terreſtris ortum, cum magni Univerſi origine: denique, humani generis natales in hâc Terrâ, cum natalibus Angelorum & Archangelorum, confundamus. Præterea, huic Mundo condendo Deum operam dediſſe per ſex dies, inquit Hexaëmeron: hìc ſi tempus definitum pro indefinito accipias: Dein, ſex dies, potiùs quàm plures aut pauciores, ad conſtituendum Sabbathum & Sabbatiſmum: mentem Prophetæ non malè forſan aſſequeris: ſalvâ rerum naturâ & creatoris dignitate. Utramque verò lædit, qui hæc craſsè & κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν interpretatur, ac velut illotis manibus ſacra tractat. Sed de his ſatìs alibi diximus.

LITERA occidit, inquit Apoſtolus, *ſpiritus autem vivificat.* Quod de Lege & Evangelio

gelio dictum, transferre licet aliquando ad ſenſum Literalem & Spiritualem: Cùm verba nuda & frigida, nimiùm ſequaces, aut præcipites, in errores ducunt. Prolatis jam hujus rei pluribus exemplis, liceat alterum erroris Literalis adjicere, ídque graviſſimi, ne dicam, infandi. Illud monſtrum dogmatis intelligo, *Tranſubſtantiationem:* Opprobrium Chriſtianæ religionis & fidei. Quid dixi, Chriſtianæ fidei? Imò Generis humani & naturæ rationalis dedecus & opprobrium. Quæ unquam Gens coluit Deos farraceos? quis unquam Barbarorum hujuſmodi numen agnovit vel adoravit? Ex eodem ligno olim fecerunt ſcamnum, vel Priapum, Ethnici: Sed ex eâdem farinâ, placentam vel Deum Optimum Maximum, ſoli faciunt Chriſtiani. Sed à quâ tandem provenit origine hoc dogma, & hic cultus: à naturâ, an Revelatione? A Revelatione, inquiunt, atque iterum iterúmque nobis inculcant Servatoris noſtri verba, *Hoc eſt Corpus meum:* Ἀὐτὸς ἔφη, qui major Moſe eſt: Atque hoc nobis erit inſtar omnium Oraculorum, inſtar omnium demonſtrationum. Neque de modis rerum ſolliciti ſumus, neque abſurda veſtra moramur. Omnia Deo ſunt poſſibilia, atque omnipotenti & veraci numini, liquidâ fide, ſinè examine, ſinè morâ credendum eſt.

 QUID

QUID ad hæc reſpondent Literales? nunc eorum res agitur: Si verba Servatoris in primâ & Grammaticâ ſignificatione accipiamus, hunc utique ſenſum præ ſe ferunt; & niſi propoſitum Authoris, & rei naturam, de quâ tractatur, introſpicias, Fides reformata, quoad hunc ritum, periclitabitur. Mihi quidem, qui Sancti Spiritûs ſcopum in quocunque argumento, Scripturæ ſtylum, & quid ferat, aut ferre recuſet materia ſubjecta, ſemper mecum in conſilium aſſumo, nihil manet dubii aut difficultatis. Qui verò, his prætermiſſis, jejunis aridiſque hærent verbis, infamem illum errorem non facilè eradent aut refellent. Quòd ſi conſentias, his omnibus utendum eſſe regulis, & cautelis, in eruendâ veritate & Sacrarum Literarum ſenſu, in hoc loco: in aliis pariter, ſcriptiſque Moſaïcis non minùs quàm Chriſtianis, eundem interpretandi modum æquum erit concedere.

HÆC pluribus expoſui, vir Colendiſſime, ut ſecundæ tuæ dubitationi ſatisfacerem. Revertamur jam ad propoſitum. Summa rei huc redit: In explicandis oraculis ſacris peccari poteſt ex utrâvis parte, vel nimiùm adhærendo verbis & literis, vel ab iiſdem recedendo ſinè juſtis cauſis. Uterque modus, vel interpretandi vitium, errores peperit: Sed literalis,

ralis, ni fallor, graviores. Paucis retrò sæculis, probè nôsti, non licuit, per maximam partem orbis Christiani, appellare *Panem, Panem*, aut *Vinum, Vinum*. Sed virtute quatuor verborum à Sacerdote prolatorum, Panis erat Caro, viva Caro, verè & propriè: & vinum, sanguis, vitalis sanguis. Manentibus interim iisdem Corporibus, ut priùs, quòad omnes proprietates; Quantum arte, aut ingenio: sensu aut ratione, explorari poterat. Quorsum verò nobis mendaces oculi, cæterique sensus? Ad quid valet ratio? Si ludimur in propriis utriusque objectis, actum est de naturâ humanâ. Quinetiam actum est de religione Christianâ, si de miraculis & de resurrectione Christi non fidendum sit sensibus: & de ipsâ denique existentiâ Dei, si non rationi. Eò tamen cæcitatis, nescio quo pacto, prolapsa erat pars plurima gentis Christianæ, ut hoc *ἀτόπων ἀτοπώτατον*, pro articulo fidei, eóque primario & antiquissimo habendum duxerint. Quod tantopere oppressit intellectum humanum, & totam vim naturæ rationalis, ut jugum ultrà ferre non potuerit. Cùm verò ex verbis salvatoris nostri, *Hoc est Corpus meum*, crassiùs expositis, ortus sit hic error, ad examen deventum est, an propria vel figurata fuerit hæc Christi locutio: æquísque judicibus re

re permiſsâ, vicit tandem ſenſuum externorum, & rationis internæ, vis ineluctabilis. Unde hoc ſcandalum, Gentibus, Judæis, Mahumetanis, Chriſtianis, è fide noſtrâ reformatâ fœliciter exemptum gratulamur.

Denique notandum, Interpretes Literales in nonnullis à Literâ abſcedere, cùm nulla urget neceſſitas in materiâ ſubjectâ. In aliis autem, ubi urget maximè, nullum receſſum concedunt. Quâ in re ſunt iniqui Judices. Exempli gratiâ: In doctrinâ de millenni Chriſti Regno, apud Prophetas Veteres, & in Apocalypſi Johannis, ſæpius deſcripto, Literam abdicant, & ad Allegorias confugiunt. Pariter in doctrinâ, de *Novis Cœlis & Novâ Terrâ*, ſive de Renovatione Mundi, apud Iſaiam Prophetam, & Apoſtolos, Paulum, Petrum, Johannem celebratâ: aufugiunt à verbis explicitis, & nodum in ſcirpo quærunt. Hæc iniqua ſunt, inquam: cùm ad arbitrium ſuum, ſinè certâ lege, ſtudio partium, jus faciunt.

Sed ut huic Sermoni finem faciamus: Monemur his exemplis, non omnia ejuſdem eſſe fili in ſacro textu, neque eodem modo tractanda: Cúmque ſenſus literalis & rationalis non cohærent, inſtituendum eſſe examen de utriuſque rationibus & momentis: ut, quod æquâ lance præponderat, accipiamus. Præſtat autem

tem

tem nobis ut hoc examen fiat ab amicis, quibus curæ erit ut fidei noſtræ ſumma, & ſacrarum literarum authoritas, ſarta tecta conſerventur, quàm ab inimicis, qui utramque his machinis expugnare ſatagunt. Extraneorum quorumcunque religionem & dogmata ad minutias uſque excutimus, & ſi quid abſurdi continent, falſi convincimus & irridemus: Meâ autem intereſt multò magìs ut Religio, quam profiteor ipſe, ſit vera, quàm ut aliorum ſit falsa: ut illa abſurdis careat, quàm ut altera iiſdem abundet. Abſque examine autem & judicio adhibitis, hæc & illa ſunt æquè vera; ut omnia ſunt ejuſdem coloris ſinè luce.

Neque refugit examen Religio Chriſtiana: *Deum Ignotum colere*, non noſtrûm eſt: neque Fidem, cujus nulla reddi poteſt ratio. *Explorate omnia*, inquit Apoſtolus, *quod pulchrum fuerit retinete.* 1 Theſſ. v. 21. Ὅσα ἐςὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνὰ—— Phil. iv. 8. Ταῦτα λογίζεσθε. *Quæcunque vera ſunt, quæcunque veneranda*, auguſta, Deo & hominibus digna: *Hæc cogitate* Chriſtiani, ut monet idem Apoſtolus. Denique, precatur Deum, ut ſui Philippenſes abundent ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει· εἰς τὸ δοκιμάζειν τὰ διαφέροντα. *Ut abundent cognitione & ſenſu, aut judicio ad explorandum ea, quæ differunt*, vel quid alia aliis præſtent; tam in diſcriminandis doctrinis, quàm

quàm in rerum praxi. Egregia ſunt etiam in hoc argumento Patrum monita & Conſilia. Juſtinus Martyr in Apologiâ pro Chriſtianis, Τȣς κατ' ἀλήθειαν εὐσεβεῖς ϗ φιλοσόφȣς μονον τἀληθὲς τιμᾷν ϗ ϛέργειν ὁ λόγος ὑπαγορεύει, παραιτȣμένȣς δόξαις παλαιῶν ἐξακολȣθεῖν, ἂν φαῦλαι ὦσι. *Qui verè Pii & Philoſophi ſunt, eos ſolam veritatem in pretio & amore habere, ratio dictat, Veterum opinionibus, ſi pravæ ſint, inſiſtere detrectantes.* Præclarè etiam Theodoretus, Ἀνδρῶν σωφρονȣ́ντων ἴδιον, μὴ προλήψει δȣλεύειν, μηδὲ ἔθεσι προσδεδέσθαι πατρῴοις, ἀλλὰ ζητεῖν τἀληθὲς, ϗ τὸ χρήσιμον πανταχόθεν ξυλλέγειν· *Proprium virorum prudentium eſt, præconceptæ opinioni non ſervire, nec Patriis moribus alligari: ſed veritatem quærere, & quod utile eſt undiquaque colligere.*

Apol. II. *Princ.*

Therapeut. Ser. i.

His præceptis & Conſiliis ſi obſequamur, nihil metuendum erit nobis ab Atheis aut Infidelibus. Quæ ſolido nituntur fundamento, non metuunt procellas: Sed quæ arenæ ſuperſtructa ſunt, ad omnem impetum ventorum concutiuntur, ſi non labaſcunt. Præterea, ut hoc demum te moneam: Hujuſmodi hominum nequam & infeſtorum Religioni non parum augetur numerus, & confirmatur audacia, ab imperitis, crudis, & inſulſis interpretamentis ſacræ Scripturæ: qualia nempe conco-

concoquere non poteſt mens ſana: & eorum causâ cætera, quæ pulchra ſunt & præclara, inconſultò & per concomitantiam, ut aiunt, rejiciunt. Sed ad reliqua progrediar.

Tertio mihi objicis; Nonnulla loca, quæ figuratè interpretamur, in Prolegomenis Moſaïcis, citari alibi in ſacris literis & in novo fœdere: ídque ſecundùm literam & ſinè ullâ ſensûs arcani ſignificatione. Non inficior. Ita Apoſtolus inquit, *Serpens decepit Evam* 2 Cor. xi. 3. *ſuâ calliditate.* Author ad Hebræos Sabbathum primævum, & Adamicum reſpicere videtur, *cap.* iv. 4. Pſalmiſta memorat aquas ſupercœleſtes, *Pſal.* cxlviii. 4. Aliæque ſunt non paucæ repetitiones, vel alluſiones ad ea quæ dicuntur à Moſe, in primis Capitibus Geneſεως. Sed quid hinc probas, vir Optime? Qui alterius Scriptoris verba recitat, nudâ repetitione nihil mutat in ſenſu, ſive ſit literalis, ſive parabolicus. Si Apoſtolus alicubi pro re natâ citâſſet aliquam è Parabolis Chriſti: putà, illam, ſi velis, de Lazaro & Divite: repetiiſſétque verba Chriſti, *Dives apud Inferos, cùm eſſet in Tormentis, vidit Abrahamum* Luc. xvi. 23, 24. *è longinquo, & Lazarum in Sinu ejus. Tum ipſe clamans dixit, Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digitum ſuum in aquam, & refrigeret linguam*

 meam.

meam. Quoniam crucior iſtâ flammâ. Ecquem putas ſanæ mentis, hinc probaturum eſſe, Lazarum habuiſſe digitos, vel Divitem habuiſſe linguam, apud Inferos? vel Chriſti verba non eſſe parabolica, quandoquidem ab alio Authore ſacro repetita legimus in formâ literali? Simili modo in datis exemplis, cùm Apoſtolus citat parabolam Moſaïcam de Serpente, qui allocutus eſt & ſefellit Evam, nullâ additâ interpretatione: Hoc neutiquam probat Moſem non locutum eſſe parabolicè; niſi eodem argumento probare velis, Diabolum non interfuiſſe illi negotio: ipſius enim non meminit Apoſtolus, nec ipſe Moſes. Denique Chriſtus ipſe citat verba Prophetæ Iſaiæ de inferno, *Cap.* lxvi. 24. ubi *vermis non moritur, neque Ignis extinguitur.* Hæc verba, inquam, recenſet Chriſtus, *Mar.* ix. 44. nullâ adhibitâ explicatione: neque tamen propterea credimus fore vermiculos in Inferno. Fieri etiam poteſt, ut quæ viſione exhibita fuere, recitentur hiſtoricè, tamquam externè & plenâ luce peracta. Nunquam mihi perſuadebis Hoſeam Prophetam ſumpſiſſe in uxorem aut concubinam, ſcortum meritorium: ídque mandato Dei. *Hoſ.* i. & iii. Apoſtolus Paulus ait, *An ignoratis corpora veſtra eſſe membra Chriſti: Num igitur ſublata membra Chriſti faciam ſcorti*

1 Cor. vi. 16, 17.

ſcorti membra? Abſit. Et quæ ſequuntur. Iſtæc igitur apud Hoſeam ſymbolicè interpretor, aut in viſione facta, narrentur licèt nudè & ſinè explicatione; Jovem Martémque Scortatores hujuſmodi decent mandata, non purum Iſraelis & Chriſtianorum Numen.

Præterea, Propheta Ezekiel dicitur jacuiſſe tricenos nonaginta dies in latus ſiniſtrum: intuendo laterem quendam cui inſculpta erat Urbs Hieroſolyma. Dein, quadraginta dies in latus dextrum, coram eodem coctæ terræ fruſtulo, *Cap.* iv. Hæc ῥητῶς affirmantur in ſcripto Prophetico, cum multis aliis, de comeſto volumine, *Cap.* iii. de abraſis capillis, variéque diſpoſitis, ferè ad ritum ceremoniarum magicarum; *Cap.* v. Et de perfoſsâ ſuâ æde propriis manibus, & tranſlatâ ſupellectile ſuper humeris: *Cap.* xii. Quid memorem Jeremiæ cingulum, & ad Euphratem repetitum iter? *Cap.* xiii. Ejuſdem etiam Calicem à Deo acceptum, & delatum ad plurimas quaquaverſum gentes, ut indè biberent, *Cap.* xxv. 15, *&c.* Juga etiam portâſſe dicitur in multas terras, & Regum cervicibus impoſuiſſe, *Cap.* xxvii. Hæc & hujuſmodi acta Prophetica, quum neque τοῦ πρέποντος neque τοῦ πιθανοῦ rationem habeant, non niſi in viſione Propheticâ cenſeo exhibita,

* ad repræſentandum iis per hæc ſymbola, quæ fata imminebant Gentibus aut Judæis.

NEQUE aliter judicandum eſſe exiſtimo de colloquiis Dei cum Satanâ: quæ nonnunquam in hiſtoriâ ſacrâ memorantur. Notum eſt alloquium ad Satanam, unà cum Joſhuâ, Pontifice maximo, in Prophetiâ Zachariæ: *Cap.* iii. ℣. 1, 2, 3. Quod utique ratio rei ſuadet aut in viſione factum, aut omnino non factum: ſed exhibitum & relatum à Prophetâ per προσωποποιΐαν θεατρικὴν, ac ſi factum fuiſſet, ad ſignificandum Dei Providentiam & Patrocinium Eccleſiæ.

SED notiſſima eſt hiſtoria Michaiæ Prophetæ (1 *Reg.* xxii. 19, 20, *&c.*) ac colloquium & conſultatio illa Dei cum Angelis ſuis, tam malis quàm bonis, de Rege Achabo decipiendo. Ubi roganti Deo, Quiſnam ex omnibus illis aſtantibus iret deceptum Regem Achabum: Unus malignus Angelus ſeſe obtulit, qui id ſe facturum reciperet. Dein quæſivit

---

* Abſit ut Deus Prophetas ſuos ſtultis vel ebriis ſimiles reddat, eóſque ſtultorum aut furioſorum actiones facere jubeat: Præterquam quòd præceptum illud ultimum (de radendâ barbâ & capillis) Legi repugnâſſet: Fuit enim Ezekiel ſacerdos magnus, & propterea ad duo illa præcepta negativa, de non radendo angulo capitis, & angulo barbæ, obligatus. Proinde non niſi in viſione Prophetiæ factum fuit. *Maimon. Mor. Nev pars* II. *c.* xlvi. *Dein ſubjicit,* Qui verò minùs firmo judicio ſunt prædití, illi hæc omnia ita intelligunt, ac ſi Propheta narraret quid ſibi injunctum fuerit, & quid revera fecerit, *&c. Lege, ſi placet, totum caput.*

Deus

Deus ab iſtoc Dæmone, Quo modo, aut quâ arte falleret Achabum. Reſpondit, Inſpirabo, tanquam venenum, mendacia ſuis Prophetis. Abi, inquit Deus, &, ut dixti, facito. Hæc eſt dictorum ſumma, ſed nequid inter recitandum aberrârim, audi ipſa verba Prophetæ, 1 *Reg.* xxii. 19, 20, 21, 22. *Vidi Jehovam inſidentem ſolio ſuo: & totum exercitum cœli adſtantem ei, à dextrâ, & à ſiniſtrâ. Dixítque Jehova, Quiſnam è vobis pelliciet Achabum, ut aſcendat & pereat apud Ramothas Gileadis? Hic dixit hoc modo, & ille dixit illo modo. Tandem prodiit quidam Spiritus, qui conſiſtens coram Jehovâ, dixit, Ego pelliciam eum: Dicente verò Jehovâ ei, Quo pacto? Dixit, Egreſſus ero Spiritus mendacii, in ore omnium Prophetarum ejus: Tum dixit Jehova, pellicies: etiámque prævalebis: Exi & fac ita.* Hæc ita ſe habent, ut vides, ſecundùm literam & narrationem hiſtoricam. Sed Ecquis eſt, qui ſit auſus dicere, has res ita geſtas eſſe revera & literaliter? Deum iniiſſe conſilium cum ſuis Angelis, probis reprobíſque, de fallendo & ſeducendo Achabo: Et maligni cujuſdam Dæmonis ſententiam cæteris omnibus prælatam eſſe, Deóque acceptam, & effectu confirmatam. Agnoſcunt, opinor, omnes, hæc non niſi viſione peracta, aut ſinè viſione

à Pro-

à Prophetâ propoſita, ad ſignificandum eventum, Deique conſilium circa Achabum Regem.

Hinc ſatìs patet, quàm cautè interpretanda ſint nonnulla Prophetarum facta, & Dei colloquia, in ſacris Literis exhibita. His liceat adjungere unicum præterea exemplum, quod ad indolem argumenti noſtri circa colloquia à Moſe adornata in tertio Capite Geneſεως proximè accedere videatur. Eſt conventus ille celebris & colloquium Dei, Filiorum Dei, & Diaboli, quod occurrit in Prolegomenis Libri Job, & narratur hiſtoricè, his verbis: *Factum eſt quodam die, cùm veniſſent Filii Dei, ut ſe ſiſterent coram Domino; venit etiam Satan in medio eorum. Dixítque Dominus ad Satan, Unde venis? Et reſpondet Satan Domino, à peragrando Terram, & perambulando in eâ. Dixítque Dominus ad Satan, num conſiderâſti ſervum meum Job*, &c. cum aliis multis quæ ſequuntur in iſthoc Dialogo. Quæritur jam, quo genere orationis hæc conſcripta ſint, aut intelligenda? Narratur res tota, ut vides, per modum hiſtoriæ, aut rei geſtæ: non minùs quàm narratio Moſaica in ſuo Dialogo inter Evam & Serpentem, aut in altero illo inter Deum, Protoplaſtos, & Serpentem. Nec minùs incongruum videtur, Colloquium inſtituere inter Serpentem & Fœminam, ut eſt apud

pud Moſem: quàm inter Deum & Cacodæmona, ut eſt apud Jobum. Optimi tamen Interpretes hunc locum Jobi parabolicè exponendum eſſe cenſent. Quidni igitur & alterum etiam apud Moſem? Sed de hoc loco Jobi quid ſentiunt Commentatores, audiamus.

Moses Maimonides, etſi dubius ſit, fuerit necne Jobus perſona vera: *ſecundùm utramque autem ſententiam*, inquit, *ſive nempe fuerit, ſive non fuerit, certum tamen eſt, quòd illa quæ à principio Libri ipſius commemorantur, de colloquio inter Deum & Satanam, de traditione item Jobi in poteſtatem ipſius, ſint parabolica.* Nec aliter exponitur à noſtris: *Mercerus* in locum, de hoc conſeſſu Angelorum, & colloquio Dei verba faciens, *non quòd*, inquit, *ità craſsè hæc ad literam facta fuerint, ſed Scriptura ſeſe noſtro captui & ruditati accommodare voluit. Tale colloquium Domini*, &c. cum aliis multis in eundem ſenſum. Eò etiam collimant verba *Grotii* in locum, *Solent Dei decreta, Angelorum bonorum miniſteria, malorum machinationes, exprimi ad formam judiciorum aut conſiliorum Regum.* Hanc ſequuntur regulam alii Interpretes, hæcque ἠθοποιητικῶς dicta ad imitationem rerum humanarum, rectè notant: *Res non eſt geſta*, inquit alter, *ut hîc narratur: Sed proſopopœia tantùm eſt, aut hypoty-*

Mor. Nov. par. III. *c.* xxii.

Marian. in Schol.

hypotyposis, per quam intelligitur veritas, Deum Satanæ permisisse, &c. *Per* προσωποποιΐαν *vel* ἠθοποιΐαν, inquit alius, *indicat hæc omnia justo & sapienti Dei consilio acta.*

Scult.

Vides hîc, sinè scrupulo, res gestas, aùt quæ narrantur historicè ad instar rerum gestarum, haberi ab Interpretibus pro parabolicè aut figuratè dictis. Nec id cuiquam proinde vertendum esse vitio, quod à verbis recedat, ubi Literalis interpretatio læsura esset Majestatem divinam, aut rerum naturæ palàm obnititur. Dispiciendum est imprimis in sacris literis interpretandis, Quæ sit res significata: Dein quis modus significandi. Variat enim modus significandi pro ratione sæculi, & gentis: pro captu & ingenio populi. Neque hæc eadem sunt ubique in omni œconomiâ, & in omni ætate. Hæc autem singula cùm nôrit Providentia omniscia, sese accommodat variis rerum humanarum ordinibus, ad temperandum Mundi universale regimen: Quod nos misselli parum comprehendimus aut observamus. Denique, cùm dictio sacræ Scripturæ sit admodum figurata, stylúsque mixtus, res est judicii non exigui in singulis locis distinguere, quâ utitur loquendi formâ Spiritus Sanctus, quo genere sermonis. Sanctus Petrus de Balaami Asinâ verba faciens, inquit, *Jumentum*

2 *Epist.* ii. 16.

mentum mutum, humanas voces edens, inhibuit Prophetæ dementiam. Aiunt tamen Hebræi, hoc totum in *Visione prophetiæ* factum esse. Nec credunt fœdam Bestiam è rauco gutture emugiisse voces humanas: ratiocinatam præterea, & injuriam expostulâsse cum suo Domino. Hæc tibi meditanda relinquo. Non memini ego, in historiâ sacrâ, ullibi revera locutas esse Bestias. Et quod in officiis peragundis monuit apostolus, idem in tractandis literis sacris observandum puto: *πάντα εὐσχημόνως, καὶ κατὰ τάξιν γενέσθω. Decenter & secundùm ordinem explicentur omnia.*

Maimon. Mor. Nev. par. II. c. iv.

Denique in citandis & applicandis dictis Mosaïcis & Propheticis Veteris Testamenti, non semper agunt Apostoli *κατ' ἀκρίβειαν·* Ea quandoque, ut alia prætercam, allegoricè accommodant in usum populi, quæ nullum habent in Historiâ vel in textu Prophetico figuratæ locutionis indicium. Aliáque *κατὰ ῥῆσιν* usurpant, sinè notâ sensûs interioris, quem ratio suadet sibi maximè proposuisse Authorem. Cæterum, hoc argumentum, de stylo sacræ Scripturæ, si ingrederer, cresceret mihi scribendi materies, plusquam ferre potest Epistolæ modus, aut tua forsan patientia. Ad finem propero.

Quarto mihi objicis: Sed quorſum mihi plura objicis, Bone Vir? Cùm nondum reſponſum dederis argumentis, quibus invitus retineor in ſententiâ tibi adversâ. Amolire tantùm hæc obſtacula, & nullis opus erit machinis ad me trahendum in tuas partes. Depellor à communi ſemitâ, non diſſilio: depellor, inquam, & deterreor, propter ſalebras, & præcipitia, & loca impervia; Rem capis, opinor, mentémque meam. Fruſtra accumulas objectiones, inquam, Unum eſt neceſſarium: Fac tantùm ut Litera Hexaëmeri cohæreat & concordet cum Dei & rerum naturâ, nihil ultrà quæritur, ambabus ulnis amplectar iſtiuſmodi explicationem. Donec verò hoc vulnus ſanaveris, nequicquam quæris remedium aliunde, & quaſi novâ plagâ. Me vides conſtrictum rigidis rationibus: excute hæc vincula, ſolve mihi has compedes, & eandem libens ibo tecum viam. Vale, Vir Optime, & memor ſis amici tui obſervantiſſimi.

F I N I S.

Mead probably had [illegible]
book specially printe[illegible]
handed out copies [illegible]
gifts

a pic 18[illegible]
1136b[illegible]

5/1[illegible]

